

**KAMU HARCAMALARI VE SOSYO-EKONOMİK
GELİŞİMLİK İLİŞKİSİNİN MEKÂNSAL ANALİZİ:
TÜRKİYE UYGULAMASI**

(DOKTORA TEZİ)

GÜNER TUNCER

KÜTAHYA - 2013

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT DOKTORA

DOKTORA TEZİ

**KAMU HARCAMALARI VE SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK İLİŞKİSİNİN
MEKÂNSAL ANALİZİ: TÜRKİYE UYGULAMASI**

DANIŞMAN
DOÇ.DR. FATİH ÇELEBİOĞLU

HAZIRLAYAN
GÜNER TUNCER

KÜTAHYA – 2013

Kabul ve Onay

Güner TUNCER'in hazırladığı "Kamu Harcamaları ve Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik İlişkisinin Mekânsal Analizi: Türkiye Uygulaması" başlıklı Doktora tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği ile kabul edilmiştir.

03.06.2013

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN		
Prof. Dr. İstiklal Yaşar VURAL		
Doç. Dr. Fatih ÇELEBİOĞLU (Danışman)		
Doç.Dr. Ali ŞEN		
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ALTAY		

Doç. Dr. Fatih ÇELEBİOĞLU
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Doktora tezi olarak sunduğum ‘‘Kamu Harcamaları ve Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik İlişkinin Mekânsal Analizi: Türkiye Uygulaması’’ adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

03.06.2013

Güner TUNCER

Özgeçmiş

1982 yılında Kütahya'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kütahya'da tamamladı. 2004 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye bölümünden mezun oldu. Yüksek lisansını, "Uluslararası Rekabet Gücünün Teşvikinde Devletin Rolü: Türkiye Örneği" tezi ile 2009 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim dalından mezun olarak tamamladı. 2005 yılında Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye bölümünde Araştırma Görevlisi olarak başladığı akademik hayata aynı kurumda devam etmektedir.

ÖZET
KAMU HARCAMALARI VE SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK İLİŞKİSİNİN
MEKÂNSAL ANALİZİ: TÜRKİYE UYGULAMASI

TUNCER, Güner
Doktora Tezi, İktisat Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fatih ÇELEBİOĞLU
Haziran, 2013, 176 sayfa

Sosyo-ekonomik gelişmişlik ülke içerisinde bölgelerarası farklılıklar gösterebilmektedir. Bu farklılıkları gidermek devletin asli görevlerinden birisidir. Bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklarını gidermek aynı zamanda toplumsal ihtiyaçları gidermeyle de eş değerdir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik demografi, teknoloji, sağlık, eğitim, ekonomik kalkınma, mali kapasite, rekabetçi yapı ve yaşam kalitesi gibi parametreleri içermekte ve bu parametrelere ait veriler ile toplumsal ihtiyaçların neler olduğu ve ne ölçüde giderildiği hakkındaki bilgileri bölge düzeyinde verebilmektedir.

Sosyo-ekonomik gelişmişliğin bölgelerarası farklılığının azaltılması, toplumsal ihtiyaçların giderilmesi anlamını taşıdığı için devlet bu gereksinimi giderirken kamu harcamaları aracını kullanabilmektedir. Türkiye’de bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi farklılıkları daralmakta mıdır? Kamu harcamaları bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıklarını gidermede nasıl bir etkiye sahiptir? Kamu harcamaları bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıklarını birbirine yakınlaştırabilmekte midir? Türkiye’de bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik ve kamu harcamalarının mekânsal eşitsizliği ne şekilde gerçekleşmektedir? Sıralanan bu hipotezler çerçevesinde Türkiye’de fonksiyonel sınıflandırmaya ayrılan kamu harcamalarının bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farkını azaltıp azaltmadığını tespit etmek ve sosyo-ekonomik gelişmişlik ve kamu harcamalarının mekânsal dağılımını analiz etmek çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada yapılan analiz sonuçlarına göre Türkiye’de bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi daralmamaktadır. Ayrıca yakınsama analizinde anlamlı çıkan sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri sosyo-ekonomik gelişmişliği artırırken genel kamu hizmetleri ise düşürmektedir. Türkiye’de sosyo-ekonomik gelişmişliğin bölgesel eşitsizliğinin temel nedeni Türkiye’nin Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde yaşanan terör olgusudur. Bu sorunun çözülmesi durumunda bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farkı azalabilecek böylece ekonomik ve sosyal refah toplumun tüm kesimine ve ülkenin tüm bölgelerine yayılabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sosyo-ekonomik gelişmişlik, kamu harcamaları, sosyal refah, ekonomik refah, yakınsama analizi, ESDA, LISA, mekânsal otokorelasyon, mekânsal yayılma, bölgesel eşitsizlik, terör.

ABSTRACT
**SPATIAL ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PUBLIC
EXPENDITURES AND SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT: THE CASE OF
TURKEY**

TUNCER, Güner
Ph.D. Dissertation, Department of Economics
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Fatih ÇELEBİOĞLU
June, 2013, 176 pages

Socio-economic development may indicate interregional disparities domestically. Resolving disparities of interregional socio-economic development is one of the government roles and is equal to supply social needs as well. Socio-economic development includes parameters such as demography, technology, health, education, economic development, fiscal capacity, competitive structure and standard of living, and informs about what social needs are and what extent supply with data of these parameters in meso-level.

Since resolving interregional disparities of socio-economic development is meant to supply social needs, government may use public expenditure as a tool when government supply social needs. Is narrowing the disparities of interregional socio-economic development in Turkey? How does the effect of public expenditures resolve disparities of interregional socio-economic development? How do public expenditures make convergence on disparities of interregional socio-economic development? How do regional disparities of socio-economic development and public expenditures take place in what way? Within the scope of these hypotheses, the aim of this study is to analyze functional classified public expenditures effect on interregional socio-economic development level difference whether increase or decrease, and to analyze spatial dispersion of socio-economic development and public expenditures in Turkey.

According to the results, interregional socio-economic development level was not narrowed in Turkey. Moreover, services of social security and social aid increase socio-economic development whereas general public services decrease, which are statistically significant, in convergence analyze. Mainspring of regional disparity of socio-economic development in Turkey is the terror problem in Eastern and Southeastern Anatolia of Turkey. In the event of solving this problem, interregional socio-economic development level difference would have been decreased so that economic and social welfare would have been spread to all segments of society and all regions of country.

Keywords: Socio-economic development, public expenditures, social welfare, economic welfare, convergence analysis, ESDA, LISA, spatial autocorrelation, spatial spillover, regional disparity, terror.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR, HARİTALAR VE ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU HARCAMALARININ TANIMI, SINIFLANDIRILMASI VE ETKİLERİ

1.1.KAMU HARCAMALARININ TANIMI	5
1.1.1.Dar Anlamda Kamu Harcamaları.....	5
1.1.2.Geniş Anlamda Kamu Harcamaları.....	6
1.2.KAMU HARCAMALARI HAKKINDA KLASİK VE MODERN YAKLAŞIM	6
1.3.KAMU HARCAMALARININ SINIFLANDIRILMASI	10
1.3.1.İdari Sınıflandırma	11
1.3.1.1.Organik Sınıflandırma	11
1.3.1.2.Fonksiyonel Sınıflandırma	12
1.3.2.Bilimsel Sınıflandırma	13
1.3.2.1.Reel Harcamalar ve Transfer Harcamaları	14
1.3.2.2.Cari Harcamalar ve Yatırım Harcamaları.....	16
1.3.2.3.Verimli Harcamalar-Verimsiz Harcamalar	18
1.3.2.4.Kamu Harcamaların Sağladıkları Faydaların Niteliklerine Göre Sınıflandırılması	18
1.4.KAMU HARCAMALARININ ETKİLERİ	19
1.4.1.Kamu Harcamalarının Üretim Üzerindeki Etkileri	19
1.4.2.Kamu Harcamalarının Tüketim Üzerindeki Etkileri	20
1.4.3.Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri	20
1.4.4.Kamu Harcamalarının Fiyatlar Genel Seviyesi Üzerindeki Etkileri	21
1.4.5.Kamu Harcamalarının İstihdam Üzerindeki Etkileri.....	22
1.4.6.Sosyal Harcamaların Etkileri.....	22
1.4.7.Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Sınıflandırmaya Göre Ekonomik Etkileri.....	23
1.4.8.Kamu Harcamalarının Çarpan ve Hızlandırıcı Etkisi	23
1.4.8.1.Çarpan Etkisi	23
1.4.8.2.Hızlandırıcı Etkisi.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK VE KAMU HARCAMALARI İLE İLİŞKİSİ

2.1.SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK TANIMI	29
2.2.SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK GÖSTERGELERİ.....	32
2.3.ULUSAL VE ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMALAR İLE SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK.....	33
2.4.SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİĞİN KAMU HARCAMALARI İLE İLİŞKİSİ	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AMPİRİK ANALİZ

3.1.ARAŞTIRMA HİPOTEZİ.....	52
3.2.VERİ VE ARAŞTIRMA DİZAYNI	56
3.3.KAMU HARCAMALARI İLE SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK İLİŞKİSİNİN YAKINSAMA ANALİZİ.....	59
3.3.1.Yakınsama Teorisi ve Literatür	59
3.3.2.Yakınsama Analizi Sonuçları	63
3.4.KAMU HARCAMALARININ VE SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİĞİN MEKÂNSAL EŞİTSİZLİĞİ	68
3.4.1.Dağılım Haritaları.....	69
3.4.2.Kutu Diyagramları.....	80
3.4.3.ESDA Analizi	83
3.4.3.1.Mekânsal Ağırlık Matrisi	84
3.4.3.2.Moran's I	85
3.4.3.3.LISA Analizi	93
BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	104
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	113
KAYNAKÇA	115
DİZİN	123
EKLER.....	124

TABLOLAR, HARİTALAR VE ŞEKİLLER LİSTESİ

TABLOLAR LİSTESİ	Sayfa
Tablo 1.1. Türkiye’de Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Sınıflandırılması _____	13
Tablo 1.2. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri (Milyon TL) _____	16
Tablo 1.3. Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları _____	17
Tablo 2.1. SEGE 2003 Değişkenleri Bilgisi _____	33
Tablo 2.2. SEGE 2003 _____	35
Tablo 2.3. SEGE 2003 İllerin Kademe Grupları _____	36
Tablo 2.4. SEGE 2011 Değişkenleri Bilgisi _____	37
Tablo 2.5. SEGE 2011 _____	39
Tablo 2.6. İllerin Gelişmişlik Endeksi 2005 _____	40
Tablo 2.7. İllerin Gelişmişlik Endeksi 2010 _____	41
Tablo 2.8. İnsani Gelişim Endeksi (Çok Yüksek Dereceli Ülkeler) _____	43
Tablo 2.9. İnsani Gelişim Endeksi (Yüksek Dereceli Ülkeler) _____	44
Tablo 2.10. Türkiye’ye Ait İnsani Gelişimin Temel Verileri 2012 _____	45
Tablo 2.11. İGE ve Bileşenlerinin Türkiye İçin Zaman Serisi _____	45
Tablo 3.1. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasına (İİBS) Göre Kişi Başına Gayrisafi Katma Değer _____	55
Tablo 3.2. Çalışmada Kullanılan Değişkenler _____	57
Tablo 3.3. Türkiye’de Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Sınıflandırması _____	58
Tablo 3.4. Mutlak Yakınsama Sonuçları _____	64
Tablo 3.5. Mekansal Ağırlıklandırılmış Değişkenli Yakınsama Sonuçları _____	65
Tablo 3.6. Koşullu Yakınsama Sonuçları _____	66
Tablo 3.7. Mekansal Ağırlık Matrisleri _____	84
Tablo 3.8. Mekânsal Otokorelasyon Dağılımı _____	90
Tablo 3.9. Temel SGK Verileri _____	101
Tablo 3.10. LISA Dağılımı _____	102
Tablo 3.11. Toplam Terör Olayları Sayısı 2000-2010 Dönemi _____	110
Tablo 3.12. PKK Tarafından Gerçekleştirilen Katliam Sayıları 1984-2008 _____	111
Tablo 3.13. Net Göç Hızı 2007-2011 Dönemi _____	112

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 3.1. İhracat Değerleri 2011 Yılı _____	52
Harita 3.2. İhracatçı Firma Sayısı 2011 Yılı _____	53
Harita 3.3. İthalat Değerleri 2011 Yılı _____	53
Harita 3.4. İthalatçı Firma Sayısı 2011 Yılı _____	54
Harita 3.5. Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi-2004 _____	69
Harita 3.6. Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi 2011 _____	69
Harita 3.7. Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi 2004-2011 Gelişimi _____	70
Harita 3.8. Kişi Başına Toplam Kamu Harcamaları 2004-2011 _____	70
Harita 3.9. Kişi Başına Toplam Genel Kamu Hizmetleri 2004-2011 _____	71
Harita 3.10. Kişi Başına Toplam Savunma Hizmetleri 2004-2011 _____	72
Harita 3.11. Kişi Başına Toplam Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri 2004-2011 _____	72
Harita 3.12. Kişi Başına Toplam Ekonomik İşler ve Hizmetler 2004-2011 _____	73
Harita 3.13. Kişi Başına Toplam Çevre Koruma Hizmetleri 2004-2011 _____	75
Harita 3.14. Kişi Başına Toplam İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri 2004-2011 _____	75
Harita 3.15. Kişi Başına Toplam Sağlık Hizmetleri 2004-2011 _____	76
Harita 3.16. Kişi Başına Toplam Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri 2004-2011 _____	77
Harita 3.17. Kişi Başına Toplam Eğitim Hizmetleri 2004-2011 _____	78
Harita 3.18. Kişi Başına Toplam Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri 2004-2011 _____	79
Harita 3.19. Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi 2004 LISA _____	94
Harita 3.20. Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi 2011 LISA _____	94
Harita 3.21. Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi 2004-2011 Gelişimi LISA _____	95
Harita 3.22. Kişi Başına Toplam Kamu Harcamaları 2004-2011 LISA _____	95
Harita 3.23. Kişi Başına Toplam Genel Kamu Hizmetleri 2004-2011 LISA _____	96
Harita 3.24. Kişi Başına Toplam Savunma Hizmetleri 2004-2011 LISA _____	96
Harita 3.25. Kişi Başına Toplam Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri 2004-2011 LISA _____	97
Harita 3.26. Kişi Başına Toplam Ekonomik İşler ve Hizmetler 2004-2011 LISA _____	97
Harita 3.27. Kişi Başına Toplam Çevre Koruma Hizmetleri 2004-2011 LISA _____	98
Harita 3.28. Kişi Başına Toplam İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri 2004-2011 LISA _____	98
Harita 3.29. Kişi Başına Toplam Sağlık Hizmetleri 2004-2011 LISA _____	99

Harita 3.30. Kişi Başına Toplam Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri 2004-2011 LISA _____	99
Harita 3.31. Kişi Başına Toplam Eğitim Hizmetleri 2004-2011 LISA _____	100
Harita 3.32. Kişi Başına Toplam Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri 2004-2011 LISA _____	101
Harita 3.33. Terör Olayları İle Sosyo-ekonomik Gelişmişliğin Karşılaştırılması _____	110

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1.Çarpan Etkisi _____	25
Şekil 2.1.Ülkelerin Ekonomik Ve Sosyal Performansını Belirleme Şeması _____	31
Şekil 2.2.Sosyal, Ekonomik ve Kamu Maliyesi Sektörleri ile İlişkili Nedensel Sosyo-ekonomik Model Yapısı _____	50
Şekil 3.1.Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Kutu Diyagramları _____	81
Şekil 3.2.Kamu Harcamaları Kutu Diyagramları 1 _____	82
Şekil 3.3.Kamu Harcamaları Kutu Diyagramları 2 _____	83
Şekil 3.4.Mekansal Otokorelasyon Diyagramı _____	86
Şekil 3.5.Sosyo-ekonomik Gelişmişliğin Moran's I Serpme Diyagramları _____	87
Şekil 3.6.Kişi Başı Toplam Kamu Harcamalarının Moran's I Serpme Diyagramları _____	88
Şekil 3.7.Kişi Başı Toplam Genel Kamu Hizmetleri ve Savunma Hizmetleri Moran's I Serpme Diyagramları _____	88
Şekil 3.8.Kişi Başı Toplam Kamu Düzeni ve Güvenlik ve Ekonomik İşler ve Hizmetler Moran's I Serpme Diyagramları _____	88
Şekil 3.9.Kişi Başı Toplam Çevre Koruma Hizmetleri ve İskan ve Toplum Refahı Moran's I Serpme Diyagramları _____	89
Şekil 3.10.Kişi Başı Toplam Sağlık Hizmetleri ve Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri Moran's I Serpme Diyagramları _____	89
Şekil 3.11.Kişi Başı Toplam Eğitim Hizmetleri ve Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri Moran's I Serpme Diyagramları _____	90
Şekil 3.12.GSYH OECD Görünümü _____	105
Şekil 3.13.Enflasyon ve Cari İşlemler Hesabı OECD Görünümü _____	105
Şekil 3.14.İstihdam OECD Görünümü _____	106

TEZ METNİ

GİRİŞ

Asayiş, savunma, adalet, eğitim, sağlık, altyapı, bilim-kültür, sosyal güvenlik hizmetlerinin sunulması, hukukun üstünlüğün sağlanması ve tarafsız yargı modelinin oluşturulması, sanayileşmenin hızlandırılması, beşeri sermayenin geliştirilmesi, gelir dağılımı eşitsizliğinin düzeltilmesi, fırsat eşitliğinin sağlanması ve milli gelir düzeyinin yükseltilmesi gibi klasik ve refah devleti anlayışına giren ve günümüz dünyasında, devletin gerçekleştirmekle yükümlü olduğu çok sayıda görev bulunmaktadır. Devletin bu görevleri gerçekleştirmesinin temel gerekçesi, bireylerin bir arada yaşama istekleri ile oluşturdukları toplumların gereksinimlerini gidermektir. Toplumsal ihtiyaçların kamu hizmetini, kamu hizmetinin de kamu harcamalarının gerçekleşmesine neden olmasından dolayı kamu ihtiyaçları ile kamu harcamaları arasında bir sebep sonuç ilişkisi bulunmaktadır. Toplumsal ihtiyaçları gidermede devletin sahip olduğu araçlardan birisi kamu harcamalarıdır.

Devletin kamu harcamaları aracını kullanarak toplumsal refahı artırmada dikkate aldığı önemli alanlardan birisi de sosyo-ekonomik gelişmişliktir. Çünkü sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi sadece ekonomik büyümeyi değil aynı zamanda bir toplumun ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve çevresel gelişimi de içermektedir.

Sosyo-ekonomik gelişmişlik ülke içerisinde bölgelerarası farklılıklar gösterebilmektedir. Bu farklılığı gidermek devletin asli görevlerinden birisi olup bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklarını azaltmak aynı zamanda kamu ihtiyaçlarını da gidermeyle eş değerdir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik demografi, teknoloji, sağlık, eğitim, ekonomik kalkınma, mali kapasite, rekabetçi yapı ve yaşam kalitesi gibi parametreleri içermekte ve bu parametrelere ait veriler ile toplumsal ihtiyaçların neler olduğu ve ne ölçüde giderildiği hakkındaki bilgileri bölge düzeyinde verebilmektedir.

Sosyo-ekonomik gelişmişlik bölgelerarası farklılığının giderilmesi, toplumsal ihtiyaçlara da cevap verilmesi anlamını taşıdığı için devlet bu gereksinimi giderirken kamu harcamaları aracını kullanabilmektedir. Devlet kamu harcamaları aracını kullanarak bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farkını gidermede başarılı mıdır? sorusuna yanıt bulmak ve sosyo-ekonomik gelişmişliğin ve kamu harcamalarının mekânsal analizini yapmak bu çalışmayı gerçekleştirmedeki temel çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Bu bağlamda araştırmanın problemi, amacı, önemi, kapsam ve sınırlıkları ve yöntemi şu şekilde oluşturulmuştur:

Araştırmanın Problemi

Bölgesel eşitsizliği ifade eden en önemli göstergelerden biri şüphesiz sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyidir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik, içerisinde sadece ekonomik büyümeyi değil aynı zamanda bir toplumun sosyal, siyasal, kültürel ve çevresel gelişimini de barındırmaktadır. Bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklarını gidermek devletin temel amaçlarından birisidir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik farklarını gidermede kamu harcamaları devletin başvurduğu önemli kamu maliyesi araçlarından birisidir. Bu kapsamda çalışmanın problemi, uygulamada bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farkı ne durumdadır? Yapılan kamu harcamalarının bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farkını azaltmakta mıdır? Bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ve kamu harcamalarının mekânsal dağılımı nasıl gerçekleşmektedir? Kapsamında oluşturulmuştur.

Araştırmanın Amacı

Türkiye’de fonksiyonel sınıflandırmaya ayrılan kamu harcamalarının bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farkını azaltıp azaltmadığını tespit etmek ve sosyo-ekonomik gelişmişlik ve kamu harcamalarının mekânsal dağılımını analiz etmek çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Türkiye’de yapılan kamu harcamalarının bölgelerarası eşitsizliğin en önemli göstergelerinden biri olan bölgesel sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini iyileştirmedeki etkisini ortaya koymak, hangi harcamaların daha etkili olduğunu bilmek, bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişliğin ve kamu harcamalarının mekânsal dağılımını ortaya koymak ve bu doğrultuda kamu harcamalarını doğru yönlendirmek araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Türkiye’de analitik bütçeye geçiş 2004 yılında gerçekleştirilmiş ve kamu harcamalarının fonksiyonel kodlamaya göre sınıflandırması da bu dönemde yapılmıştır. Kalkınma Bakanlığı tarafından illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri 2003 ve 2011 yıllarında açıklanmıştır. Kamu harcamaları verileri 2004 yılından itibaren oluşturulduğu için 2003 yılına ait sosyo-ekonomik gelişmişlik verileri 2004 yılında da aynı olduğu varsayılarak araştırma kapsamına dâhil edilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Türkiye’de fonksiyonel sınıflandırmaya ayrılan kamu harcamalarının, bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farkını azaltıp azaltmadığını tespit etme ve sosyo-ekonomik gelişmişlik ile kamu harcamalarının mekânsal dağılımını analiz etme amacını gerçekleştirmek için çalışmada ilk olarak iller bazında sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerinin bölgelerarası farklılıklarının birbirine yaklaşıp yaklaşmadığını tespit edebilmek için mutlak yakınsama analizi ve kamu harcamalarının rolünü belirleyebilmek için koşullu yakınsama analizi yapılmıştır. Sonraki aşamada ise Türkiye’nin 2004 ve 2011 yıllarına ait iller bazında sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri ve bu dönemde yapılan fonksiyonel sınıflandırmaya ayrılmış kamu harcamaları, mekânsal eşitsizliği test eden ESDA (Exploratory Spatial Data Analysis) analizi ile ortaya konmuştur.

Araştırmanın problemi, amacı, önemi, kapsam ve sınırlılıkları ve yöntemi ile senkronizasyonu sağlamak için çalışmanın birinci bölümünde kamu harcamaları tanımı, kamu harcamalarının sınıflandırması ve etkileri incelenmiştir. İkinci bölümde sosyo-ekonomik gelişmişliğin tanımı, göstergeleri ve sosyo-ekonomik gelişmişlik ile kamu harcamaları arasındaki ilişki açıklanmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise araştırmanın amacını gerçekleştirmek için ilk olarak fonksiyonel sınıflandırmaya ayrılan kamu harcamaları ile sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi arasındaki ilişki yakınsama analizi ve sonrasında Türkiye’nin iller bazındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri ve kamu harcamalarının mekânsal dağılımı ESDA analizi ile ortaya konmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU HARCAMALARININ TANIMI, SINIFLANDIRILMASI VE ETKİLERİ

1.1.KAMU HARCAMALARININ TANIMI

Devletin varlığının temelini toplumsal ihtiyaçların giderilmesi oluşturmaktadır. Bu ihtiyaçların giderilmesinde devlet gerekli olan faaliyetleri gerçekleştirerek kamu hizmetlerini sunar. Kamu ihtiyaçlarının kamu hizmetlerine dönüşmesi ile birlikte bu hizmetlerin karşılanmasında kamu giderleri yapılır. Kamu giderleri sadece toplumsal ihtiyaçlar için değil aynı zamanda devletin günün koşullarına göre değişen fonksiyonları için de yapılabilmektedir. Ekonomik, mali, sosyal ve uluslararası alanda meydana gelen gelişmeler neticesinde gelir dağılımını düzeltme, ekonomik kalkınma ve tam istihdam gibi fonksiyonlar üstlenen devlet kamu giderleri gerçekleştirebilmektedir.

Devletin yüklenmiş olduğu mali ve mali olmayan, özellikle ekonomik ve sosyal nitelikteki görevlerini gerçekleştirebilmek için kamu harcamalarını bir araç olarak kullanması, kamu harcamalarını önemli bir konu haline getirmiştir. Kamu harcamalarını dar ve geniş anlamda tanımlamak mümkündür.

1.1.1.Dar Anlamda Kamu Harcamaları

Dar anlamda kamu harcaması aynı zamanda hukuki tanım olarak da nitelendirilmekte ve klasik maliye anlayışı görüşünü yansıtmaktadır. Bu tanımlamaya göre bir harcamanın kamu harcaması olarak gösterilebilmesi için harcamayı yapan birimin hukuki kişiliğine bakılır. Bu çerçevede kamu hizmetlerinin bedeli, merkezi devlet yönetimi ve mahalli idare yönetimleri tarafından karşılanıyorsa kamu harcaması olarak tanımlanmaktadır. Bir harcamanın kamu harcaması niteliğine sahip olması harcamayı yapanın hukuki kişiliğine bağlı olduğu için harcamayı şayet bir kamu tüzel kişisi yapıyorsa kamu harcaması, gerçek kişilerle özel hukuk tüzel kişileri tarafından yapıyorsa özel harcama olarak addedilir (Nadaroğlu, 1996).

Klasik maliye anlayışına göre kamu harcamaları kamu makamlarının, toplumsal ihtiyaçları karşılamak üzere belirli usullere uyarak yaptıkları parasal harcamalar olarak tanımlanabilir. Kamu makamları ile belirtilmek istenilenler devlet, il özel idareleri, mahalli idareler, kamu müesseseleridir (Türk, 2008).

Zaman içerisinde değişen devlet fonksiyonları nedeniyle hukuki tanım veya başka bir ifadeyle dar anlamda kamu harcaması tanımlaması yetersiz kalmıştır. Siyasi ve ekonomik gelişmeler devletin sadece kamu kesiminde değil aynı zamanda özel kesimde de faaliyette bulunmasına ve müdahale etmesine sebep olmuştur. Bu durumda kamu ile özel kuruluşlar arasındaki fark belirsizleştiği için farklı bir tanımın yapılması kaçınılmaz hale gelmiştir.

1.1.2.Geniş Anlamda Kamu Harcamaları

Değişen devlet fonksiyonları, bilim insanlarının kamu harcamalarını tanımlamada geniş bir saha oluşturmalarını gerektirmiştir. Eker (1996)'e göre geniş anlamda kamu harcamaları tanımı oluşturmak için devletin çeşitli amaçlarla oluşturduğu ve tıpkı özel kesim kuruluşları gibi piyasaya mal ve hizmet arz eden teşekküllerinin harcamaları da dikkate alınmalıdır. Ayrıca devletin çeşitli kurum ve kuruluşlara bazı hedeflere ulaşmak, belirli politikalara işlerlik kazandırabilmek için vergi muafiyeti getirmesi de dolaylı olarak kamu harcaması sayılabilmektedir. Geniş anlamda kamu harcamaları, sadece devlet ve mahalli idarelerin bütçe ödemelerini değil, iktisadi devlet teşekkülü harcamalarını, sosyal sigorta harcamalarını, topluma yararlı hizmetler gören kurumların ödemelerini, vergi muaflik ve indirimleri ile özel kişilerin yaptıkları bağış ve yardımları içeren bir kavramdır (Aksoy, 1994).

Kamu harcamalarını ayrıca sosyo-ekonomik yaklaşım çerçevesinde tanımlamak da mümkündür. Bu tanıma göre kamu idareleri ile kamu müesseselerinin bütün harcamaları kamu gideri olarak kabul edilmemekte, buna karşılık devletin kendisine yükümlülük ihdas edebilme yetkisini verdiği kuruluşların harcamaları (hukuki nitelikleri ne olursa olsun) kamu harcaması olarak ifade edilmektedir (Nadaroğlu, 1996).

1.2.KAMU HARCAMALARI HAKKINDA KLASİK VE MODERN YAKLAŞIM

Dünya tarihinde ve ülkelerin kendi iç dinamiklerinde meydana gelen ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmeler devletin rol ve fonksiyonlarını değişikliğe uğratmıştır. 1929 Büyük Buhranı, İkinci Dünya Savaşı ve 1973 Petrol Krizi gibi örnek verilebilecek olaylar devletlerin fonksiyonlarının tartışılmasına neden olmuştur. Devletlerin temel varlığını toplumsal ihtiyaçların giderilmesi oluşturmaktadır. Bu ihtiyacı gidermede kullanılan araçlardan birinin kamu harcamaları olması kamu harcamalarına olan bakış açılarının da farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu bakış açılarını maliye bilim dalında klasik ve modern yaklaşım olarak ikiye ayrılabilir.

Klasik maliyecilere göre kamu harcamaları kamu maliyesinin¹ giriş kapısıdır. Kamu harcamalarının amacı toplumsal ihtiyaçları karşılamaktır. Maliye ilmi kamu harcamalarını karşılamak üzere mali araçlarla elde edilen kaynakları, bu kaynakların kullanımını ve kamu harcamalarının ortaya çıkardığı yükümlülüklerin bireyler arasında dağıtılmasını inceler (Türk,

---

¹ Kamu maliyesi, devletin mali araçlarını ve kamu politikaları hedeflerine en iyi şekilde nasıl ulaşabildiğini araştırmaktadır (Musgrave, 1996).

2008). Esasen klasik maliye anlayışı klasik iktisat ekolünün temellerine dayanmaktadır. Klasik iktisadın temel varsayımları şu şekildedir:

- Tüketiciler faydalarını, firmalar ise karlarını maksimize etme yönünde hareket ederler. Yani ekonomik birimler rasyonel davranırlar.
- Mal ve faktör piyasalarının tamamında tam rekabet koşulları geçerlidir.
- Ekonomideki tüm fiyatlar esnektir. Fiyatların esnek olması piyasaların her zaman temizlenmesini sağlar. Böylece ekonomide tam istihdam kendiliğinden sağlanır.
- Ekonomik birimler nispi fiyatlardaki değişmelere göre hareket ederek para aldanımına girmezler. Tüm ekonomik birimler davranışlarını reel değişkenleri dikkate alarak gerçekleştirirler.
- Ekonomide devletin rolü minimum düzeydedir.

Klasik yaklaşımda devletin rolünün minimum tutulması görüşü, devletin sadece yasa ve hukuk düzenini oluşturarak özel mülkiyet haklarını koruması ve sözleşmelerin uygulanabilirliği için gerekli ortamı hazırlaması ifade edilmektedir. Böylece bütün ekonomik etkinliklerin piyasa ekonomisi tarafından oluşturulması gerektiği savunulur. Devletin ekonomik faaliyetlere girişilmesi istenilmez çünkü devlet harcama yaparken savurgan davranmaktadır. Devlet, harcamaların finansmanı için borçlanma yoluna gidebilmekte ve bu durum gelecek nesillere ciddi yükler getirebilmektedir. Klasik anlayışa göre kamu kesiminde yer alan emek üretken değildir. Üretken olmayan emek savurganlığı artırmakta bu durumda devleti savurgan yapmaktadır.

Klasik maliyecilere göre devletin yapması gereken ekonomik faaliyetler, özel kesim tarafından karlı görünmeyerek gerçekleştirilmeyen veya özel kesim tarafından yeterince karşılanamayan altyapı, eğitim, sağlık, savunma, adalet ve diplomasi hizmetlerini yerine getirmesi için yapılan faaliyetlerle sınırlandırılmalıdır. Kamu harcamalarının asgari düzeyde tutulması, denk bütçe ilkesinin gerçekleştirilmesi, para arzının kontrolü, borçlanmanın kısıtlanması, vergi yükünün asgari düzeyde tutulması tarafsız veya koruyucu devlet anlayışını ortaya çıkarmıştır.

Tarafsız devlet görüşü, klasik maliye anlayışının kamu harcamaları konusundaki prensibini genellikle “kabil olduğu kadar az harcama” şeklinde ifade edilmektedir böylece harcamalar ne kadar az olursa vergiler de ona göre ayarlanacak ve dolayısıyla sınırlı kalacaktır (Nadaroğlu, 1996; Edizdoğan, 2008).

Klasik iktisadın savunduğu doğal düzen ve otomatik denge görüşleri devletin müdahale alanının kısıtlanmasını öne sürmektedir. Klasik maliye anlayışına göre kamu harcamalarının ne şekilde finanse edileceği problemi kamu yükümlülüklerinin kişiler arasında nasıl dağıtılacağı problemini de ortaya çıkarmaktadır. Nadaroğlu (1996)'na göre klasik maliye anlayışında, devlet şayet ekonomik olaylara müdahale ederse dengenin otomatik olarak gerçekleşmesini sağlayan tabii unsurların bozulmasından endişe edilmektedir. Harcamalarla vergilerin tarafsız olması yani bireylerin tüketim, tasarruf ve yatırım kararlarında sapmalara neden olmaması gereklidir.

Klasik maliyecilere göre kamu maliyesinin amacı kamu harcamalarına karşılık bulmak, kamu yükümlülüklerini vatandaşlar arasında adil bir şekilde, fedakârlıkta eşitlik ilkesine göre dağıtmaktır (Türk, 2008). Klasikler devlete harcamalar aracılığıyla toplumun istifadesine sunulmuş mallardan bir kısmını alıp tüketen yani onu yok eden bir tüketici gözüyle bakmışlardır. Devleti üreten değil, tüketen bir örgüt gibi görmüşlerdir.

Devletin borçlanma ile gelecek nesillere yük getirmesi ve özel kesimin kullanabileceği kaynakları kısıtlaması, borçlanma ve bütçe açıklarının kamu harcamalarını artırması neticesinde özel harcamaların azalması ve dışlama etkisinin görülmesi ekonomik dengenin bozulmasına neden olabilmektedir. Devletin ekonomik hayata müdahalesi dengenin bozulmasına neden olmaktadır. Çünkü klasik iktisat ekonomide her zaman tam istihdam olduğunu ve devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiğini savunur. Bu durum Say yasası ile açıklanmaktadır. Jean Baptiste Say tarafından geliştirilen teoriye göre bir ekonomide her arz kendi talebini yaratmaktadır. Ekonomi içerisinde üretilen her şeyin karşılığında gelir elde edilir. Toplam çıktı daima toplam gelire eşit durumdadır. Paranın reel değişkenler üzerinde bir etki yapmadığı, fiyatlar ve ücretlerin tam esnek olması, toplam talebin Say yasası ve faiz teorisi ile gelire yani o dönemin üretimine eşitlendiği mekanizmalar ile ekonomide tam istihdam sağlanmaktadır.

1929 Büyük Buhranı ile Klasik anlayışın tedavileri hastalığa cevap verememiş ve Keynesyen İktisat ile harmanlanan fonksiyonel maliye anlayışının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Fonksiyonel maliye anlayışının ortaya çıkmasındaki dönüm noktası 1929 Büyük Buhranı ve sonrasında gelişen Keynesyen iktisat ekolüdür. Klasik iktisat ekolünün savunduğu otomatik denge ve doğal düzen görüşleri yaşanan ekonomik dalgalanmalara cevap verememiştir. John Maynard Keynes'in 1936 yılında yayınladığı İstihdam, Para ve Faizin

Genel Teorisi çalışması ile ekol haline gelen Keynesyen görüş fonksiyonel maliye anlayışının temellerini atmıştır.

Klasik iktisatçılar devlete ekonomide hiç yer vermemekte ve bunu da ekonominin kendiliğinden tam istihdamı sağlayacağı varsayımına dayandırmaktadırlar. Klasiklere göre eksik istihdam ortaya çıksa bile bu geçicidir ve ekonomi kendiliğinden tam istihdama dönecektir. Keynes ise ekonominin yalnızca kısa dönemde değil, uzun dönemde bile eksik istihdam dengesine takılabileceğini, ekonominin bu durumu ortadan kaldıracak mekanizmalara sahip olmadığını öne sürmekte ve devlet müdahalesini kaçınılmaz görmektedir (Yıldırım & Karaman, 2003).

Keynesyen iktisat anlayışına göre ekonomide yapısal aksaklıkların var olduğu ve bu aksaklıkları gidermede piyasa ekonomisinin kendi kendine başarılı olmadığı düşünülmektedir. Klasik anlayışın tersine ekonomide dengenin eksik istihdamda da sağlanabileceği görüşü ifade edilmektedir. Keynes eksik istihdamın nedeni olarak efektif talep yetersizliğini görmektedir. Talebin arzı oluşturduğu savunulmakta ve efektif talebin devlet tarafından artırılarak toplam harcamaların canlı tutulması hedeflenmiştir.

Klasik maliye anlayışı ile fonksiyonel maliye anlayışı arasındaki temel farklar şu şekilde ifade edilebilir (Türk, 2008):

- Klasik maliyeciler mali araçlara önemli bir amaç tespit ederler. Klasiklere göre kamu harcamalarının amacı toplumsal ihtiyaçları karşılamaktır. Toplumsal ihtiyaçları gidermek için tarafsız bir kamu maliyesi oluşturulmalı yani kamu yükümlülükleri vatandaşlar arasında adil bir şekilde dağıtılmalıdır.
- Fonksiyonel maliyeciler ise mali araçları ele alıp incelerken sadece bu araçları devletçe takip edilen amaçlar yönünden incelemeler, araçları amaçlarından ayırarak ekonomik ve sosyal hayata devletin müdahalesinin amaçlarını gerçekleştirmede etkinlikleri yönünden de inceler. Özetle fonksiyonel maliyeciler mali araçları devlet müdahalesinin amaçları doğrultusunda kullanılan mali teknikler olarak incelerken klasik maliyeciler mali araçları mali amaçlara göre incelemişlerdir.

1930'lu yıllardan 1970 yılların başlarına kadar fonksiyonel maliye anlayışı hâkim bir görüş haline gelmiş ve kamu maliyesinin milli ekonomi içindeki payı artmıştır. Müdahaleci devlet anlayışı eğitim ve sağlık gibi birçok alanda kendini göstermiştir. Devletin ekonomik

alanda aşırı derecede büyümesi hantallaşmasına böylece temel faaliyetleri bile yürütmekte zorlanır hale gelmesine neden olmuştur.

1970’li yıllara gelindiğinde devletin büyüklüğündeki artış konusunda ülke deneyimleri, bu artışın ekonomik ve mali sonuçlarını tartışma zeminine oturtmuştur. Kamu harcamalarının artışı ve dolayısıyla devletin büyüklüğü ile sosyal refah arasında nasıl bir ilişki olduğu son derece önemli bir soru haline gelmiştir (Dileyici, 2004). Ayrıca 1970’li yıllarda meydana gelen petrol şokları, ortaya çıkan ekonomik dalgalanmalar ve dünya siyasetindeki hareketler gereğinden fazla büyüyen devletin küçülmesi yönünden görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu görüşlerden birisi de Milton Friedman’ın öncülüğünde gelişen arz yönlü iktisat yaklaşımıdır. Arz yönlü iktisat yaklaşımı gereğinden fazla büyüyen kamu kesiminin küçültülmesi ve kamu harcamalarının kısılmasını savunmaktadır. Arz yönlü iktisat temel olarak, ekonomik alanda devlet müdahalesi azaltılmalı, kamu harcamaları ve vergiler düşürülmeli, devlet bütçesi küçültülmeli, ekonomide rekabetçi bir yapı oluşturulmalı ve piyasalara giriş ve çıkış serbestleştirilmeli, konjonktürel dalgalanmalarda maliye politikası yerine para politikasının belirleyici olması gerektiğini görüşlerini ileri sürmektedir.

1.3.KAMU HARCAMALARININ SINIFLANDIRILMASI

Kamu hizmetlerinin giderilmesinde kullanılan kamu harcamaları, ekonomide ve toplumsal hayatta meydana getirdikleri sonuçlar bakımından önemli bir mali araç rolündedir. Aynı zamanda bir maliye politikası aracı olan kamu harcamaları ile kaynakların ne şekilde kullanıldığı, toplanan vergilerin hangi hizmetlere ve bu hizmetlere ne kadar harcandığı ve mali yönden istatistik bilgilerinin temin edilmesinde iyi analiz edilmesi gereken bir mali araçtır. Bu mali aracın belirli kriterlere göre sınıflandırmaya tabii tutulması yapılacak olan analizlerde kolaylık ve gerçekçilik sağlayacaktır.

Kamu harcamalarının sınıflandırılması, kamu harcamalarının çeşitli iktisadi analizlerinin ve değerlendirmelerinin yapılabilmesi bakımından gerekli ve faydalıdır (Eker, 1996; Türk, 2008). Kamu harcamaları ile gerçekleştirilmesi amaçlanan görevler veya kamu harcamalarının ekonomik nitelikleri ya da harcama birimleri dikkate alınmak suretiyle çeşitli sınıflandırmalar yapılabilmektedir (Akdoğan, 2009). Kamu harcamaları, kamu hizmetlerinin parasal göstergesidir. Bu nedenle harcamaların hizmetler arasında nasıl dağıtıldığının, hangi hizmetlere öncelik verildiğinin, bu hizmetlerin topluma parasal maliyetinin ne olduğunun

anlaşılabilmesi için harcamaları hizmet kriterine göre tasnif etmek zorunluluğu vardır. Ayrıca belirli amaçlara ulaşabilmek için harcamaların iktisadi ve sosyal etkilerinden de yararlanılmaktadır. Bu nedenle harcamaların iktisadi ve sosyal bazı kriterlere göre bilimsel tasnifi de yapılabilmektedir (Nadaroğlu, 1996).

Kamu harcamalarının belirli ölçülere göre sınıflandırılması ve bu sınıflandırmalar arasında karşılaştırmalar yapılması şu önemli faydaları sağlar (Edizdoğan, 2008):

- İhtiyaçların karşılıklı ağırlıklarını belirlemede kolaylık sağlar.
- Bütçe yapmada yardımcı olurlar.
- Bütçe-plan ilişkisinde ahengi sağlamada önemli rol oynarlar.
- Devletin işlevlerinin özelliklerini, her işlev içindeki harcamalara ilişkin yöntemleri incelemede yardımcı olurlar.
- Devlet muhasebesinin temelini oluştururlar.
- Maliye, Sayıştay ve Meclis denetiminde kolaylıklar sağlarlar.
- Kamu harcamalarının yarattığı sonuçları, etkileri, sosyal hasılaya katkısını, topluma yüklediği yükü incelemede önemli rol oynarlar.
- Devletin giderleri ile gelirleri arasındaki ilişkileri göstermede kolaylık sağlarlar.

Kamu harcamalarını idari ve bilimsel sınıflandırma olmak üzere iki temel sınıflandırmada incelenebilir. İdari sınıflandırma organik ve fonksiyonel alt sınıflandırmaya ayrılırken; bilimsel sınıflandırma ise reel ve transfer harcamaları, cari ve yatırım harcamaları, verimli ve verimsiz harcamalar, kamu harcamalarının sağladıkları faydaların niteliklerine göre ayırım şeklinde alt sınıflar olarak ayrılmıştır.

1.3.1.İdari Sınıflandırma

Kamu harcamalarının idari sınıflandırması, devleti oluşturan birimler ve bu birimlerin gerçekleştirdikleri fonksiyonlar dikkate alınarak oluşturulmaktadır. Kamu harcamalarının idari sınıflandırılması organik ve fonksiyonel sınıflandırma olmak üzere iki alt kategoride incelenebilir.

1.3.1.1.Organik Sınıflandırma

Kamu harcamalarının organik sınıflandırmasının temelini, devleti oluşturan idari birimler oluşturmaktadır. Genellikle bütçe dönemi içerisinde Milli Savunma Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı gibi idari birimlere dağıtılan harcamalar organik sınıflandırmayı ifade etmektedir.

Organik sınıflandırma devletin mevcut yasalarla tayin ve tespit edilmiş ve çeşitli kamu hizmeti sunan servislerine göre hazırlanan bir idari tabloya dayanmaktadır (Herekman, 1996). Organik sınıflandırma her ülkenin hukuki prosedürüne göre düzenlenmektedir. Bu nedenle organik sınıflandırmanın diğer adı hukuki sınıflandırmadır. Hukuki sınıflandırmanın belirli prosedürlere göre yapılmasından dolayı sınıflandırmada yapılabilecek olan değişiklikler de belirli hukuki prosedürlere göre yapılabilmektedir.

1.3.1.2.Fonksiyonel Sınıflandırma

Fonksiyonel sınıflandırma, kamu hizmetinin yapılması ile görevli idari siyasi teknik birim nazarı itibare alınmamakta, gerçekleştirilmek istenilen kamu hizmeti esas alınmaktadır (Aksoy, 1994). Bu ayırım şeklinde, yapılacak harcamalar yoluyla gerçekleştirilmesi öngörülen amaçlara yönelik hizmetler dikkate alınmaktadır. Devletin klasik ve sosyo-ekonomik nitelikteki hizmetleri göz önünde tutulmakta, her bir hizmet grubu için yapılan giderler dikkate alınmaktadır. Aynı hizmet, birden fazla kamu kuruluşu aracılığıyla gerçekleştiriliyor ise; her kuruluşun o hizmet için yaptığı harcamalar toplanmakta ve böylece hizmet için yapılan gider belirlenmektedir (Akdoğan, 2009). Hizmetin görülmesi fonksiyonu esas alınarak yapılan sınıflandırmaya göre düzenlenen bütçeye fonksiyonel bütçe ismi verilmektedir (Devrim, 1998).

Genel kamu hizmetleri, savunma hizmetleri, sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri ve sosyal güvenlik-sosyal yardımlaşma hizmetleri kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırmasına örnek olarak gösterilebilir. Belirli bir fonksiyon bazen birkaç idari birim tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Örneğin eğitim hizmeti sadece Milli Eğitim Bakanlığı tarafından değil başka bakanlıklar tarafından da eğitim hizmeti verilebilmektedir. Bu durumda ilgili kurum ve kuruluşlarca verilen hizmet harcamaları toplanarak belirlenen fonksiyona eklenir.

Tablo 1.1. Türkiye’de Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Sınıflandırılması

Harcamalar	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011-2004 Artış Yüzdesi
Genel Kamu Hiz.	64.799.606	55.183.995	70.397.648	75.974.775	82.080.517	88.273.572	89.450.053	91.387.075	41
Savunma Hiz.	9.422.077	10.303.051	11.587.933	11.833.996	12.839.138	14.567.365	14.952.256	16.173.112	72
Kamu Düzeni ve Güv.	7.582.470	8.549.581	10.514.466	12.433.514	13.966.786	16.240.294	18.859.162	22.253.429	193
Ekonomik İşler ve Hiz.	15.452.919	18.545.957	21.126.838	23.702.910	29.137.332	33.049.529	41.312.450	43.666.116	183
Çevre Koruma Hiz.	105.665	180.632	127.289	184.076	214.866	250.488	356.933	524.265	396
İskân ve Toplum Ref. Hiz.	376.022	681.648	3.855.207	4.714.647	3.796.679	3.739.710	6.552.901	4.819.714	1182
Sağlık Hiz.	4.962.556	7.334.787	9.273.662	11.276.377	12.972.160	15.681.733	16.070.753	18.579.562	274
Dinlen., Kültür ve Din Hiz.	1.809.718	2.242.568	2.811.454	3.278.530	3.864.526	4.593.035	5.442.435	6.615.819	266
Eğitim Hiz.	16.618.648	18.717.701	22.218.521	25.720.314	30.493.022	35.753.422	41.469.831	48.515.075	192
Sos.Güv. & Sosyal Yar. Hiz.	19.891.179	24.357.653	26.213.015	34.948.544	37.665.536	56.070.037	59.891.950	60.767.656	206

Kaynak: (Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2013) - Bin TL

Türkiye’de 2004 yılında geçilen analitik bütçe sınıflandırması ile kamu harcamaları 10 alt kategoriye ayrılmıştır. Bu alt kategoriler ve 2004-2011 yılları arasındaki harcama verileri tablo 1.1.’de gösterilmektedir. Tablodaki verilere göre 2004 yılında en çok harcama yapılan kamu hizmeti yaklaşık 65 milyar TL ile genel kamu hizmetleri olmuştur. Bu dönemde en az harcama yapılan fonksiyon ise yaklaşık 106 milyon TL ile çevre koruma hizmetleridir.

2011 yılında en çok harcama yapılan fonksiyon yine genel kamu hizmetleridir. 2004-2011 dönemi içerisinde yüzdeler artış dikkate alındığında iskân ve toplum refahı hizmeti yüzde 1182’lik artışla en çok değişim gösteren kamu harcaması fonksiyonu olmuştur. En az yüzdeler artış ise yüzde 72 ile savunma hizmeti kamu harcamasıdır.

1.3.2. Bilimsel Sınıflandırma

Kamu harcamaları, kamu kesimi ekonomisinin yapısı ve işleyişi içerisinde önemli bir role ve etkiye sahiptir. Bu etkiyi ve rolü saptayabilmek ve analiz edebilmek için kamu harcamalarının bilimsel bir sınıflandırmaya tabi tutulması gereklidir. Farklı harcamaların oluşturabileceği farklı etkileri ortaya koyabilmek için gerekli olan bilimsel sınıflandırma, reel-transfer harcamaları, cari-yatırım harcamaları, verimli-verimsiz harcamalar ve kamu harcamalarının sağladıkları faydaların niteliklerine göre olmak üzere dört alt kategoride incelemek mümkündür.

1.3.2.1.Reel Harcamalar ve Transfer Harcamaları

Reel harcamalar devletin direkt üretim faktörü satın alması veya kiralaması için ya da hazır mal ve hizmetleri satın almak için yaptığı harcamalardır (Aksoy, 1994). Reel harcamalar, devletin tüketime yönelik harcamalarıdır (Eker, 1996). Başka bir ifadeyle reel harcamalar, devletin para mukabilinde mal ve hizmet satın almasıdır. Devletin memur ve işçi çalıştırması, büro ve kırtasiye malzemeleri satın alması, bina kiralaması halinde yaptığı harcamalar reel harcamalardır (Türk, 2008).

Nadaroğlu'na (1996) göre devlet reel harcamalar ile dolaylı veya dolaysız olarak üretim faktörlerinin mülkiyetine veya kullanım hakkına sahip olur. Örneğin devletin memurlarına maaş ödemesi ile yaptığı reel harcama ile kamu hizmeti görülmesi için memurların emeğinden yararlanır. Devlet kamu hizmeti görmek için bir arsa satın aldığı takdirde yine reel harcama yaparak bir üretim faktörü sahip olmuş olur. Devlet genellikle piyasada üretilmiş mal ve hizmetleri (ara malları) satın alarak dolaylı bir şekilde üretim faktörlerine sahip olur.

Devletin dolaylı veya dolaysız bir şekilde üretim faktörlerine sahip olmak için yaptığı reel harcamalar için milli gelir hesaplamalarında farklı hesaplama yöntemleri kullanılır. Devletin doğrudan reel harcama ile üretim faktörü elde etmesi ve bu üretim faktörü ile mal veya hizmet üretmesi neticesinde üretilen çıktılar milli hâsıla hesaplamasına dâhil edilir. Devletin reel harcama yaparak dolaylı yoldan elde ettiği üretim faktörleri ile üretilen mal ve hizmetlerin milli hâsıla hesaplamasına dâhil edilmesinde, devletin piyasadan satın almış olduğu ara mallar zaten mevcut milli gelir hesaplamasında dâhil olduğu için bu ara mal ve hizmetlerin bedelleri toplam harcamadan düşülerek milli gelir hesaplaması oluşturulur.

Transfer harcamaları devletin üretim faktörleri satın almaksızın yapmış olduğu harcamalardır. Örneğin emekli dul yetim maaşları ve borç faiz ödemeleri gibi harcamalar ile doğrudan veya dolaylı bir şekilde üretim faktörü talep edilmediği için bu harcamalar yoluyla devlet üretim faaliyetine doğrudan katılmış olmamaktadır. Fakat transfer harcamaları, gelir dağılımını değiştirdiği için ekonomideki kaynak dağılımı etkilenmektedir (Aksoy, 1994). Başka bir ifadeyle, transfer harcamaları, cari dönem üretimine karşı devlet tarafından doğrudan bir talep oluşturmamakla birlikte bazı kaynakların devlet bütçesi aracılığı ile kişi ve kurumlar arası karşılıksız el değiştirmesi niteliği taşıyan kamu harcamalarıdır (Herekman, 1996). Bu tür harcamalar milli gelirden değişiklik yapmayan ve sadece satın alma gücünü kişiler ya da sosyal sınıflar arasında transfer eden ödemelerdir (Devrim, 1998).

Transfer harcamaları konusunda tam bir anlaşma ve açıklık bulunmamaktadır. Devletin tüketim kapasitesinin olmayışından dolayı tüm harcamaların transfer harcaması olarak adlandırılması gerektiğini ifade eden bilim adamları da bulunmaktadır. Bir diğer tartışma da transfer harcamalarının karşılıksız olup olmaması konusunda yaşanmaktadır. Örneğin emeklilere yapılan maaş ödemeleri bir gelir transferi gibi düşünülüp karşılıksız transfer harcaması olarak da adlandırılırken aynı zamanda emeklilerin geçmişte yapmış olduğu hizmetlerin ödenemeyen karşılıklarının verilmesi gibi düşünülüp karşılıklı transfer harcaması olarak da adlandırılabilir.

Transfer harcamalarında tartışma konusu olan başka bir durum da devlet borçlarının faizleridir. Alınan borçların üretken amaçlar için kullanılması durumunda borç faizlerinin reel harcama; üretken olmayan amaçlar için kullanılması durumunda transfer harcaması olarak ifade edilmesi gerektiği görüşleri bulunmaktadır. Fakat alınan borçların verimli ve üretken amaçlar için yapıldığını tespit etmek oldukça zordur.

Transfer harcamalarını dolaylı ve dolaysız transferler, gelir ve sermaye transferleri, üretken ve üretken olmayan transfer harcamaları şeklinde üç alt kategoriye ayırmak mümkündür (Nadaroğlu, 1996):

Dolaysız ve Dolaylı Transferler: Bazı birey ya da grupların satın alma güçlerinin doğrudan veya dolaylı bir şekilde artırılması amacı ile yapılan harcamalardır. Harp gazilerine ve borç faiz ödemelerine yapılan harcamalar dolaysız transfer iken iktisadi amaçla yapılan mali yardımlar, iktisadi sübvansiyonlar ve üretici açısından maliyeti azaltmak için gerçekleştirilen vergi iadeleri dolaylı transfer harcamalarıdır.

Gelir Transferleri ve Sermaye Transferleri: Savaşların sonunda mağlup devletlerin galip devletlere ödemiş oldukları tazminatlar sermaye transferine, emekli maaşları ise gelir transferine örnek olarak verilebilir.

Üretken ve Üretken Olmayan Transferler: İktisadi amaçlı transfer harcamaları üretken transfer harcamalarıdır. Çünkü bu harcamalar ile üretim dolayısıyla hâsıla üzerinde etkili olurlar. Sosyal amaçlı transferler ise üretken olmayan transfer harcaması olarak adlandırılırlar.

Tablo 1.2.Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri (Milyon TL)

Harcamalar	2006	2007	2008	2009	2010	2011	GSYH Payı ⁽¹⁾ (%)					
							2006	2007	2008	2009	2010	2011
	178.126	204.068	227.031	268.219	293.628	313.302	23,5	24,2	23,9	28,2	26,6	24,2
Personel Giderleri	37.812	43.569	48.856	55.947	62.301	72.904	5	5,2	5,1	5,9	5,6	5,6
Sos. Güv. Kur. Devlet Primi	5.075	5.805	6.408	7.208	11.060	12.847	0,7	0,7	0,7	0,8	1	1
Mal ve Hizmet Alımları	19.001	22.258	24.412	29.799	28.823	32.448	2,5	2,6	2,6	3,1	2,6	2,5
Faiz Harcamaları	45.963	48.753	50.661	53.201	48.296	42.212	6,1	5,8	5,3	5,6	4,4	3,3
Cari Transferler	49.851	63.292	70.360	91.976	101.891	110.075	6,6	7,5	7,4	9,7	9,2	8,5
Sermaye Giderleri	12.098	13.003	18.516	20.072	25.907	30.697	1,6	1,5	1,9	2,1	2,3	2,4
Sermaye Transferleri	2.637	3.542	3.174	4.319	6.736	6.737	0,3	0,4	0,3	0,5	0,6	0,5
Borç Verme	5.689	3.846	4.644	5.698	8.613	5.381	0,8	0,5	0,5	0,6	0,8	0,4
Yedek Ödenekler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kaynak: (Maliye Bakanlığı, 2013)												
(1) Yeni GSYH serisi kullanılmıştır.												

Türkiye'nin merkezi yönetim bütçe gerçekleştirmelerine göre reel ve transfer harcamaları tablo 1.2.'de gösterilmektedir. Tablodaki verilere göre personel giderleri 2006'dan 2011 yılına gelindiğinde yaklaşık %96 artış göstermiştir. Personel giderlerinin 2006 yılındaki GSYH payı %5 iken 2011 yılında bu oran %5,6 olmuştur. Transfer harcamalarından biri olan faiz harcamaları 2006'dan 2011 dönemine gelindiğinde yaklaşık %8'lik bir düşüş yaşanmış ve 2006 yılındaki %6,1 olan GSYH payı 2011 yılında %3,3'e düşmüştür.

1.3.2.2.Cari Harcamalar ve Yatırım Harcamaları

Cari ve yatırım harcaması sınıflandırılması ülkelerin bütçe uygulamalarında sıkça uygulanan bir sınıflandırmadır. Genel bir şekilde ifade edilecek olursa, sermaye teşekkülü ile ilgili harcamalar yatırım harcamaları, tüketim ile ilgili harcamalar da cari harcamalar olarak kabul edilmektedir (Nadaroğlu, 1996). Başka bir ifadeyle, ekonominin bütünü ile umumi verimini doğrudan doğruya artırmaya yaramayan kamu harcamaları cari harcamalar; bütünü ile ekonominin umumi verimliliğini hâlihazırda veya gelecekte artırmaya yarayan kamu harcamalarına yatırım harcamaları denilmektedir (Aksoy, 1994).

Cari harcamaların belirgin özelliği kamu tüketimi ile ilgili olmaları ve sağladıkları faydaların süresizliğidir. Bu harcamalar her yıl her zaman tekerrür ederler. Cari harcamaların asli fonksiyonu devlet mekanizmasının işleyişini sağlamalarıdır. Aynı zamanda cari

harcamalar mal ve hizmet satın almaya yönelik harcamalardır. Bu nedenle ekonomide toplam arz toplam talep dengesi, efektif talep düzeyi üzerinde etkide bulunurlar (Türk, 2008). Buna karşılık yatırım harcamaları, üretimi artıran, üretkenliği olumlu yönde etkileyen, kaynakların daha iyi kullanılmasını sağlayan bir ya da birden fazla kullanılmakla tükenmeyen (dayanıklı) üretim faktörlerinin verimliliğini artıran, faydası birden çok yıla yayılan ve özellikle üretimde kullanılacak mallar için yapılan harcamalardır (Edizdoğan, 2008).

Bazı cari harcamaların etkileri yapılmış olduğu dönemle sınırlı kalmamaktadır. Bu harcamalar ülkenin üretim gücüne önemli katkıda bulunabilmekte ve böylece genel cari harcama tanımlamasından farklı bir konuma girebilmektedir. Bu özellikte yer alan eğitim ve sağlık gibi harcamalar kalkınma carileri olarak adlandırılmaktadırlar.

Tablo 1.3.Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları

	Cari Fiyatlarla, Milyon TL					GSYH' ya Oran, Yüzde				
	2008	2009	2010	2011 ⁽¹⁾	2012 ⁽²⁾	2008	2009	2010	2011 ⁽¹⁾	2012 ⁽²⁾
Cari Harcamalar	149.059	168.771	187.776	217.092	237.758	15,68	17,72	17,01	16,94	16,67
Yatırım Harcamaları	32.363	31.574	37.606	46.634	47.727	3,4	3,31	3,41	3,64	3,35
-Sabit Sermaye	31.960	31.611	37.773	46.457	47.533	3,36	3,32	3,42	3,63	3,33
-Stok Değişmesi	403	-37	-167	177	194	0,04	0	-0,02	0,01	0,01
Transfer Harcamaları	147.243	181.794	198.013	214.917	250.910	15,49	19,08	17,94	16,77	17,6
-Cari Transferler	140.634	172.212	185.379	208.273	241.886	14,8	18,08	16,8	16,25	16,96
-Sermaye Transferleri	6.609	9.582	12.633	6.644	9.024	0,7	1,01	1,14	0,52	0,63
TOPLAM HARCAMA	328.665	382.139	423.395	478.643	536.395	34,58	40,12	38,36	37,35	37,62
Kaynak: (Kalkınma Bakanlığı, 2013)										
Not: Eksi işaretler fazlayı göstermektedir.										
(1) Gerçekleşme Tahmini										
(2) 2012-2014 OVP										

Cari, yatırım ve transfer harcamalarının Türkiye’de 2008-2012 dönemi içerisinde nasıl bir seyir izlediği tablo 1.3.’te gösterilmektedir. Tabloda yer alan verilere göre cari harcamalar 2008-2011 döneminde yaklaşık %59 artış göstermiştir. Bu dönem içerisinde yatırım harcamaları artış oranı yaklaşık %47 iken transfer harcamaları artış oranı yaklaşık %70 olmuştur.

1.3.2.3. Verimli Harcamalar-Verimsiz Harcamalar

Ekonominin üretim kapasitesini artıran veya kamu gelirlerinde artış sağlayan harcamalar verimli, diğerleri verimsiz harcama olarak sınıflandırılabilir. Başka bir ifadeyle ülkenin ekonomik potansiyelini artıran harcamalar veya sosyal hasılaya katkıda bulunan harcamalar verimli, milli kaynakların gereksiz tüketilmesine yol açan harcamalar da verimsizdir (Akdoğan, 2009; Eker, 1996; Devrim, 1998). Fakat bir kamu harcamasının verimli ya da verimsiz olduğunu tespit edebilmek oldukça güçtür. Örneğin yapılan bir kamu harcaması sonucunda milli gelirden artış yaratması kısa ve uzun vadede farklı boyutlarda etkilere sebep olabilmektedir. Kısa vadede milli gelir artışına neden olmayan bir kamu harcaması verimsiz olarak sınıflandırılabilirken aynı harcama uzun dönemde oluşturabileceği milli gelir artışı ile verimli harcama sınıflandırılmasına girebilir. Veya aynı durum tam tersi bir şekilde işleyebilir.

1.3.2.4. Kamu Harcamalarının Sağladıkları Faydaların Niteliklerine Göre Sınıflandırılması

Kamu harcamalarının sağladıkları faydaların niteliklerine göre sınıflandırılması dört ayrı grup içinde yapılabilir (Devrim, 1998; Türk, 2008):

- *Toplumun bütün fertlerine ölçülemez ve bölünemez fayda sağlayan kamu harcamaları.* Devletin geleneksel fonksiyonlarını görmek için yaptığı kamu harcamaları bu sınıfa girmektedir. Yasama, yürütme, milli savunma ve iç güvenlik gibi hizmetler için yapılan harcamalar faydası ölçülemez ve bölünemez türden hizmetlere örnek olarak verilebilir.
- *Sadece bazı sınıflara veya gruplara özel menfaat sağlayan, kamu yararı gerekçesiyle devletin yaptığı ve yürüttüğü işlerle ilgili kamu harcamaları.* Devletin engellilere, kimsesizlere yaptığı hizmetler bu sınıflandırmaya örnek verilebilir. Bu türden hizmetler için yapılan harcamalar özel bir sınıfa yapılmakla birlikte bu harcamalar neticesinde toplum yararı gözetilmiş olur. Toplumsal faydanın artırılmasında gerekli olan unsurlardan biri de sosyal dayanışmanın oluşturulmasıdır. Bazı sınıflara ve özel gruplara yapılan kamu harcamaları ile sosyal dayanışma perçinlenir ve kamu yararı artırılır.
- *Niteliği bütün topluma sunulmaya elverişli olduğu halde uygulamada bazı kişilere özel menfaat sağlayan kamu harcamaları:* Bu sınıflandırmaya örnek verilebilecek olan hizmet adalet hizmetidir. Adalet hizmeti niteliği itibarıyla bütün topluma sunulmaya elverişlidir. Fakat uygulamaya dikkat edildiğinde bu hizmeti almak isteyenlerin

başvuruda bulunması ile hayata geçirilmektedir. Bu nedenle başvuruda bulunarak hizmetten yararlananlar özel menfaat sağlayabilmektedirler.

- *Sadece belirli kişilere fayda sağlayan kamu harcamaları:* Kamu kesiminin piyasa talebine göre ve piyasa ekonomisi kuralları içinde faydası ölçülebilir ve bölünebilir mal ve hizmetlerin üretimi ile ilgili yapılan harcamalar bu sınıflandırmada yer almaktadır. Kamu iktisadi teşebbüslerinin harcamaları ve ekonomik sübvansiyonlar bu sınıflandırmaya örnek olarak verilebilir.

1.4.KAMU HARCAMALARININ ETKİLERİ

Çalışmanın bu kısmında kamu harcamalarının etkileri maliye literatüründe yer alan üretim, tüketim, gelir dağılımı, fiyatlar genel seviyesi, istihdam üzerindeki etkileri, sosyal harcamaların etkileri, kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırmasının etkileri ve çarpan-hızlandırıcı etkileri ele alınmıştır.

1.4.1.Kamu Harcamalarının Üretim Üzerindeki Etkileri

Kamu harcamaları genel olarak, kaynaklardan bir kısmının eksilmesine neden olabilmektedir. Çünkü sınırlı olan kaynakların belirli bir parçası reel harcamalar dolayısıyla kamu kesiminin tasarrufuna geçmekte fakat ister reel, ister transfer harcaması olsun kamu giderlerinin iktisadi faaliyetler ve özellikle üretim üzerindeki etkisi harcamanın mahiyeti ile sıkı bir ilişki içerisinde (Nadaroğlu, 1996).

Kamu harcamalarının üretim üzerindeki etkilerini bazı iktisatçıların görüşleri dikkate alındığında şu şekilde ifade edilebilir (Çetinkaya & Şahin, 2009):

Keynesyen iktisatçılara göre kamu harcamaları, ekonomik büyümeyi etkilemek ve kısa dönem devresel hareketleri düzenlemek için bir politika aracı olarak kullanılabilir. Kamu harcamaları içsel bir değişken olarak ele alınmakta ve kamu harcamalarındaki artış milli gelirden yükselişe yol açmaktadır. Keynes'e göre ekonomiyi içinde bulunduğu durgunluktan kurtarmak, piyasa başarısızlığını telafi etmek ve ekonomik büyümeyi sağlamak için kamu harcamalarının düzeyi artırılmalıdır. Wagner, devletin ekonomik ve sosyal hayattaki rolü arttıkça harcamalarının da artacağı, buna bağlı olarak ekonomik ve sosyal hayatta gelişmenin ortaya çıkacağını ifade etmektedir. Wagner, Keynes'in aksine kamu harcamalarını dışsal kabul etmektedir. Keynes ekonomik büyümeyi kamu harcamalarındaki artışa bağlamaktadır. Wagner ise kamu harcamalarındaki artışı ekonomik büyümeye bağlamaktadır. Romer, nüfusu ve teknolojik değişmeyi dışsal kabul eden neo-klasik model

yaklaşımın göz ardı ettiği devlete önemli görevler atfetmiştir. Model, teknolojiyi içselleştirirken uygun büyüme oranına ulaşılması için devlet müdahalelerinin zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Lucas ekonomik büyümenin, özel ve kamu sektörünün beşeri sermayeye yapmış olduğu yatırımların sonucunda ortaya çıktığını belirtmektedir. Kamu yatırımlarının diğer sektördeki verimliliği artıracığını, bunda ekonomide hızlı bir büyüme sürecine girmede önemli katkı sağlayacağını ortaya koymaktadır. Barro içsel büyüme modellerinde kamu harcamalarının büyüme sürecinde hızlandırıcı etki yapacağını vurgulamaktadır. Burada kamunun yaptığı yatırımların özel sektörü destekleyici fonksiyonu ön plana çıkmaktadır.

1.4.2.Kamu Harcamalarının Tüketim Üzerindeki Etkileri

Kamu harcamaları özel tüketim üzerinde çeşitli etkilere neden olabilmektedir. Örneğin eğitim sağlık hizmetlerinin parasız hale getirilmesi, ulaştırma hizmetlerinin maliyetlerinin altında fiyatlarla geniş halk tabakalarının yararlanması, devletin konut yardımı yaparak kişilerin konut edinmesi, fakir kesime sosyal yardımların yapılması, sosyal güvenlik sisteminin geliştirilmesi, temel ihtiyaç maddelerinin maliyetlerinin altında fiyatlarda tüketicilere sunulması da özel tüketimi artırabilmektedir (Türk, 2008).

Devrim (1998)'e göre devlet yapmış olduğu reel ve transfer harcamaları ile harcamaya muhatap olan kişiler için bir gelir oluşturabilmektedir. Bu durum üretim faktörlerine ödeme yapılması ve istihdam edilme şeklinde veya doğrudan gelir transferi olarak gerçekleşebilmektedir. Devletin topluma sunduğu hizmetin bedeli olarak yaptığı ödemeler, ödemenin veya harcamanın türüne, miktarına ve amacına göre faktör gelirlerini etkileyebilmektedir. Kamu harcamalarının bu tür etkisi bir yönüyle ekonomik ve sosyal boyutları büyük önem arz eden gelirin faktörel dağılımı üzerindeki bir etkisidir.

Toplam talebin önemli bileşenleri içerisinde yer alan kamu harcamaları bir yandan çarpan etkisi ile milli gelir ve istihdam üzerinde belirleyici olabilmekte diğer yandan özel tüketim harcamaları gibi diğer toplam talep unsurlarını da etkileyebilmektedir (Durkaya, 2012).

1.4.3.Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri

Maliye ilminde kamu harcamalarının gelir dağılımına ilişkin etkileri söz konusu olunca, il akla gelen vergiler ile finanse edilen transfer harcamalarıdır (Turhan, 1974). Bir ekonomide bütün kişiler yaşamlarını sürdürmek için gerekli mal ve hizmetlere sahip olmayabilirler veya kişilerin hastalık, sakatlık, yaşlılık veya işsizlik gibi yaşayabilecekleri olumsuzluklar yaşamlarını sürdürmeye engel olabilir. Bu durumda devlet kamu maliyesi

kanalı ile sosyal transfer ödemeleri gerçekleştirerek ve/veya sosyal sigorta sistemi desteği sağlayarak gelir dağılımını düzenleyici yönde hareket edebilir (Haller, 1985).

Transfer harcamaları sosyal transfer harcamaları ve faiz harcamaları şeklinde gerçekleştirilebilmektedir. Sosyal transfer harcamalarında olduğu gibi faiz ödemeleri de gelir dağılımını etkileyebilmektedir. Devlet tahvillerini satın alanlar bankalar ve finansal kuruluşlar dışında genellikle üst gelir grubunda yer alanlar kişilerdir. Faiz ödemelerinin finansmanına düşük gelir grubunda yer alan kişilerin dâhil olması halinde bir transfer harcaması olan faiz ödemeleri gelir dağılımını alt gelir grubundan üst gelir grubuna kaydırabilir.

Devlet ayrıca reel harcamalar yoluyla da gelir dağılımını etkileyebilmektedir. Turhan (1974)'a göre reel harcamaların gelir dağılımı üzerindeki etkisinde devletin, karşılığında mal ve hizmet satın aldığı ödemelerin kimlere yapıldığı ve satın alınan mal ve hizmetler ile yapılan kamu hizmetlerinden kimlerin yararlandığı büyük önem taşımaktadır.

Edizdoğan (2008)'a göre kamu harcamaları, gelir dağılımını daha adaletli olması ve ahenkli hale gelmesi yönünde etkileyebilir. Devlet artan oranlı vergilerle elde ettiği geliri düşük gelirlilere çoğu bedava olarak sunulan kamu hizmetlerinin görülmesinde kullanır. Bu sayede düşük gelirliler ödediği vergilerin sağlayacağı çok üstünde kamu hizmetlerinin sağladığı faydalardan yararlanabilirler. Ancak burada hangi tür özel harcamaların kamu harcaması ile ikame edileceğinin ve kişinin yeniden gelir dağılımı (ikincil gelir dağılımı) sonucu gelir düzeyinde değişikliğin olup olmadığının saptanması önem kazanmaktadır.

1.4.4.Kamu Harcamalarının Fiyatlar Genel Seviyesi Üzerindeki Etkileri

Enflasyon, fiyatlar genel seviyesindeki kümülatif artıştır. Bir ekonomide yapısal, maliyet ve talep enflasyonu gerçekleşebilmektedir. Edizdoğan (2008)'a göre kamu harcamaları talep enflasyonu üzerinde etkili olabilir. Bunun için, toplam talepteki artış nedeniyle fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen artış, kamu harcamalarında kısıntı yapılarak yani efektif talebi azaltarak giderilebilir. Ancak bu yöntemi uygulamada gerçekleştirilmesi zordur. Bu anlayışın ürünü olan sıkı para politikası uygulanabildiği takdirde sonuçta işsizlik sorununu da beraberinde getirebilmektedir. Kamu harcamalarının toplam miktarı kadar bu harcamaların harcama gruplarına dağılımı da fiyatlar genel seviyesini etkileyebilmektedir. Gerçek harcamalar üretim faktörü satın alımı için yapıldığında toplam talebi direkt etkileyebilmekte buna karşılık genelde karşılıksız olan transfer harcamaları kişilerin gelirlerinde artış oluşturmak suretiyle dolaylı olarak toplam talebi etkileyebilir.

Kamu harcamaları, harcama politikası çerçevesinde enflasyonla mücadelede kullanılmaktadır. Pınar (2006)'a göre kamu harcamaları birer talep unsuru oldukları için enflasyonla mücadelede harcama politikası açısından kısılmalıdır. Fakat kısa dönemde azalan talebin uzun dönemde yatırımları da azaltacağı dikkate alınmalıdır. Uzun dönemde gerçekleşmesi muhtemel olan bu durum fiyat istikrarı ile büyüme arasında bir çatışma meydana getirmektedir. Bu nedenle enflasyonla mücadelede kamu harcamalarının miktarı kadar bileşimi de göz önüne alınmalıdır.

1.4.5.Kamu Harcamalarının İstihdam Üzerindeki Etkileri

Kamu harcamaları ile ekonomide istihdam hacmi artırılabilir. Bu amaca uygun olan yatırım harcamaları üretim kapasitesinin artışına yol açarak daha büyük çapta üretim faktörü kullanılmasını sağlar (Eker, 1996). Devletin temel görevlerinden biri de ekonomiyi istikrara kavuşturmadır. İstihdamda meydana gelen dalgalanmaları ekonomiyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu sorunu gidermek için devlet kamu harcamalarını kullanarak istihdamı düzenleyici adımlar atabilmektedir.

Kamu harcamalarının istidam üzerindeki etkisi makroekonomide yer alan toplam harcamalar, AS-AD ve IS-LM temel modelleri ile incelenebilmektedir. AD-AS modelinde mal ve hizmet alımına yönelik kamu harcamaları, mevcut AD ve IS eğrilerini sağa-yukarıya kaymasına, toplam harcamalar modelinde de toplam harcamalar eğrisinin yukarıya kaymasına neden olmakta ve böylece kamu harcamalarındaki artış çıktı düzeyini artırırken, AD-AS modelinde fiyat düzeyinin, IS-LM modelinde faiz oranlarının artmasına neden olmakta, artan fiyat, emek talebine ilişkin kararları da etkilemek suretiyle, istihdam düzeyini etkilerken, faiz oranlarındaki artış firmaların yatırım, hane halkının ise tüketim kararlarını etkilemektedir (Bakırtaş, 2003).

1.4.6.Sosyal Harcamaların Etkileri

Sosyal harcamaların etkileri üretim, istihdam, kalkınma vb. alanlarda gerçekleşebilmektedir. Bir harcamanın sosyal bir harcama niteliğine sahip olması ilgili harcamanın amacına göre belirlenmektedir.

Nadaroğlu (1996)'na göre kamu sağlığını iyi hale getirmek, genel kültür seviyesini yükseltmek, satın alma gücü zayıf olanlara yapılan yardımlar sosyal nitelikli harcamalardır. Eğitim ve genel sağlık gibi sosyal harcamalar, emeğin verimliliğini artırmaya yönelik yapıldığında üretimde verimliliği artırarak milli gelirin artışına katkıda bulunabilmektedirler. Sakat, yaşlı vb. yapılan nakdi yardımlar gibi sosyal transferler de bu harcamalardan

yararlananların gelirlerini artırarak talep artışına sebebiyet vermekte, dolaylı yoldan üretim ve istihdamı etkileyebilmektedir.

Arısoy vd. (2010)'ne göre bir kısım sosyal harcamalar emeğin verimliliğini artırmakta ve böylece milli hasılanın artışına katkıda bulunma etkisi göstermektedir. İşçilerin sağlığını, refahını, çalışma ortamını, bilgi ve becerisini iyileştiren bütün harcamalar emek sahibinin çabalarına daha büyük etkinlik kazandırır. Bütün sosyal harcamaların etkileri kısa dönemde açık bir şekilde olumlu olmayabilir. Bir kısmı üretim üzerinde doğrudan bir etki beklemeden tüketim düzeyini artırmayı hedeflerken, bir kısmı da üretken olmayan nüfus gruplarının yaşam şartlarını iyileştirmeye yönelik olabilir. Yani bu tür harcamalar mal üretimi ve istihdam üzerinde etkili olabilmektedir. Ayrıca sosyal harcamaların etkileri uygulama şartlarına göre de farklı olabilmektedir. Çünkü aynı veya nakdi olarak yapılan harcamaların etkilerinin aynı olmasını beklemek yanlış olur.

1.4.7.Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Sınıflandırmaya Göre Ekonomik Etkileri

Kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırması devletin gerçekleştirmiş olduğu temel fonksiyonlara göre yapılmakta ve fonksiyonel sınıflandırmaya ayrılmış olan kamu harcamalarının etkileri her bir fonksiyon için ayrı ayrı incelenebilmektedir.

Genel kamu hizmetleri, savunma hizmetleri, çevre koruma hizmetleri, iskân ve toplum refahı hizmetleri gibi sınıflandırmalar ile kamu harcamalarının ekonomik etkileri ve her bir grubun adeta ekonomisi incelenebilmektedir (Türk, 2008). Örneğin eğitim, sağlık, sosyal güvenlik harcamalarının etkileri büyüme, kalkınma, sosyo-ekonomik gelişmişlik vb. konularda incelenebilmektedir.

1.4.8.Kamu Harcamalarının Çarpan ve Hızlandırıcı Etkisi

Kamu harcamalarının çarpan ve hızlandırıcı etkisi makroekonomik etkileri ifade eder. Çarpan etkisi yapılan kamu yatırımları ile milli gelirden meydana gelecek olan değişmeyi, hızlandırıcı etkisi ise tüketim malları talebi artışı ile yatırım malları talebindeki artış ilişkisini inceler (Türk, 2008).

1.4.8.1.Çarpan Etkisi

Çarpan kavramı ilk olarak R.F. Kahn tarafından "The Relation of Home Investment To Unemployment" başlıklı çalışmasında kullanılmıştır. Kahn çarpanı bu çalışmasında istihdam çarpanı olarak ele almıştır. Keynes, Kahn'ın çarpan kavramını geliştirerek yatırım çarpanı kavramını geliştirmiş ve formüle etmiştir (Snowdon & Vane, 2005). Çarpan otonom bir yatırımdaki artışın milli gelirden yaratacağı artışı ifade eden sayısal bir katsayıdır

(Nadaroğlu, 1996). Milli ekonomide yapılan yatırımlar otonom ve uyarılmış yatırımlar olarak ikiye ayrılabilir. Otonom yatırımlar milli gelirdeki değişmelerden bağımsız olarak yapılan yatırımlar olduğu halde uyarılmış yatırımlar milli gelirdeki değişmelere bağlı olarak yapılan yatırımlardır (Aksoy, 1994). Çarpan, bir kişinin harcaması bir başka kişinin geliridir prensibine dayanmaktadır. Çarpan etkisinin temel varsayımları şu şekildedir (PSNA, 2013): Marjinal tüketim eğilimi sabittir. Tüketim cari gelirin bir fonksiyonudur. Yatırımlarda net artış bulunmaktadır. Fiyatlarda değişme bulunmamaktadır. Tüketimin yatırımlardaki hızlandırıcı etkisi göz ardı edilmektedir. Kapalı bir ekonomi bulunmakta ve dış etkilerden etkilenmemektedir. Çarpan katsayısı aşağıda ifade edildiği şekilde hesaplanır:

$$Y = \text{Gelir}$$

$$C = \text{Tüketim}$$

$$I = \text{Otonom Yatırım}$$

$$k = \text{çarpan katsayısı}$$

$$\text{Marjinal tüketim eğilimi} = c = \frac{\Delta C}{\Delta Y}$$

$$\Delta Y = \Delta C + \Delta I$$

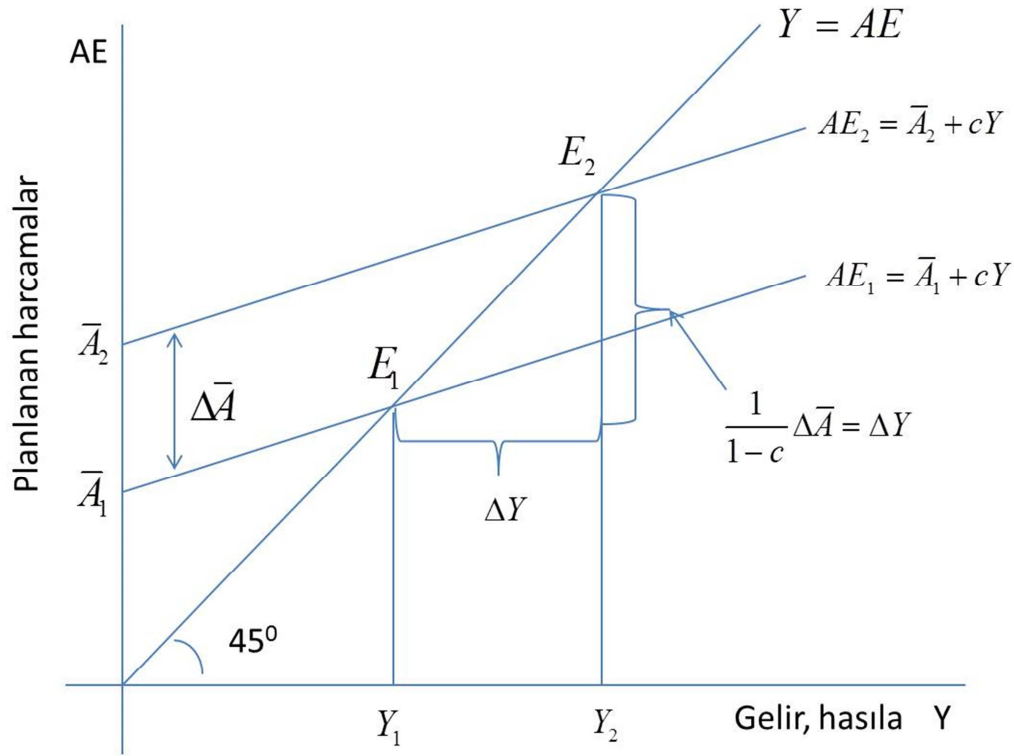
$$\Delta I = \Delta Y - \Delta C$$

$$k = \frac{\Delta Y}{\Delta I - \Delta C}$$

$$k = \frac{\frac{\Delta Y}{\Delta Y - \Delta C}}{\frac{\Delta Y}{\Delta Y} - \frac{\Delta C}{\Delta Y}} = \frac{1}{1 - \frac{\Delta C}{\Delta Y}}$$

$$k = \frac{1}{1 - c}$$

Çarpan etkisi ayrıca grafik yardımıyla da aşağıdaki gibi gösterilebilir.

Şekil 1.1.Çarpan Etkisi

Kaynak: (Yıldırım & Karaman, 2003)

Şekil 1.1.'de otonom harcamalarda meydana gelen artışın gelir düzeyini ne ölçüde etkilediği görselleştirilmiştir. Otonom harcamalarda gerçekleşen $\Delta \bar{A}$ kadar bir artış toplam talep eğrisini AE_1 'den AE_2 'ye kaydırarak denge üretim düzeyini de Y_1 'den Y_2 'ye getirmiştir. Gelirdeki değişim çarpana bağlı olarak otonom talepteki artıştan daha fazla gerçekleşmektedir. Bu durumda marjinal tüketim eğilimine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Tüketim talebi hâsıla ile birlikte artmakta ve hâsıladaki artış talepte yeni bir artışa neden olmaktadır.

1.4.8.2.Hızlandırıcı Etkisi

1939 yılında Samuelson'un "Interactions Between the Multiplier Analysis and the Principle of Acceleration" başlıklı çalışmasında çarpan etkisi ile kombine ettiği hızlandırıcı prensibi tüketim malları talebindeki küçük değişimin üretim için gerekli yatırım (sermaye) malları talebinde meydana getirdiği büyük değişime vurgu yapmaktadır (Bohner, et al., 2010). Keynesyen çarpan etkisine göre uzun dönem denge çıktı düzeyi otonom harcamalarla orantılıdır. Hızlandırıcı prensibi ise tüketimdeki değişimler tarafından yönlendirilen uyarılmış yatırımı ve gerçekleşebilecek olan gelirdeki değişimi dikkate alır (Westerhoff, 2006).

Hızlandırıcı, tüketim malları toplam ölçek çapı talebindeki değişikliğin yatırımlar üzerinde meydana getirdiği değişikliği ifade eder. Diğer bir ifadeyle tüketimdeki değişikliğin nispeti ile uyarılmış yatırım seviyesi arasındaki fonksiyonel ilişkiyi anlatır (Nadaroğlu, 1996). Hızlandırıcı aşağıda ifade edildiği gibi hesaplanır:

$$Y = \text{Gelir}$$

$$I = \text{Otonom Yatırım}$$

$$I(y) = \text{Uyarılmış yatırımlar}$$

$$C(y) = \text{Gelir artışına bağlı tüketim}$$

$$\beta = \text{hızlandırıcı}$$

$$Y = I + I(y) + C(y)$$

$$I_t = \beta(C_t - C_{t-1})$$

$$\beta = \frac{I_t}{C_t - C_{t-1}}$$

Tüketim talebinin artması firmaları, artan talebi karşılamak için kapasitelerini genişleterek yatırım yapmaya yöneltebilir. Özellikle tüketici harcamalarına bağlı olarak gerçekleşen mal ve hizmet talebi artışı, özel sektörün planladığı sermaye yatırımları üzerinde etki oluşturabilir. Tüketimin hızla artması kısa dönemde çıktı artışına neden olur ve bu durum fiyatların yükselmesine ve daha az yedek kapasite ile çalışan üreticilerin karının artmasına neden olabilir. Eğer firmanın güveni ve karı yüksek ise, hızlandırıcı etkisi her cari faiz oranında planlanan sermaye yatırımlarındaki artışla görülebilir (Riley, 2007).

Zaman içerisinde devletlere çeşitli işlevler yüklenmiş ve kamu harcamaları da bu işlevlere göre gerçekleştirilmiştir. Bu işlevler asayiş, savunma, adalet; eğitim, sağlık, altyapı, bilim-kültür; sosyal güvenlik ve eşitsizlikle mücadele olarak sıralanabilir. Gerçek yaşamda bu bölünme net değildir. Hukukun üstünlüğü ve tarafsız yargı (klasik devlet), mülkiyet haklarındaki belirsizliği azaltarak özel kesimin uzun vadeli yatırımlarını teşvik edilmesi ile sanayileşmenin hızlandırılması; zorunlu eğitimin süresi ve kalitesi (sanayi devleti) beşeri sermaye birikimi üzerinden gelir dağılımını etkilenmesi; fırsat eşitliğinin sağlanması (refah devleti) üretimin en önemli kaynağının etkinliğini ve dolayısıyla milli gelir düzeyinin yükseltilmesi kategoriler arasında geçişlere örnek olarak verilebilir (Akat & Gürsel, 2008).

Devletin çeşitli işlevler yüklenmesi toplumsal ihtiyaçların giderilmesi amacı ile ortaya çıkmıştır. Toplumsal ihtiyaçların giderilmesi için devlet, kamu hizmeti sunmakta ve kamu hizmetini gerçekleştirirken kamu harcamaları aracını kullanabilmektedir. Kamu harcamaları ekonomik ve sosyal hayatı düzenlemede ve iyileştirmede önemli bir güce ve etkiye sahiptir.

Ekonomik ve sosyal hayatın önemli göstergelerinden biri de sosyo-ekonomik gelişmişliktir. Ekonomik ve sosyal hayatı düzenlemede ve iyileştirmede önemli bir araç olan kamu harcamaları sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini de etkileyebilmektedir.

Bu bağlamda kamu harcamaları ile sosyo-ekonomik gelişmişlik arasındaki ilişkinin ortaya konulabilmesi için kamu harcamalarını tanımlamak, sınıflandırmak ve etkilerini incelemek büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle çalışmanın birinci bölümünde kamu harcamalarının tanımı ve sınıflandırması ve etkileri ele alınmıştır. Kamu harcamaları ile sosyo-ekonomik gelişmişlik arasındaki ilişkiyi kurabilmek için çalışmanın ikinci bölümünde sosyo-ekonomik gelişmişliğin tanımı, göstergeleri, uluslararası karşılaştırmaları ve sosyo-ekonomik gelişmişliğin kamu harcamaları ile ilişki ele alınacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYO-EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK VE KAMU HARCAMALARI İLE İLİŞKİSİ

2.1.SOSYO-EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK TANIMI

Sosyo-ekonomik gelişmişlik kavramını tanımlayabilmek için öncelikle ekonomik büyüme ve kalkınma olgularını açıklamak gereklidir. Ekonomik büyüme belli bir dönem sonrasında milli gelirden meydana gelen artış veya belli bir dönem sonrasında kişi başına düşen milli gelirdeki artıştır (McConnell & Brue, 2008). Kalkınma, salt üretimin ve kişi başına gelirin artışından ibaret olmayıp sosyo-ekonomik ve kültürel yapının da değiştirilmesi, geliştirilmesi anlamına gelmektedir (Ildırar, 2004). Kalkınma üzerine yapılan ilk çalışmalar genellikle kişi başına düşen milli gelir artışı ve bileşenleri ile ilgilenmişlerdir (Khan, 1991). Kalkınma sadece ekonomik faktörlerle açıklanabilecek olan bir olgu değildir. Ekonomik faktörlerle birlikte ekonomik olmayan faktörler de kalkınmanın gerçekleştirilmesinde büyük önem taşımaktadır. Kalkınma olgusunu açıklamada iki genel yaklaşım öne çıkmaktadır (Myint, 1980; Szirmai, 2005):

- **Yoksullukla mücadele:** Bu yaklaşım, gelişmekte olan ülkelerdeki yaygınlaşmış yoksulluk, açlık ve sefalet problemleri üzerine ve kısa dönemde bu durumu iyileştirmeyi gerçekleştirmek için ne yapılabilir sorusuna odaklanmıştır.
- **Uzun dönem ekonomik ve sosyal kalkınma analizi:** Bu yaklaşım, sosyo-ekonomik kalkınma dinamikleri üzerinde uzun dönemde etkiye sahip olan faktörleri daha iyi anlayabilmek için farklı ülkelerdeki, bölgelerdeki ve tarihsel dönemlerdeki kalkınmayı karşılaştırma üzerine yoğunlaşmıştır.

Özet itibariyle ekonomik büyüme niceliksel, kalkınma ise nicelikle birlikte niteliksel bir gelişimi ifade etmektedir.

Gelir artışlarıyla ölçülen ekonomik büyüme, toplumsal gelişmişliği yeterince açıklayamadığından, yalnızca talep genişlemesini açıklayabilen dar kapsamlı bir parametre olarak düşünülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan gelişmeler, ulusal kalkınma sürecinde ekonomik büyüme olgusunun tek başına yeterli olmadığını, bunun hayatın diğer alanlarındaki sosyal, kültürel, çevresel ve mekânsal boyutlarda dengelenmesi gerektiğini öne çıkarmıştır. Bir yönüyle sürdürülebilir kalkınma anlayışının yolunu açan bu gelişmeler, bakış açısını ekonomik büyümeden toplumsal gelişmeye doğru yönlendirmiştir (Dincer, et al., 2003; Dincer, et al., 1996).

Büyüme modellerinde yer alan teorik yaklaşımlar yapısal ve nitel değişimleri inceleme konusu olarak ele almamıştır. Kalkınma kavramı ise genellikle az gelişmiş ülkelere özgü olarak kullanılmıştır. Az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerdeki büyüme ve

niteliksel değişmeyi birlikte kapsayan yaklaşım sosyo-ekonomik gelişme kavramını oluşturmuştur (Erkan, 1998).

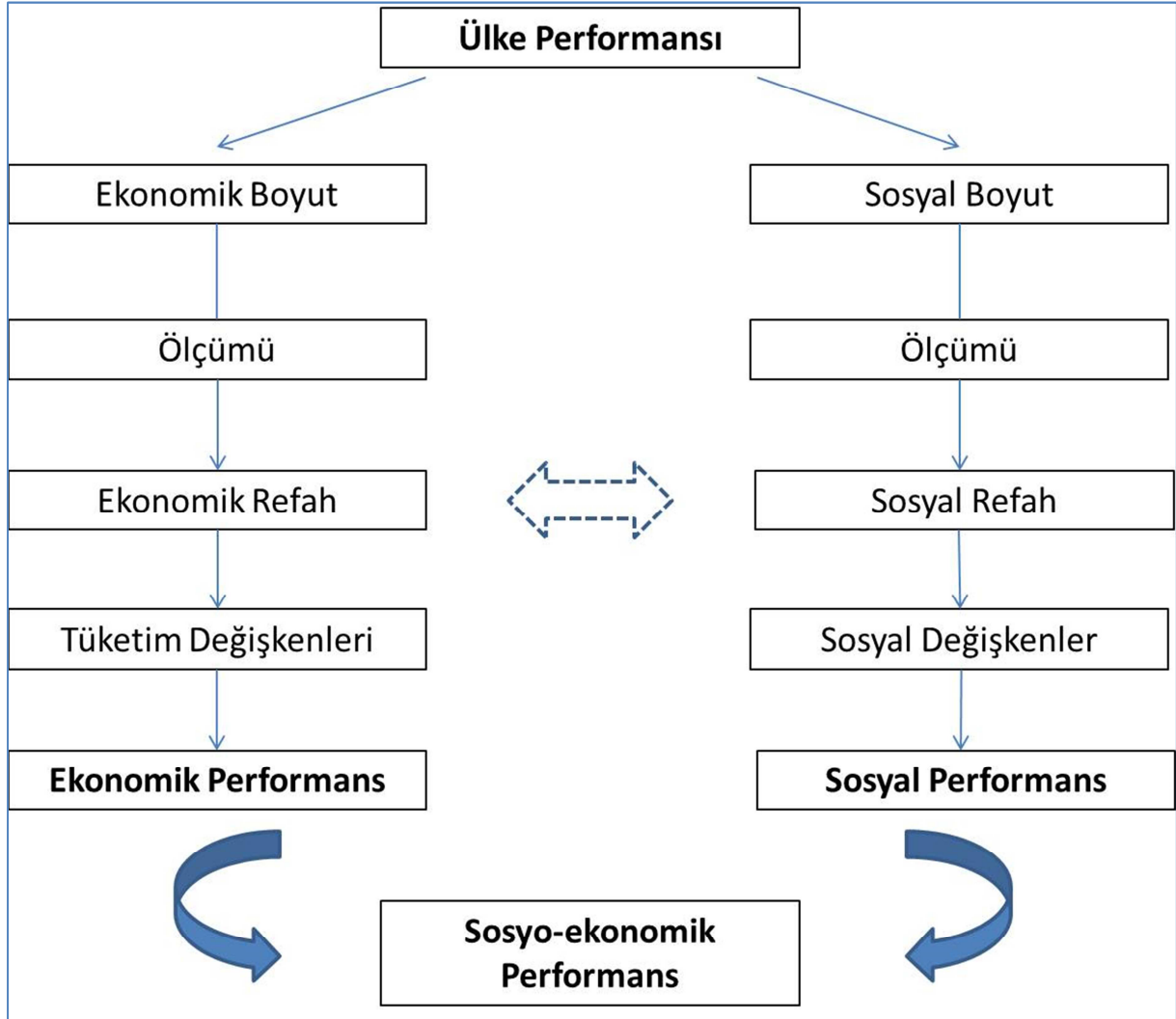
Jaffee (1998)'e göre sosyal davranış ve sosyal değişimin değişmez kanunları bulunmamaktadır. Bu nedenle sosyo-ekonomik gelişmişlik tamamen disiplinler arası bir çalışma alanıdır. Sosyal değişimlerin nedenleri ve sonuçlarının analizi, akademik sosyal bilimin geleneksel sınırlarını kaldırmayı gerektirir. Her bir sosyal bilim dalı – antropoloji, ekonomi, tarih, siyaset bilimi, psikoloji, coğrafya, sosyoloji- inter disiplinler çalışmalara katkıda bulunmak için birikime sahiptir. Sosyo-ekonomik değişimler bireysel algılamaları ve inanışları, kültürel motifleri, ekonomik organizasyonları, üretim ve dağıtım yöntemlerini, sosyo-politik düzenlemeleri ve uluslararası ekonomiyi biçimlendirir veya bunlar tarafından biçimlenir. Bu nedenle kalkınma süreci çok geniştir ve tüm toplumu kapsar. Sosyal düzen ve kurumları dikkate almak gereklidir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik, mal ve hizmetleri yeterli olacak ve artacak bir şekilde verimli ve etkin üretebilme, sermaye biriktirme, üretimin getirilerini göreceli olarak eşit bir şekilde dağıtabilme yeteneğini ifade eder. Yoksullarla zenginler arasındaki açık, gelişmişlik ve az gelişmişlik ya da birinci ve üçüncü dünya ülkeleri, bu sosyo-ekonomik kapasitelerdeki değişimleri belirtmektedir. Sosyo-ekonomik gelişmişliğin üretim, birikim ve dağıtım süreçlerini kapsamı geniş çapta kabul görürken, kalkınma çalışması büyük ölçüde belirli sosyolojik kavramlar ve ekonomik ölçümlerden etkilenmiştir. Sosyolojik çalışmalar, sosyal değişimin daha geniş süreci olarak gelenekselden modern dönüşümü vurgulamaktadır. Buna karşılık iktisatçılar, kalkınma görüşünü ekonomik büyüme ile ifade etmeye eğilimlidirler. Bu bakış açılarının her biri sosyo-ekonomik gelişmenin çağdaş tanımlamasını şekillendirmiştir.

Sosyo-ekonomik gelişmişlik insanların yaşam kalitesini artıran çok boyutlu bir süreçtir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel hakların, kalkınma faydalarının ve fırsatlarının eşit dağıtılmasının, cinsiyet eşitliğinin, yoksulların ve ötekileştirilmişlerin güçlendirilmesinin tatminkâr olmasını gerektirmektedir (Ohlan, 2012). Özet bir ifadeyle sosyo-ekonomik gelişmişlik, sosyal sistemin tamamının yükselme eğilimi olarak tanımlanabilir (Myrdal, 1977).

Sosyo-ekonomik gelişmişlik performansı aynı zamanda bir ülkenin ekonomik ve sosyal olmak üzere iki ayaktan oluşan genel ülke performansını temsil etmektedir. Şekil 2.1'de görüldüğü gibi bir ülkenin sosyo-ekonomik performansını geliştirmesi ekonomik ve sosyal olmak üzere iki boyutludur. Ekonomik performansı artırmak için toplumun tüketim

değişkenlerini elde edebilme kapasitesini iyileştirmek, ekonomik refahın gelişmesini sağlayacaktır. Sosyal performansı artırmak için ise toplumun çalışma imkânları, eğitim kalitesi, sosyal altyapı vs. sosyal değişkenlerini iyileştirmek, sosyal refahın gelişmesini sağlayacaktır.

Şekil 2.1. Ülkelerin Ekonomik Ve Sosyal Performansını Belirleme Şeması

Kaynak: (Cuffaro, et al., 2006)

Tüm bu açıklamalardan yola çıkarak sosyo-ekonomik gelişmişlik şu şekilde tanımlanabilir:

Bir ülkenin sürdürülebilir ekonomik büyüme, satın alma gücü artışı ve adil gelir dağılımı performansı sağlaması ile birlikte vatandaşlarına sunduğu eğitim, sağlık, ulaşım, iletişim, enerji, kültürel vb. hizmetlerin kalitesini ve erişilebilirliğini toplumun tüm kesimine

yayılabak Şekilde artırmadı ve bunu gerĕekleŐtirirken adalet, demokrasi, fırsat eşitliği ve insan hakları ilkelerine bağlı olmasídır.

2.2.SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK GÖSTERGELERİ

Sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergeleri temel olarak ekonomik ve sosyal göstergeler olmak üzere iki kategoride incelenebilir. Sosyo-ekonomik gelişmişliğin analizinde ekonomik göstergelerle birlikte sosyal göstergelerin yoğun bir Şekilde kullanımı 1970'lerin başında UNESCO (1974, 1976), UN (1975), UNRISD (1978, 1979) ve OECD (1973, 1977) gibi uluslararası ajansların öncü katkıları ile baŐlamıŐtır (Khan, 1991).

Sosyo-ekonomik gelişmişliğin ölçümünde sağlık, beslenme, konut edinme, gelir dağılımı, sosyal ve kültürel gelişimin diğer yönleri gibi sosyal göstergelerle birlikte, sanayi, ulaşım ve iletiŐimin gelişimi ve diğer genel ekonomik faaliyetler gibi ekonomik göstergeler genel olarak kullanılmaktadır. Günümüzde ise kişi başına düşen milli gelir (satın alma gücü paritesi), yoksulluk sınırı altındaki kişi sayısı, yetersiz beslenme verileri, istihdam verileri, yaşam süresi, bebek ölümleri, doktor sayısı, hemŐire ve hastane yatak sayısı, enerji tüketimi, okuryazarlık oranı, eğitim yılı, gelir dağılımı verileri, karayolu ve demiryolu ağı verileri, temiz suya eriŐim, fırsat eşitliği, insan hakları vb. göstergeler sosyo-ekonomik gelişmişliğin göstergeleri olarak ele alınabilmektedir.

Tespit edilen ve ölçümü yapılan göstergeler neticesinde oluşan veriler ile bir toplumda sosyo-ekonomik gelişimin sağlanması cevaplanması gereken temel sorular oluşturabilmektedir. Bu sorular aşağıdaki Şekilde sıralanabilir (Szirmai, 2005): Fakir ölkelerdeki kişi başına düşen gelirin gelişimini, yaşam koŐullarını ve yaşam standartlarını, söz konusu olabilecek faktörler nasıl etkilemektedir? Hangi faktörler sosyo-ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaktadır? Hangi faktörler sosyo-ekonomik kalkınmayı engellemektedir? Gözlenen geliŐimlerin ve trendlerin açıklamaları nelerdir? Bölgelerarası ve tarihsel dönemler arası farklılıklar nasıl açıklanabilir ve yorumlanabilir?

Yukarıda bahsedilen sorulara ve ölkenin kendi iç, dış ve küresel dinamikleri ile oluŐabilecek olan sorulara cevap verilmesi ve soruların çözümlü yönünde adımlar atılması sadece ekonomik politikalarla değil aynı zamanda ekonomik olmayan özellikle sosyal yönlü politikalarla başarılı olunabilir.

2.3.ULUSAL VE ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMALAR İLE SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK

Türkiye’de Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ilk defa 1970 yılında 53 sosyo-ekonomik gelişmişlik kıstasını dikkate alarak bir endeks oluşturmuş ve bu şekilde illeri gelişmişlik düzeylerine göre sıralamıştır. DPT bu çalışmalarına her beş yılda bir devam etmiştir (Dinler, 2001). DPT en son 2003 yılında iller bazında sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi (SEGE) oluşturmuş ve teşkilat 2011 yılında Kalkınma Bakanlığı’na dönüştürülmüştür. 2003-2011 dönemi içerisinde sadece 2004 yılında ilçe bazında bir SEGE çalışması ayrıca yapılmıştır. Kalkınma Bakanlığı, 2011 yılındaki çalışması ile illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksini yeniden düzenlemiş ve bu endeks teşvik sistemine zemin oluşturmuştur.

DPT tarafından gerçekleştirilen 2003 yılı illerin SEGE çalışmasında tablo 2.1.’de belirtilen 58 değişken kullanılmıştır. İllerin SEGE’si temel bileşenler analizi kullanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 2.1. SEGE 2003 Değişkenleri Bilgisi

YIL	DEĞİŞKEN SIRASI	DEĞİŞKEN	KAYNAK	BİRİM
DEMOGRAFİK GÖSTERGELER				
2000	1	Toplam Nüfus	DİE-Genel Nüfus Sayımı	Kişi
2000	2	Şehirleşme Oranı	DİE-Genel Nüfus Sayımı	Yüzde
1990-00	3	Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı	DİE-Genel Nüfus Sayımı	Binde
2000	4	Nüfus Yoğunluğu	DİE-Genel Nüfus Sayımı	Kişi/Km2
2000	5	Doğurganlık Hızı	DİE-Genel Nüfus Sayımı	Adet
2000	6	Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü	DİE-Genel Nüfus Sayımı	Kişi

İSTİHDAM GÖSTERGELERİ				
2000	7	Tarım İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	DİE-Genel Nüfus Sayımı	Yüzde
2000	8	Sanayi İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	DİE-Genel Nüfus Sayımı	Yüzde
2000	9	Ticaret İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	DİE-Genel Nüfus Sayımı	Yüzde
2000	10	Mali Kurumlar İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	DİE-Genel Nüfus Sayımı	Yüzde
2000	11	Ücretli Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	DİE-Genel Nüfus Sayımı	Yüzde
2000	12	Ücretli Çalışan Kadınların Toplam İstihdama Oranı	DİE-Genel Nüfus Sayımı	Yüzde
2000	13	İşverenlerin Toplam İstihdama Oranı	DİE-Genel Nüfus Sayımı	Yüzde

EĞİTİM GÖSTERGELERİ				
2000	14	Okur-Yazar Nüfus Oranı	DİE-Genel Nüfus Sayımı	Yüzde
2000	15	Okur-Yazar Kadın Nüfusun Toplam Kadın Nüfusa Oranı	DİE-Genel Nüfus Sayımı	Yüzde
2000	16	Üniversite Bitirenlerin 22+Yaş Nüfusa Oranı	DİE-Genel Nüfus Sayımı	Yüzde
2000-01	17	İlkokullar Okullaşma Oranı	Milli Eğitim Bakanlığı	Yüzde
2000-01	18	Liseler Okullaşma Oranı	Milli Eğitim Bakanlığı	Yüzde
2000-01	19	Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı	Milli Eğitim Bakanlığı	Yüzde

Kaynak: (Dincer, et al., 2003)

Tablo 2.1. Devamı

SAĞLIK GÖSTERGELERİ				
2000	20	Bebek Ölüm Oranı	Sağlık Bakanlığı	Binde
2000	21	Onbin Kişiyeye Düşen Hekim Sayısı	Sağlık Bakanlığı	Kişi
2000	22	Onbin Kişiyeye Düşen Dış Hekim Sayısı	Sağlık Bakanlığı	Kişi
2000	23	Onbin Kişiyeye Düşen Eczane Sayısı	Sağlık Bakanlığı	Adet
2000	24	Onbin Kişiyeye Düşen Hastane Yatağı Sayısı	Sağlık Bakanlığı	Adet

SANAYİ GÖSTERGELERİ				
2000	25	Organize Sanayi Bölgesi Parsel Sayısı	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Adet
2000	26	Küçük Sanayi Siteleri İşyeri Sayısı	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Adet
2000	27	İmalat Sanayii İşyeri Sayısı	DİE-İmalat Sanayii İstatistikleri	Adet
2000	28	İmalat Sanayii Yıllık Çalışanlar Ortalama Sayısı	DİE-İmalat Sanayii İstatistikleri	Kişi
2000	29	İmalat Sanayii Kurulu Güç Kapasite Miktarı	DİE-İmalat Sanayii İstatistikleri	Beygir Gücü
2000	30	Fert Başına İmalat Sanayi Elektrik Tüketimi	DİE-İmalat Sanayii İstatistikleri	Kws
2000	31	Fert Başına İmalat Sanayi Katma Değeri	DİE-İmalat Sanayii İstatistikleri	Milyon TL

TARIM GÖSTERGELERİ				
2000	32	Kırsal Nüfus Başına Tarımsal Üretim Değeri	DİE-Tarımsal Yapı ve Üretim	Milyon TL
2000	33	Tarımsal Üretim Değerinin Türkiye İçindeki Payı	DİE-Tarımsal Yapı ve Üretim	Yüzde
İNŞAAT GÖSTERGELERİ				
2000	34	Daire Sayısı	DİE-İnşaat İstatistikleri	Adet
2000	35	Borulu Su Tesisatı Bulunan Daire Oranı	DİE-İnşaat İstatistikleri	Yüzde

MALİ GÖSTERGELER				
2000	36	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla İçindeki Pay	DİE-Milli Gelir	Yüzde
2000	37	Fert Başına Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla	DİE-Milli Gelir	Milyon TL
2000	38	Banka Şube Sayısı	Bankalar Birliği	Adet
2000	39	Fert Başına Banka Mevduatı	Bankalar Birliği	Milyon TL
2000	40	Toplam Banka Mevduatı İçindeki Pay	Bankalar Birliği	Yüzde
2000	41	Toplam Banka Kredileri İçindeki Pay	Bankalar Birliği	Yüzde
2000	42	Kırsal Nüfus Başına Tarımsal Kredi Miktarı	Bankalar Birliği	Milyon TL
2000	43	Fert Başına Sınai, Ticari ve Turizm Kredileri Miktarı	Bankalar Birliği	Milyon TL
2000	44	Fert Başına Belediye Giderleri	DİE	Milyon TL
2000	45	Fert Başına Genel Bütçe Gelirleri	Maliye Bakanlığı	Milyon TL
2000	46	Fert Başına Gelir ve Kurumlar Vergisi Miktarı	Maliye Bakanlığı	Milyon TL
1995-00	47	Fert Başına Kamu Yatırımları Miktarı	DPT	Milyon TL
1995-00	48	Fert Başına Teşvik Belgeli Yatırım Tutarı	Hazine Müsteşarlığı	Milyon TL
1995-00	49	Fert Başına İhracat Miktarı Dış Ticaret	Müsteşarlığı	ABD Doları
1995-00	50	Fert Başına İthalat Miktarı Dış Ticaret	Müsteşarlığı	ABD Doları

ALTYAPI GÖSTERGELERİ				
2000	51	Kırsal Yerleşmelerde Asfalt Yol Oranı	Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü	Yüzde
2000	52	Yeterli İçme suyu Götürülen Nüfus Oranı		Yüzde
2000	53	Devlet ve İl Yolları Asfalt Yol Oranı	Karayolları Genel Müdürlüğü	Yüzde
DİĞER REFAH GÖSTERGELERİ				
2000	54	Onbin Kişiyeye Düşen Özel Otomobil Sayısı	DİE-Ulaştırma İstatistikleri	Adet
2000	55	Onbin Kişiyeye Düşen Motorlu Kara Taşıtı Sayısı	DİE-Ulaştırma İstatistikleri	Adet
2000	56	Fert Başına Elektrik Tüketim Miktarı	TEAŞ	Mws
2000	57	Fert Başına Telefon Kontör Değeri	Türk-Telekom AŞ	Adet
2000	58	Yeşil Karta Sahip Nüfus Oranı	Sağlık Bakanlığı	Yüzde

Kaynak: (Dincer, et al., 2003)

SEGE 2003 çalışmasında kullanılan 58 değişken demografik, istihdam, eğitim, sağlık, sanayi, tarım, inşaat, mali, altyapı ve diğer refah göstergeleri olmak üzere 10 kategoride toplanmıştır. Yapılan temel bileşenler analizi ile oluşturulan illerin SEGE sıralaması tablo 2.2.'de ve SEGE 2003'e göre illerin gelişmişlik kademe grupları tablo 2.3.'te gösterilmektedir.

Tablo 2.2. SEGE 2003

SIRA	İLLER	SEGE2003	SIRA	İLLER	SEGE2003	SIRA	İLLER	SEGE2003
1	İstanbul	4,80772	28	Isparta	0,21187	55	Bartın	-0,4155
2	Ankara	3,31483	29	Hatay	0,19613	56	Aksaray	-0,45183
3	İzmir	2,5241	30	Uşak	0,16867	57	Sinop	-0,48518
4	Kocaeli	1,94329	31	Burdur	0,14395	58	Erzincan	-0,49288
5	Bursa	1,6789	32	Samsun	0,08791	59	Çankırı	-0,51917
6	Eskişehir	1,10368	33	Kırıkkale	0,05851	60	Erzurum	-0,53286
7	Tekirdağ	1,05893	34	Nevşehir	-0,07483	61	Tokat	-0,5901
8	Adana	0,94901	35	Karaman	-0,09852	62	Ordu	-0,64489
9	Yalova	0,93541	36	Elâzığ	-0,10131	63	Diyarbakır	-0,66993
10	Antalya	0,9148	37	Rize	-0,1784	64	Yozgat	-0,71652
11	Kırklareli	0,86287	38	Trabzon	-0,18582	65	Adıyaman	-0,77647
12	Denizli	0,71624	39	Amasya	-0,18591	66	Bayburt	-0,80176
13	Muğla	0,71238	40	Kütahya	-0,20684	67	Kars	-0,81944
14	Bolu	0,6086	41	Malatya	-0,22627	68	Şanlı Urfa	-0,83158
15	Balıkesir	0,5654	42	Kırşehir	-0,2287	69	İğdır	-0,89089
16	Edirne	0,56234	43	Artvin	-0,26018	70	Batman	-0,90456
17	İçel	0,51934	44	Afyon	-0,27246	71	Gümüşhane	-0,92501
18	Bilecik	0,50429	45	Düzce	-0,27995	72	Mardin	-0,98944
19	Kayseri	0,47748	46	Corum	-0,32761	73	Siirt	-1,00644
20	Gazi Antep	0,46175	47	Osmaniye	-0,33321	74	Ardahan	-1,07318
21	Zonguldak	0,44906	48	Kahraman Maraş	-0,34968	75	Van	-1,09297
22	Aydın	0,42025	49	Niğde	-0,35582	76	Bingöl	-1,12469
23	Sakarya	0,40404	50	Giresun	-0,36696	77	Hakkâri	-1,13956
24	Çanakkale	0,36924	51	Kastamonu	-0,37558	78	Şırnak	-1,13979
25	Manisa	0,34165	52	Tunceli	-0,40003	79	Bitlis	-1,15736
26	Konya	0,25254	53	Sivas	-0,40597	80	Ağrı	-1,28116
27	Karabük	0,21332	54	Kilis	-0,41175	81	Muş	-1,43956

Kaynak: (Dincer, et al., 2003)

SEGE 2003 verilerine göre İstanbul 4,8'lik endeks değeri ile Türkiye'nin SEGE'si en yüksek olan il konumundadır. En düşük SEGE değerine sahip olan il -1,43'lük değerle Muş'tur. Ayrıca SEGE 2003'e göre oluşturulan illerin kademe grupları şu şekilde oluşmuştur:

Tablo 2.3.'te de belirtildiği gibi, İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Bursa illeri birinci derece gelişmiş iller olarak gruplandırılmıştır. Eskişehir, Tekirdağ, Adana, Yalova, Antalya, Kırklareli, Denizli, Muğla, Bolu, Balıkesir, Edirne, Mersin, Bilecik, Kayseri, Gaziantep, Zonguldak, Aydın, Sakarya, Çanakkale ve Manisa ikinci derece gelişmiş illerdir.

Konya, Karabük, Isparta, Hatay, Uşak, Burdur, Samsun, Kırıkkale, Nevşehir, Karaman, Elazığ, Rize, Trabzon, Amasya, Kütahya, Malatya, Kırşehir, Artvin, Afyon, Düzce,

Çorum illeri üçüncü derece gelişmiş iller grubunda yer almıştır. Osmaniye, Kahraman Maraş, Niğde, Giresun, Kastamonu, Tunceli, Sivas, Kilis, Bartın, Aksaray, Sinop, Erzincan, Çankırı, Erzurum, Tokat, Ordu, Diyarbakır, Yozgat ve Adıyaman illeri dördüncü derece gelişmiş illerdir.

Bayburt, Kars, Şanlıurfa, Iğdır, Batman, Gümüşhane, Mardin, Siirt, Ardahan, Van, Bingöl, Hakkâri, Şırnak, Bitlis, Ağrı, Muş illeri beşinci derece gelişmiş iller olarak son grupta yer almaktadırlar.

Tablo 2.3. SEGE 2003 İllerin Kademe Grupları

1.DERECE GELİŞMİŞ İLLER	2.DERECE GELİŞMİŞ İLLER	3.DERECE GELİŞMİŞ İLLER	4.DERECE GELİŞMİŞ İLLER	5.DERECE GELİŞMİŞ İLLER
İSTANBUL ANKARA İZMİR KOCAELİ BURSA	ESKİŞEHİR TEKİRDAĞ ADANA YALOVA ANTALYA KIRKLARELİ DENİZLİ MUĞLA BOLU BALIKESİR EDİRNE MERSİN BİLECİK KAYSERİ GAZİANTEP ZONGULDAK AYDIN SAKARYA ÇANAKKALE MANİSA	KONYA KARABÜK ISPARTA HATAY UŞAK BURDUR SAMSUN KIRIKKALE NEVŞEHİR KARAMAN ELAZIĞ RİZE TRABZON AMASYA KÜTAHYA MALATYA KIRŞEHİR ARTVİN AFYON DÜZCE ÇORUM	OSMANİYE K.MARAŞ NİĞDE GİRESUN KASTAMONU TUNCELİ SİVAS KİLİS BARTIN AKSARAY SİNOP ERZİNCAN ÇANKIRI ERZURUM TOKAT ORDU DİYARBAKIR YOZGAT ADİYAMAN	BAYBURT KARS ŞANLIURFA IĞDIR BATMAN GÜMÜŞHANE MARDİN SİİRT ARDAHAN VAN BİNGÖL HAKKARİ ŞIRNAK BİTLİS AĞRI MUŞ

Kaynak: (Dincer, et al., 2003)

SEGE 2003 çalışması ile “ekonomik ve sosyal gelişmenin ülke genelinde dengeli dağılımından söz edilmesi mümkün değildir. Bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılması konusunda, özendirici nitelikte tedbir ve uygulamalar özel sektörü yeteri kadar harekete geçirememekte ve bölgelerarası göç önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Bu konuda, ülke ekonomisinin en kıt kaynağı olan sermayenin etkin kullanımı da dikkate alınarak geliştirilecek bölgesel gelişme politikalarına olan ihtiyaç devam etmektedir” (Dincer, et al., 2003) genel sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 2.4. SEGE 2011 Değişkenleri Bilgisi

Demografik Göstergeler	
1	Nüfus Yoğunluğu
2	Yaşa Özel Doğurganlık Oranı (15-49yaş)
3	Genç Bağımlı Nüfus Oranı (0-14yaş)
4	Net Göç Hızı
5	Şehirleşme Oranı
Eğitim Göstergeleri	
1	Okuryazar Nüfus Oranı
2	Okuryazar Kadın Nüfusunun Toplam Kadın Nüfusuna Oranı
3	Genel Ortaöğretim Net Okullaşma Oranı
4	Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı
5	İlin YGS Ortalama Başarı Puanı
6	Yüksek Okul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 22+Yaş Nüfusa Oranı
Sağlık Göstergeleri	
1	Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı
2	On Bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı
3	On Bin Kişiye Düşen Dış Hekimi Sayısı
4	On Bin Kişiye Düşen Eczane Sayısı
5	Yeşil Kart Sahibi Nüfusun İl Nüfusuna Oranı
İstihdam Göstergeleri	
1	İşsizlik Oranı
2	İşgücüne Katılma Oranı
3	Çalışma Çağındaki Nüfusun(15-64yaşarası) Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı
4	İmalat Sanayi İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı
5	Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı
6	Ortalama Günlük Kazanç
7	Ortalama Günlük Kazanç-Kadın
8	İstihdam Oranı
Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri	
1	İl İhracatının Türkiye İçindeki Payı
2	Kişi Başına Düşen İhracat Tutarı
3	İmalat Sanayi İşyerlerinin Türkiye İçindeki Payı
4	İmalat Sanayi Kayıtlı İşyeri Oranı
5	Kişi Başı İmalat Sanayi Elektrik Tüketimi
6	Organize Sanayi Bölgesinde Üretim Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı
7	Küçük Sanayi Sitesi İşyeri Sayısının Türkiye İçindeki Payı
8	Yeni Kurulan Şirketlerin Toplam Sermayesinin Türkiye İçindeki Payı
9	On Bin Kişiye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı
10	Yüz Bin Kişiye Düşen Marka Başvuru Sayısı
11	Yüz Bin Kişiye Düşen Patent Başvuru Sayısı
12	Yüksek Lisans ve Doktora Sahibi Nüfusun 30+Yaş Nüfusa Oranı
13	Kırsal Nüfus Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri
14	Turizm Yatırım-İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı
15	Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçerisindeki Payı
Mali Kapasite Göstergeleri	
1	İldeki Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Payı
2	İldeki Tasarruf Mevduatının Türkiye İçindeki Payı
3	Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı Tutarı
4	Bin Kişiye Düşen İnternet Bankacılığında Aktif Bireysel Müşteri Sayısı
5	Bin Kişiye Düşen İnternet Bankacılığında Aktif Kurumsal Müşteri Sayısı
6	Kişi Başına Düşen Bütçe Gelirleri
7	İl Vergi Gelirinin Türkiye İçindeki Payı

Kaynak: (Kalkınma Bakanlığı, 2012)

Tablo 2.4.Devamı

Erişilebilirlik Göstergeleri	
1	Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı
2	İlin En Yakın Havaalanına Uzaklığı
3	Hane Başına Genişbant Abone Sayısı
4	Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı
5	İlin Otoyol ve Devlet Yollarına Göre yük-km Değerleri
6	Toplam Demiryolu Hattının Yüzölçüme Oranı
Yaşam Kalitesi Göstergeleri	
1	Bin Kişiye Düşen AVM Brüt Kiralanabilir Alan Oranı
2	Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı
3	Kişi Başı Mesken Elektrik Tüketimi
4	On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı
5	Kükürtdioksit(SO ₂) Ortalama Değeri
6	Partiküler Madde(Duman) Ortalama Değeri
7	Sosyal Güvenlik Kapsamı Dışında Kalan Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı
8	Yüz Bin Kişiye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı
9	Yüz Bin Kişiye Düşen İntihar Vakası Sayısı

Kaynak: (Kalkınma Bakanlığı, 2012)

SEGE-2003 çalışmasında 10 alt kategoride 58 adet değişken kullanılmıştır. Yeni teşvik sistemine de dayanak teşkil eden SEGE-2011 çalışması ise demografi, eğitim, sağlık, istihdam, rekabetçi ve yenilikçi kapasite, mali kapasite, erişilebilirlik ile yaşam kalitesi olmak üzere 8 alt kategoride, çoğunluğu 2009-2010 yıllarına ait 61 değişken kullanılarak hazırlanmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenlerin seçiminde ilin ülke içindeki ekonomik ağırlığı ve potansiyeli, sosyal gelişmişlik seviyesi, ortalama bireysel refah düzeyi, il ölçeğinde ekonomik ve sosyal gelişmişlik ile bireysel refah arasındaki kümülatif denge ve veri teminine ilişkin süreklilik hususları gözetilmiştir. SEGE 2011 çalışmasında önceki SEGE çalışmalarında olduğu gibi Temel Bileşenler Analizi kullanılarak, il sıralamaları elde edilmiştir. Bu analiz yöntemi, bir örneğe ait çok sayıda birbiriyle ilişkili değişkeni boyut indirgeme yöntemiyle bağımsız yeni bir değişken haline getirerek illerin görelî performansını ortaya koymaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2012).

Tablo 2.5. SEGE 2011

SIRA	İLLER	SEGE2011	SIRA	İLLER	SEGE2011	SIRA	İLLER	SEGE2011
1	İstanbul	4,515	28	Karabük	0,292	55	Aksaray	-0,367
2	Ankara	2,838	29	Zonguldak	0,276	56	Niğde	-0,376
3	İzmir	1,971	30	Gazi Antep	0,268	57	Tokat	-0,382
4	Kocaeli	1,659	31	Trabzon	0,222	58	Tunceli	-0,389
5	Antalya	1,503	32	Karaman	0,186	59	Erzurum	-0,433
6	Bursa	1,374	33	Samsun	0,158	60	Kahraman Maraş	-0,468
7	Eskişehir	1,167	34	Rize	0,155	61	Gümüşhane	-0,481
8	Muğla	1,049	35	Düzce	0,106	62	Ordu	-0,481
9	Tekirdağ	0,915	36	Nevşehir	0,103	63	Kilis	-0,573
10	Denizli	0,912	37	Amasya	0,051	64	Bayburt	-0,595
11	Bolu	0,639	38	Kütahya	0,02	65	Yozgat	-0,608
12	Edirne	0,638	39	Elâzığ	-0,01	66	Adıyaman	-0,96
13	Yalova	0,626	40	Kırşehir	-0,021	67	Diyarbakır	-1,001
14	Çanakkale	0,6	41	Kırkkale	-0,069	68	Kars	-1,092
15	Kırklareli	0,592	42	Malatya	-0,078	69	Iğdır	-1,118
16	Adana	0,567	43	Afyon	-0,08	70	Batman	-1,12
17	Kayseri	0,565	44	Artvin	-0,105	71	Ardahan	-1,138
18	Sakarya	0,564	45	Erzincan	-0,106	72	Bingöl	-1,192
19	Aydın	0,56	46	Hatay	-0,13	73	Şanlı Urfa	-1,28
20	Konya	0,531	47	Kastamonu	-0,147	74	Mardin	-1,359
21	Isparta	0,527	48	Bartın	-0,198	75	Van	-1,378
22	Balıkesir	0,476	49	Sivas	-0,221	76	Bitlis	-1,4
23	Manisa	0,471	50	Corum	-0,24	77	Siirt	-1,417
24	İçel	0,464	51	Sinop	-0,248	78	Şırnak	-1,461
25	Uşak	0,374	52	Giresun	-0,256	79	Ağrı	-1,637
26	Burdur	0,368	53	Osmaniye	-0,289	80	Hakkâri	-1,696
27	Bilecik	0,363	54	Çankırı	-0,331	81	Muş	-1,733

Kaynak: (Kalkınma Bakanlığı, 2013)

Yeni teşvik sistemine dayanak teşkil eden SEGE 2011'de, daha önce İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Bursa, Eskişehir, Tekirdağ ve Antalya ile birlikte ilk 10'da yer alan Yalova ve Adana'nın yerini Denizli ile Muğla illeri almıştır. 2003 yılında yapılan çalışmada oluşturulan sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 10'uncu sırada yer alan Antalya 5'inci sıraya yükselirken, 5'inci sıradaki Bursa 6'ıncı sıraya gerilemiştir. Daha önce 8'inci sırada yer alan Adana 16'ıncı, 9'uncu sırada yer alan Yalova da 13'üncü sıraya düşmüştür. Kalkınma Bakanlığı'ndan yapılan açıklamaya göre, SEGE-2011 çalışması ile illerin gelişmişlik düzeyleri farklı alanlardan seçilen değişkenler yardımıyla ölçülmüş, bu ölçüm ve analizler sonucunda, il sıralamaları yapılmış ve aynı özelliklere sahip il grupları belirlenmiştir. Bu çalışma ile illerin iktisadi ve sosyal kalkınma yolundaki performanslarının izlenmesi mümkün hale geldiği belirtilmiştir. SEGE çalışmasının sonuçları özellikle; bölge, il ve ilçe düzeyinde karşılaştırmalı politika tespitinde ve uygulamasında kullanılacağı aynı zamanda SEGE çalışmasının belediyelere ve il özel idarelerine kaynak tahsis edilmesi, kamu kurum ve kuruluşlarının personel atamaları ve özlük haklarının düzenlenmesi ile kalkınma ajansları merkezi bütçe paylarının belirlenmesi gibi bölgesel niteliği olan kamu politikalarının

uygulanmasında da önemli bir kıstas olarak kullanılacağı açıklanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2012).

Türkiye’de yapılmış olan bir diğer sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması da Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü tarafından yapılan “Türkiye’de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması”dır. Bu çalışmada illerin gelişmişlik düzeyi, ekonomik gelişmişlik, sosyal gelişmişlik ve işgücü bakımından gelişmişlik olmak üzere üç temel kritere ayrılarak oluşturulmuştur. Toplamda 44 değişken ile temel bileşenler analizi kullanılarak illerin gelişmişlik endeksi elde edilmiştir (Eraydın, et al., 2012).

Tablo 2.6. İllerin Gelişmişlik Endeksi 2005

SIRA	İLLER	2005	SIRA	İLLER	2005	SIRA	İLLER	2005
1	İstanbul	28,95	28	Bilecik	0,11	55	Aksaray	-1,66
2	Ankara	12,31	29	Manisa	-0,06	56	Çankırı	-1,66
3	İzmir	8,33	30	Samsun	-0,16	57	Kastamonu	-1,67
4	Antalya	6,44	31	Düzce	-0,22	58	Erzincan	-1,68
5	Kocaeli	6,31	32	Uşak	-0,22	59	Corum	-1,74
6	Bursa	4,86	33	Karabük	-0,35	60	Tokat	-1,76
7	Muğla	3,24	34	Elâzığ	-0,60	61	Diyarbakır	-2,03
8	Eskişehir	2,78	35	Kırıkkale	-0,80	62	Şanlı Urfa	-2,18
9	Tekirdağ	2,26	36	Rize	-0,80	63	Bayburt	-2,19
10	Sakarya	2,18	37	Burdur	-0,81	64	Kilis	-2,30
11	Adana	1,99	38	Malatya	-0,85	65	Yozgat	-2,41
12	Denizli	1,71	39	Nevşehir	-0,88	66	Tunceli	-2,42
13	Kırklareli	1,57	40	Afyon	-1,03	67	Adıyaman	-2,49
14	Yalova	1,39	41	Sivas	-1,05	68	Van	-2,54
15	Gazi Antep	1,33	42	Kütahya	-1,11	69	Gümüşhane	-2,55
16	Kayseri	1,28	43	Osmaniye	-1,11	70	Kars	-2,55
17	Zonguldak	1,22	44	Kahraman Maraş	-1,15	71	Batman	-2,66
18	Trabzon	0,93	45	Amasya	-1,18	72	Şırnak	-2,89
19	Edirne	0,82	46	Bartın	-1,21	73	Iğdır	-2,92
20	Aydın	0,67	47	Karaman	-1,28	74	Mardin	-3,00
21	İçel	0,64	48	Artvin	-1,29	75	Siirt	-3,03
22	Konya	0,64	49	Erzurum	-1,46	76	Ardahan	-3,06
23	Bolu	0,45	50	Ordu	-1,49	77	Bingöl	-3,12
24	Isparta	0,40	51	Niğde	-1,59	78	Hakkâri	-3,24
25	Balıkesir	0,33	52	Sinop	-1,61	79	Bitlis	-3,33
26	Çanakkale	0,29	53	Kırşehir	-1,63	80	Muş	-3,52
27	Hatay	0,29	54	Giresun	-1,64	81	Ağrı	-3,56

Kaynak: (Eraydın, et al., 2012)

Tablo 2.7. İllerin Gelişmişlik Endeksi 2010

	SIRA	İLLER	2010		SIRA	İLLER	2010		SIRA	İLLER	2010
1.Grup	1	İstanbul	30,90	3.Grup	28	Balıkesir	0,08	4.Grup	55	Giresun	-1,85
	2	Ankara	12,23		29	Bolu	-0,07		56	Sinop	-1,85
	3	İzmir	7,65		30	Isparta	-0,09		57	Corum	-1,87
	4	Kocaeli	7,52		31	Samsun	-0,13		58	Tokat	-1,88
	5	Antalya	5,96		32	Bilecik	-0,31		59	Ordu	-1,90
	6	Bursa	4,78		33	Düzce	-0,43		60	Aksaray	-1,92
2.Grup	7	Eskişehir	2,87		34	Osmaniye	-0,68	61	Şanlı Urfa	-1,97	
	8	Muğla	2,60		35	Elâzığ	-0,73	62	Yozgat	-1,98	
	9	Adana	2,00		36	Burdur	-0,80	63	Çankırı	-2,03	
	10	Tekirdağ	1,93		37	Rize	-0,90	64	Kilis	-2,09	
	11	Gazi Antep	1,90		38	Kahraman Maraş	-0,93	5.Grup	65	Batman	-2,25
	12	Denizli	1,69		39	Kırıkkale	-0,94		66	Adıyaman	-2,27
	13	Kayseri	1,36		40	Karaman	-1,00		67	Gümüşhane	-2,34
	14	Sakarya	1,33		41	Kütahya	-1,05		68	Bayburt	-2,42
	15	Hatay	1,05		42	Sivas	-1,05		69	Van	-2,45
	16	İçel	1,02		43	Malatya	-1,09		70	Tunceli	-2,48
	17	Konya	0,79		44	Afyon	-1,12		71	Kars	-2,57
	18	Yalova	0,76		4.Grup	45	Nevşehir		-1,20	72	Mardin
19	Zonguldak	0,68	46			Erzurum	-1,25		73	Şırnak	-2,77
20	Manisa	0,66	47			Amasya	-1,28		74	Iğdır	-2,83
3.Grup	21	Trabzon	0,54	48		Bartın	-1,38		75	Bingöl	-2,96
	22	Kırklareli	0,53	49		Artvin	-1,46	76	Siirt	-3,00	
	23	Aydın	0,40	50		Kırşehir	-1,48	77	Bitlis	-3,02	
	24	Edirne	0,39	51		Niğde	-1,59	78	Ardahan	-3,09	
	25	Çanakkale	0,26	52		Kastamonu	-1,73	79	Hakkâri	-3,09	
	26	Uşak	0,11	53	Erzincan	-1,77	80	Ağrı	-3,12		
	27	Karabük	0,10	54	Diyarbakır	-1,85	81	Muş	-3,13		

Kaynak: (Eraydın, et al., 2012)

Eraydın vd. (2012)'ne göre İllerin Gelişmişlik Endeksi çalışmasının 2010 yılı sonuçları şu şekildedir: 1. grupta yer alan İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Antalya ve Bursa'nın en yüksek sosyoekonomik gelişmişlik seviyesine sahip iller olduğu ancak bu iller arasında da gelişmişlik marjlarının açık olduğu görülmektedir. Geri kalan 75 ilin 14'ünün 2. grup, 24'ünün 3. grup, 20'sinin 4. grup ve 17'sinin de son grupta yer aldığı; 2-5. gruplarda iller arası gelişmişlik marjlarının daraldığı dikkat çekmektedir. Bölgesel olarak incelendiğinde ise Marmara Bölgesi en gelişmiş bölge konumundayken onu Ege ve Akdeniz bölgelerinin takip ettiği, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki illerin ise nispeten düşük gelişmişlik düzeyinde kaldığı belirlenmiştir. 2005 sonuçları ile karşılaştırıldığında ise, 2010'da Hatay, Manisa, Osmaniye, Karaman, Karabük, Uşak, Kahramanmaraş ve Batman'ın sıralamada en hızlı yükselen, buna karşılık Bolu, Nevşehir, Isparta, Çankırı, Kırklareli ve Ordu'nun ise en fazla gerileme kaydeden iller olduğu görülmektedir. Hızlı yükseliş kaydeden illerden Hatay ve Manisa'nın bir üst gelişmişlik grubuna yükseldiği, en fazla gerileme kaydeden Kırklareli, Edirne, Trabzon, Aydın, Bartın, Artvin, Nevşehir, Amasya ve Bayburt'un ise bir alt gelişmişlik grubuna indiği tespit edilmiştir. Grup atlamamış olsa dahi gelişmişlik marjlarının

daha geniş olduğu üst gruplarda sıralamada yükselen Mersin, Gaziantep, Konya, Kayseri ve Adana gibi iller de artan performanslarıyla dikkati çekmektedir.

Uluslararası karşılaştırmalarda en çok kullanılan sosyo-ekonomik gelişmişlik endekslerinden biri Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından hazırlanan İnsani Gelişmişlik Endeksi (İGE) (Human Development Index)'dir. Bir bileşim olan İGE, uzun ve sağlıklı yaşam, bilgi ve kabul edilebilir yaşam standardı olmak üzere üç temel boyuttaki ortalama başarıyı ölçmektedir. Umulan yaşam süresi, ortalama eğitim süresi, beklenen okullaşma süresi, kişi başına gayri safi milli hâsıla bileşenleri ile İGE oluşturulmaktadır.

UNDP tarafından 1990'dan beri yapılan insani gelişmişlik endeksi çalışmaları uzun bir yaşam, iyi bir sağlık ve donanımlı bilgi ana üç temasından yola çıkıp insanların sürdürülebilir yaşam standartlarına erişmeleri için gerekli parametrelerle ilgilenmektedir (Diniz & Sequeira, 2012). Çok yüksek, yüksek, orta ve düşük derecede İGE olmak üzere ülke sıralamaları dört kategoriye ayrılmaktadır. Tablo 2.8. ve 2.9.'da çok yüksek ve Türkiye'nin de yer aldığı yüksek derecedeki İGE'ne sahip ülkeler gösterilmektedir. Norveç, Avustralya, Hollanda, ABD, Yeni Zelanda, Kanada, İrlanda, Lihtenştayn, Almanya ve İsveç ilk on sırada yer alan ülkelerdir. Türkiye 1980'de 0,463; 1990'da 0,558; 2000'de 0,634; 2005'de 0,690; 2009'da; 2010'da 0,696; 2011'de 0,699'luk İGE'ne sahiptir. 2011 endeks değeri ile genel sıralamada 92., bulunmuş olduğu yüksek dereceli ülkeler arasında 45. sırada yer almaktadır.

Tablo 2.8.İnsani Gelişim Endeksi (Çok Yüksek Dereceli Ülkeler)

SIRA		İnsani Gelişim Endeksi (İGE)							İGE Sıralaması		Yıllık Ortalama İGE Artışı		
		Değer							Değişim		(%)		
		1980	1990	2000	2005	2009	2010	2011	2006–2011	2010–2011	1980–2011	1990–2011	2000–2011
ÇOK YÜKSEK DERECEDE İNSANI GELİŞİM ENDEKSİNE SAHİP ÜLKELER													
1	Norveç	0,796	0,844	0,913	0,938	0,941	0,941	0,943	0	0	0,55	0,53	0,29
2	Avustralya	0,850	0,873	0,906	0,918	0,926	0,927	0,929	0	0	0,29	0,30	0,23
3	Hollanda	0,792	0,835	0,882	0,890	0,905	0,909	0,910	5	0	0,45	0,41	0,29
4	ABD	0,837	0,870	0,897	0,902	0,906	0,908	0,910	-1	0	0,27	0,21	0,13
5	Yeni Zelenda	0,800	0,828	0,878	0,899	0,906	0,908	0,908	0	0	0,41	0,44	0,31
6	Kanada	0,817	0,857	0,879	0,892	0,903	0,907	0,908	3	0	0,34	0,28	0,30
7	İrlanda	0,735	0,782	0,869	0,898	0,905	0,907	0,908	-3	0	0,68	0,71	0,40
8	Lihtenştayn	..	..	..	..	..	0,904	0,905	..	0	..	..	..
9	Almanya	0,730	0,795	0,864	0,895	0,900	0,903	0,905	-2	0	0,69	0,62	0,43
10	İsveç	0,785	0,816	0,894	0,896	0,898	0,901	0,904	-2	0	0,45	0,49	0,09
11	İsviçre	0,810	0,833	0,873	0,890	0,899	0,901	0,903	1	0	0,35	0,38	0,30
12	Japonya	0,778	0,827	0,868	0,886	0,895	0,899	0,901	1	0	0,47	0,41	0,33
13	Hong Kong, Çin (Özel İdare Bölgesi)	0,708	0,786	0,824	0,850	0,888	0,894	0,898	14	1	0,77	0,64	0,78
14	İzlanda	0,762	0,807	0,863	0,893	0,897	0,896	0,898	-3	-1	0,53	0,51	0,36
15	Güney Kore	0,634	0,742	0,830	0,866	0,889	0,894	0,897	3	0	1,13	0,91	0,72
16	Danimarka	0,783	0,809	0,861	0,885	0,891	0,893	0,895	-2	0	0,43	0,48	0,35
17	İsrail	0,763	0,802	0,856	0,874	0,884	0,886	0,888	-1	0	0,49	0,49	0,34
18	Belçika	0,757	0,811	0,876	0,873	0,883	0,885	0,886	-1	0	0,51	0,42	0,10
19	Avusturya	0,740	0,790	0,839	0,860	0,879	0,883	0,885	1	0	0,58	0,55	0,48
20	Fransa	0,722	0,777	0,846	0,869	0,880	0,883	0,884	-1	0	0,66	0,62	0,40
21	Slovenya	..	..	0,805	0,848	0,876	0,882	0,884	4	0	..	..	0,85
22	Finlandiya	0,759	0,794	0,837	0,875	0,877	0,880	0,882	-7	0	0,49	0,51	0,48
23	İspanya	0,691	0,749	0,839	0,857	0,874	0,876	0,878	0	0	0,77	0,76	0,42
24	İtalya	0,717	0,764	0,825	0,861	0,870	0,873	0,874	-3	0	0,64	0,64	0,52
25	Lüksemburg	0,728	0,788	0,854	0,865	0,863	0,865	0,867	-3	0	0,56	0,45	0,13
26	Singapur	..	..	0,801	0,835	0,856	0,864	0,866	3	0	..	..	0,71
27	Çek Cumhuriyeti	..	..	0,816	0,854	0,863	0,863	0,865	-1	0	..	..	0,53
28	İngiltere	0,744	0,778	0,833	0,855	0,860	0,862	0,863	0	0	0,48	0,50	0,33
29	Yunanistan	0,720	0,766	0,802	0,856	0,863	0,862	0,861	-5	0	0,58	0,56	0,64
30	Birleşik Arap Emirlikleri	0,629	0,690	0,753	0,807	0,841	0,845	0,846	3	0	0,96	0,97	1,06
31	Güney Kıbrıs	..	0,747	0,800	0,809	0,837	0,839	0,840	5	0	..	0,56	0,44
32	Andora	..	..	..	..	..	0,838	0,838	..	0	..	..	..
33	Brunei Darussalam	0,750	0,784	0,818	0,830	0,835	0,837	0,838	-2	0	0,36	0,32	0,22
34	Estonya	..	0,717	0,776	0,821	0,828	0,832	0,835	-2	0	..	0,73	0,66
35	Slovakya	..	0,747	0,779	0,810	0,829	0,832	0,834	0	0	..	0,53	0,62
36	Malta	0,703	0,753	0,799	0,825	0,827	0,830	0,832	-3	0	0,54	0,48	0,37
37	Katar	0,703	0,743	0,784	0,818	0,818	0,825	0,831	-1	0	0,54	0,54	0,53
38	Macaristan	0,700	0,706	0,775	0,803	0,811	0,814	0,816	0	0	0,50	0,70	0,48
39	Polonya	..	..	0,770	0,791	0,807	0,811	0,813	2	0	..	..	0,50
40	Litvanya	..	..	0,749	0,793	0,802	0,805	0,810	0	1	..	..	0,70
41	Portekiz	0,639	0,708	0,778	0,789	0,805	0,808	0,809	2	-1	0,76	0,64	0,35
42	Bahreyn	0,651	0,721	0,773	0,795	0,805	0,805	0,806	-3	0	0,69	0,54	0,38
43	Letonya	..	0,693	0,732	0,784	0,798	0,802	0,805	-1	0	..	0,72	0,87
44	Şili	0,630	0,698	0,749	0,779	0,798	0,802	0,805	3	0	0,79	0,68	0,65
45	Arjantin	0,669	0,697	0,749	0,765	0,788	0,794	0,797	3	1	0,57	0,64	0,57
46	Hırvatistan	..	..	0,748	0,780	0,793	0,794	0,796	0	-1	..	..	0,57
47	Barbados	..	..	..	0,787	0,790	0,791	0,793	-2	0	..	..	..

Kaynak: (UNDP, 2011)

Tablo 2.9.İnsani Gelişim Endeksi (Yüksek Dereceli Ülkeler)

SIRA		İnsani Gelişim Endeksi (İGE)							İGE Sıralaması		Yıllık Ortalama İGE Artışı		
		Değer							Değişim		(%)		
		1980	1990	2000	2005	2009	2010	2011	2006–2011	2010–2011	1980–2011	1990–2011	2000–2011
YÜKSEK DERECEDE İNSANI GELİŞİM ENDEKSİNE SAHİP ÜLKELER													
48	Uruguay	0,658	0,686	0,736	0,748	0,773	0,780	0,783	5	0	0,56	0,63	0,56
49	Palau	..	..	0,774	0,788	0,777	0,779	0,782	-5	0	..	..	0,09
50	Romanya	..	0,700	0,704	0,748	0,778	0,779	0,781	2	0	..	0,52	0,95
51	Küba	..	0,677	0,681	0,725	0,770	0,773	0,776	10	0	..	0,65	1,19
52	Seyşeller	..	..	0,764	0,766	0,767	0,771	0,773	-3	0	..	..	0,11
53	Bahamalar	..	..	0,752	0,766	0,769	0,770	0,771	-3	0	..	..	0,23
54	Karadağ	..	..	..	0,757	0,768	0,769	0,771	-3	1	..	..	..
55	Bulgaristan	..	0,698	0,715	0,749	0,766	0,768	0,771	0	1	..	0,48	0,68
56	Suudi Arabistan	0,651	0,693	0,726	0,746	0,763	0,767	0,770	0	2	0,55	0,50	0,55
57	Meksika	0,593	0,649	0,718	0,741	0,762	0,767	0,770	2	0	0,85	0,82	0,64
58	Panama	0,628	0,660	0,718	0,740	0,760	0,765	0,768	2	1	0,65	0,73	0,62
59	Sırbistan	..	..	0,719	0,744	0,761	0,764	0,766	-2	1	..	..	0,58
60	Antigua ve Barbuda	..	..	..	..	..	0,763	0,764	..	1	..	..	..
61	Malezya	0,559	0,631	0,705	0,738	0,752	0,758	0,761	2	3	1,00	0,90	0,69
62	Trinidad ve Tobago	0,673	0,676	0,701	0,728	0,755	0,758	0,760	2	1	0,40	0,56	0,74
63	Kuveyt	0,688	0,712	0,754	0,752	0,757	0,758	0,760	-8	-1	0,32	0,31	0,07
64	Libya	..	..	..	0,741	0,763	0,770	0,760	-5	-10	..	..	..
65	Bela Rus	..	..	..	0,723	0,746	0,751	0,756	1	0	..	..	..
66	Rusya	..	..	0,691	0,725	0,747	0,751	0,755	-1	0	..	..	0,81
67	Grenada	..	..	..	..	..	0,746	0,748	..	0	..	..	..
68	Kazakistan	..	..	0,657	0,714	0,733	0,740	0,745	2	1	..	..	1,15
69	Kosta Rika	0,614	0,656	0,703	0,723	0,738	0,742	0,744	-1	-1	0,62	0,60	0,51
70	Arnavutluk	..	0,656	0,691	0,721	0,734	0,737	0,739	-1	1	..	0,57	0,61
71	Lübnan	..	..	..	0,711	0,733	0,737	0,739	3	-1	..	..	..
72	Saint Kitts ve Nevis	..	..	..	..	..	0,735	0,735	..	0	..	..	..
73	Venezüella	0,623	0,629	0,656	0,692	0,732	0,734	0,735	7	0	0,54	0,74	1,04
74	Bosna Hersek	..	..	..	0,717	0,730	0,731	0,733	-2	0	..	..	..
75	Gürcistan	..	..	..	0,707	0,724	0,729	0,733	1	0	..	..	..
76	Ukrayna	..	0,707	0,669	0,712	0,720	0,725	0,729	-3	3	..	0,15	0,78
77	Mauritius	0,546	0,618	0,672	0,703	0,722	0,726	0,728	1	0	0,93	0,78	0,73
78	Makedonya	..	..	..	0,704	0,725	0,726	0,728	1	-2	..	..	..
79	Jamaika	0,607	0,637	0,680	0,702	0,724	0,726	0,727	-2	-1	0,59	0,64	0,62
80	Peru	0,574	0,612	0,674	0,691	0,714	0,721	0,725	4	1	0,75	0,81	0,67
81	Dominik	..	..	0,699	0,709	0,722	0,723	0,724	-7	-1	..	..	0,33
82	Saint Lucia	..	..	..	..	..	0,720	0,723	..	0	..	..	..
83	Ekvator	0,591	0,636	0,668	0,695	0,716	0,718	0,720	0	0	0,64	0,59	0,69
84	Brezilya	0,549	0,600	0,665	0,692	0,708	0,715	0,718	3	1	0,87	0,86	0,69
85	Saint Vincent ve Grenadinler	..	..	..	..	..	0,715	0,717	..	-1	..	..	..
86	Ermenistan	..	..	0,643	0,689	0,712	0,714	0,716	-3	0	..	..	0,99
87	Kolombiya	0,550	0,594	0,652	0,675	0,702	0,707	0,710	4	1	0,83	0,85	0,77
88	İran	0,437	0,534	0,636	0,671	0,703	0,707	0,707	2	-1	1,57	1,35	0,97
89	Umman	..	..	..	0,694	0,703	0,704	0,705	-2	0	..	..	..
90	Tonga	..	0,649	0,681	0,696	0,701	0,703	0,704	-5	0	..	0,39	0,30
91	Azerbaycan	..	..	..	..	..	0,699	0,700	..	0	..	..	..
92	Türkiye	0,463	0,558	0,634	0,671	0,690	0,696	0,699	2	3	1,34	1,08	0,90
93	Belize	0,619	0,651	0,668	0,689	0,696	0,698	0,699	-3	-1	0,39	0,34	0,42
94	Tunus	0,450	0,542	0,630	0,667	0,692	0,698	0,698	3	-1	1,43	1,21	0,94

Kaynak: (UNDP, 2011)

Tablo 2.10. Türkiye'ye Ait İnsani Gelişimin Temel Verileri 2012

Nüfus (milyon kişi): 74,5 (2030 beklentisi 86,7 milyon)	Sağlık harcamaları / GSYH (SAGP, %): 5,1
Nüfus artış hızı (2010 – 2015, %): 1,1	Eğitim harcamaları / GSYH (SAGP, %): 2,9
Doğumdan itibaren yaşam süresi beklentisi: 74,2	Savunma harcamaları / GSYH (SAGP, %): 2,4
GSYH (GNI, milyar dolar): 991,7	Toplam borç servisi / GSYH (SAGP, %): 8,0
Kişi başına gelir (GNI ölçümüyle, dolar): 13.701	Çalışma yaşamında kadınların oranı (%): 28,1
Gelir dağılımı eşitsizliği (Gini katsayısı): 0,39	Genç işsizlerin oranı (%): 20,7
Ulusal fakirlik çizgisinin altındaki nüfus (%): 18,1	Ormanlık alan / Toplam ülke alanı (%): 14,7
Okur - yazarlık oranı (%): 90,8	Tarım alanı / Toplam ülke alanı (%): 50,6
Eğitimde geçirilmesi beklenen süre: 12,9 yıl	Her 100 kişiden kaç kişi kişisel bilgisayara sahip? 6,4'ü
Orta öğretimde kadın oranı (%): 26,7	Her 100 kişiden kaç kişi internet kullanıcısı? 39,8'i
	Her 100 kişiden kaç kişi telefon aboneliği? 107,2'si

Kaynak: (UNDP, 2013; Eğilmez, 2013)

Ayrıca 2012 yılı verilerini gösteren insani gelişim raporu 2013'ün ilk çeyreğinde yayınlanmıştır. UNDP'nin raporuna göre Türkiye 0,722'lik endeks değeri ile 90.sırada yer almıştır. Norveç, Avustralya, ABD, Hollanda, Almanya, Yeni Zelanda, İrlanda, İsveç, İsviçre ve Japonya ilk on sırada yer alan ülkeler olmuştur.

Tablo 2.11.İGE ve Bileşenlerinin Türkiye İçin Zaman Serisi

	Umulan yaşam süresi	Beklenen okullaşma süresi	Ortalama eğitim süresi	Kişi başına gayri safi milli hâsıla (2005 Satın alma gücü paritesine göre \$)	İGE Değeri
1980	56.5	7.4	2.9	5,872	0.474
1985	60.1	8.3	4	6,583	0.53
1990	63.1	8.8	4.5	7,960	0.569
1995	66.1	9.5	4.8	8,539	0.598
2000	69.5	10.6	5.5	9,675	0.645
2005	72.1	11.7	6.1	11,320	0.684
2010	73.7	12.9	6.5	12,440	0.715
2011	74	12.9	6.5	13,344	0.720
2012	74.2	12.9	6.5	13,710	0.722

Kaynak: (UNDP, 2013)

Tablo 2.11'de Türkiye'nin her bir İGE göstergesine göre gelişimi gösterilmektedir. 1980-2012 dönemi arasında umulan yaşam süresi 17.7 yıl, ortalama eğitim süresi 3.6 yıl ve beklenen okullaşma süresi 5.5 yıl artış göstermiştir. Türkiye'nin kişi başına gayri safi milli hasılası bu dönem içerisinde yüzde 133 artış göstermiştir.

2.4.SOSYO-EKONOMİK GELİŞİMİŞLİĞİN KAMU HARCAMALARI İLE İLİŞKİSİ

Bir ülkenin sürdürülebilir ekonomik büyüme, satın alma gücü artışı ve adil gelir dağılımı performansı sağlaması ile birlikte vatandaşlarına sunduğu eğitim, sağlık, ulaşım, iletişim, enerji, kültürel vb. hizmetlerin kalitesini ve erişilebilirliğini toplumun tüm kesimine yayılacak şekilde artırması ve bunu gerçekleştirirken adalet, demokrasi, fırsat eşitliği ve insan hakları ilkelerine bağlı olarak gerçekleştirmesi sosyo-ekonomik gelişmişliği ifade etmektedir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik kalkınma sürecinin bir yansımasıdır.

Kalkınma sürecinde sosyal ve ekonomik gelişme bir madeni paranın iki yüzü gibidir. Sosyal kalkınma, ekonomik kalkınma olmadan meydana gelemez ve toplumun tamamı için sosyal refahta gelişmeler olmadıkça ekonomik kalkınma da anlamsızlaşacaktır (Midgley, 1999). Bu nedenle bir toplumda gerçek manada kalkınmadan söz edebilmek için ekonomik ve sosyal kalkınma boyutlarını içinde barındıran sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesinin artması ve bölgeler arası farklılığın giderilmesi gereklidir.

Sosyo-ekonomik gelişmişliğin artırılması aynı zamanda toplumsal ihtiyaçların giderilmesi ile paralellik gösterdiği için kamu hizmetlerinin giderilmesinde kullanılan kamu harcamaları aracı aynı zamanda sosyo-ekonomik gelişmişliği yükseltmede de kullanılan bir araç niteliğindedir.

Kamu kesimi tarafından yapılan harcamalar, sektörel alanlarda değişikliklere neden olduğu gibi bölgesel değişikliklere de neden olabilir. Geri kalmış bazı bölgeleri kalkındırmak için o bölgelere yapılan harcamalar, hedef seçilen bölgelerde bazı değişiklikler meydana getirebilir (Mutluer, et al., 2010). Böylece kamu harcaması hem sosyal hem ekonomik kalkınmanın geliştirilmesinde araç ve politika olabilmektedir. Eğitim, sağlık, altyapı vs. hizmetlerinin giderilmesi ile sosyal ve ekonomik kalkınma gerçekleştirilebilir.

Beşeri sermayenin oluşumunda pozitif etkisi olan eğitim ve sağlık üzerine yapılan kamu harcamaları, gelir dağılımını iyileştirip yoksulluğu azaltırken aynı zamanda ekonomik büyümeyi de hızlandırabilmektedir (Gupta, et al., 1998). Eğitime yapılan yatırımlar yoksulluğu azaltmakla birlikte kişi başına düşen GSMH'nin artmasına da katkı yapmaktadır (Akpan, 2009).

Gupta vd. (1998) sağlık ve eğitim alanındaki kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi hızlandırdığını ve aynı zamanda gelir dağılımını iyileştirdiğini ve yoksulluğu azalttığını iddia etmektedir. Devletin insanların teknik yeteneklerini artırması için yatırım

yapması zorunludur. Bütçeden eğitim sektörüne öncelik verilecek adımlar atılması sonucunda kamu harcamalarının gelir dağılımıyla birlikte ekonomideki refahı da olumlu yönde etkilemesi muhtemeldir (Akpan, 2009). Diğer yandan altyapı ve kentsel verimlilik çalışmaları özellikle yol ve iletişim gibi kamu yatırımları, özel sektör yatırımlarını teşvik edebileceği gibi aynı zamanda ulusal ekonomik kalkınmaya da büyük katkı verebilmektedir (Randolph, et al., 1996).

Kamu harcamaları kapsamı ilk olarak UNDP (1991)'ın hazırlamış olduğu 1991 yılı İnsani Gelişim Raporu'nda yer alarak sosyo-ekonomik gelişmişlik üzerindeki önemi belirtilmiştir. Bu raporda, insani gelişim üzerine devlet tarafından tahsis edilen harcamaların önceliğini belirlemek için dört adet oran kullanılmıştır. Bu dört oran, kamu harcamaları oranı (*bütçedeki toplam harcamaların gayri safi milli hasılaya (GSMH) oranı*); sosyal tahsis oranı (*toplam bütçe içerisindeki harcamalarda sosyal sektöre yapılan harcamaların payı*); sosyal öncelik oranı (*beşeri öncelikli alanlara harcanan sosyal sektör harcamalarının oranı*); ve beşeri harcama oranıdır (*ilk üç oranla oluşturulmakta ve beşeri öncelikli alanlara yapılan bütçesel harcamaların GSMH'ye oranını ölçmektedir*). Bu oranlara ek olarak insani gelişim amacıyla yapılan kamu harcamalarını ölçmek için sosyal ve beşeri öncelikli sektörlerde yapılan kişi başına düşen harcama miktarı eğilimi de çalışmada kullanılmıştır (UNDP, 1991; Choudhury, 2006).

Sosyo-ekonomik gelişmişliğin düzenlenmesinde kullanılan kamu harcamaları aynı zamanda maliye politikasının bir aracıdır. Maliye politikası aracı ve önemli bir mali değişken olan kamu harcamalarının mali disiplinden uzak gerçekleştirilmesi sosyo-ekonomik gelişmişliğe faydadan çok zarar verebilir. Kamu harcamaları ile sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi artırılmak isteniyorsa mali konsolidasyona dayalı politikalar gerçekleştirilmelidir (Mehrotra & Peltonen, 2005).

Mehrotra ve Peltonen (2005) mali konsolidasyonun sosyo-ekonomik gelişmişlik üzerine olan etkisini Yunanistan, Portekiz, İspanya ve İrlanda olmak üzere sosyo-ekonomik gelişmişliği benzerlik gösteren seçilmiş ülkeler ve AB-15 ülkeleri kapsamında yapmış oldukları çalışma ile orta vadede mali konsolidasyonun sosyo-ekonomik gelişmişliğe olumlu katkıda bulunduğunu tespit etmişlerdir.

Sosyo-ekonomik kalkınmayı başarma ve mali sürdürülebilirliğin temin edilmesi arasında dengeyi kurma çabası uzun yıllardır devletler için bir ikilem oluşturmaktadır. Birçok gelişmekte olan ülke bu iki amacı gerçekleştirmek için çatışma içerisine düşmektedir. Sosyo-

ekonomik gelişmişliği ilerletmek için kamu harcamalarının artırılması mali sürdürülebilirlik üzerine olumsuz etki yapabilmektedir. Bu çatışma sosyal sektör, ekonomik sektör ve kamu maliyesi sektörü arasındaki karmaşık ilişkinin dikkate alınması ile başarılı bir şekilde giderilebilir (Ansah, 2010).

Ansah (2010) bu çatışma içerisinden başarılı bir şekilde çıkabilmek için çalışmasında sosyo-ekonomik çerçeveye temeline dayanan davranış odaklı bir model yapısı oluşturmuştur. Bu model sosyal, ekonomik ve kamu maliyesi alanları arasındaki karmaşık ilişkiyi ilgili alanların teorik ve ampirik gözlemlerinin adaptasyonu ile oluşturmuştur. Oluşturulan modelin diyagramı şekil 2.2.'de gösterilmektedir.

Şekil 2.2.'de sosyo-ekonomik modelin sistem yapısı resmedilmiştir. Nedensel bir diyagram olan şekil 2.2. sosyo-ekonomik modelin geri besleme yapısının incelenmesi ve gözlemlenmesine yardımcı olmaktadır. Diyagramda 20 adet takviye geri besleme döngüsü ve 10 adet önleyici geri besleme döngüsü oluşturulmuştur (Ansah, 2010).

Ansah (2010) oluşturmuş olduğu model diyagramından yola çıkarak yaptığı analizde genişletici maliye politikasının sosyo-ekonomik gelişmişliği artırmasında en iyi politika olduğunu; mali sürdürülebilirliği sağlamada ise daraltıcı maliye politikasının; sosyo-ekonomik gelişmişlik ile mali sürdürülebilirlik amaçlarını bir arada gerçekleştirebilmek için de denk bütçe maliye politikasının en iyi politika olduğunu ortaya koymuştur.

Türkiye'de 2000 ve 2001 krizleri ile mali disiplinin bozulması, mali sürdürülebilirliği sağlayacak politikalar izlenilmesini zorunlu kılmıştır. Özellikle 2002 sonrası izlenen mali disiplin programı kapsamında atılan adımlarla birlikte mali sürdürülebilirliği kurabilmek için ciddi reformlar yapılmıştır. Kamu gelirlerini artırıcı ve kamu harcamalarını azaltıcı yapısal değişimler gerçekleştirilmiştir. Yapısal reformlarla birlikte kamu kesimi dengesini sağlamada faiz dışı fazla hedefi gerçekleştirilmiştir. Kamu gelirlerinde artış sağlanmış ve sosyo-ekonomik gelişmişliği artıracak parametreler üzerine kamu harcamaları gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu yürürlüğe girmiş ve 2004 yılında faaliyete geçen analitik bütçe sınıflandırması ile devletin yapmış olduğu harcamaların nerelere aktarıldığı daha belirgin hale getirilmiştir. Analitik bütçe sınıflandırması, devlet faaliyetlerinin sonuçlarını ölçmek, izlemek, analiz etmek, ülkeler ve dönemler arası karşılaştırmalar yapma amacı ile çeşitli kodlamalar uygulanarak harcamalar sınıflandırılmıştır.

Türkiye’de 2002 sonrası mali disiplin politikaları ile birlikte toplumsal refahı artıracak sosyal amaçlı harcama politikaları düzenlenmiştir. Özellikle eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve toplu konut çalışmaları ile ülkenin mali sürdürülebilirliği sağlama ile birlikte sosyo-ekonomik gelişmişliği artırma amaçları bir arada yürütülmeye çalışılmıştır.

Gerek Türkiye’de gerek diğer gelişmekte olan ülkelerde olsun bir toplumun sosyo-ekonomik gelişmişliğini artırmada kamu harcamaları büyük önem taşımaktadır. Çünkü devletin temel varoluş sebebi toplumsal ihtiyaçları gidererek toplumsal refahı yükseltmektir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik bünyesinde bulundurduğu birçok değişken ile bir toplumun refah seviyesinin hangi düzeyde olduğunu gösteren önemli bir göstergedir.

Devletler toplumlarının ihtiyaçlarını doğru bir şekilde belirleyerek sosyo-ekonomik gelişmişliği artıracak politikalar izlemek zorundadır. Sosyo-ekonomik gelişmişliği yükseltmede en önemli araçlardan biri olan kamu harcamaları kullanılırken özellikle gelişmekte olan devletlerin mali sürdürülebilirlik politikaları çerçevesinde hareket etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde mali disiplin temelinde yol haritası çizilmemiş bir sosyo-ekonomik gelişmişlik – kamu harcaması ilişkisi toplumsal refahın gelişimine engel olabilir.

Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik ve Kamu Harcamaları İle İlişkisi başlıklı ikinci bölümde çalışmada bütünselliği oluşturmak için sosyo-ekonomik gelişmişliğin tanımı, göstergeleri, ulusal ve uluslararası karşılaştırmalar ve sosyo-ekonomik gelişmişliğin kamu harcamaları ile ilişkisi ortaya konmuştur. Literatürde yer alan sosyo-ekonomik gelişmişlik tanımlarından ve günümüzde kullanılan sosyo-ekonomik göstergelerinden yola çıkarak çalışmada sosyo-ekonomik gelişmişlik *“Bir ülkenin sürdürülebilir ekonomik büyüme, satın alma gücü artışı ve adil gelir dağılımı performansı sağlaması ile birlikte vatandaşlarına sunduğu eğitim, sağlık, ulaşım, iletişim, enerji, kültürel vb. hizmetlerin kalitesini ve erişilebilirliğini toplumun tüm kesimine yayılacak şekilde artırması ve bunu adalet, demokrasi, fırsat eşitliği ve insan hakları ilkelerine bağlı olarak gerçekleştirmesidir”* şeklinde tanımlanmıştır.

Kamu harcamalarının maliye politikası ve sosyo-ekonomik gelişmişlik uygulamalarında önemli bir araç olduğu literatürde yer alan çalışmalarla desteklenerek belirtilmiştir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde sosyo-ekonomik gelişmişliğin ve kamu harcamaları ile ilişkisi yakınsama analiziyle test edilecek ve sosyo-ekonomik gelişmişlik ile kamu harcamalarının mekânsal analizi ortaya konularak ampirik bulgular yorumlanacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AMPİRİK ANALİZ

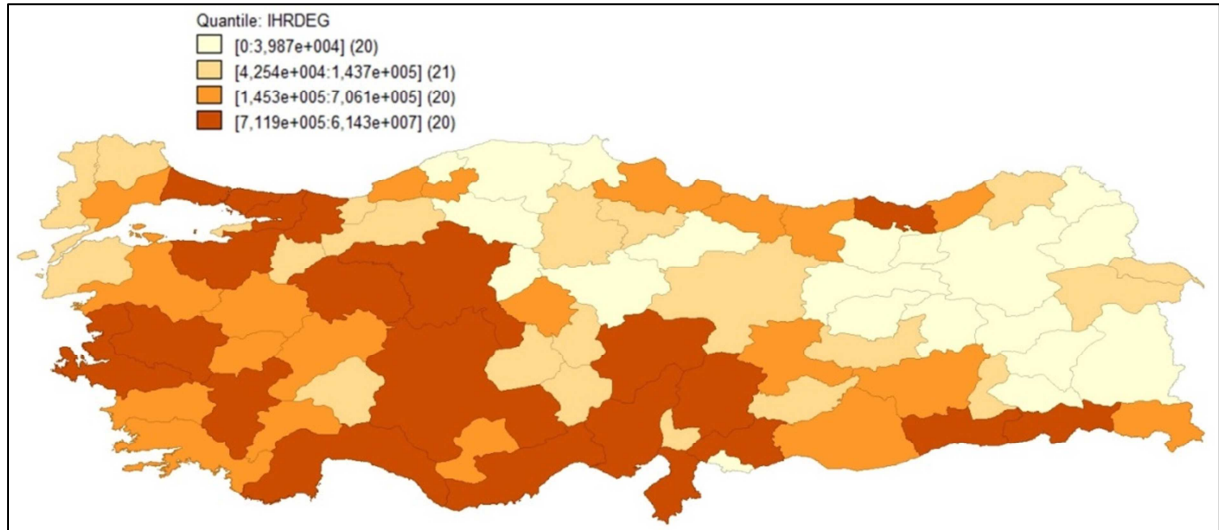
3.1.ARAŞTIRMA HİPOTEZİ

Bir ülkede bölgesel eşitsizliği ifade edebilen aynı zamanda toplumun ekonomik ve sosyal refahını temsil eden yapı sosyo-ekonomik gelişmişliktir. Türkiye’de coğrafi, tarihsel, sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel vb. nedenler bölgesel eşitsizliğin oluşmasına neden olabilmektedir.

Bölgesel eşitsizliği net bir şekilde ifade eden en önemli değişken kişi başına düşen milli gelirdir. Türkiye’de iller bazında milli gelir rakamları maalesef TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından en son 2001 yılında yayınlanmıştır. Verilerin yayınlanmaması Türkiye örneğinde yapılabilecek olan çalışmalara ket vurmaktadır. Bu eksiklikten dolayı bölgesel eşitsizliği düzey 2²,’ye göre yapılan ve en son 2008 yılına kadar olan kişi başı gayri safi katma değer ile gösterebiliriz. Tablo 3.1.’de yer alan bilgilere göre özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yer alan illerin oluşturduğu bölgeler diğer bölgelere kıyasla düşük değerler göstermektedir.

Eşitsizliği ifade edebilecek olan diğer bir değişken de ihracat ve ithalat değerleridir. T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi Müdürlüğü (2012) verilerine göre oluşturulan ve aşağıda görselleştirilmiş olan 2011 yılı ihracat ve ithalat değerleri ve ihracatçı ve ithalatçı firma sayıları haritaları yer almaktadır.

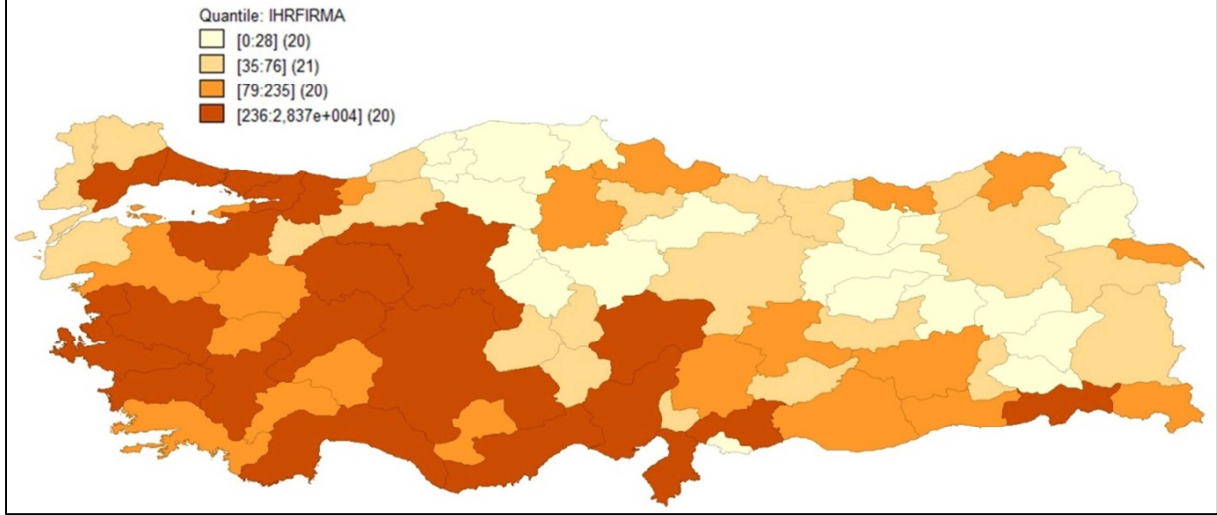
Harita 3.1.İhracat Değerleri 2011 Yılı

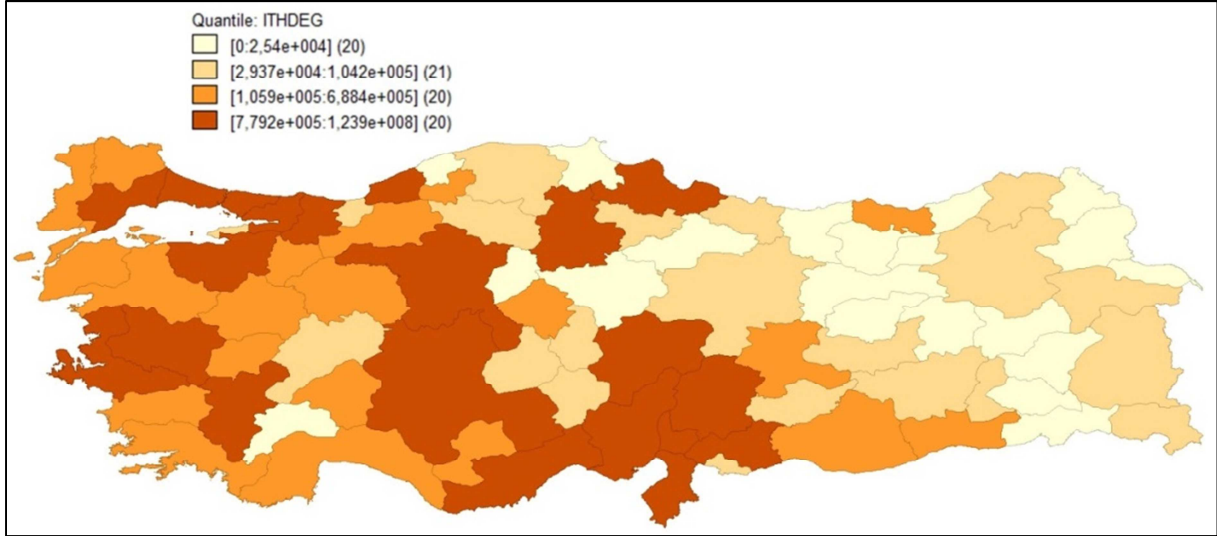
² Bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik olarak bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması ve Avrupa Birliği (AB) ile karşılaştırılabilir veriler üretilmesi amacıyla AB bölgesel sınıflandırması olan NUTS kriterlerine göre tanımlanmıştır. NUTS sınıflaması AB’ye üye ülkelerde kullanılmaktadır. Aday ülkelerde ise geliştirilen sınıflama ismi kullanılmaktadır. Bu sınıflama, 28.08.2002 tarih ve 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile uygulanmaya başlanmıştır. Her 1. düzeyde bölge birimi değiştiğinde 0 veya 1’den başlayarak artan rakamlar (ör: TR10, TR21, TR21) 2. düzeyde 26 bölge birimini simgelemektedir (İBBS 2) (TÜİK, 2012).

2011 yılı ihracat değerlerini ifade eden harita 3.1'e göre bariz bir şekilde görülebilen doğu-batı farklılaşması bulunmaktadır. Aşağıda harita 3.2'de gösterilen ihracatçı firma sayılarında da benzer bir durum bulunmaktadır.

Harita 3.2.İhracatçı Firma Sayısı 2011 Yılı

Harita 3.3.İthalat Değerleri 2011 Yılı

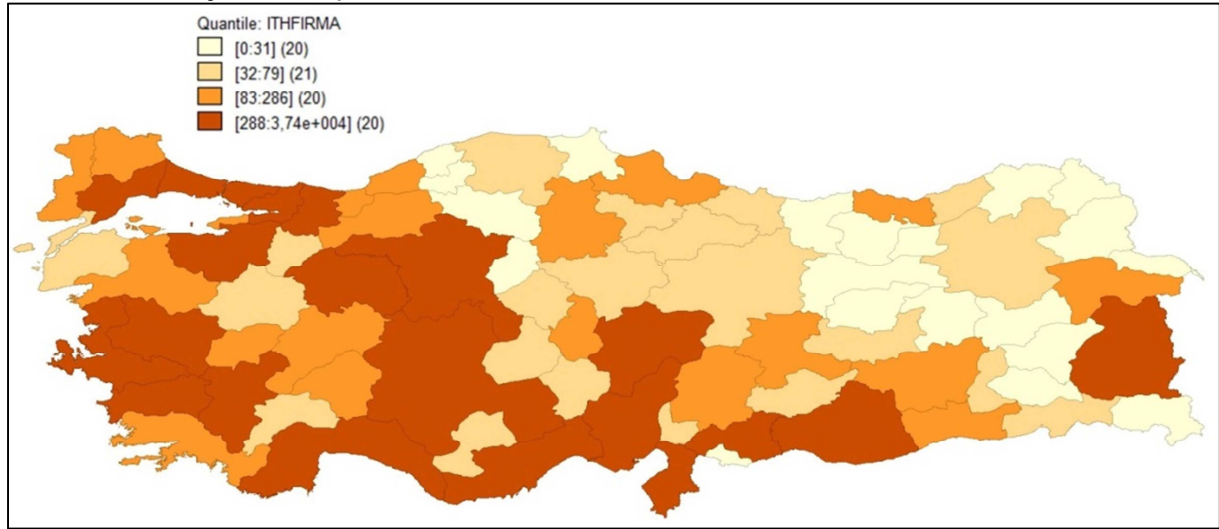

Gerek ithalat değerlerinde gerek ithalatçı firma sayısında Türkiye'de bölgesel eşitsizliğin varlığı görsel olarak açıkça ifade edilebilmektedir. Türkiye'de bölgesel eşitsizliği ifade edebilecek olan değişken sayısı oldukça fazladır. Çalışmanın kapsamı sosyo-ekonomik gelişmişlik üzerine odaklanmaktadır. Çünkü sosyo-ekonomik gelişmişlik çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntılı bir şekilde açıklandığı gibi bir toplumun hem ekonomik hem de sosyal refahını göstermektedir. Dolayısıyla sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin bölgelerarası farklılığı ülkenin ekonomik ve sosyal boyutta eşitsizliğini ifade edebilmektedir. Türkiye'de devletin temel amaçlarından birisi de ülkedeki bölgesel eşitsizlikleri ve farklılıkları

gidermektir. Bu amacı gerçekleştirebilmek için devlet çeşitli ekonomik, mali, sosyal ve kültürel araçlar kullanabilmektedir. Kamu maliyesi literatürünün önemli kollarından birisi kamu harcamalarıdır. Kamu harcamaları ekonomik, mali, sosyal ve kültürel faktörleri içerebilmekte ve bölgesel eşitsizlik gösterebilen sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin iyileştirilmesinde büyük rol oynayabilmektedir.

Harita 3.4.İthalatçı Firma Sayısı 2011 Yılı

Yukarıda ifade edilen bilgiler ışığında çalışmanın hipotezleri şu şekilde oluşturulmuştur:

- Türkiye’de bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi farklılıkları azalmakta mıdır?
- Kamu harcamaları bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıklarını gidermede nasıl bir etkiye sahiptir?
- Kamu harcamaları bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıklarını birbirine yakınlaştırabilmekte midir?
- Türkiye’de bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik ve kamu harcamalarının mekânsal eşitsizliği ne şekilde gerçekleşmektedir?

Soru cümleleri şeklinde oluşturulan hipotezleri test edebilmek için çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ekonomik büyüme teorisinde önemli bir konu olan yakınsama analizinden uyarlanarak Türkiye’de bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıklarının azalıp azalmadığını mutlak yakınsama ve bu süreçte kamu harcamalarının rolünü tespit etmek için ise koşullu yakınsama analizi yapılmıştır. Bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik ve kamu harcamalarının mekânsal etkileşimini ortaya koyabilmek için de ESDA analizi uygulanmıştır.

Analiz sonuçları neticesinde elde edilen bulgular yorumlanmış ve Türkiye'nin bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıklarını giderebilecek öneriler ifade edilmiştir.

Tablo 3.1. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasına (İİBS) Göre Kişi Başına Gayrisafi Katma Değer

İİBS2	Kişi başına gayrisafi katma değer (GSKD)	2008		2007		2006		2005		2004	
		Kişi başına GSKD (TL)	Kişi başına GSKD (\$)	Kişi başına GSKD (TL)	Kişi başına GSKD (\$)	Kişi başına GSKD (TL)	Kişi başına GSKD (\$)	Kişi başına GSKD (TL)	Kişi başına GSKD (\$)	Kişi başına GSKD (TL)	Kişi başına GSKD (\$)
TR	Türkiye	12.020	9.384	10.744	8.267	9.632	6.686	8.338	6.187	7.307	5.103
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	7.071	5.520	6.137	4.722	5.428	3.768	4.620	3.428	4.260	2.975
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	4.613	3.601	4.125	3.174	3.834	2.661	3.379	2.507	2.933	2.048
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	7.066	5.517	6.297	4.845	5.557	3.857	5.057	3.752	4.320	3.017
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri	4.379	3.419	3.814	2.934	3.372	2.341	3.126	2.319	2.688	1.877
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	5.888	4.597	5.403	4.157	5.086	3.530	4.504	3.342	3.835	2.678
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	4.770	3.724	4.441	3.417	4.172	2.896	3.736	2.772	3.404	2.377
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	4.882	3.812	4.426	3.405	4.128	2.865	3.348	2.484	2.653	1.853
TR10	İstanbul	18.689	14.591	16.799	12.925	14.859	10.314	12.818	9.511	11.375	7.943
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	15.682	12.243	13.733	10.567	12.426	8.625	10.617	7.878	9.022	6.300
TR22	Balıkesir, Çanakkale	11.528	9.000	9.624	7.404	8.246	5.724	7.448	5.526	6.465	4.515
TR31	İzmir	14.817	11.568	13.384	10.298	12.137	8.425	10.592	7.859	9.448	6.598
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	11.626	9.076	10.496	8.076	9.881	6.858	8.468	6.283	7.618	5.320
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	10.575	8.256	9.079	6.986	8.092	5.617	6.845	5.079	5.789	4.042
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	16.630	12.983	15.231	11.719	13.555	9.409	11.542	8.564	9.923	6.930
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	16.990	13.265	15.029	11.563	13.847	9.612	11.758	8.725	10.286	7.183
TR51	Ankara	16.136	12.598	14.471	11.134	13.084	9.082	11.165	8.284	9.993	6.978
TR52	Konya, Karaman	9.239	7.213	8.124	6.251	7.157	4.968	6.343	4.706	5.567	3.887
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	13.236	10.334	12.351	9.503	11.215	7.785	9.889	7.337	8.661	6.048
TR62	Adana, Mersin	9.431	7.363	8.569	6.593	7.674	5.327	6.691	4.965	5.821	4.065
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	7.605	5.937	6.497	4.999	5.628	3.907	5.140	3.814	4.518	3.155
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	8.696	6.789	7.722	5.941	6.736	4.676	6.008	4.458	5.262	3.674
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	8.726	6.813	7.801	6.002	6.712	4.659	5.866	4.353	5.205	3.635
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	11.187	8.734	10.523	8.097	10.240	7.108	8.864	6.577	7.459	5.209
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	8.551	6.676	7.756	5.968	6.952	4.825	6.306	4.679	5.984	4.178
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	8.855	6.914	7.514	5.781	6.823	4.736	5.854	4.343	5.083	3.549
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	9.042	7.059	7.880	6.063	7.033	4.882	6.168	4.577	5.076	3.545

Kaynak: (TÜİK, 2012)

3.2. VERİ VE ARAŞTIRMA DİZAYNI

Çalışmanın uygulama dönemi 2004-2011'dir. SEGE 2003 ve 2011 yıllarına ait olarak oluşturulmuştur. Kamu harcamalarının analitik bütçe sınıflandırması ise 2004 yılında yapılmıştır. Dönemler arası senkronizasyonu sağlamak için 2004 yılında SEGE'nin değişmediği varsayılmış ve 2003 yılı SEGE değerleri alınarak analize dâhil edilmiştir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik verileri, 2003 yılı için o zamanki adıyla Devlet Planlama Teşkilatının İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması 2003 raporundan ve 2011 SEGE verileri Kalkınma Bakanlığı'ndan alınmıştır.

İller bazında kamu harcamaları verileri Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü'nün İller İtibariyle Bütçe İstatistikleri bölümünden temin edilmiştir (Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2012). Bu veri setinde iller itibariyle merkezi yönetim bütçe istatistikleri kullanılmıştır. Verilerin gerçekçi olması için kamu harcamaları verileri kişi başına düşen değerler olarak hesaplanmıştır.

Türkiye'de genel nüfus sayımı en son 2000 yılında gerçekleştirilmiştir. 2007 yılından itibaren de adrese dayalı nüfus kayıt sistemine geçilmiştir (TÜİK, 2012). Kamu harcamaları verilerini il bazında kişi başına düşen değerlere dönüştürmek için illerin 2004, 2005 ve 2006 yılı nüfus miktarları enterpolasyon yöntemi ile tahminlenmiştir.

Nüfus tahminlerinde sayım sonuçları kullanılarak ara yıllara ait nüfus miktarları enterpolasyon yöntemi ile tahmin edilir. Bölünmüş farklar enterpolasyonu ile polinom denklemi ve bölünmüş farklar şu şekilde oluşturulur (Genç, et al., 2009):

$$P_n(x) = f(x_0) + (x - x_0)f(x_0, x_1) + \dots + (x - x_0)(x - x_1)\dots(x - x_{n-1})f(x_0, \dots, x_n)$$

$$f(x_0, x_1) = \frac{f(x_1) - f(x_0)}{x_1 - x_0}$$

$$f(x_0, x_1, x_2) = \frac{f(x_1, x_2) - f(x_0, x_1)}{x_2 - x_0}$$

Çalışmada iki temel ampirik analiz kullanılmıştır. Bunlar yakınsama analizi ve ESDA (Exploratory Spatial Data Analysis) analizleridir. İlk olarak sosyo-ekonomik gelişmişliğin mutlak yakınsaması ve tablo 3.3.'te belirtilmiş olan kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırmaları ile yapılan koşullu yakınsaması test edilecek akabinde ESDA analizi ile Türkiye'de 81 il bazında sosyo-ekonomik gelişmişliğin ve kamu harcamalarının mekânsal etkileşim analizi ortaya konulacaktır. Kesit verilerde sıklıkla görülen değişen varyans nedeniyle hesaplamalarda verilerin logaritması kullanılmıştır (Zeren, 2010).

Tablo 3.2.Çalışmada Kullanılan Değişkenler

Değişkenler	Açıklamaları
LGSEGE2004	2004 yılı SEGE'nin logaritmik değeri
LGSEGE2011	2011 yılı SEGE'nin logaritmik değeri
LGSEGE0411	$1/7 * \text{LOG}(2011\text{SEGE}/2004\text{SEGE})$ değeri
LOGTOPKH	2004-2011 döneminde kişi başına yapılan toplam kamu harcamalarının logaritmik değeri
LOGTGKH	2004-2011 döneminde kişi başına yapılan genel kamu hizmetleri toplamının logaritmik değeri
LOGTSAV	2004-2011 döneminde kişi başına yapılan savunma hizmetleri toplamının logaritmik değeri
LOGTKDG	2004-2011 döneminde kişi başına yapılan kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri toplamının logaritmik değeri
LOGTEIH	2004-2011 döneminde kişi başına yapılan ekonomik işler ve hizmetler toplamının logaritmik değeri
LOGTCKH	2004-2011 döneminde kişi başına yapılan çevre koruma hizmetleri toplamının logaritmik değeri
LOGTITR	2004-2011 döneminde kişi başına yapılan iskan ve toplum refahı hizmetleri toplamının logaritmik değeri
LOGTSAG	2004-2011 döneminde kişi başına yapılan sağlık hizmetleri toplamının logaritmik değeri
LOGTDKD	2004-2011 döneminde kişi başına yapılan dinlenme, kültür ve din hizmetleri toplamının logaritmik değeri
LOGTEH	2004-2011 döneminde kişi başına yapılan eğitim hizmetleri toplamının logaritmik değeri
LOGTSG	2004-2011 döneminde kişi başına yapılan sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri toplamının logaritmik değeri

Tablo 3.3. Türkiye’de Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Sınıflandırması

Kod	Fonksiyon	Açıklama
01	Genel Kamu Hizmetleri	Yasama organları hizmetleri; dışişleri; dış ekonomik yardımlar, maliye-hazine hizmetleri, gümrük hizmetleri gibi finansal ve mali işler; genel planlama ve istatistik hizmetleri; merkezi tedarik hizmetleri; borç yönetimi gibi iş ve hizmetler
02	Savunma Hizmetleri	Askeri savunma işleri; kara, deniz, hava savunma kuvvetlerinin yönetilmesi; sivil savunma işleri; sivil kuruluşların ve halkın katılımını gerektiren tatbikatlar; askeri yardımlar; uluslararası barış koruma güçlerine yapılan katkılar gibi (askeri hastaneler ve okullar hariç) iş ve hizmetler
03	Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri	Polis güçleri, liman-sahil-sınır polis güçleri, adli polis-trafik polisi hizmetleri, polis laboratuvarı hizmetleri; kurumsal güvenlik hizmetleri ile yangından korunma hizmetleri; mahkeme hizmetleri gibi (hastaneler, okullar ve sivil savunma hariç) iş ve hizmetler
04	Ekonomik İşler ve Hizmetler	Dış ticarete dâhil olmak üzere genel ekonomik işler; genel ticari tanıtım faaliyetleri; patent ve ticari markaların idaresi; genel çalışma politikalarının idaresi; tarım, enerji, madencilik, inşaat; ulaştırma, iletişim gibi iş ve hizmetler
05	Çevre Koruma Hizmetleri	Atıkların toplanması, işlenmesi ve bertaraf hizmetleri; kanalizasyon ve atık su faaliyetleri; atmosfer, hava ve iklim koruma, toprak koruma ve yeryüzü sularının korunması, gürültünün azaltılması; radyasyona karşı korunma, doğal ortamın ve doğal örtünün korunması hizmetleri gibi iş ve hizmetler
06	İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri	İskân geliştirme faaliyetleri, gecekonduların ortadan kaldırılması; su işlerinin idaresi, gelecekteki su ihtiyacının saptanması, eldeki kaynakların değerlendirilmesi, suyun saflık, fiyat ve kalite kontrolleri; sokak ve caddelerin aydınlatılması iş ve hizmetleri
07	Sağlık Hizmetleri	Devlet tarafından yürütülen sağlık hizmetleri, hastane, klinik, ameliyathane oluşturulması ve yürütülmesi; halk sağlığı hizmetleri; ayakta yürütülen tedavi hizmetleri; sağlık hizmeti sağlayanların lisanslanması gibi iş ve hizmetler (askeri sahra hastaneleri hariç)
08	Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri	Dinlenme, spor hizmetleri ve tesisleri; takımların, bireysel yarışmacıların veya sporcuların desteklenmesi; kütüphane, müze, tiyatro gibi kültürel işler ve tesisler; görsel veya yazılı basın ve yayın hizmetleri; din işlerinin idaresi ve bu amaca yönelik tesislerin işletilmesi-bakımı gibi iş ve hizmetler
09	Eğitim Hizmetleri	Her seviyedeki okulların işletilmesi, idaresi, tesislerin yapımı gibi örgün ve yaygın eğitim hizmetleri; eğitim kurumlarının düzenlenmesi, denetimi, lisanslanması gibi iş ve hizmetler (hizmet içi eğitim hariç)
10	Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri	Devletin sosyal güvenlik ve sosyal koruma amaçlı hizmetleri; hastalık, malullük, yaşlılık yardımı gibi sosyal yardım hizmetleri iş ve hizmetler (aile planlaması hizmetleri hariç)

Kaynak: (Mutluer, et al., 2010)

Çalışmada kullanılan haritalar, kutu ve serpme diyagramlar, yakınsama analizleri, ESDA analizi GeoDa programı ile yapılmıştır.

3.3.KAMU HARCAMALARI İLE SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK İLİŞKİSİNİN YAKINSAMA ANALİZİ

3.3.1.Yakınsama Teorisi ve Literatür

İktisat literatüründe görece yoksul ülkelerin ya da bölgelerin daha zengin olanlara göre daha yüksek bir büyüme oranına sahip olup olmayacağı önemli tartışmalardan biri haline gelmiştir. Neoklasik büyüme modelinde kişi başına düşen gelirin büyüme oranı, ele alınan dönemin başlangıcındaki kişi başına gelir düzeyi ile ters yönlü bir korelasyon katsayısı ile hareket etmekte olup, eğer ülkelerin ya da bölgelerin fayda ve üretim fonksiyonları benzer yapıdaysa görece yoksul ülke veya bölgeler daha zengin olanlardan daha yüksek bir büyüme oranına sahip olacaktır ve bu durumda kişi başına düşen gelir düzeyinde yakınsama sürecini yaratan bir mekanizmadan neoklasik büyüme modeli çerçevesinde söz edilebilmektedir (Ateş, 1996).

Neoklasik büyüme modeli Frank Ramsey (1928), Robert M. Solow (1956), Trevor Swan (1956), David Cass (1965) ve Tjalling C. Koopmans (1965) tarafından geliştirilmiştir. “Neoklasik büyüme modeline göre bir ekonomi eğer başlangıç sermaye-emek oranı, durağan durum sermaye-emek oranından küçükse diğer ekonomilerden daha hızlı büyür. Yeniden üretilebilir sermayenin düşük başlangıç düzeyi, hızlı büyüme ve hızlı sermaye birikimi ile sonuçlanır. Sermaye ve emeğin uluslararası hareketliliği, kaynakları bol faktörlü alanlardan kıt faktörlü alanlara taşıyarak yakınsama sürecini kolaylaştırır. Bu nedenle iki ekonomi eğer her yönden özdeş ise ya da eğer biri ötekinin durağan durumuna yükselmişse, aynı kişi başı reel gelir düzeyine sahip olacaklardır. Bu durumda büyüme oranı ülkelerin durağan duruma uzaklıkları ile negatif ilişki içindedir. Neoklasik büyüme modelinde kabul edilen varsayımlar nedeniyle ülkeler durağan durum gelir düzeyine yakınsama eğilimi içindedirler” (Ceylan, 2010).

Genel bir kavram olarak yakınsama, belirli ekonomik değişkenlerin gelişiminde ülkeler veya bölgeler arasında farklılığın daralması olarak tanımlanabilir (Gezici & Hewings, 2004). Yakınsama hipotezi ile ilgili tartışmalar zaman zaman çok farklı yakınsama yorumlarına neden olmuş ve araştırmacılar tarafından çeşitli yakınsama kavramları geliştirilmiştir. Mikro-makro yakınsama, yakalama ve yakınsama, ülke içi ve ülkeler arası yakınsama, büyüme oranlarında ve gelir düzeyinde yakınsama, β (beta) ve σ (sigma) yakınsaması, koşulsuz ve koşullu yakınsama, koşullu ve kulüp yakınsaması, gelir ve toplam faktör verimliliği yakınsaması, deterministik ve stokastik yakınsama bunlardan bazılarıdır (Ceylan, 2010).

Genellikle birçok çalışmada Barro ve Sala-i-Martin (1995) tarafından tanımlanan neoklasik büyüme modeli kullanılmıştır. Bu model aynı zamanda β (beta) yakınsama modeli olarak da adlandırılmakta ve literatürde geniş bir çapta incelenmiştir. Temel olarak β yakınsaması bir bölgenin GSMH büyüme oranı derecesinin, başlangıç seviyesi (mutlak β yakınsaması) ile ve eklenen koşullandırılmış açıklayıcı değişkenler grubu ile (koşullu β yakınsaması) ilişkilendirilmesidir (Dall'erba & Gallo, 2008).

Barro ve Sala-i-Martin tarafından tanımlanan neoklasik büyüme modelindeki yakınsama şu şekilde formülize edilir (Barro & Sala-i-Martin, 1992; Barro & Sala-i-Martin, 1995; Barro, et al., 1995; Barro & Sala-i-Martin, 2004):

$$(1/T)\log(y_{it} / y_{i0}) = a - [(1 - e^{-\beta T}) / T]\log(y_{i0}) + w_{i0,T} \quad (1)$$

$w_{i0,T}$, 0 ile T zamanı arasındaki hata terimini ve $\log(y_{i0})$ başlangıç gelir seviyesini formülde temsil etmektedir. Denklem sadece başlangıç seviyesi ile ilişkili olduğu için mutlak (koşulsuz) yakınsama söz konusudur.

Koşullu yakınsama denklemi de aşağıdaki gibidir:

$$(1/T)\log(y_{it} / y_{i,t-T}) = a - [(1 - e^{-\beta T}) / T]\log(y_{i,t-T}) + \text{diğerdeğişkenler} \quad (2)$$

Bivand ve Brunstad (2002) Batı Avrupa bölgesi için yapmış oldukları çalışmada tarımsal desteğin yakınsama üzerine olumsuz etkisi olduğunu tespit etmişler, Fingleton (2001) 178 Avrupa Birliği Bölgesi üzerine yapmış olduğu analizde Avrupa Birliği'nden finansal olarak yüksek yardım alan bölgeler daha hızlı çıktı büyümesine sahipken verimlilik seviyesi ve büyüme oranının tüm Avrupa Birliği bölgelerinden daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Bu durumun aynı zamanda teknoloji eşitsizliğini azalttığını da saptamıştır.

Ying (2000) Çin üzerine yaptığı çalışmada ekonomik taşma etkilerinin çok belirgin olduğunu özellikle Guangdong bölgesinden bu bölgeye komşu olan Hainan ve Guangxi liman bölgelerine doğru anlamlı bir yayılma örüntüsü ve Hunan ve Jiangxi bölgelerinde kutuplaşma örüntüsü olduğunu tespit etmiştir.

Gezici ve Hewings (2004) 1980-1997 dönemi için Türkiye üzerine yaptıkları çalışmada bölgeler boyunca bir yakınsama kanıtı elde edememiş fakat yüksek seviye mekânsal bağımlılığın varlığını ortaya çıkarmışlardır.

Rey (2001) ABD örneğinde elde edilen bulguların bölgesel gelir dağılımı üzerinde coğrafyanın etkisi olduğunu belirtmiştir. Rey ve Montouri (1999) bölgesel gelir yakınsamasında mekânsal etkilerin rolüne dair kanıtlara ulaşmışlardır. Aroca vd. (2006) 1952-1999 dönemi için Çin’de gelir dağılımının yakınsamadan tabakalaşmaya doğru ve tabakalaşmadan da kutuplaşmaya doğru gittiği yönünde kanıtlara ulaşmışlardır.

Magalhaes vd. (2005) Brezilya örneğinde yapmış oldukları çalışmalarında mekânsal ekonometri tekniklerini kullanarak yakınsama olgusunu 1970-1995 dönemi için incelemişler ve sonuçların Brezilya’da yakınsama olmasına rağmen bu durumun küresel yakınsama sürecinden çok bölgesel olayların muhtemelen bazı kulüp yakınsama türlerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Yıldırım (2004) bölgesel devlet politikalarının ekonomik yakınsama üzerindeki etkisini 1990-2001 dönemi için Türkiye özelinde incelemiş ve coğrafi ağırlıklandırılmış regresyon analizini de kullanarak mekânsal etkileri de araştırmıştır. Çalışmada değişkenlerden biri olan kamu yatırım harcamalarının gerek geleneksel beta yakınsamasında gerek coğrafi ağırlıklandırılmış modelde yakınsama üzerinde anlamlı olmadığı belirtilmiştir.

Bakış vd. (2008) yatırım harcamaları, sağlık harcamaları, askeri harcamalar, ulaşım ve iletişim harcamaları, araştırma ve geliştirme harcamalarından oluşan kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında gecikmeli ampirik ilişkiler tespit etmişlerdir. Bulunan ilişkiler, içsel büyüme mekanizmalarının varlığını kanıtlamak için gerekli ancak yetersiz koşulları oluşturmaktadır. Kamu yatırım harcamaları, eğitim ve sağlık harcamaları ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki gözlemlenirken askeri harcamalar ile büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Öcal ve Yıldırım (2010) coğrafi ağırlıklandırılmış regresyon yöntemi kullanarak 1987-2001 dönemi için Türkiye’de terörizmin ekonomik büyümeye olan etkisini iller bazında incelemişlerdir. Bulgulara göre geleneksel yakınsama modelinde terörizmin ekonomik büyümeyi aksattığı, coğrafi ağırlıklandırılmış sonuçlara göre il etkilerinin, batı illerine göre karşılaştırıldığında doğu ve güneydoğu illerinde daha belirgin olduğu tespit edilmiştir.

Önder vd. (2010) Türkiye’de 1980-2001 dönemi NUTS-2 düzeyi için yaptıkları çalışmada kişi başına düşen kamu sermaye stokunun kişi başı gelir üzerinde pozitif etkisi olduğunu fakat ulaşım sermaye stokunun negatif etkisi olduğunu tespit etmişlerdir.

Elveren (2012) 1963-2007 dönemi için Türkiye’de yapılan savunma harcamaları ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemiş ve ampirik bulgular ile yüksek askeri harcamaların Türkiye’de gelir dağılımını bozduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ateş (2001) çalışmasında kamu harcamalarının milli gelir gelişim sürecinde düzey etkilerine yol açtığını fakat içsel büyüme modellerinin öne sürdüğü büyüme etkisi tezini desteklemediğini belirtmiştir. Sağbaş (2002) Türkiye’de kamu harcamalarının yakınsamaya pozitif bir katkıda bulunduğu dair bulgu elde edilemediğini, Saruç vd. (2007) yaptıkları çalışmada kamu harcamaları yakınsaması analizi bulgularının Türkiye’de şehirlerarasında kamu harcamaları farklılıklarının azalması yönünde pozitif gelişme gösterdiğini belirtmekle beraber bu gelişmenin niceliksel olduğunu, ideal bir yakınsama olması için niceliksel ve niteliksel olması gerektiğini belirtmişlerdir. Sağbaş ve Kaya (2009) kamu harcamalarının Türkiye’de bölgesel dağılımının dinamik yapısını yakınsama analizi ile incelemişler ve toplam kamu harcamalarında yakınsama bulgusunu elde etmişler fakat eğitim ve sağlık harcamalarının dağılımında 2004-2007 dönemi için dengesizliğin arttığını gözlemlemişlerdir.

Yamanoğlu (2007) 1990-1995, 1990-2001 ve 1995-2001 dönemleri için Türkiye üzerinde yaptığı mutlak yakınsama analizi sonuçlarına göre 1990-1995 dönemi hariç diğer iki dönemde yakınsama tespit etmiştir. Çalışmada yapılan koşullu yakınsama sosyo-ekonomik değişkenlerden biri olarak kişi başına düşen kamu yatırım harcamalarını analize dâhil edilmiş ve yakınsamaya katkıda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldırım ve Öcal (2012) Türkiye’de 1990-2006 dönemi için yaptıkları çalışmada gelirin ve okullaşma oranının artması iller bazında ortalama terör seviyesini azaltma, işsizliğin artması ise artırıcı eğilimde olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmada yapılan coğrafi ağırlıklandırılmış regresyon sonuçlarına göre, kişi başına gelir ve eğitimin iller bazında etkisi batı bölgesi ile karşılaştırıldığında doğu ve güneydoğu illerinde daha belirgindir. Ayrıca bazı araştırmacılar doğu-batı ikileminin terörizmin temel nedeni olduğunu ve devletin politikalarını revize ederek bölgelerarası farklılığı gidermesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Çalışkan vd. (2011) Türkiye’de 1996-2003 döneminde 76 il için yaptıkları çalışmalarında kamu harcamalarının sosyo-ekonomik gelişme üzerine etkisini araştırmışlardır. Sağlık, eğitim, tarım, ulaşım, iletişim ve diğer yatırımlar olarak belirlemiş oldukları değişkenlerin sosyo-ekonomik gelişme üzerine olan etkisi en küçük kareler yöntemi ve parametrik olmayan regresyon modelleri ile çalıştırılmıştır. Her iki metodun da sonuçlarına

göre eğitim yatırımlarının illerin sosyo-ekonomik gelişmişliği üzerinde pozitif ve anlamlı etkisi olduğunu diğer yatırımların bu dönem içerisinde anlamsız olduğunu tespit etmişlerdir.

Doğruel ve Karaman (2005), Karaman ve Doğruel (2011) Türkiye’de 1990-2000 ve 2004-2008 dönemleri için üniversitelerin ve havaalanlarının bölgesel yakınsama etkisi üzerine yaptıkları çalışmalarında yerel üniversitelerin 2000 yılına kadar tüm bölgelerde pozitif yayılma etkisine sahip olduğunu, 2004-2008 dönemi için bu etkilerin gözlemlenmesinin çok erken olduğunu belirtmişlerdir. Üniversitelerin harcama etkilerinin düşük gelirli illerde sınırlı olduğunu bu nedenle düşük gelirli bölgeler için harcama etkileri sınırlı iken üniversitelerin bilgi etkisinin yaygın olduğunu söylemenin mümkün olduğunu da belirtmişlerdir. 1990-2000 dönemi için düşük gelirli bir ilde var olan havaalanının bölgesel büyümede anlamlı bir etkiye sahip olduğunu fakat bu etkinin 2004-2008 döneminde gözlemlenemediğini aktarmışlardır. Birinci dönem için üniversitelerin imalat sektöründe pozitif dışsallıklar oluşturduğunu, özellikle yüksek gelirli illerde bilgi temelli işbirliğinden yararlandığı vurgulanmıştır. Üniversite harcamalarının tüm bölgelerdeki hizmet sektörüne etkisi bulunmaktadır. Hizmet sektörü kapsamında yapılan üniversite harcamaları tüm illerde talebi canlandırmakta ve dışsallıklar oluşturmaktadır. Benzer pozitif ve anlamlı etki hava ulaşımı içinde bulunmakta fakat sadece düşük gelirli bölgeler için gözlemlenebilmektedir. Ayrıca ikinci dönem için havaalanlarının yakınsama üzerine güçlü bir etkisi tespit edilememiştir.

Zhang ve Fan (2000), Zhang ve Fan (2004) Çin’de 1978-1995 dönemi için 25 eyaleti kapsayan çalışmalarında yol, eğitim, sulama, elektrikleendirme, kırsal telefon hatları ve tarımsal ar-ge sermayesi gibi kamusal yatırım mallarının tarımsal ve tarımsal olmayan milli hâsıla üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Bulgulara göre az gelişmiş olan batı bölgelerinde yapılacak kamu yatırımlarının artması bölgesel farklılığı azaltabilecektir. Devletin liman bölgelerine yatırım yapmaya meyilli olması bölgesel eşitsizliği daha da artıracığı ifade edilmiştir. Çalışmada genel sonuç olarak, batı bölgelerine yapılacak olan kırsal eğitim ve tarımsal ar-ge yatırımlarının bölgesel eşitsizliği azaltmada en uygun etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.3.2. Yakınsama Analizi Sonuçları

Türkiye’de coğrafi, tarihsel, sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel vb. nedenler bölgesel eşitsizliğin oluşmasına neden olabilmektedir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik bir toplumun ekonomik ve sosyal boyutunu aynı anda ifade edebilmekte ve bu göstergede meydana gelen bölgesel eşitsizlik toplumun sosyal ve ekonomik refahını olumsuz yönde

etkileyebilmektedir. Gezici ve Hewings (2004) bölgelerarası eşitsizliğin varlığının uzun bir dönemdir Türkiye’de bölgesel kalkınmanın temel konularından birisi olduğunu belirtmiş ve genel bir kavram olarak yakınsamayı, belirli ekonomik değişkenlerin gelişiminde ülkeler veya bölgeler arasında farklılığın daralması olarak tanımlamıştır. Türkiye’nin bölgesel eşitsizliği öneminden ve yukarıda ifade edilen yakınsama tanımından yola çıkarak bu çalışmada yakınsama analizi sosyo-ekonomik gelişmişliğe uyarlanmıştır.

2004-2011 dönemi içerisinde Türkiye’de sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin iller bazında daralması gerçekleşmiş midir? veya başka bir ifadeyle SEGE değeri düşük olan iller, SEGE değeri yüksek olan illeri yakalayabilmiş midir? sorusuna cevap bulabilmek için aşağıda belirtilen mutlak (koşulsuz) ve koşullu yakınsama modelleri kullanılmıştır. Model Barro ve Sala-i-Martin’in (1995, 2004) modelinden uyarlanmıştır.

Analizde ilk olarak sosyo-ekonomik gelişmişliğin mutlak yakınsama denklemi oluşturulmuştur. Aşağıdaki denklemde $SEGE_{i,0}$ SEGE’nin i bölgesi için başlangıç seviyesini, $SEGE_{i,T}$ i bölgesinin T dönemindeki değerini, α sabit katsayıyı ve $\varepsilon_{i,0,T}$ hata terimini ifade etmektedir. β katsayısının negatif ve anlamlı olması yakınsama olduğunu ifade etmektedir (Gezici & Hewings, 2004).

$$(1/T)\ln(SEGE_{i,T} / SEGE_{i,0}) = \alpha + \beta_0 \ln(SEGE_{i,0}) + \varepsilon_{i,0,T} \quad (3)$$

Tablo 3.4.Mutlak Yakınsama Sonuçları

Değişken	Katsayı	Olasılık
CONSTANT	0,02085332	0,0197325
LNSEGE2004	0,007571725	0,5235609
R-kare	0,00517	

Mutlak yakınsama analizi sonuçlarına göre LNSEGE2004 değişkenin katsayısı pozitif ve anlamsız çıkmıştır. Bu durumda 2004-2011 dönemi içerisinde iller arasında sosyo-ekonomik gelişmiş açısından bir yakınsama tespit edilememiştir.

Yakınsama tahminini etkileyebileceği için SEGE’nin mekânsal bağımlılığını da hesaplamak gereklidir. Mekânsal bağımlılık, bir bölgenin değerinin diğer bölgelerin değerlerini etkilemesi ve onların değerlerinden etkilenmesi olarak açıklanabilir.

En küçük kareler yöntemi (EKK) kullanılarak aşağıda formülüze edilen mekânsal ağırlık hesaplaması modele dâhil edilmiştir.

$$I_t = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n w_{ij}^*(k) x_{it} x_{jt}}{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n x_{it} x_{jt}} \quad (4)$$

Formülde w_{ij}^* , i ve j olarak adlandırılan mekânsal birimler arasındaki bağlantı derecesini (standardize edilmiş dizi) ve x_{ij} , t yılında i bölgesindeki payın değişkenidir (ilgili yıl için ortalama değerden sapma olarak ölçülür). Beklenen $E(I) = -1/(n-1)$ değerden daha büyük (daha küçük) I değeri pozitif (negatif) otokorelasyonu belirtmektedir.

Mekânsal bağımlılığın dâhil edilmesi ile aşağıda oluşturulan denklem açıklayıcı değişken olarak komşu bölgelerdeki SEGE'nin başlangıç seviyesini kapsamaktadır. Bu açıklayıcı değişken taşma etkilerini içermektedir.

$$\Delta \ln SEGE_{i,t} = \alpha + \beta_0 \ln(SEGE_{i,t}) + \lambda W y_t + \varepsilon_{i,t} \quad (5)$$

Tablo 3.5. Mekansal Ağırlıklandırılmış Değişkenli Yakınsama Sonuçları

Değişken	Katsayı	Olasılık
CONSTANT	0,01069764	0,2693517
LNSEGE2004	-0,02697735	0,1587774
W_SEGE2004	0,05179971	0,0245336
R-kare	0,068002	

Mekânsal ağırlıklı W_SEGE2004 değişkeni eklenerek yapılan analiz sonuçlarına göre LNSEGE2004 değişkeninin katsayısı pozitiften negatife dönüşmüş fakat anlamlı değildir. Mekânsal ağırlıklı W_SEGE2004 değişkeni anlamlı ve pozitif bit katsayıya sahiptir. Bu durum sosyo-ekonomik gelişmişliğin iller arasında pozitif yayılma (taşma) (spillover) etkisi olduğunu işaret etmektedir.

Mutlak yakınsama ve mekânsal ağırlıklandırılmış değişken eklenerek yapılan yakınsama analizi sonuçlarına göre 2004-2011 döneminde Türkiye'de iller arasında sosyo-ekonomik gelişmişlik yakınsaması bulunamamıştır. Bu dönemde sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi bölgeler arasında birbirine yakınsamamıştır.

Kamu harcamalarının sosyo-ekonomik gelişmişlik üzerindeki etkisini de görebilmek için kamu harcamalarının alt grupları eklenerek oluşturulan koşullu yakınsama denklemi şu şekilde formülize edilmiştir:

$$\begin{aligned}
(1/T)\ln(SEGE_{i,T}/SEGE_{i,0}) = & \alpha + \beta_0 \ln(SEGE_{i,0}) + \beta_1 \ln GKH_{i,0,T} + \beta_1 \ln GKH_{i,0,T} \\
& + \beta_2 \ln SAV_{i,0,T} + \beta_3 \ln KDG_{i,0,T} + \beta_4 \ln EIH_{i,0,T} \\
& + \beta_5 \ln CKH_{i,0,T} + \beta_6 \ln ITR_{i,0,T} + \beta_7 \ln SAG_{i,0,T} \\
& + \beta_8 \ln DKD_{i,0,T} + \beta_9 \ln EH_{i,0,T} + \beta_{10} \ln SG_{i,0,T} + \varepsilon_{i,0,T} \quad (6)
\end{aligned}$$

Tablo 3.6. Koşullu Yakınsama Sonuçları

Değişken	Katsayı	Olasılık
CONSTANT	-0,2764662	0,3604771
LOGSEGE2004	0,0044509	0,7999223
LOGTGKH	-0,0609329	0,0089726
LOGTSAV	0,0016639	0,6824178
LOGTKDG	0,0036685	0,8592298
LOGTEIH	-0,0003762	0,9564905
LOGTCKH	0,0159122	0,1859361
LOGTITR	-0,0056855	0,2968450
LOGTSAG	0,0049060	0,9044754
LOGTDKD	0,0298455	0,1062560
LOGTEH	0,0240415	0,5943875
LOGTSG	0,0285056	0,0903302
R-kare	0,4537260	

Fonksiyonel sınıflandırmaya ayrılmış on adet kamu harcaması değişkeni eklenmesi ile çalıştırılan koşullu yakınsama analizi sonuçlarına göre de yakınsama olduğuna dair bir sonuç elde edilememiştir. LOGSEGE2004 başlangıç yılı değişkeni anlamsız ve katsayısı pozitifdir. Koşullu yakınsama sonuçlarına göre %10 anlamlılık düzeyinde Genel Kamu Hizmetleri ve Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri anlamlı çıkmıştır. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri'nin katsayısı pozitif olup sosyo-ekonomik gelişmişliğin artmasında ve bölgesel farkların azalmasında olumlu etkiye sahiptir. Genel Kamu Hizmetleri'nin katsayısı ise negatif olup sosyo-ekonomik gelişmişliğin artmasında olumsuz etkiye sahiptir. Genel kamu hizmetleri fonksiyonunun altında yasama ve yürütme organları, finansal ve mali işler, dışişleri hizmetleri, dış ekonomik yardım hizmetleri, genel hizmetler, temel araştırma hizmetleri, borç yönetimi hizmetleri, genel nitelikli transferlere ilişkin hizmetler, genel kamu hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetler yer almaktadır. Bu fonksiyonun altında çalışan kalemler özellikle yasama organları, dışişleri, maliye ve hazine hizmetleri, gümrük hizmetleri, borç yönetimi gibi işleyişleri göstermektedir. Bu nedenle genel kamu hizmetlerinin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesinin artmasında etkisinin negatif çıkması normal karşılanmıştır.

Savunma harcamaları, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, çevre koruma hizmetleri, sağlık hizmetleri, dinlenme, kültür ve din hizmetleri ve eğitim hizmetleri katsayıları pozitif fakat anlamsız çıkmıştır. Ekonomik işler ve hizmetler ile iskân ve toplum refahı kamu harcamaları kalemleri anlamsız ve negatif katsayıya sahiptir. Ekonomik işler ve hizmetler ile iskân ve toplum refahı yatırımlarının etkilerini net bir şekilde sosyo-ekonomik gelişmişlik üzerinde görmek uzun dönemde gerçekleşebilir. Ayrıca her iki değişkeninde katsayısı sıfıra yakındır. Bu fonksiyonların altında yer alan kalemlere ait yatırımlar uzun döneme yayılmış olan yatırımlardır. Ekonomik işler ve hizmetler fonksiyonunun altında genel ekonomik işler ve hizmetler, tarım, ormancılık, balıkçılık ve avcılık hizmetleri, yakıt ve enerji hizmetleri, madencilik, imalat ve inşaat hizmetleri, ulaştırma hizmetleri, iletişim hizmetleri, diğer endüstriler, ekonomik faaliyetlere ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri kalemleri yer almaktadır. İskân ve toplum refahı hizmetleri fonksiyonunun altında ise iskân işleri ve hizmetleri, toplum refahı hizmetleri, su temini işleri ve hizmetleri, sokak ve caddelerin aydınlatılması hizmetleri, iskân ve toplum refahına ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri kalemleri yer almaktadır. Görüldüğü gibi her iki fonksiyonun altında çalışan kalemlere yapılacak olan harcamaların etkileri ancak uzun bir dönemde kendisini gösterebilecektir.

Gerek mutlak gerek koşullu yakınsama sonuçları neticesinde Türkiye’de iller arasında sosyo-ekonomik gelişmişliğin yakınsadığına dair bir kanıt elde edilememiştir. Bu durum Türkiye’de sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinde bölgesel bir ayrışmanın varlığını işaret etmektedir. Ayrıca mekânsal ağırlıklandırma yapılarak test edilen yakınsama sonuçlarına göre pozitif bir yayılma etkisi tespit edilmiştir. Sosyo-ekonomik gelişmişliğin bölgesel ayrışmasını, mekânsal yayılmasını ve kamu harcamalarının mekânsal değerlendirmesini tespit edebilmek için çalışmanın bir sonraki kısmında ESDA (Exploratory Spatial Data Analysis) analizi yapılacaktır.

3.4.KAMU HARCAMALARININ VE SOSYO-EKONOMİK GELİŞİMİŞLİĞİN MEKÂNSAL EŞİTSİZLİĞİ

Coğrafi konumlar arasındaki etkileşimler ve coğrafi konumların farklılığını ortaya koyma ihtiyacı kesit veri kullanımını giderek yaygın hale getirmiştir. Mekânsal ekonometri, hem kesit ve panel verileri için regresyon modellerindeki mekânsal etkileşim (bağımlılık) için hem mekânsal yapı (heterojenlik) için oluşturulmuş bir bilim dalı olup bu özelliği nedeniyle geleneksel ekonometriden ayrılmaktadır (Zeren, 2010).

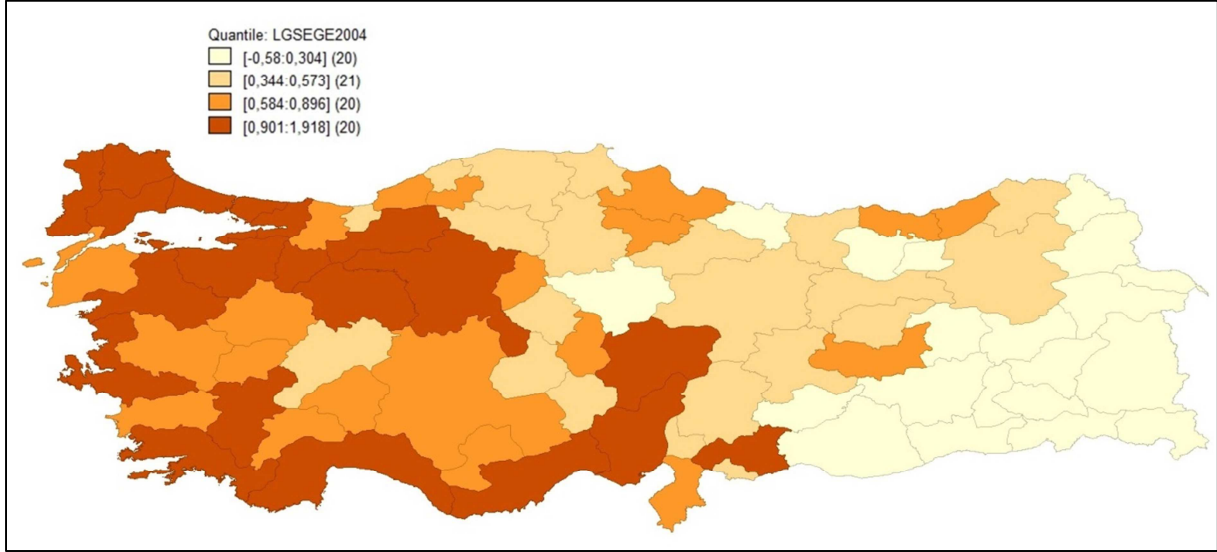
Yakın konumların etkilerinin ölçülmesi ihtiyacı, mekânsal ekonometrinin gelişmesinin başlıca nedenidir. Çünkü “Waldo Tobler’e göre coğrafyanın temel yasası şöyledir; her şey başka her şeyle ilişkilidir. Fakat yakın şeyler, uzak şeylere göre daha ilişkilidir. Sonuç olarak bir değişkene ait benzer değerler genellikle yakın konumlarda ortaya çıkar ve bu durum mekânsal kümeleme meydana getirir. Örneğin suç oranı yüksek bir şehri çevreleyen illerde suç oranı yüksek olabilir veya gelir düzeyi düşük bir bölgeyi çevreleyen bölgelerde gelir düzeyleri düşük olabilir” (Anselin, 1992; Zeren, 2010).

Mekânsal bağımlılık veya otokorelasyon, değer benzerliklerinin bölgesel benzerlikler ile örtüşmesi olarak tanımlanabilir (Anselin, 1988; Anselin, 1999). Bu nedenle pozitif mekânsal otokorelasyon bir tesadüfi değişkenin yüksek veya düşük değerlerinin uzayda kümelenme eğilimi olduğunda oluşur. Negatif mekânsal otokorelasyon ise coğrafi bölgelerin çok sayıda benzemeyen değerler ile komşuları tarafından çevrilme (etrafi sarılma) eğilimi olduğunda oluşur. Başka bir mekânsal etki mekânsal heterojenliktir. Mekânsal heterojenlik, ekonomik değişkenlerin uzay boyunca durağan olmadığı ve kutuplaşma veya tabakalaşma modellerinin mekânsal düzenlerin formunun altında ilişkili olabileceği anlamındadır: fakir bölgelerin bir kümesinin zengin bölgelerin bir kümesi ile çelişmesi durumu (Ertur & Koch, 2006).

Bölgeler arasındaki mekânsal etkileşimler ESDA (Exploratory Spatial Data Analysis) tekniği kullanılarak analiz edilebilir. ESDA (Exploratory Spatial Data Analysis) mekânsal dağılımları açıklamak ve görselleştirmek, tipik olmayan konumları veya mekânsal aykırılıkları tanımlamak, mekânsal ortaklık, kümelenmeler veya aktif noktaların modellerini keşfetmek ve mekânsal düzenleri veya diğer mekânsal heterojenlik formlarını ortaya koymak için kullanılan bir tekniktir (Anselin, 1988; Anselin, 1999; Dall'erba, 2005; Ertur & Koch, 2006). ESDA analizi bölgelerarası farklılıkları karşılaştırabilme fırsatı sunmaktadır (Celebioglu & Dall'erba, 2010).

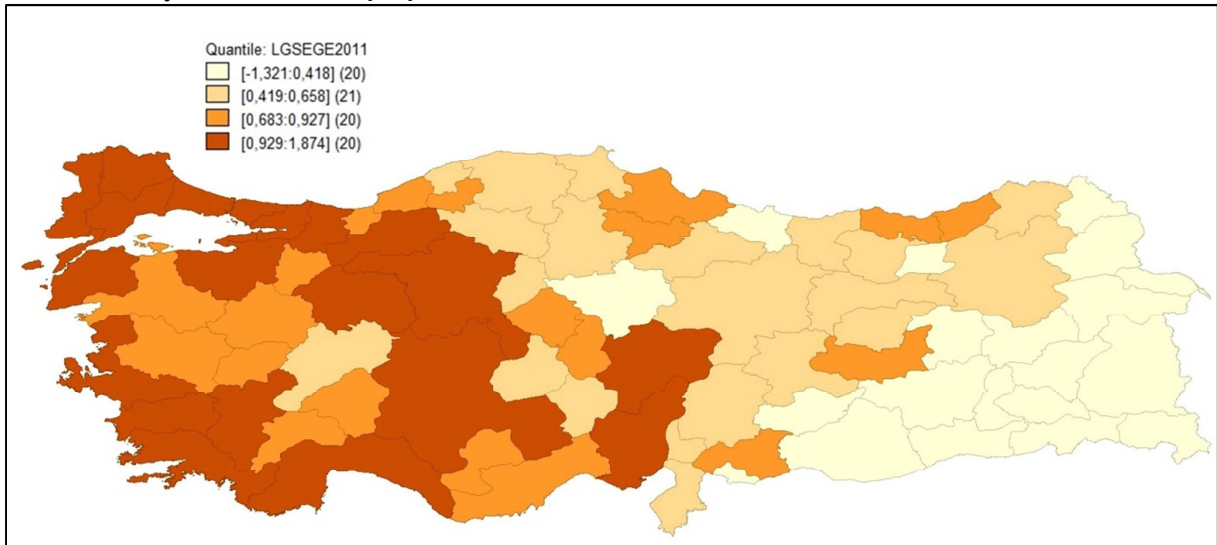
3.4.1. Dağılım Haritaları

Harita 3.5. Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi-2004

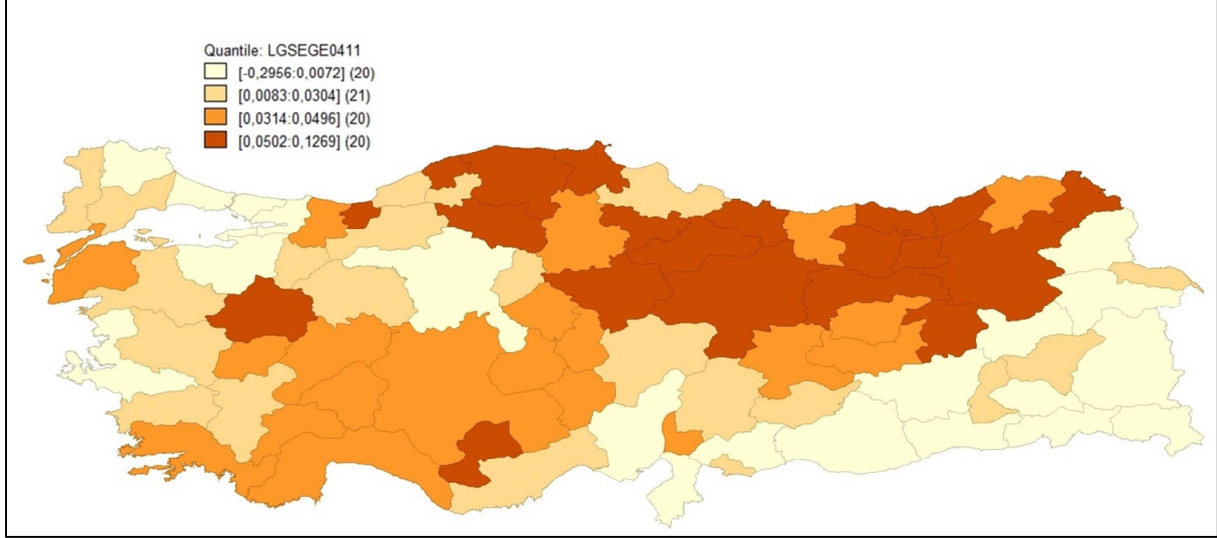
Dağılım haritalarında dört renk kategorisi bulunmaktadır. Renkler açıktan koyuya doğru gittikçe değerlerin yükseldiğini belirtmektedir. Çalışmada kullanılan veri setlerinin zamanlarında senkronizasyonu sağlamak için 2003 yılı sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi (SEGE) 2004 yılında değişmediği varsayılarak analize dâhil edilmiştir. 2004 yılı SEGE'nin harita dağılımı incelendiğinde Türkiye'nin doğu ve batı bölgeleri arasında ciddi bir bölgesel ayrışma bulunmaktadır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yer alan iller SEGE açısından düşük değere sahiptirler. Haritada SEGE'si düşük olan iller beyaz renkle gösterilmiştir. Renkler açıktan koyuya doğru gittikçe SEGE artış göstermektedir.

Harita 3.6. Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi-2011

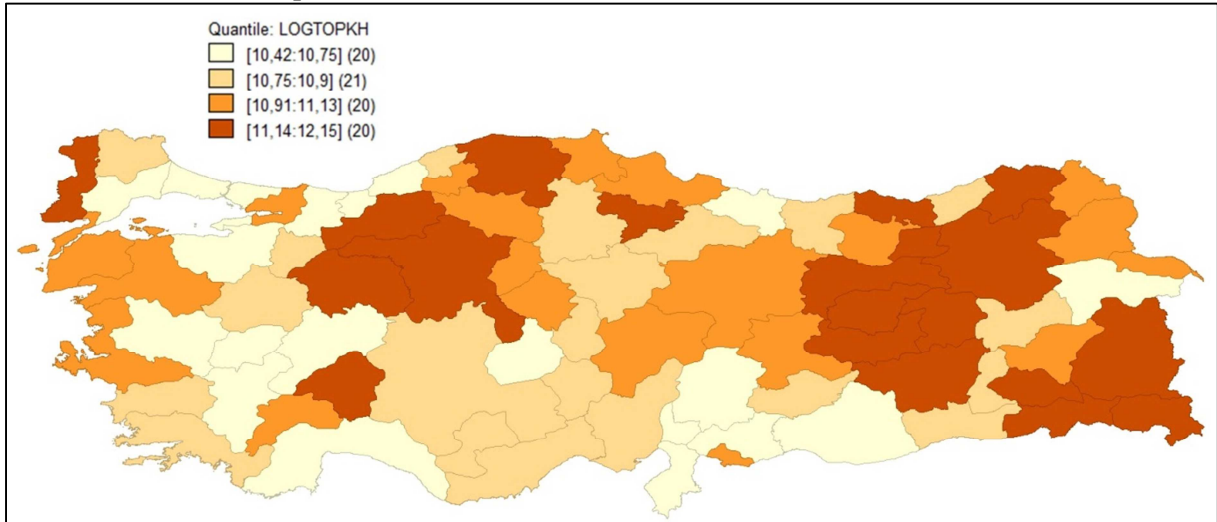
2011 yılına ait SEGE haritası incelendiğinde 2004 yılında olduğu gibi bölgesel ayrışma çok net bir şekilde görülmektedir. Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde düşük değerli SEGE'ne sahip olan iller yoğunluktadır.

Harita 3.7.Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi 2004-2011 Gelişimi

2004-2011 dönemi içerisinde sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi değişimlerini ifade eden harita 3.7'ye göre özellikle Orta ve Doğu Karadeniz bölgeleri, Doğu Anadolu bölgesinin batı kısımları bu dönem içerisinde gelişim göstermişlerdir. Fakat Güney Doğu ve Doğu Anadolu bölgelerinin önemli bir kısmında SEGE artışı düşük kalmıştır.

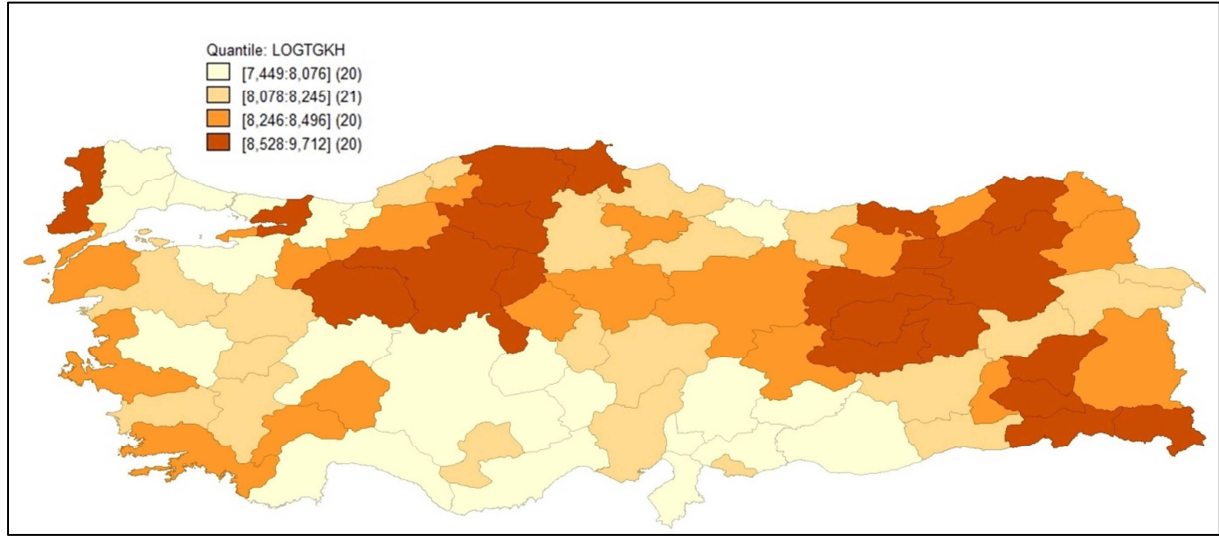
Harita 3.8.Kişi Başına Toplam Kamu Harcamaları 2004-2011

İlgili dönemde kişi başına düşen toplam kamu harcamaları dağılımını incelendiğinde Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde yüksek değerler kaydedildiği görülmektedir.

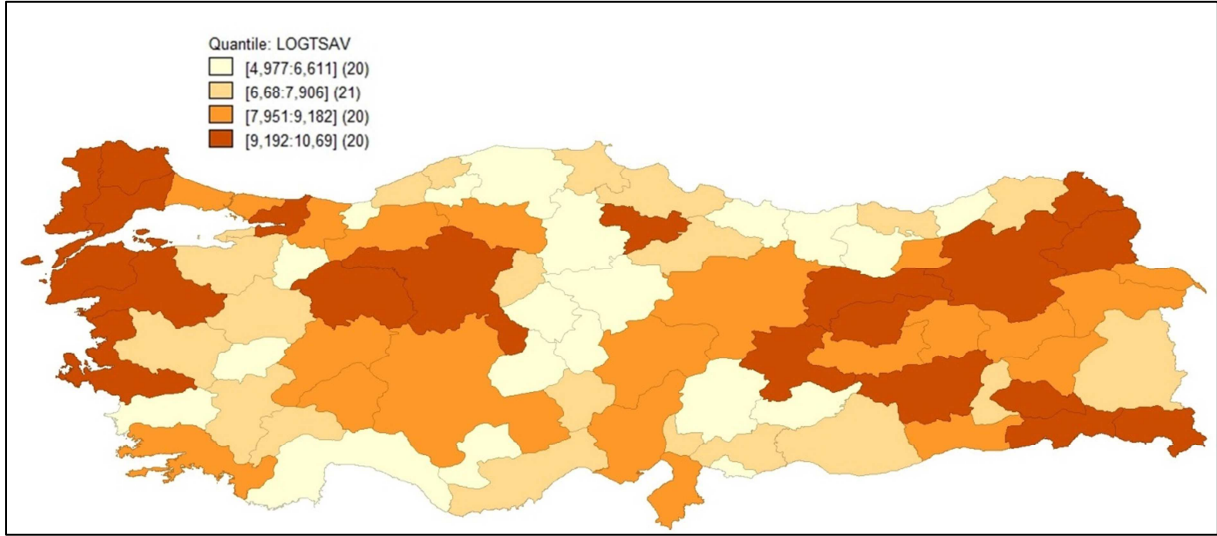

Harita 3.9.Kişi Başına Toplam Genel Kamu Hizmetleri 2004-2011

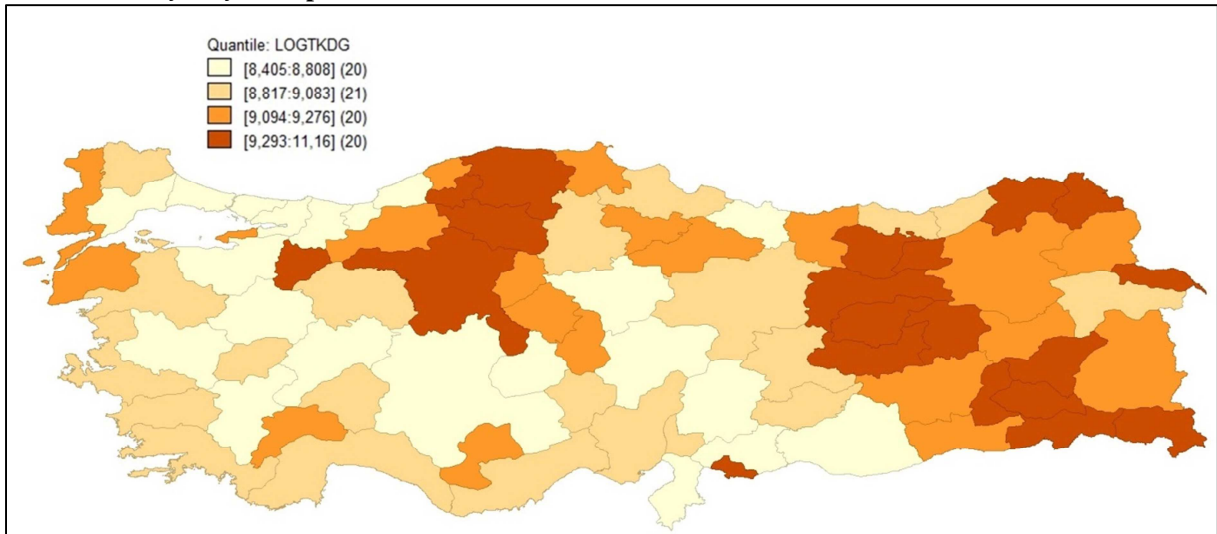
2004-2011 dönemi kişi başına düşen toplam genel kamu hizmetleri dağılımı haritasına göre İç Anadolu'nun kuzey illerine, Orta ve Doğu Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinin doğu illerinde yoğunlaştığı gözlenmektedir.

I	II	III	FONKSİYONEL SINIFLANDIRMA
01			GENEL KAMU HİZMETLERİ
	1		Yasama ve Yürütme Organları, Finansal ve Mali İşler, Dışişleri Hizmetleri
		1	Yasama ve yürütme organları hizmetleri
		2	Finansal ve mali işler ve hizmetler
		3	Dışişleri hizmetleri
		9	Sınıflandırmaya girmeyen yasama ve yürütme organları, finansal ve mali işler, dışişleri hizmetleri
	2		Dış Ekonomik Yardım Hizmetleri
		1	Gelişmekte olan ülkelere yapılan ekonomik yardım hizmetleri
		2	Uluslararası kuruluşlar aracılığı ile yapılan ekonomik yardım hizmetleri
		9	Sınıflandırmaya girmeyen dış ekonomik yardım hizmetleri
	3		Genel Hizmetler
		1	Genel personel hizmetleri
		2	Genel planlama ve istatistik hizmetleri
		9	Diğer genel hizmetler
	4		Temel Araştırma Hizmetleri
		1	Doğal bilimler, mühendislik ve teknoloji konusundaki temel araştırma hizmetleri
		2	Sosyal ve beşeri bilimler konusundaki temel araştırma hizmetleri
		3	Çok branşlı temel araştırma hizmetleri
		9	Sınıflandırmaya girmeyen temel araştırma hizmetleri
	5		Borç Yönetimi Hizmetleri
		0	Borç yönetimi hizmetleri
	6		Genel Nitelikli Transferlere İlişkin Hizmetler
		0	Genel nitelikli transferlere ilişkin hizmetler
	8		Genel Kamu Hizmetlerine İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri
		8	Genel Kamu Hizmetlerine İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri
		9	Sınıflandırmaya Girmeyen Genel Kamu Hizmetleri
		9	Sınıflandırmaya girmeyen genel kamu hizmetleri

Harita 3.10.Kişi Başına Toplam Savunma Hizmetleri 2004-2011

Kişi başına düşen toplam savunma harcamalarında net bir bölgelerarası ayrışma görsel olarak gözlenmemektedir. Türkiye'nin batısında, orta kesimlerinde ve doğu ve güneydoğu bölgelerinde de bu kaleme yapılan harcamalar diğer bölgelere göre yüksektir.

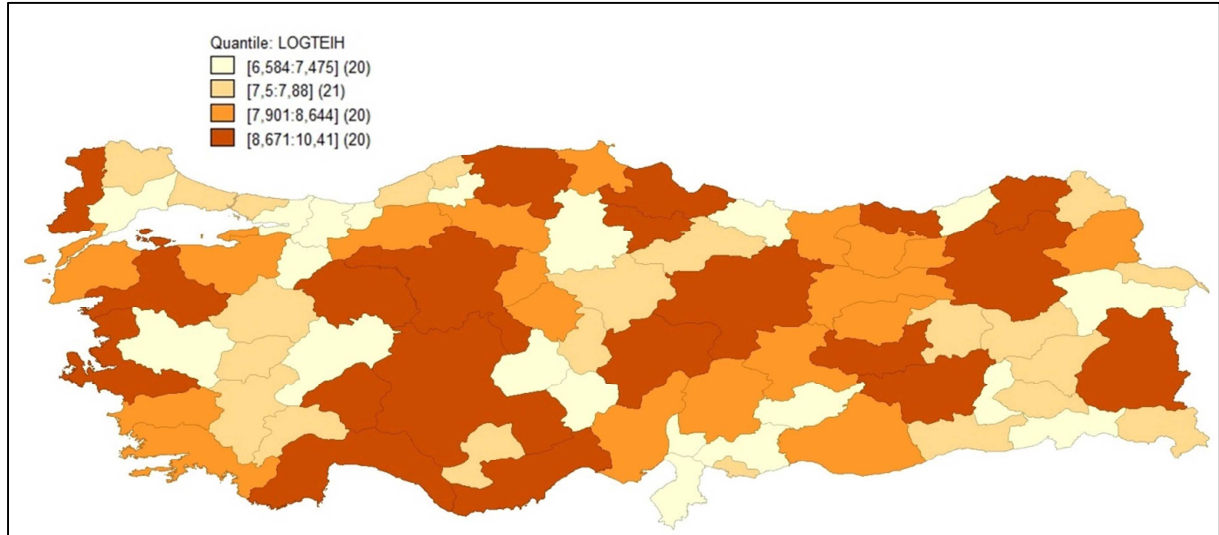
I	II	III	FONKSİYONEL SINIFLANDIRMA
02			SAVUNMA HİZMETLERİ
	1		Askeri Savunma Hizmetleri
	0		Askeri savunma hizmetleri
	2		Sivil Savunma Hizmetleri
	0		Sivil savunma hizmetleri
	3		Dış Askeri Yardım Hizmetleri
	0		Dış askeri yardım hizmetleri
	8		Savunmaya İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri
	8		Savunmaya ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri
	9		Sınıflandırmaya Girmeyen Savunma Hizmetleri
	9		Sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetleri

Harita 3.11.Kişi Başına Toplam Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri 2004-2011

Kamu düzeni güvenlik hizmetinin Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde yoğunlaşmış olması şaşırtıcı değildir. Bu bölgede uzun zamandır yaşanan terör olayları nedeniyle ilgili bölgelere kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerinin kişi başına düşen değerleri diğer bölgelere göre yüksektir.

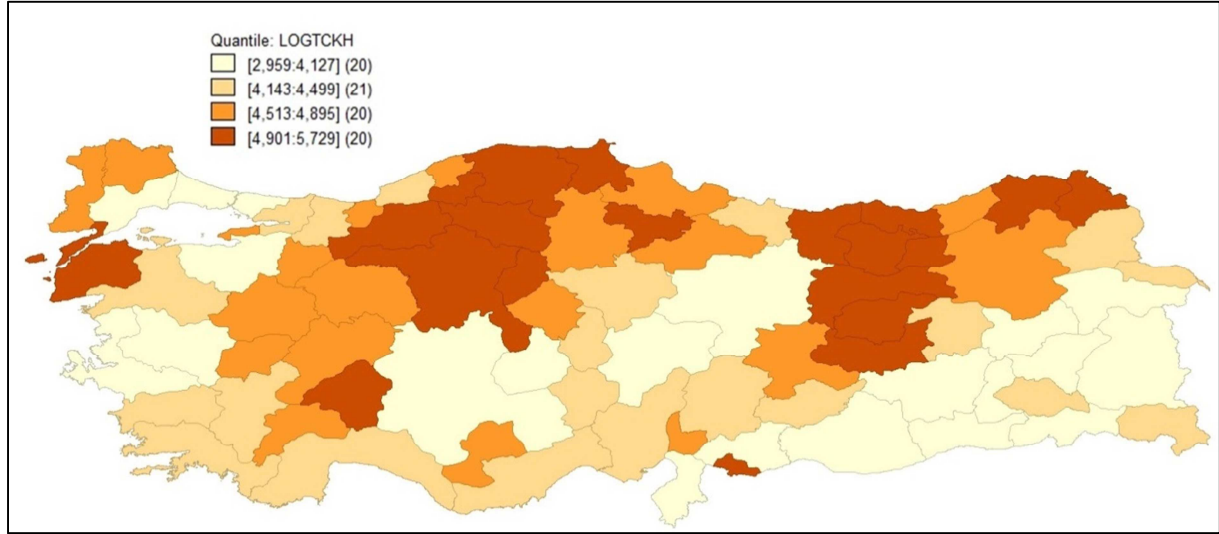
I	II	III	FONKSİYONEL SINIFLANDIRMA
03			KAMU DÜZENİ VE GÜVENLİK HİZMETLERİ
	1		Güvenlik Hizmetleri
		1	Genel güvenlik hizmetleri
		2	Adli güvenlik hizmetleri
		3	Trafik güvenliği hizmetleri
		4	Kurumsal güvenlik hizmetleri
		9	Sınıflandırmaya girmeyen güvenlik hizmetleri
	2		Yangından Korunma Hizmetleri
		0	Yangından korunma hizmetleri
	3		Mahkeme Hizmetleri
		1	Yüksek mahkeme hizmetleri
		2	Adli mahkeme hizmetleri
		3	İdari mahkeme hizmetleri
		4	Tahkim kurulları ve ombudsmanlık vb. hizmetleri
		9	Diğer mahkeme hizmetleri
	4		Cezaevi İdaresi Hizmetleri
		0	Cezaevi idaresi hizmetleri
	8		Kamu Düzeni ve Güvenliğe İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri
		8	Kamu düzeni ve güvenliğe ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri
	9		Sınıflandırmaya Girmeyen Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri
		9	Sınıflandırmaya girmeyen kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri

Harita 3.12. Kişi Başına Toplam Ekonomik İşler ve Hizmetler 2004-2011

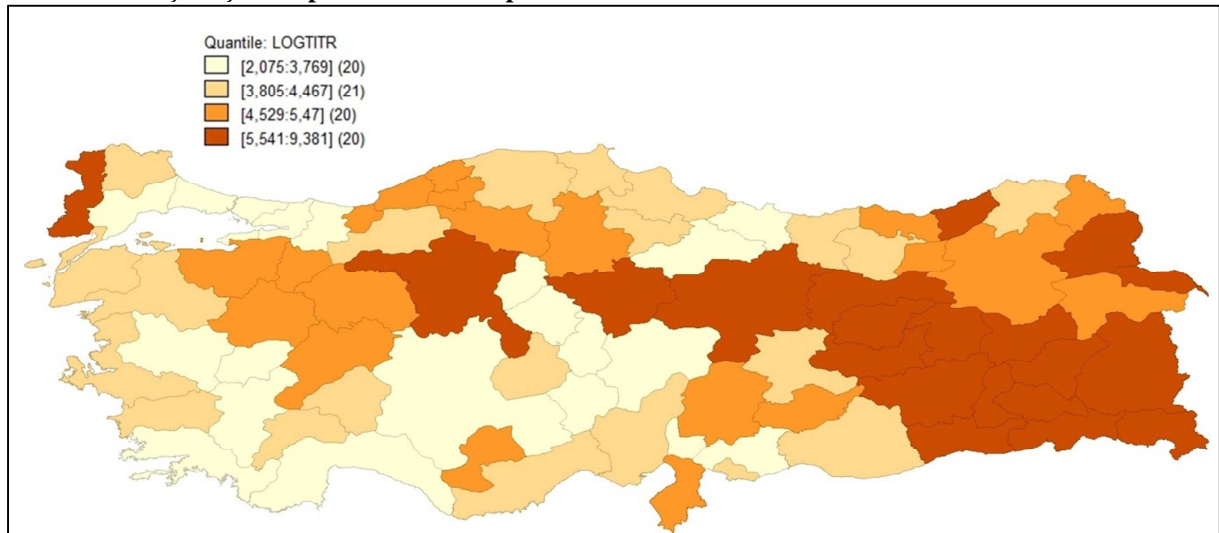
Ekonomik işler ve hizmetler fonksiyonu dikkate alındığında bölgesel bir ayrışmadan söz etmek mümkün değildir. Bu fonksiyonun içinde yer alan alt kalem harcamalarının ülke geneline yayılmış olduğunu ifade edilebilir.

I	II	III	FONKSİYONEL SINIFLANDIRMA
04			EKONOMİK İŞLER VE HİZMETLER
	1		Genel Ekonomik İşler ve Hizmetler
		1	Genel ekonomik ve ticari işler ve hizmetler
		2	İşgücü işleri ve hizmetleri
	2		Tarım, Ormancılık, Balıkçılık ve Avcılık Hizmetleri
		1	Tarım hizmetleri
		2	Ormancılık hizmetleri
		3	Balıkçılık ve avcılık hizmetleri
	3		Yakıt ve Enerji Hizmetleri
		1	Kömür ve diğer katı yakıt hizmetleri
		2	Petrol ve gaz işleri ve hizmetleri
		3	Nükleer yakıt işleri ve hizmetleri
		4	Elektrik işleri ve hizmetleri
		5	Elektrik dışındaki enerji işleri ve hizmetleri
		9	Sınıflandırmaya girmeyen yakıt işleri ve hizmetleri
	4		Madencilik, İmalat ve İnşaat Hizmetleri
		1	Yakıt dışındaki madencilik, İmalat ve inşaat hizmetleri
		2	İmalat işleri hizmetleri
		3	İnşaat işleri hizmetleri
	5		Ulaştırma Hizmetleri
		1	Karayolu inşaat işleri ve hizmetleri
		2	Karayolu sistemi işletme işleri ve hizmetleri
		3	Suyolu taşımacılığı tesisleri inşaat işleri ve hizmetleri
		4	Suyolu taşımacılığı işletme işleri ve hizmetleri
		5	Demiryolu inşaatı ve işletme işleri ve hizmetleri
		6	Havayolu taşımacılığı tesisleri inşaat ve işletme işleri ve hizmetleri
		7	Boru hattı ve diğer nakil tesislerinin inşaat işleri ve hizmetleri
		8	Boru hattı ile nakletme ve diğer taşımacılık sistemi işletme işleri ve hizmetleri
		9	Sınıflandırmaya girmeyen ulaştırma hizmetleri
	6		İletişim Hizmetleri
		0	İletişim hizmetleri
	7		Diğer Endüstriler
		1	Dağıtım ticareti, ambar ve depolama hizmetleri
		2	Otel ve lokanta hizmetleri
		3	Turizm hizmetleri
		4	Çok amaçlı geliştirme projeleri işleri ve hizmetleri
	8		Ekonomik Faaliyetlere İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri
		1	Genel ekonomik, ticari ve işgücü araştırma ve geliştirme hizmetleri
		2	Tarım, ormancılık, balıkçılık ve avcılık araştırma ve geliştirme hizmetleri
		3	Yakıt ve enerji araştırma ve geliştirme hizmetleri
		4	Madencilik, imalat ve inşaat araştırma ve geliştirme hizmetleri
		5	Ulaştırma araştırma ve geliştirme hizmetleri
		6	İletişim araştırma ve geliştirme hizmetleri
		7	Diğer endüstriler araştırma ve geliştirme hizmetleri
	9		Sınıflandırmaya Girmeyen Ekonomik İşler ve Hizmetler
		9	Sınıflandırmaya girmeyen ekonomik işler ve hizmetler

Harita 3.13.Kişi Başına Toplam Çevre Koruma Hizmetleri 2004-2011

Kişi başına toplam çevre koruma hizmetlerinde Güney Doğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesinin alt kesimlerinde yer alan bölgeler diğer bölgelere göre düşük değere sahiptirler.

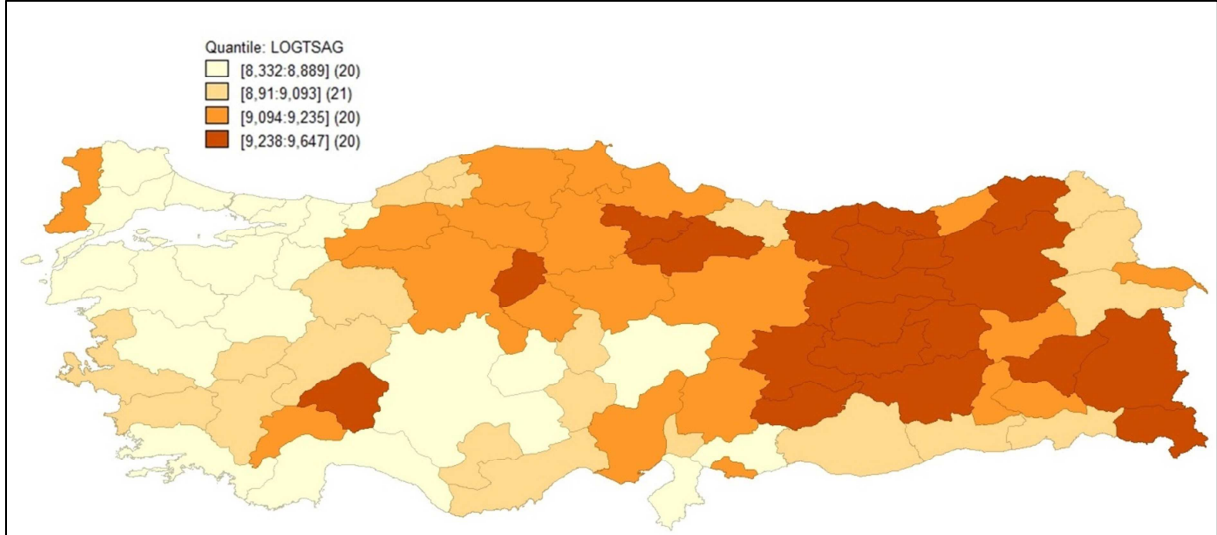
I	II	III	FONKSİYONEL SINIFLANDIRMA
05			ÇEVRE KORUMA HİZMETLERİ
	1		Atık Yönetimi Hizmetleri
	0		Atık yönetimi hizmetleri
	2		Atık Su Yönetimi Hizmetleri
	0		Atık su yönetimi hizmetleri
	3		Kirliliğin Azaltılması Hizmetleri
	0		Kirliliğin azaltılması hizmetleri
	4		Doğal Ortamın ve Bio Çeşitliliğin Korunması
	0		Doğal ortamın ve bio çeşitliliğin korunması
	8		Çevre Korumaya İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri
	8		Çevre korumaya ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri
	9		Sınıflandırmaya Girmeyen Çevre Koruma Hizmetleri
	9		Sınıflandırmaya girmeyen çevre koruma hizmetleri

Harita 3.14.Kişi Başına Toplam İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri 2004-2011

İskân ve toplum refahı haritası incelendiğinde sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi düşük olan bölgelere yönelik harcamaların yüksek olduğu görülmektedir.

I	II	III	FONKSİYONEL SINIFLANDIRMA
06			İSKÂN VE TOPLUM REFAHI HİZMETLERİ
	1		İskân İşleri ve Hizmetleri
		0	İskân işleri ve hizmetleri
	2		Toplum Refahı Hizmetleri
		0	Toplum refahı hizmetleri
	3		Su Temini İşleri ve Hizmetleri
		0	Su temini işleri ve hizmetleri
	4		Sokak ve Caddelerin Aydınlatılması Hizmetleri
		0	Sokak ve caddelerin aydınlatılması hizmetleri
	8		İskân ve Toplum Refahına İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri
		8	İskân ve toplum refahına ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri
	9		Sınıflandırmaya Girmeyen İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri
		9	Sınıflandırmaya girmeyen iskân ve toplum refahı hizmetleri

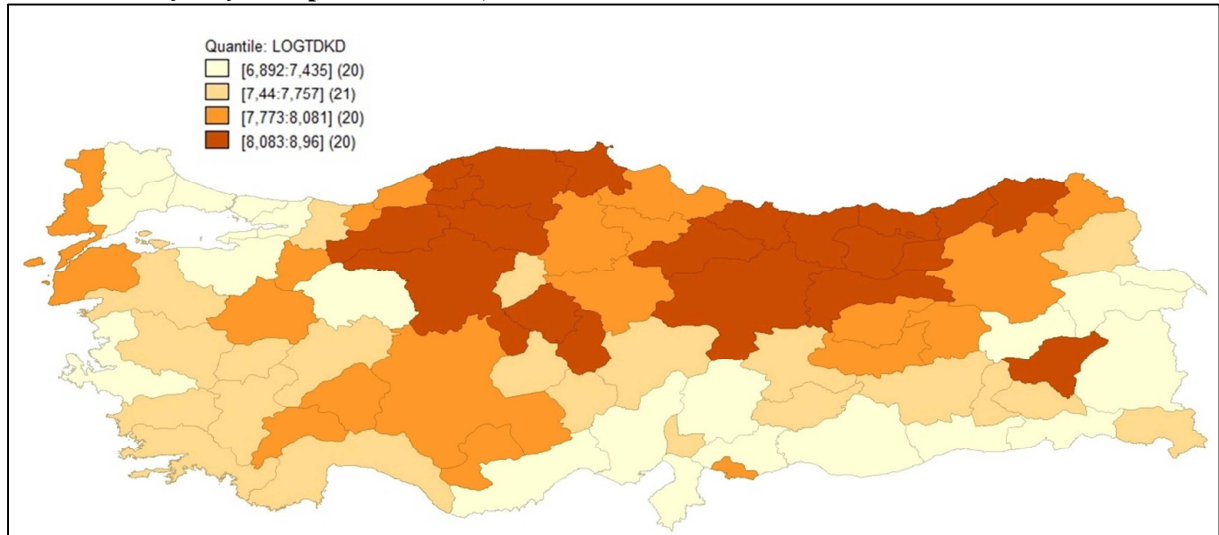
Harita 3.15. Kişi Başına Toplam Sağlık Hizmetleri 2004-2011

Kişi başına düşen sağlık hizmetleri haritasında, iskân ve toplum refahı hizmetlerinde olduğu gibi sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi düşük olan bölgelere sağlık hizmetlerine ağırlık verildiğini ifade edilebiliriz.

I	II	III	FONKSİYONEL SINIFLANDIRMA
07			SAĞLIK HİZMETLERİ
	1		Tıbbi Ürünler, Cihaz ve Ekipmanlara İlişkin İşler ve Hizmetler
		1	İlaç ve ilaç benzeri ürünlerin temini hizmetleri
		2	Diğer tıbbi ürünler
		3	Terapik alet ve araç hizmetleri
	2		Ayakta Yürütülen Tedavi Hizmetleri
		1	Genel poliklinikler
		2	İhtisaslaşmış poliklinikler
		3	Ağız ve diş sağlığı hizmetleri
		4	Yardımcı sağlık hizmetleri
	3		Hastane İşleri ve Hizmetleri
		1	Genel hastane hizmetleri
		2	İhtisas hastaneleri tarafından verilen hizmetler
		3	Tıp merkezi ve doğumevlerinde verilen hizmetler
		4	Hastane bakım ve nekahat merkezlerinde verilen hizmetler
		9	Sınıflandırmaya girmeyen hastane işleri ve hizmetleri
	4		Halk Sağlığı Hizmetleri
		0	Halk sağlığı hizmetleri
	8		Sağlık Hizmetlerine İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri
		8	Sağlık hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri
	9		Sınıflandırmaya Girmeyen Sağlık Hizmetleri
		9	Sınıflandırmaya girmeyen sağlık hizmetleri

Harita 3.16. Kişi Başına Toplam Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri 2004-2011

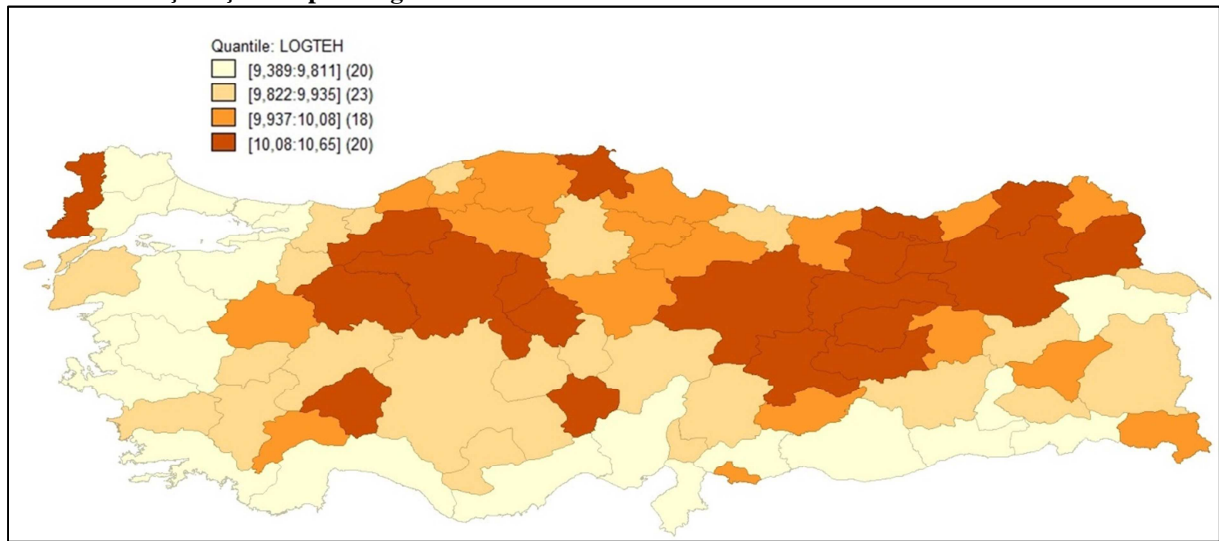

Dinlenme, kültür ve din hizmetlerinde ise İç Anadolu bölgesinin kuzey kısımları, Orta ve Doğu Karadeniz bölgeleri kişi başına düşen değerler dikkate alındığında diğer bölgelere göre daha yüksek değerler sergilemektedir.

I	II	III	FONKSİYONEL SINIFLANDIRMA
08			DİNLENME, KÜLTÜR VE DİN HİZMETLERİ
	1		Dinlenme ve Spor Hizmetleri
	0		Dinlenme ve spor hizmetleri
	2		Kültür Hizmetleri
	0		Kültür hizmetleri
	3		Yayın ve Yayım Hizmetleri
	0		Yayın ve yayım hizmetleri
	4		Din Hizmetleri
	0		Din hizmetleri
	8		Dinlenme Kültür ve Din Hizmetlerine İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri
	8		Dinlenme kültür ve din hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri
	9		Sınıflandırmaya Girmeyen Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri
	9		Sınıflandırmaya girmeyen dinlenme, kültür ve din hizmetleri

Harita 3.17. Kişi Başına Toplam Eğitim Hizmetleri 2004-2011

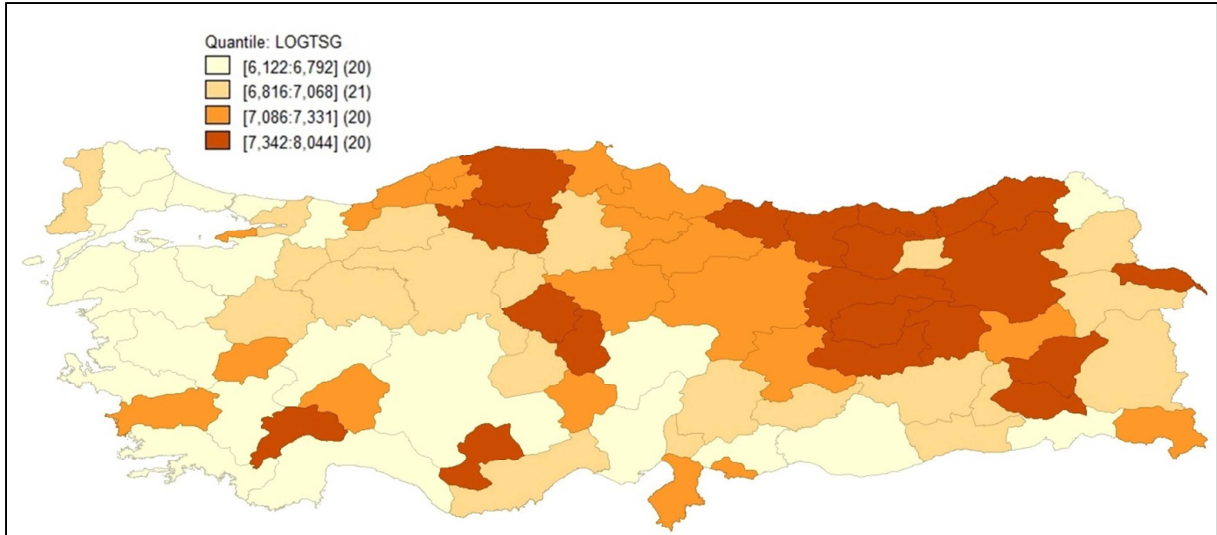

Eğitim hizmetlerinde Güney Doğu Anadolu bölgesinin zayıf kaldığını ayrıca Doğu Anadolu bölgesinin kuzey kesimleri, Orta ve Doğu Karadeniz bölgeleri ve Ankara ve etrafındaki komşularının diğer bölgelere göre yüksek değerlere sahip olduğu belirtilebilir.

I	II	III	FONKSİYONEL SINIFLANDIRMA
09			EĞİTİM HİZMETLERİ
	1		Okul Öncesi ve İlköğretim Hizmetleri
		1	Okul öncesi eğitim hizmetleri
		2	İlköğretim hizmetleri
	2		Ortaöğretim Hizmetleri
		1	Ortaöğretim genel programlar
		2	Mesleki ve teknik ortaöğretim
		9	Sınıflandırmaya girmeyen ortaöğretim hizmetleri
	3		Ortaöğretim Sonrası Mesleki Eğitim Hizmetleri
		0	Ortaöğretim sonrası mesleki eğitim hizmetleri
	4		Yükseköğretim Hizmetleri
		1	Üniversiteler ve yükseköğretim hizmeti veren kurumlar
		2	Doktora eğitimi veren yükseköğretim hizmetleri
	5		Seviyeye Göre Sınıflandırılmayan Eğitim Hizmetleri
		0	Seviyeye göre sınıflandırılmayan eğitim hizmetleri
	6		Eğitime yardımcı hizmetler
		0	Eğitime yardımcı hizmetler
	8		Eğitime İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri
		8	Eğitime ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri
	9		Sınıflandırmaya Girmeyen Eğitim Hizmetleri
		9	Sınıflandırmaya girmeyen eğitim hizmetleri

Harita 3.18. Kişi Başına Toplam Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri 2004-2011

Kişi başına toplam sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerinde özellikle Doğu Karadeniz bölgesi ve Doğu Anadolu'nun kuzey kısımları diğer bölgelere göre bir ayrışma göstermektedir.

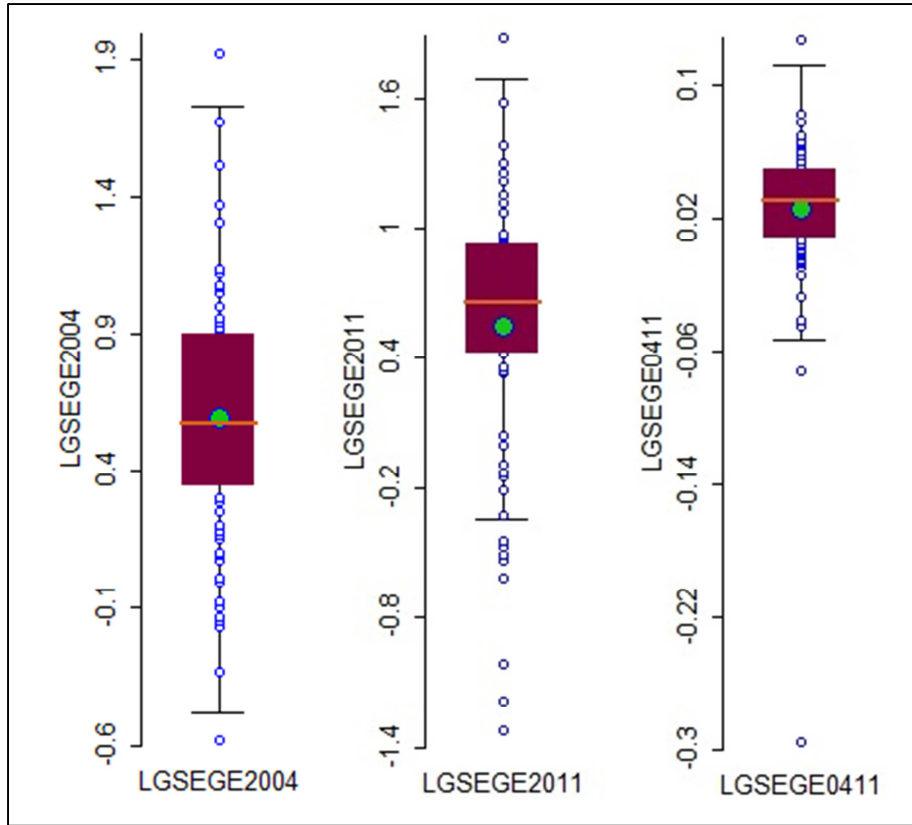
I	II	III	FONKSİYONEL SINIFLANDIRMA
10			SOSYAL GÜVENLİK VE SOSYAL YARDIM HİZMETLERİ
	1		Hastalık ve Malullük Yardım Hizmetleri
		1	Hastalık yardım hizmetleri
		2	Malullük yardım hizmetleri
	2		Yaşlılık Yardımı Hizmetleri
		0	Yaşlılık yardımı hizmetleri
	3		Dul ve Yetim Aylığı Hizmetleri
		0	Dul ve yetim aylığı hizmetleri
	4		Aile ve Çocuk Yardımı Hizmetleri
		0	Aile ve çocuk yardımı hizmetleri
	5		İşsizlik Yardımı Hizmetleri
		0	İşsizlik yardımları hizmetleri
	6		İskân Yardımı Hizmetleri
		0	İskân yardımı hizmetleri
	7		Sosyal Güvenliği Bulunmayanlara Sağlanan Hizmetler
		0	Sosyal güvenliği bulunmayanlara sağlanan hizmetler
	8		Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardımlara İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri
		8	Sosyal güvenlik ve sosyal yardımlara ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri
	9		Sınıflandırmaya Girmeyen Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri
		9	Sınıflandırmaya girmeyen sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri

Sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerinin Doğu Karadeniz bölgesi ve Doğu Anadolu'nun kuzey kısımları diğer bölgelerden farklılaşması bu bölgelerdeki illerde yeşil kartlıların nüfusa oranı ile paralellik göstermektedir³.

3.4.2.Kutu Diyagramları

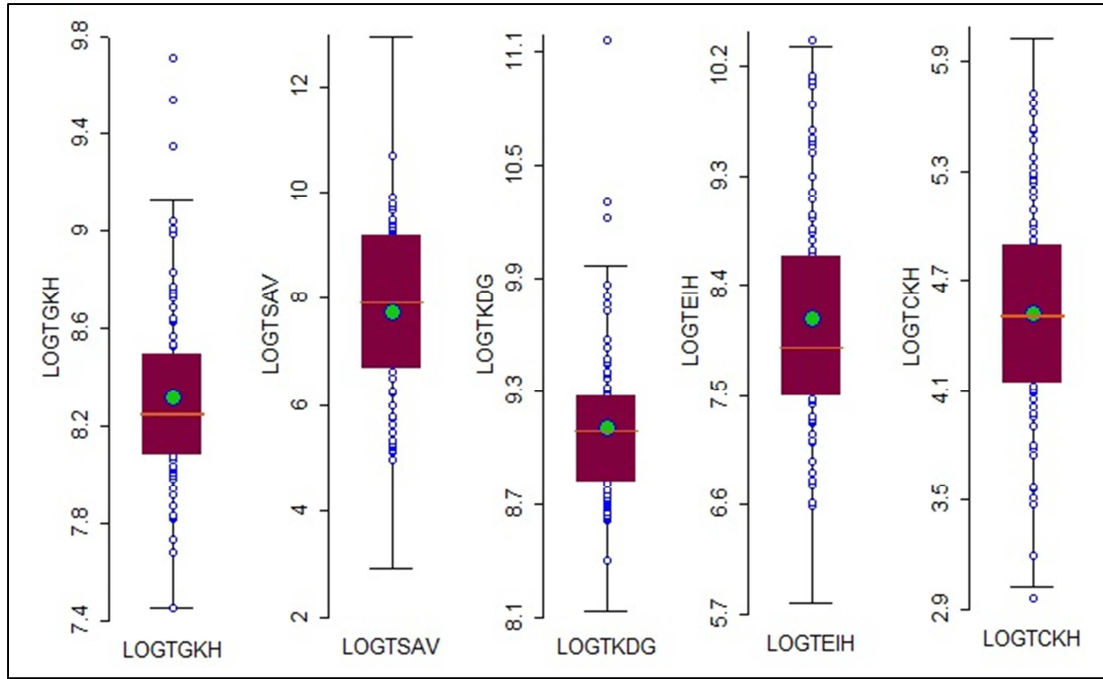
Tukey (1977) tarafından tasarlanan kutu diyagramı ESDA analizinin bir diğer aracı olup bir veri setini beş parçaya ayırarak en düşük değer, dağılımın daha düşük çeyreği (kümülatif dağılımın %25'i – Q1), medyan (Q2), üst kısım (kümülatif dağılımın %75'i – Q3) ve en yüksek değerlerden oluşmaktadır. Medyan değer dikdörtgen kutunun merkezindeki çizgi ile temsil edilmektedir. Kutu diyagramı aynı zamanda birinci ve üçüncü çeyrek arasındaki farkın çoklu verilen aşağı veya yukarı değerleri (GeoDa tarafından rasgele (tesadüfi) oluşturulmuş 1.5 veya 3) olarak tanımlanan aykırı (outliers) değerleri de göstermektedir. Örneğin daha düşük bir aykırı değer alt bir değere tekabül etmektedir [$Q1 - 1.5 * (Q3 - Q1)$] ve daha üst aykırı değer yukarı değer [$Q3 + 1.5 * (Q3 - Q1)$] olarak tanımlanmaktadır. Kutu diyagramının üst kısmında yer alan ince çizgi menteşe olarak ifade edilmektedir. Analizde birinci ve üçüncü çeyrek arasındaki farkın 1.5 kere varsayılan ölçütünü temsil etmektedir (Thompson, 2003).

³ Ayrıntılı veriler için Ek-3'de yer almaktadır.

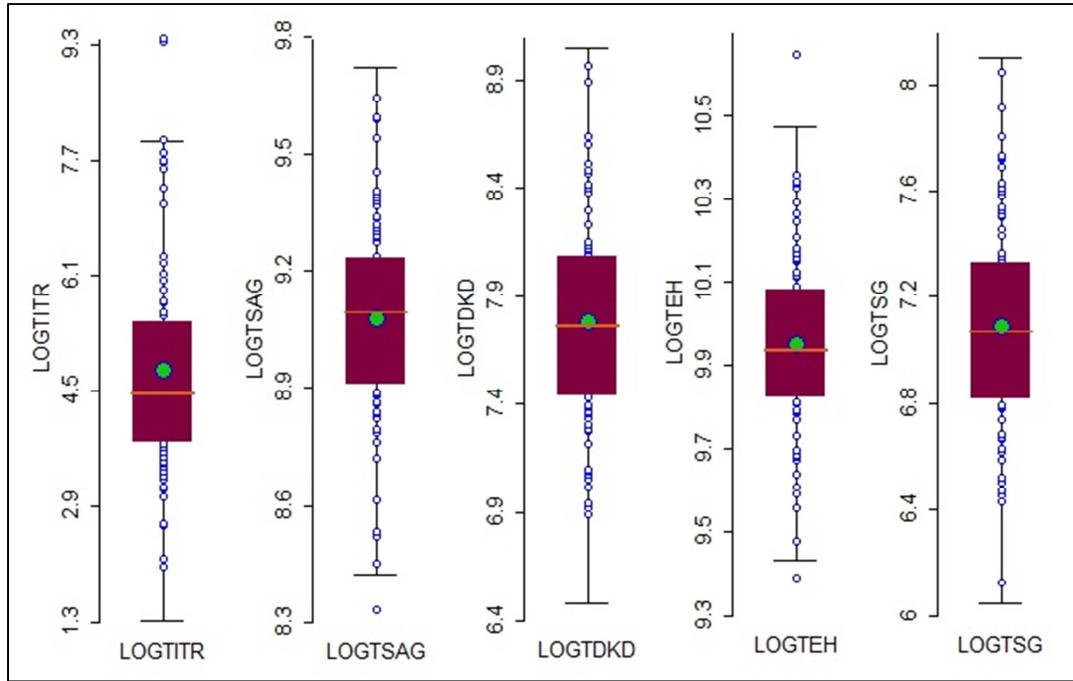
Şekil 3.1.Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Kutu Diyagramları

LGSEGE2004 kutu diyagramına göre en yüksek değer ile İstanbul aykırı gözleme sahiptir. Ankara ve İzmir ikinci ve üçüncü sırada yer alırken Muş sahip olduğu en düşük değer ile en son sırada yer almakta ve aykırı gözlem sergilemektedir. LGSEGE2011’de yine İstanbul en yüksek değer ile aykırı bir gözlem sergilemekte, Ankara ve İzmir ikinci ve üçüncü sırada yer almaktadır. Muş 2004’te olduğu gibi 2011’de de en düşük değere sahiptir. Muş’la beraber Ağrı, Bitlis, Hakkâri, Mardin, Siirt, Şırnak ve Van aykırı gözlemlere sahiptir. LGSEGE0411 ile ifade edilen SEGE’nin 2004-2011 dönemi içerisinde değişimi incelendiğinde Gümüşhane en yüksek değer ile aykırı gözlem göstermekte, Bayburt, Bingöl ve Erzincan sırasıyla 2.,3.,4. sırayı almaktadır. Hakkâri en düşük gelişme ile son sırada yer alırken aynı zamanda Ağrı ile birlikte aykırı gözlem sergilemektedirler.

Şekil 3.2. Kamu Harcamaları Kutu Diyagramları 1

LOGTGKH Ankara, Hakkâri ve Tunceli sahip olduğu üst değerler ile aykırı gözlemlere sahiptirler. Şanlı Urfa bu dönemde en düşük değere sahiptir. LOGTSAV Savunma harcamalarında aykırı gözlem tespit edilmemiş, Tunceli, Ankara, Hakkâri ilk üç sırada yer alırken Düzce son sırada kalmıştır. LOGTKDG Tunceli, Hakkâri ve Şırnak üst değerler ile aykırı gözlemler sergilemişlerdir. Şanlı Urfa son sırada yer almaktadır. LOGTEIH Ankara en yüksek değere sahiptir ve aykırı bir gözlemdir. Elazığ, Kastamonu ve Artvin sırasıyla ikinci, üçüncü ve dördüncü sırada yer alırken, Kocaeli ve Hatay son sıradadırlar. LOGTCKH'de Artvin, Çanakkale ve Bolu ilk üç sırada yer alırken İstanbul en düşük değer ile son sırada yer almakta ve aykırı gözlem sergilemektedir.

Şekil 3.3.Kamu Harcamaları Kutu Diyagramları 2

LOGTITR’da Tunceli ve Hakkâri üst değerler ile aykırı gözlemlere sahiptirler. Bu illeri Şırnak ve Bingöl takip ederken Manisa ise son sırada yer almaktadır. LOGTSAG’de Erzurum, Bingöl ve Tunceli ilk üç sırada bulunmakta ve İstanbul en düşük değerle aykırı bir gözleme sahiptir. LOGTDKD’de aykırı bir gözlem bulunmamaktadır. Kastamonu, Ankara ve Sinop ilk üç sırada, Tekirdağ son sırada yer almaktadır. LOGTEH’de Ankara en yüksek değer ile aykırı gözlemdir. Eskişehir, Bolu, Isparta ilk dörtte yer alırken bir diğer aykırı gözleme sahip İstanbul son sıradadır. LOGTSG’de Tunceli, Bingöl ve Nevşehir ilk üç sırada İstanbul ise son sırada yer almaktadır.

Harita dağılımları ve kutu diyagramları göstermiştir ki, Türkiye’de SEGE’nin mekânsal dağılımında bölgesel eşitsizlikler mevcuttur. Bu durum ESDA analizinin uygulanmasına imkân tanımaktadır. Aşağıda bu analize ilişkin detaylı bilgiler bulunmaktadır.

3.4.3.ESDA Analizi

Bir önceki kısımda ESDA analizinin temelini oluşturmak için harita dağılımları ve kutu diyagramları kullanılarak 2004-2011 dönemi için sosyo-ekonomik gelişmişliğin ve kamu harcamalarının mekânsal dağılımı ve gözlemlerin sınıflandırılması yapılmıştır. Analizin tamamlanması için mekânsal ağırlık matrisleri, mekânsal otokorelasyonun tespiti ve LISA (Local Indicators of Spatial Association) analizi gerçekleştirilecektir.

3.4.3.1.Mekânsal Ağırlık Matrisi

Mekânsal ağırlık matrisi, mekânsal veri seti üzerindeki komşuluk ilişkisi etkisinin belirlenmesi için gerekli bir araçtır. Genel mekânsal istatistik literatüründe komşular ikili bir ilişki içerisinde açıklanır (0-komşu olmama, 1-komşu olma). Çalışmada yakınlık (sınır paylaşımı) ve mesafe olmak üzere iki temel yöntem komşuluk ilişkisini açıklamak için kullanılmıştır. Yakınlık temelli ağırlık matrisi kale ve vezir komşuluk tanımına göre oluşturulmuştur. Eğer bölgeler köşe noktası olmayacak şekilde ortak bir sınırı paylaşıyorlarsa, kale kriterine göre komşudurlar. Mesafe temelli ağırlık matrisi mesafe bandını ve k sayıda en yakın komşu sayısını içermektedir. Bu iki temel kavrama dayanarak çalışmamızda üç ağırlık matrisi oluşturulmuştur. Kale (rook) yakınlığı matrisi, en yakın k_8 komşu ve W-90 mil (90 millik daire içerisinde giren iller) matrisi oluşturulmuştur.

Tablo 3.7.Mekansal Ağırlık Matrisleri

Değişkenler	Değer Türleri	Mekânsal Ağırlık Matrisleri		
		K_8	ROOK	W-90 MİL
LOGTOPKH	Moran's I	0,2442	0,0260	-0,0125
	P-Value	0,0020	0,0040	0,4020
LGSEGE2004	Moran's I	0,667	0,204	-0,0125
	P-Value	0,001	0,001	0,475
LGSEGE2011	Moran's I	0,7235	0,1904	-0,0125
	P-Value	0,001	0,001	0,422
LGSEGE0411	Moran's I	0,241	-0,0067	-0,0125
	P-Value	0,001	0,151	0,061
LOGTGKH	Moran's I	0,1898	0,0057	-0,0125
	P-Value	0,001	0,025	0,145
LOGTSAV	Moran's I	0,1625	-0,0222	-0,0125
	P-Value	0,002	0,055	0,225
LOGTKDG	Moran's I	0,2627	0,0479	-0,0125
	P-Value	0,001	0,001	0,005
LOGTEIH	Moran's I	0,0297	-0,0235	-0,0125
	P-Value	0,175	0,034	0,023
LOGTCKH	Moran's I	0,2601	-0,0158	-0,0125
	P-Value	0,001	0,361	0,258
LOGTITR	Moran's I	0,556	0,1026	-0,0125
	P-Value	0,001	0,001	0,103
LOGTSAG	Moran's I	0,5838	0,1294	-0,0125
	P-Value	0,001	0,001	0,159
LOGTDKD	Moran's I	0,4623	-0,0183	-0,0125
	P-Value	0,001	0,2	0,128
LOGTEH	Moran's I	0,3316	-0,0048	-0,0125
	P-Value	0,001	0,111	0,069
LOGTSG	Moran's I	0,2771	0,0342	-0,0125
	P-Value	0,001	0,002	0,068

k_8 mekânsal ağırlık matrisinin uygulanma nedeni bu türden çalışmalarda bölge sayısının %10'luk değerinin hesaplamalara dahil edilmesidir. k_8 en yakın komşuluk ilişkisine göre matris aşağıda belirtilen denklemlere göre oluşturulmuştur.

$$w_{ij}(k) = 0 \text{ eğer } i = j$$

$$w_{ij}(k) = 1 \text{ eğer } d_{ij} \leq D_i(k) \text{ ve } w_{ij}^*(k) = w_{ij}(k) / \sum_j w_{ij}(k) \quad k = 8 \text{ için} \quad (7)$$

$$w_{ij}(k) = 0 \text{ eğer } d_{ij} > D_i(k)$$

Mekânsal ağırlık matrisleri sonuçlarına göre değişkenler açısından en çok anlamlılık seviyesine sahip olan matris k_8 uygulamasıdır. Bu nedenle çalışmanın devamında yapılacak olan uygulamalarda k_8 matrisi uygulanmıştır.

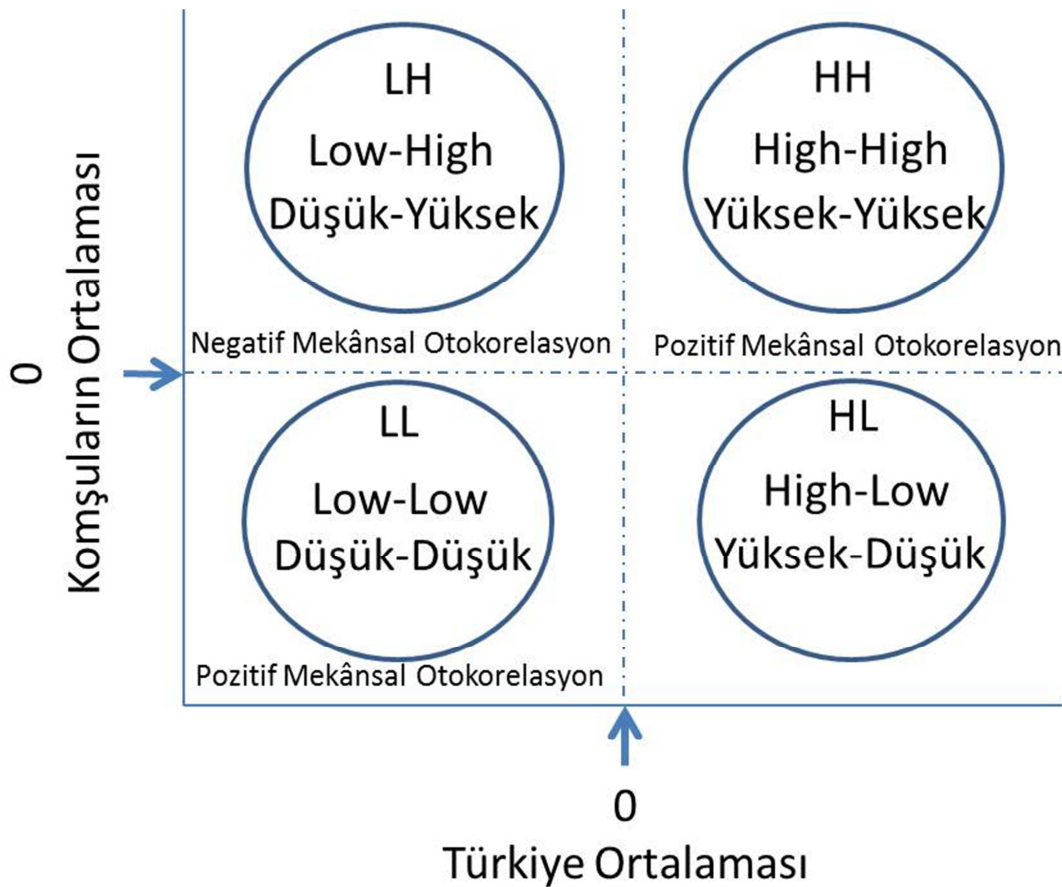
3.4.3.2.Moran's I

Uzayda bir değişkenin kendisi ile korelasyonu mekânsal otokorelasyonu ifade etmektedir. Bu değer pozitif (yüksek değerlerin yüksek komşuluk değerleri ile korelasyon içinde olması veya düşük değerlerin düşük komşuluk değerleri ile korelasyon içinde olması) veya negatif (yüksek-düşük veya düşük-yüksek değerler için mekânsal aykırı değerler olması) olabilir. Sonlu örneklerdeki ortalama, 1 (bir)'in üzerinde merkezileşmediği için pozitif mekânsal otokorelasyonun düşük bir negatif değer ile ilişkili olabileceği (örnek: -0,01) dikkate alınmalıdır. Mekânsal otokorelasyon analizi hem küresel (kümeleme için test) hem yerel (kümeler için test) Moran's I istatistiğinin testlerini ve görselleştirmesini içermektedir (Anselin, et al., 2006).

Küresel mekânsal otokorelasyon toplam kümelenmenin bir ölçümüdür ve Moran's I ile ölçülmektedir. Bir veri setinde var olan toplam kümelenmenin boyutunu ifade etmektedir. Tesadüfi lokasyonun bir null hipotezi testinin ortalaması ile belirlenmektedir. Bu null hipotezinin reddedilmesi dağılım haritası veya kutu diyagramı ile ifade edilen ve veri dağılımını daha fazla anlamamızı sağlayan mekânsal bir düzeni veya mekânsal bir yapıyı önermektedir. Her bir değişken için, bir mevkideki kendi değeri ve mekânsal olarak ağırlıklandırılmış komşuluk değerinin ortalaması arasında doğrusal ortaklık derecesini ölçmekte olup aşağıda ifade edildiği gibi formülize edilmektedir (Anselin, 1995; Anselin, et al., 2007).

$$I_t = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n w_{ij}^*(k) x_{it} x_{jt}}{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n x_{it} x_{jt}} \quad (8)$$

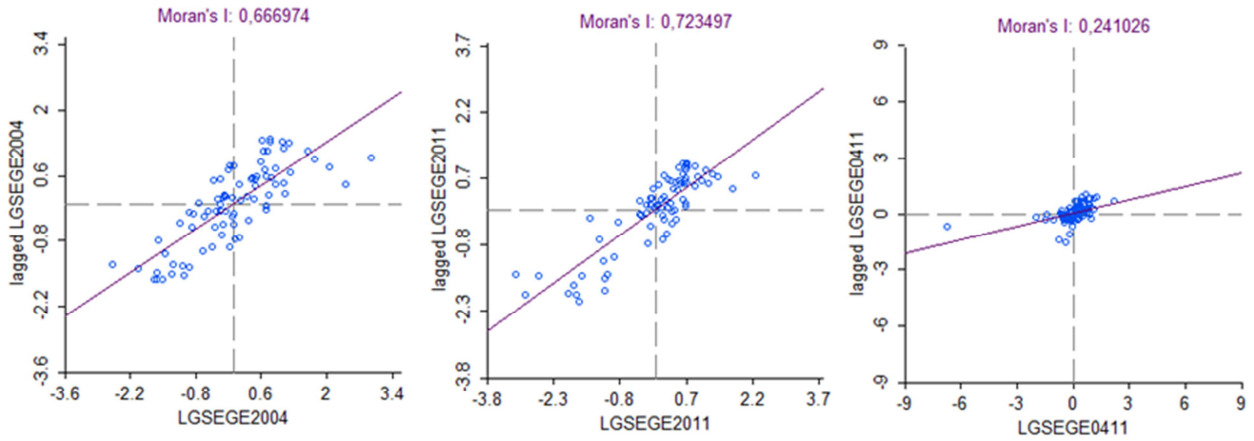
Formülde w_{ij}^* , i ve j olarak adlandırılan mekânsal birimler arasındaki bağlantı derecesini (standardize edilmiş dizi) ve x_{ij} , t yılında i bölgesindeki payın değişkenidir (ilgili yıl için ortalama değerden sapma olarak ölçülür). Beklenen $E(I) = -1/(n-1)$ değerden daha büyük (daha küçük) I değeri pozitif (negatif) otokorelasyonu belirtmektedir. Çalışmada 999 permütasyon uygulanarak çıkarsama yapılmıştır. 999 permütasyon, veri setinin 999 kez yeniden örneklenmesidir ve I istatistiği otomatik olarak hesaplanır. Gerçek veri seti için elde edilen değerler yeniden örneklenmiş veri setlerinden elde edilen ampirik dağılım ile karşılaştırılır.

Şekil 3.4. Mekansal Otokorelasyon Diyagramı

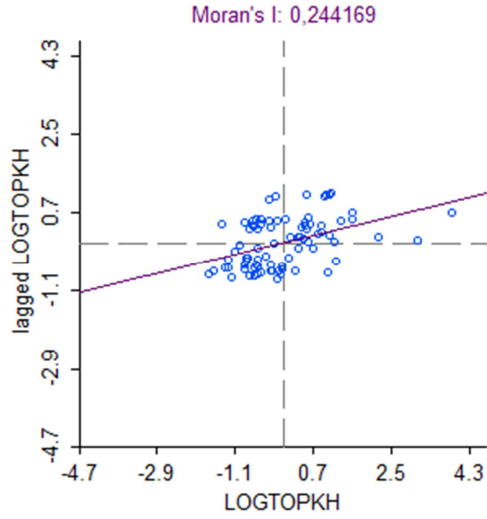

Şekil 3.4'te belirtilen Moran serpe diyagramı, incelenen değişkenin mekânsal ayrışmasıyla ilgili bilgileri sunmaktadır. Yüksek değerli gözlemlerin yüksek değerli gözlemlerle olan komşuluk ilişkisi (HH) ve düşük değerli gözlemlerin düşük değerli gözlemlerle olan komşuluk ilişkisi (LL) pozitif mekânsal otokorelasyonun varlığını belirtmektedir. Pozitif mekânsal otokorelasyonun varlığı diyagramda bu bölgede yer alan gözlemlerin kümelenme içerisinde olduğunu ve komşuluk ilişkilerinden etkilendiklerini belirtmektedir. Diyagramda pozitif mekânsal otokorelasyon bölgesinde yer alan yüksek-yüksek bölgesi hem Türkiye hem de komşuluk durumuna göre ortalamanın üzerindeki bölgeler yer almaktadır. Düşük-düşük bölgesinde hem Türkiye hem de komşularına göre ortalamanın altında kalan bölgeler bulunmaktadır.

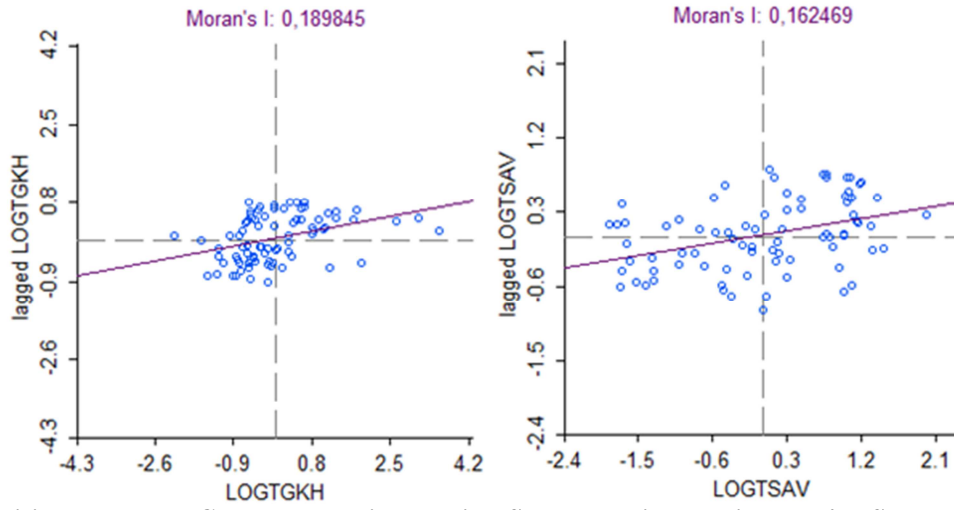

Şekil 3.5.Sosyo-ekonomik Gelişmişliğin Moran's I Serpme Diyagramları

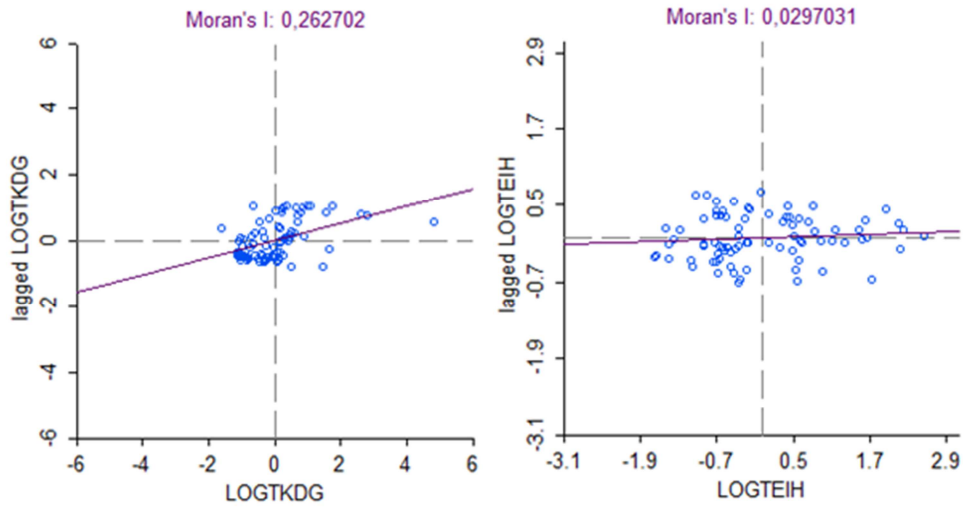
Harita dağılımları ile değişkenlerin bölgesel ayrışmaları görsel olarak ifade edilmiş olmasına rağmen tek başına mekânsal eşitsizliği ifade edememektedir. Analizi yapabilmek için Moran's I değerleri hesaplanmış ve serpme diyagramlarla ifade edilmiştir. SEGE hem 2004 hem 2011 döneminde sahip olduğu yüksek Morans'I değerleri ile Türkiye'de sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından ciddi bir bölgesel farklılığın ve eşitsizliğin olduğunu göstermektedir. 2004'ten 2011'e gelindiğinde 0,66 olan Morans'I değeri 0,72'ye yükselmiş ve bölgesel ayrışma daha da artmış bulunmaktadır. 2004-2011 dönemi SEGE değişimi dikkate alındığında sosyo-ekonomik gelişmişliği artırmak için adımlar atıldığını fakat bölgelerarası farkları kapatmada yeterli olmadığını göstermektedir.

Şekil 3.6.Kişi Başı Toplam Kamu Harcamalarının Moran's I Serpme Diyagramları

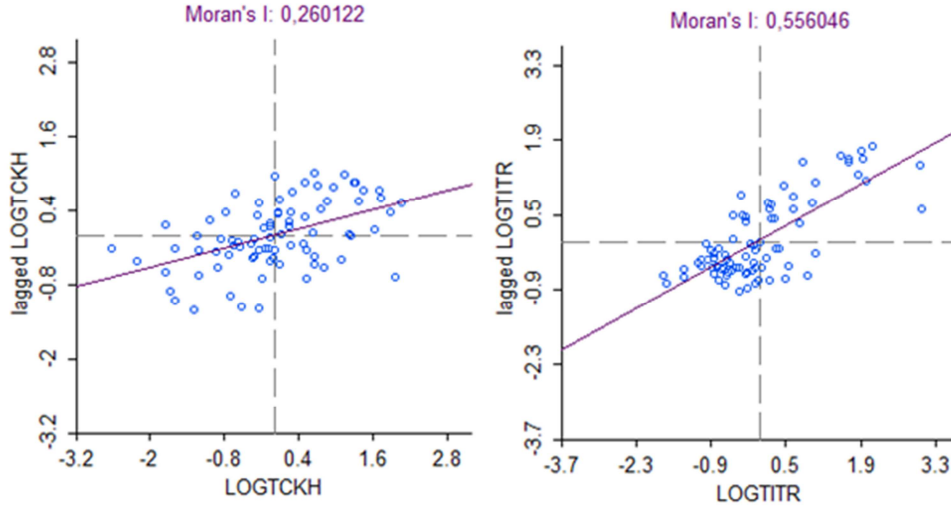

Şekil 3.7.Kişi Başı Toplam Genel Kamu Hizmetleri ve Savunma Hizmetleri Moran's I Serpme Diyagramları

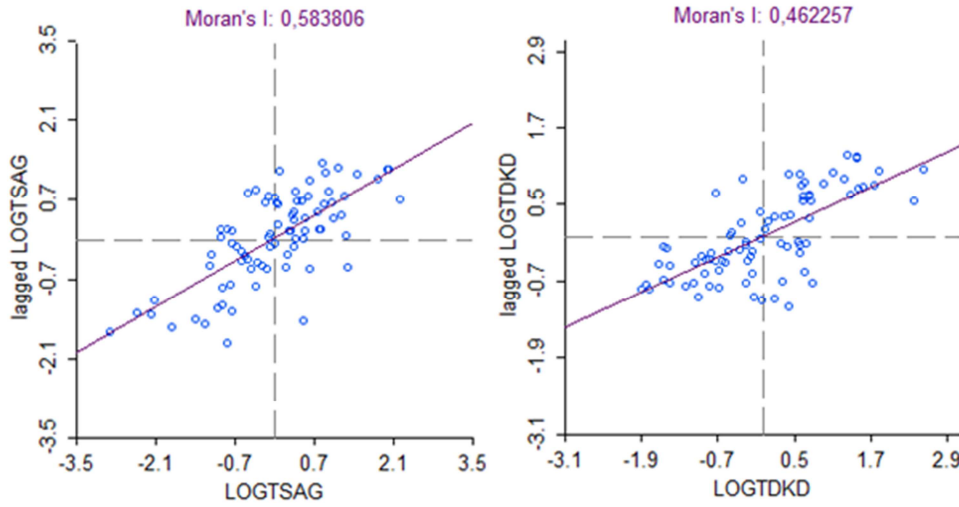

Şekil 3.8.Kişi Başı Toplam Kamu Düzeni ve Güvenlik ve Ekonomik İşler ve Hizmetler Moran's I Serpme Diyagramları

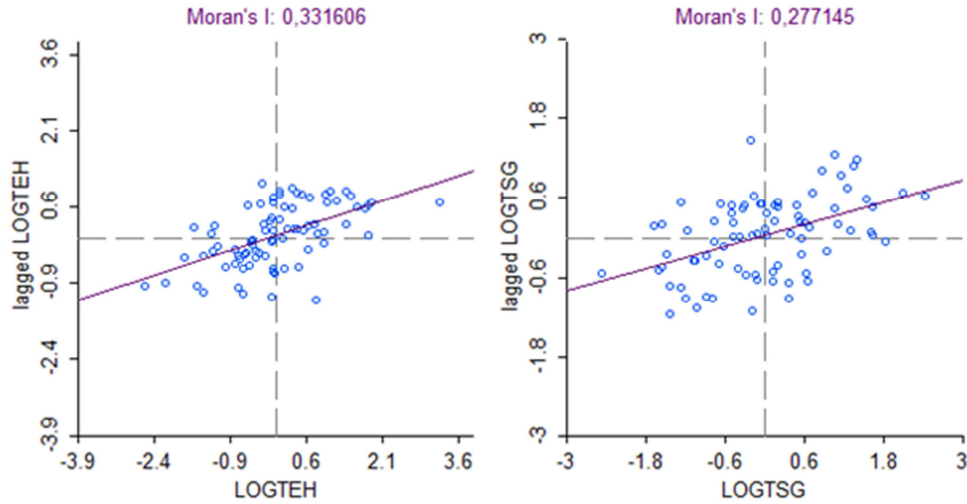
Toplam kamu harcamaları ve fonksiyonel sınıflandırmaya ayrılmış diğer on adet kamu harcaması türünün serpme diyagramları incelendiğinde iskân ve toplum refahı hizmetleri, sağlık hizmetleri, dinlence, kültür ve din hizmetleri kalemlerinde diğer kamu harcamalarına göre daha fazla bölgesel ayrışma söz konusudur. Moran's I değerinin artması incelenen değişkende mekânsal ayrışmanın da arttığını göstermektedir.

Şekil 3.9.Kişi Başı Toplam Çevre Koruma Hizmetleri ve İskân ve Toplum Refahı Moran's I Serpme Diyagramları

Şekil 3.10.Kişi Başı Toplam Sağlık Hizmetleri ve Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri Moran's I Serpme Diyagramları

Şekil 3.11. Kişi Başı Toplam Eğitim Hizmetleri ve Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri Moran's I Serpme Diyagramları

Tablo 3.8. Mekânsal Otokorelasyon Dağılımı

Değişkenler	HH	LL	HL	LH
LGSEGE2004	Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bolu, Burdur, Bursa, Çanakkale, Denizli, Edirne, Eskişehir, Hatay, İçel, Isparta, Kırkkale, Kırklareli, Kocaeli, Konya, Manisa, Muğla, Nevşehir, Sakarya, Tekirdağ, Uşak, Yalova, Zonguldak	Adıyaman, Ağrı, Ardahan, Artvin, Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Çorum, Diyarbakır, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Kars, Kilis, Malatya, Mardin, Muş, Ordu, Şanlıurfa, Siirt, Sinop, Şırnak, Sivas, Tokat, Tunceli, Van	Amasya, Elâzığ, Gaziantep, Kayseri, Rize, Samsun, Trabzon	Afyon, Aksaray, Bartın, Çankırı, Düzce, Kahramanmaraş, Kastamonu, Kırşehir, Kütahya, Niğde, Osmaniye, Yozgat
LGSEGE2011	Adana, Afyon, Amasya, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bartın, Bilecik, Bolu, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çorum, Denizli, Düzce, Edirne, Eskişehir, Hatay, İçel, Isparta, İstanbul, İzmir, Karabük, Karaman, Kastamonu, Kayseri, Kırkkale, Kırklareli, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Kütahya, Manisa, Muğla, Nevşehir, Sakarya, Sinop, Sivas, Tekirdağ, Uşak, Yalova, Zonguldak	Adıyaman, Ağrı, Ardahan, Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Kars, Kilis, Mardin, Muş, Şanlı Urfa, Siirt, Şırnak, Tunceli, Van	Artvin, Elâzığ, Erzincan, Gaziantep, Giresun, Malatya, Rize, Samsun, Trabzon	Aksaray, Çankırı, Kahramanmaraş, Niğde, Ordu, Osmaniye, Tokat, Yozgat
LGSEGE0411	Afyon, Aksaray, Amasya, Antalya, Artvin, Aydın, Bartın, Bayburt, Bingöl, Burdur, Çankırı, Çorum, Denizli, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Isparta, Karabük, Karaman, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Konya, Malatya, Muğla, Nevşehir, Niğde, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Sivas, Tokat, Trabzon, Tunceli, Uşak, Yozgat	Adana, Adıyaman, Ağrı, Balıkesir, Batman, Bilecik, Bitlis, Bursa, Diyarbakır, Edirne, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, Iğdır, İstanbul, Kahramanmaraş, Kars, Kilis, Kırklareli, Kocaeli, Mardin, Muş, Şanlı Urfa, Siirt, Şırnak, Tekirdağ, Van, Yalova	Ardahan, Çanakkale, Düzce, Kütahya, Manisa, Osmaniye, Sakarya	Ankara, Bolu, Eskişehir, İçel, İzmir, Kırkkale, Zonguldak

Tablo 3.8.'de Moran serpme diyagramında dört farklı bölgede yer alan iller bulunmaktadır. Türkiye ve komşularının ortalamasının üzerinde olup yüksek değere sahip ve yüksek değerli illerle ilişki içerisinde olanlar HH, Türkiye'nin ve komşularının ortalamasının altında olup düşük değere sahip ve düşük değerli illerle ilişki içerisinde olanlar LL, yüksek

değerli olan ve düşük değerli illerle ilişki içerisinde olanlar HL, düşük değerli olan ve yüksek değerli illerle ilişki içerisinde olanlar LH ile temsil edilmektedir.

Tablo 3.8.Devamı

Değişkenler	HH	LL	HL	LH
LOGTOPKH	Ankara, Ardahan, Artvin, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Bolu, Çankırı, Diyarbakır, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Kars, Kastamonu, Kırıkkale, Kırşehir, Malatya, Siirt, Sinop, Şırnak, Sivas, Trabzon, Tunceli, Van	Adana, Aksaray, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Burdur, Bursa, Denizli, Düzce, Gaziantep, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Karaman, Kilis, Kırklareli, Kocaeli, Kütahya, Manisa, Muğla, Nevşehir, Niğde, Osmaniye, Sakarya, Tekirdağ, Tokat, Uşak, Yalova, Yozgat	Amasya, Çanakkale, Edirne, Isparta, Kayseri, Samsun	Adıyaman, Afyon, Ağrı, Bartın, Batman, Çorum, Giresun, Karabük, Konya, Mardin, Muş, Ordu, Rize, Sanlıurfa, Zonguldak
LOGTGKH	Ankara, Ardahan, Artvin, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Bolu, Çankırı, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gümüşhane, Hakkâri, Karabük, Kastamonu, Kırıkkale, Kırşehir, Siirt, Sinop, Şırnak, Trabzon, Tunceli, Van	Adana, Adıyaman, Aksaray, Amasya, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Burdur, Bursa, Denizli, Gaziantep, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Karaman, Kayseri, Kilis, Kırklareli, Kütahya, Manisa, Muğla, Nevşehir, Niğde, Osmaniye, Samsun, Tekirdağ, Tokat, Uşak, Yalova	Çanakkale, Edirne, Isparta, Kocaeli, Malatya, Sivas, Yozgat	Afyon, Ağrı, Bartın, Batman, Çorum, Diyarbakır, Düzce, Giresun, Iğdır, Kars, Konya, Mardin, Muş, Ordu, Rize, Sakarya, Şanlıurfa, Zonguldak
LOGTSAV	Afyon, Ağrı, Ardahan, Balıkesir, Bingöl, Bitlis, Bursa, Çanakkale, Diyarbakır, Edirne, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Hakkâri, Iğdır, İstanbul, İzmir, Kars, Kırklareli, Malatya, Mardin, Muş, Sakarya, Siirt, Şırnak, Tekirdağ, Tunceli, Van	Aksaray, Antalya, Bartın, Burdur, Çorum, Denizli, Gaziantep, İçel, Kahramanmaraş, Karabük, Karaman, Kastamonu, Kilis, Kırşehir, Nevşehir, Ordu, Osmaniye, Samsun, Şanlıurfa, Sinop, Tokat, Uşak, Yozgat	Adana, Amasya, Ankara, Bayburt, Çankırı, Hatay, Isparta, Kayseri, Kırıkkale, Kocaeli, Konya, Kütahya, Muğla, Niğde, Sivas	Adıyaman, Artvin, Aydın, Batman, Bilecik, Düzce, Giresun, Gümüşhane, Manisa, Rize, Trabzon, Yalova, Zonguldak
LOGTKDG	Ardahan, Artvin, Bartın, Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Çankırı, Diyarbakır, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Karabük, Kars, Kastamonu, Kırıkkale, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Tunceli, Van	Adana, Aksaray, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Denizli, Düzce, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İçel, Isparta, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Karaman, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Konya, Kütahya, Manisa, Muğla, Niğde, Osmaniye, Sakarya, Samsun, Sivas, Tekirdağ, Uşak, Yozgat	Amasya, Ankara, Bilecik, Bolu, Burdur, Çanakkale, Edirne, Kilis, Kırşehir, Nevşehir, Sinop, Tokat, Yalova	Adıyaman, Afyon, Ağrı, Çorum, Malatya, Ordu, Rize, Şanlıurfa, Trabzon, Zonguldak
LOGTEIH	Amasya, Ankara, Artvin, Bayburt, Bolu, Çankırı, Diyarbakır, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Kars, Konya, Şanlıurfa, Sinop, Sivas, Trabzon, Tunceli	Aksaray, Batman, Bilecik, Bitlis, Burdur, Denizli, Düzce, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, İstanbul, Kilis, Kırıkkale, Kırklareli, Kırşehir, Kocaeli, Kütahya, Mardin, Muş, Nevşehir, Niğde, Osmaniye, Sakarya, Siirt, Şırnak, Tekirdağ, Uşak, Yalova, Yozgat	Adana, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Edirne, İçel, Isparta, İzmir, Kahramanmaraş, Kahramanmaraş, Kastamonu, Kayseri, Muğla, Samsun, Van	Adıyaman, Afyon, Ağrı, Ardahan, Bartın, Bingöl, Çorum, Giresun, Gümüşhane, Iğdır, Karabük, Karaman, Malatya, Manisa, Ordu, Rize, Tokat, Zonguldak
LOGTCKH	Afyon, Amasya, Ankara, Artvin, Bartın, Bayburt, Bolu, Burdur, Çankırı, Çorum, Düzce, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Giresun, Gümüşhane, Karabük, Kastamonu, Kırıkkale, Kırşehir, Samsun, Sinop, Tokat, Trabzon, Tunceli, Uşak	Adana, Adıyaman, Ağrı, Aksaray, Aydın, Balıkesir, Batman, Bitlis, Bursa, Diyarbakır, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, İçel, Iğdır, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kars, Kayseri, Kocaeli, Kütahya, Manisa, Mardin, Muğla, Muş, Nevşehir, Niğde, Sakarya, Siirt, Şırnak, Tekirdağ, Van	Ardahan, Bilecik, Çanakkale, Edirne, Isparta, Karaman, Kilis, Kırklareli, Malatya, Osmaniye, Yalova	Antalya, Bingöl, Denizli, Konya, Ordu, Rize, Şanlıurfa, Sivas, Yozgat, Zonguldak

Tablo 3.8.Devamı

Değişkenler	HH	LL	HL	LH
LOGTTR	Adıyaman, Ağrı, Ardahan, Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Hakkâri, Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Rize, Siirt, Şırnak, Trabzon, Tunceli, Van	Adana, Afyon, Aksaray, Amasya, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bartın, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çorum, Denizli, Gaziantep, Hatay, İçel, Isparta, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Karabük, Kastamonu, Kayseri, Kilis, Kırıkkale, Kırklareli, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Kütahya, Manisa, Muğla, Nevşehir, Niğde, Ordu, Osmaniye, Sakarya, Samsun, Sinop, Tekirdağ, Tokat, Uşak, Yalova, Zonguldak	Ankara, Bilecik, Çankırı, Düzce, Edirne, Eskişehir, Karaman, Sivas, Yozgat	Artvin, Bolu, Giresun, Gümüşhane, Malatya, Şanlıurfa
LOGTSAG	Adıyaman, Amasya, Ardahan, Artvin, Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Çankırı, Çorum, Diyarbakır, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Kahramanmaraş, Kars, Kastamonu, Kilis, Kırıkkale, Kırşehir, Malatya, Muş, Rize, Samsun, Siirt, Sinop, Şırnak, Sivas, Tokat, Trabzon, Tunceli, Van, Yozgat	Afyon, Aksaray, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bartın, Bilecik, Bursa, Çanakkale, Denizli, Düzce, Eskişehir, İçel, İstanbul, İzmir, Karaman, Kırklareli, Kocaeli, Kütahya, Manisa, Muğla, Niğde, Osmaniye, Sakarya, Tekirdağ, Uşak, Yalova, Zonguldak	Adana, Ankara, Bolu, Burdur, Edirne, Isparta	Ağrı, Gaziantep, Hatay, Karabük, Kayseri, Konya, Mardin, Nevşehir, Ordu, Şanlıurfa
LOGTDKD	Amasya, Ankara, Artvin, Bartın, Bayburt, Bingöl, Bolu, Çankırı, Çorum, Düzce, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Karabük, Kastamonu, Kırşehir, Konya, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Sivas, Tokat, Trabzon, Tunceli, Yozgat, Zonguldak	Adana, Adıyaman, Ağrı, Aydın, Balıkesir, Batman, Bursa, Diyarbakır, Edirne, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, İçel, Iğdır, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kars, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Malatya, Manisa, Mardin, Muğla, Muş, Niğde, Osmaniye, Sakarya, Şanlıurfa, Siirt, Şırnak, Tekirdağ, Uşak, Van, Yalova	Ardahan, Bilecik, Bitlis, Burdur, Çanakkale, Elâzığ, Isparta, Karaman, Kilis, Kütahya, Nevşehir	Afyon, Aksaray, Antalya, Denizli, Eskişehir, Kırıkkale
LOGTEH	Amasya, Ankara, Ardahan, Artvin, Bayburt, Bingöl, Bolu, Çankırı, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Giresun, Gümüşhane, Isparta, Karabük, Kars, Kastamonu, Kırıkkale, Kırşehir, Malatya, Rize, Samsun, Sinop, Sivas, Tokat, Trabzon, Tunceli, Yozgat, Zonguldak	Adana, Aydın, Balıkesir, Batman, Bilecik, Bitlis, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Karaman, Kırklareli, Kocaeli, Kütahya, Manisa, Mardin, Muğla, Muş, Osmaniye, Sakarya, Siirt, Şırnak, Tekirdağ, Uşak, Van, Yalova	Adıyaman, Burdur, Edirne, Hakkâri, Kilis, Niğde	Afyon, Ağrı, Aksaray, Antalya, Bartın, Çorum, Düzce, Iğdır, Kayseri, Konya, Nevşehir, Ordu, Şanlı Urfa
LOGTSG	Amasya, Artvin, Bartın, Bingöl, Bitlis, Çankırı, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Iğdır, Karabük, Kastamonu, Kırşehir, Malatya, Muş, Ordu, Rize, Samsun, Siirt, Sinop, Sivas, Tokat, Trabzon, Tunceli, Yozgat, Zonguldak	Adana, Afyon, Antalya, Balıkesir, Bilecik, Bursa, Çanakkale, Denizli, Edirne, Eskişehir, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kırklareli, Kocaeli, Kütahya, Manisa, Muğla, Osmaniye, Sakarya, Tekirdağ	Aydın, Burdur, Düzce, Hatay, Isparta, Karaman, Kilis, Nevşehir, Niğde, Uşak, Yalova	Adıyaman, Ağrı, Aksaray, Ankara, Ardahan, Batman, Bayburt, Bolu, Çorum, Diyarbakır, Hakkâri, İçel, Kars, Kayseri, Kırıkkale, Konya, Mardin, Şanlıurfa, Şırnak, Van

3.4.3.3.LISA Analizi

LISA analizi örnekleme yer alan her bir konumun yapısının istatistiki ölçümüdür (Celebioglu & Dall'erba, 2010). Her bir konum için anlamlı mekânsal kümelenmelerin veya aykırılıkların varlığını veya yokluğunu yansıtmaktadır. Dört bölgeye ayrılan Moran serpm diyagramında yer alan sınıflandırma ile kombine edilmiştir. LISA anlamlı lokal kümeleri (yüksek-yüksek veya düşük-düşük) veya lokal mekânsal aykırılıkları (yüksek-düşük veya düşük-yüksek) belirtmektedir ve lokal Moran istatistiği küresel Moran's I değeri için oransaldır (Anselin, 1995; Anselin, et al., 2007).

Anselin (1995) Moran's istatistiğini her bir i bölgesi ve t yılı için şu şekilde formüle etmiştir:

$$I_i = \left(\frac{x_i}{m_0} \right) \sum_j w_{ij} x_j \quad \text{with} \quad m_0 = \sum_i x_i^2 / n \quad (9)$$

Formülde w_{ij} standardize edilmiş dizi ağırlık matrisi W 'nun unsurlarını ve $x_i(x_j)$, i (j) bölgesindeki gözlemi ifade etmektedir. Anlamlılık, analizde her bir gözlem için illerin komşuluğu 999 permütasyon ile rasgeleleştirme (tesadüfileştirme) yöntemi temeline dayandırılmış ve %5 seviyesinde test edilmiştir.

Rasgeleleştirme (tesadüfileştirme) yöntemi, küresel ve lokal mekânsal otokorelasyon istatistiği için görünüşte anlamlılık seviyesinin hesaplanmasını tanımlamada kullanılan nümerik bir permütasyon kaynağıdır. Elimizde bulunan gerçek mekânsal muhtemel dağılımı gözlemlemek için, gerçek verilerin uzay üzerinde 999 kez rasgele (tesadüfi) karıştırılmasıdır (Celebioglu & Dall'erba, 2010).

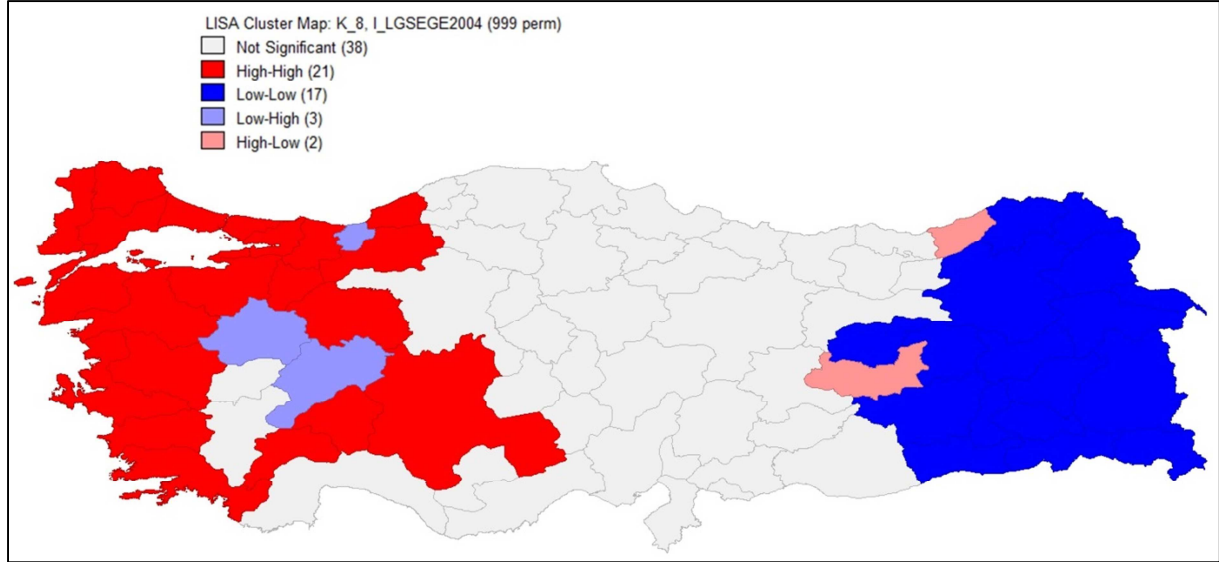
Le Gallo ve Ertur (2003), Dall'erba (2005), Battisti ve Di Vaio (2008) yapmış oldukları ESDA çalışmalarını Avrupa Birliği bölgeleri üzerine oluşturmuşlardır. Rey ve Montouri (1999), Rey (2001), Voss vd. (2006) ABD ve Ying (2000) Çin üzerinde çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir.

Türkiye örneğinde ESDA ve LISA analizi kullanılan çalışmalar Gezici ve Hewings (2003), Gezici ve Hewings (2007), Karahasan ve Uyar (2009), Çelebioğlu ve Altay (2009), Çelebioğlu ve Dall'erba (2010), Özgür ve Aydın (2011), Erdoğan vd. (2011), Karahasan (2011), Özgür ve Aydın (2012) tarafından literatüre kazandırılmıştır. Bu çalışmalarda demokrasi ve ekonomik kalkınma, büyüme ve kalkınma, hırsızlık suçları, bölgesel gelir

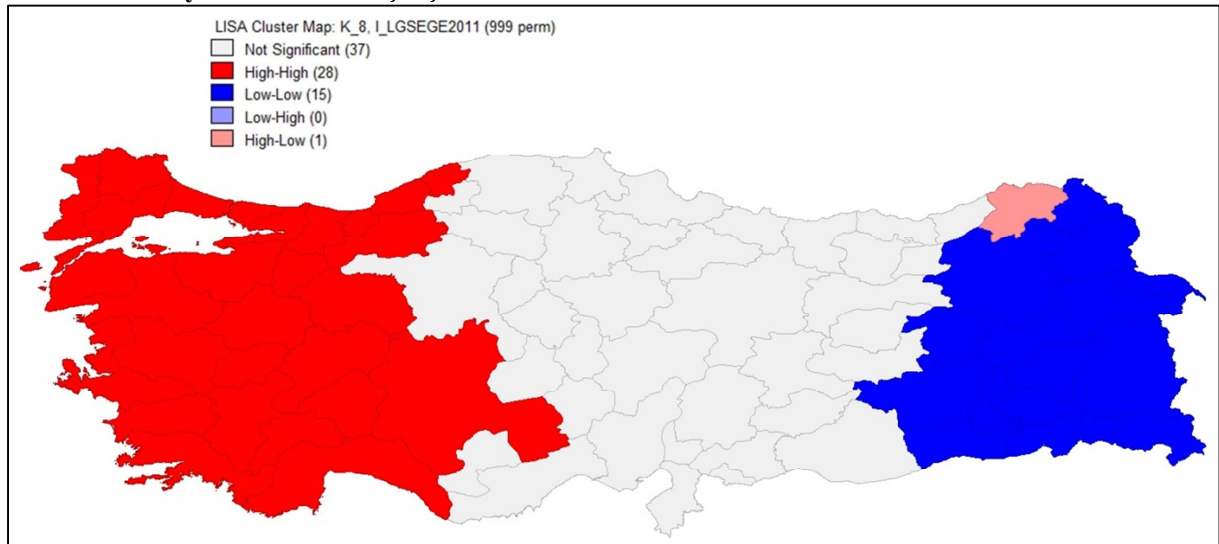
eşitsizliği, beşeri sermaye gelişimi, gelir eşitsizliği üzerinde eğitimin rolü ve evlilik göçü konuları ele alınmıştır.

Bu çalışmada yapılan LISA analizi ile gözlemler etrafındaki benzer değerlerin anlamlı mekânsal kümelenmesi ve pozitif ve negatif lokal mekânsal otokorelasyon tespit edilmiştir.

Harita 3.19. Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi 2004 LISA

Harita 3.20. Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi 2011 LISA

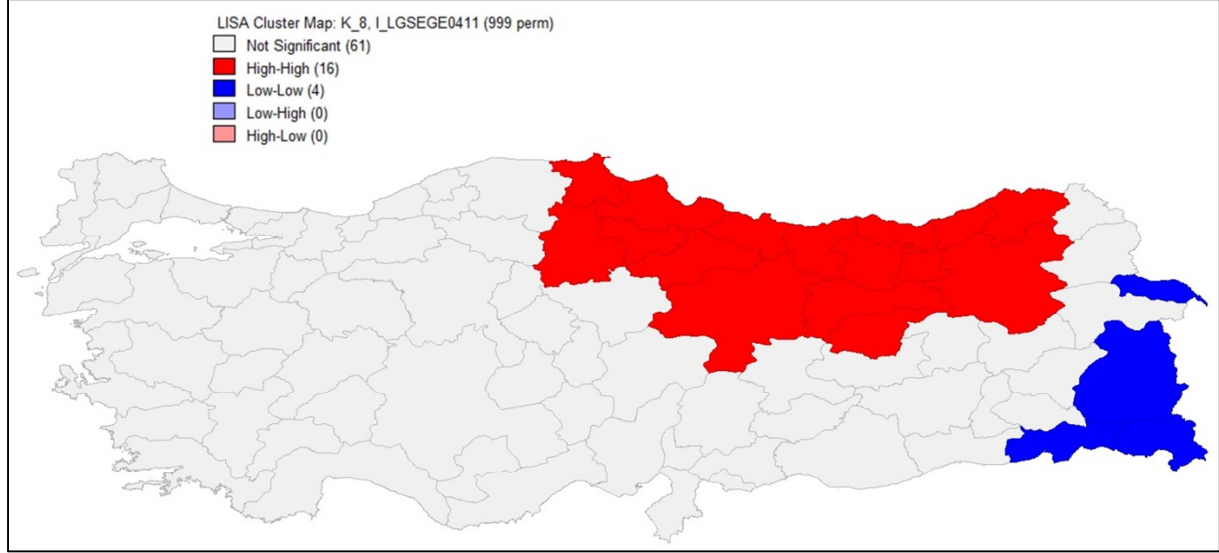

Moran's I değerlerinin serpe diyagramlarında sosyo-ekonomik gelişmişliğin bölgesel ayrışmasının 2011'de arttığı daha önce belirtilmiştir. Örneklemdeki her bir konumun yapısını belirten LISA analizi, sosyo-ekonomik gelişmişlikte bölgesel ayrışmanın artmasının nedeni olarak Türkiye'nin batı bölgelerinde yer alan illerin kümelendiğini ve komşuluk ilişkileri sayesinde pozitif taşmanın (yayıma) olduğunu göstermektedir. Harita 3.19'da belirtilen HH

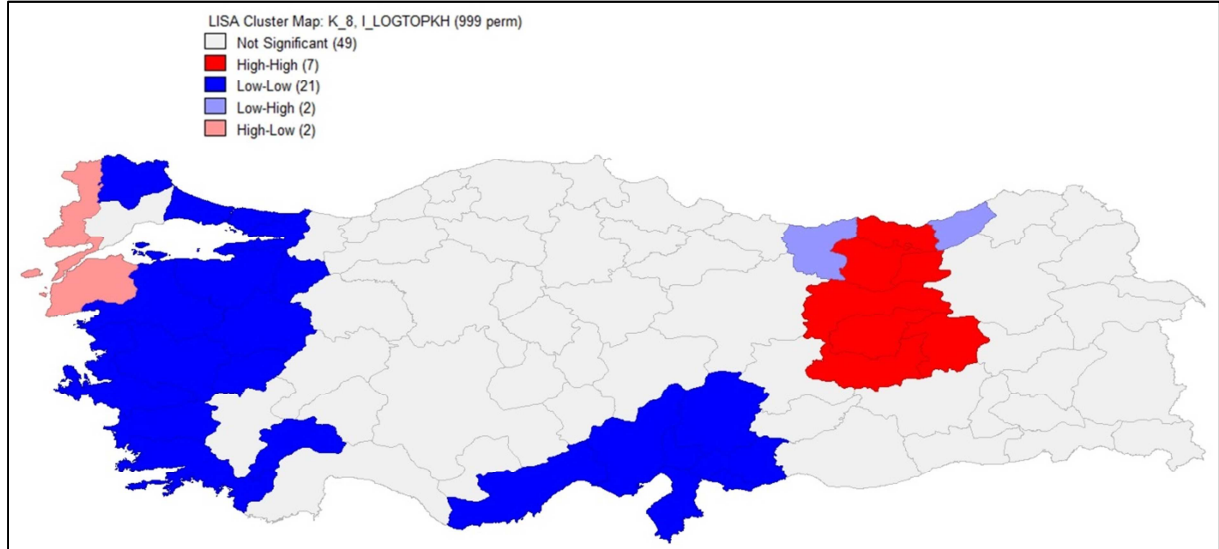

kümelenmesi 2011’de genişlemiş ve böylece bölgelerarası eşitsizlik artış göstermiştir. Harita 3.19 ve 3.20’de mavi renkle gösterilen iller ise yine pozitif mekânsal otokorelasyondan etkilenmekte ve birbirlerini komşuluk ilişkileri ile etkileyerek sosyo-ekonomik gelişmişliğin düşük olması temelinde kümelenme oluşturmuşlardır.

Harita 3.21. Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi 2004-2011 Gelişimi LISA

Harita 3.22. Kişi Başına Toplam Kamu Harcamaları 2004-2011 LISA

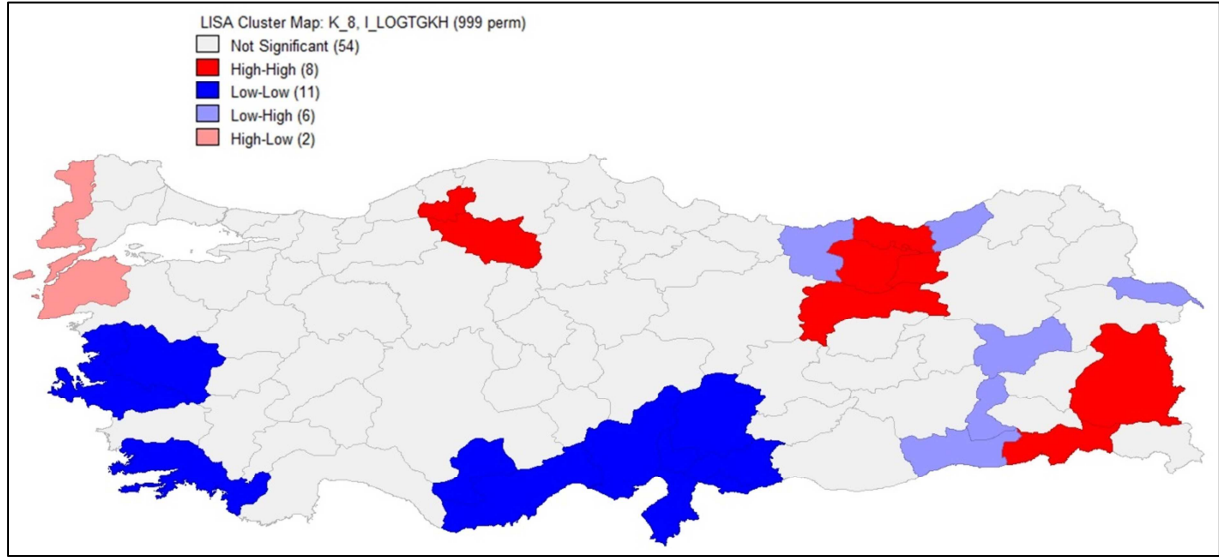

Sosyo-ekonomik gelişmişliğin 2004-2011 dönemindeki gelişiminin LISA analizini gösteren harita 3.21’de özellikle Orta ve Doğu Karadeniz bölgelerinde pozitif mekânsal otokorelasyonun getirdiği etki ile bölgede bir kümelenme gerçekleşmiştir. Amasya, Artvin, Bayburt, Çorum, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Sivas, Tokat, Trabzon ve Tunceli illeri komşuluk ilişkilerinde birbirlerini sosyo-ekonomik gelişmişliği artırmada olumlu yönde etkilemişler ve kümelenme oluşturmuşlardır. Hakkâri,

Iğdır, Şırnak ve Van illeri ise pozitif mekânsal otokorelasyon oluşturmakta fakat sosyo-ekonomik gelişmişliğin azalması yönünde birbirlerini komşuluk ilişkisi ile olumsuz yönde etkilemekte ve kümelenmektedirler.

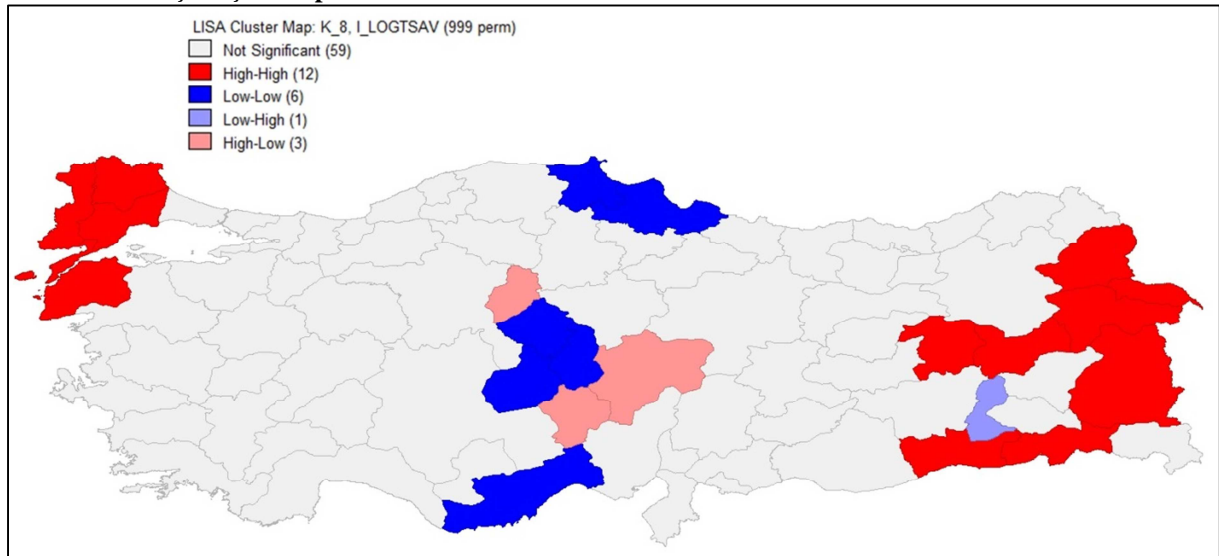
2004-2011 döneminde kişi başına toplam kamu harcamalarının LISA analizini gösteren harita 3.22’de Bayburt, Bingöl, Elazığ, Erzincan, Gümüşhane, Trabzon ve Tunceli illeri pozitif yayılma etkisi ile toplam kamu harcamalarında kümelenme oluşturmuşlardır.

Harita 3.23. Kişi Başına Toplam Genel Kamu Hizmetleri 2004-2011 LISA

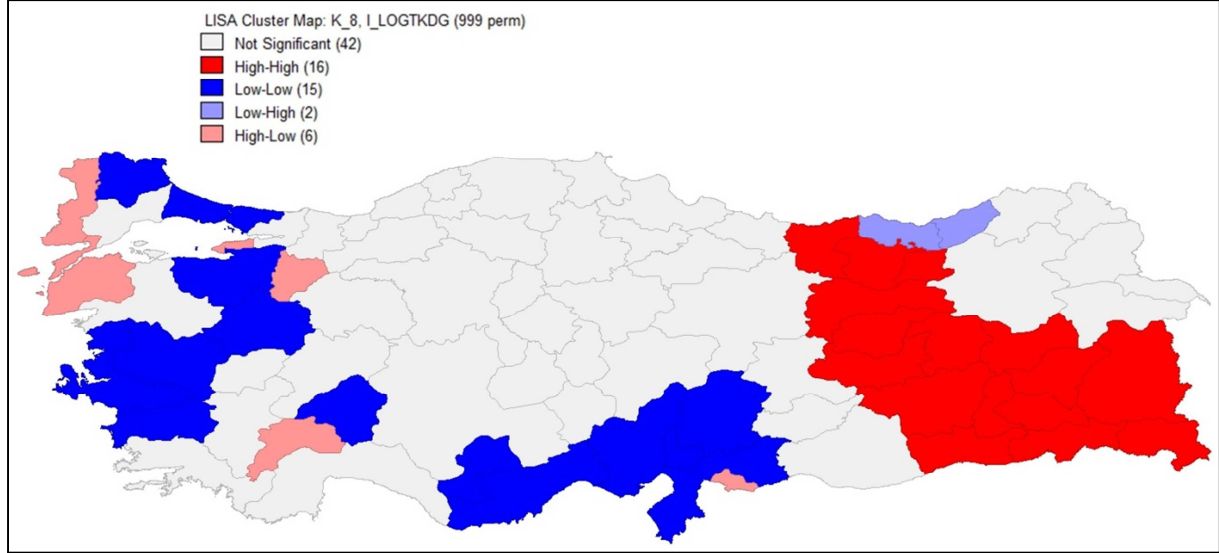
Genel kamu hizmetlerinde mekânsal ayrışma düşük olup kümelenmeler de sınırlı kalmıştır. Çankırı ve Karabük, Bayburt, Erzincan, Gümüşhane ve Trabzon, Şırnak ve Van HH kümelenmeleri oluşturmuşlardır.

Harita 3.24. Kişi Başına Toplam Savunma Hizmetleri 2004-2011 LISA

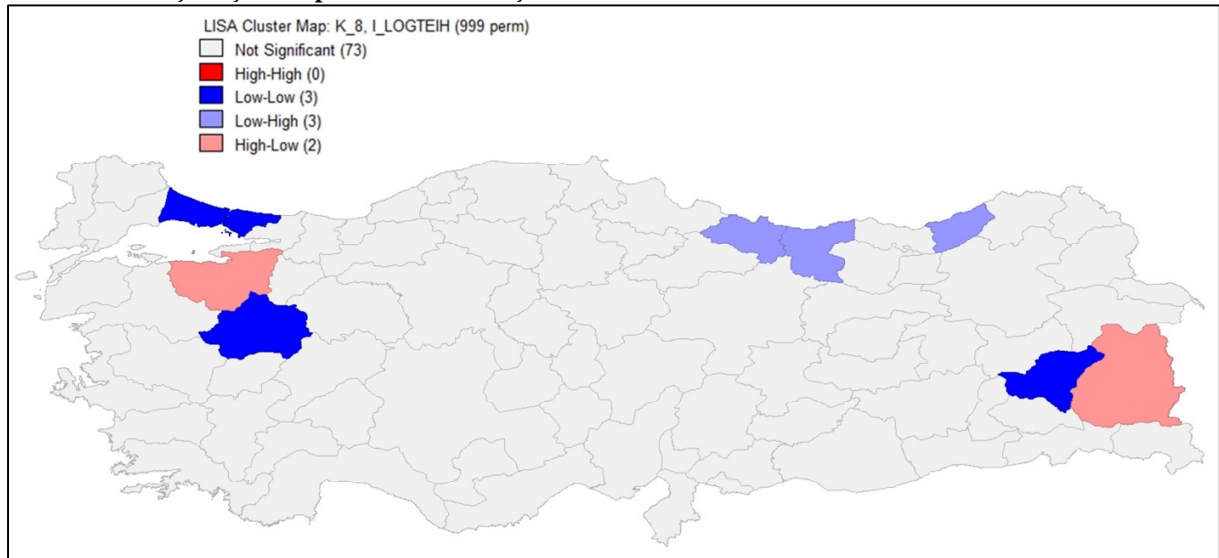
Savunma hizmetlerinde Çanakkale, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Ağrı, Bingöl, Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Şırnak, Van ayrı iki kümelenme olmak üzere pozitif yayılma oluşturmaktadırlar.

Harita 3.25. Kişi Başına Toplam Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri 2004-2011 LISA

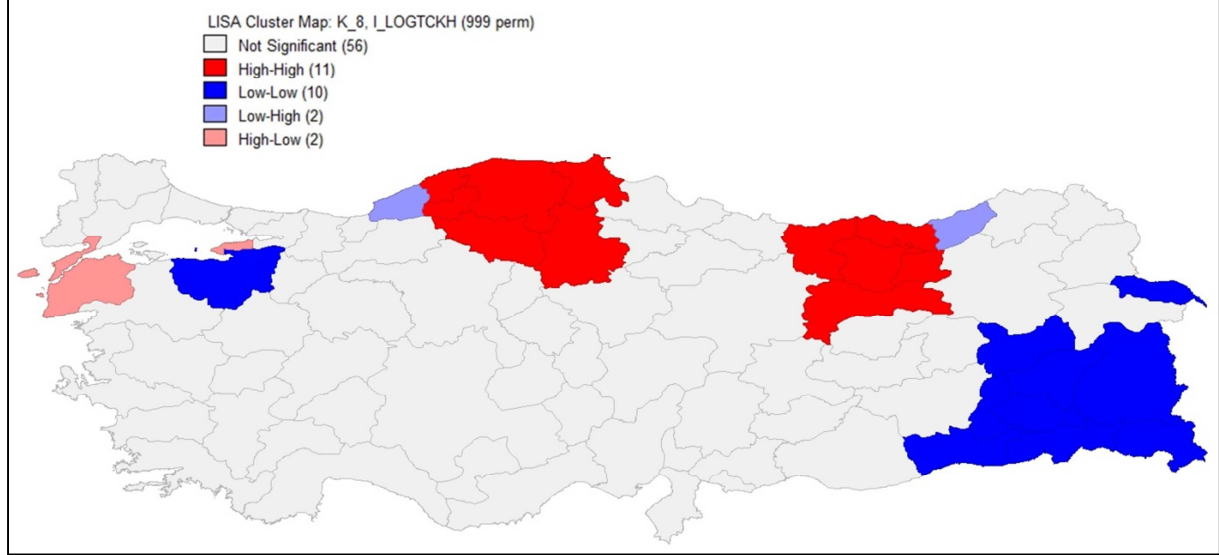
Kamu düzeni ve güvenlik hizmetinde terörün oluşturmuş olduğu etki net bir şekilde görülmektedir. Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Giresun, Gümüşhane, Hakkâri, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van illeri birbirlerini pozitif mekânsal otokorelasyonun varlığı ile komşuluk ilişkileri yönünden etkilemekte ve kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri bu bölgelerde taşma etkileri göstererek kümelenme oluşturmaktadır.

Harita 3.26. Kişi Başına Toplam Ekonomik İşler ve Hizmetler 2004-2011 LISA

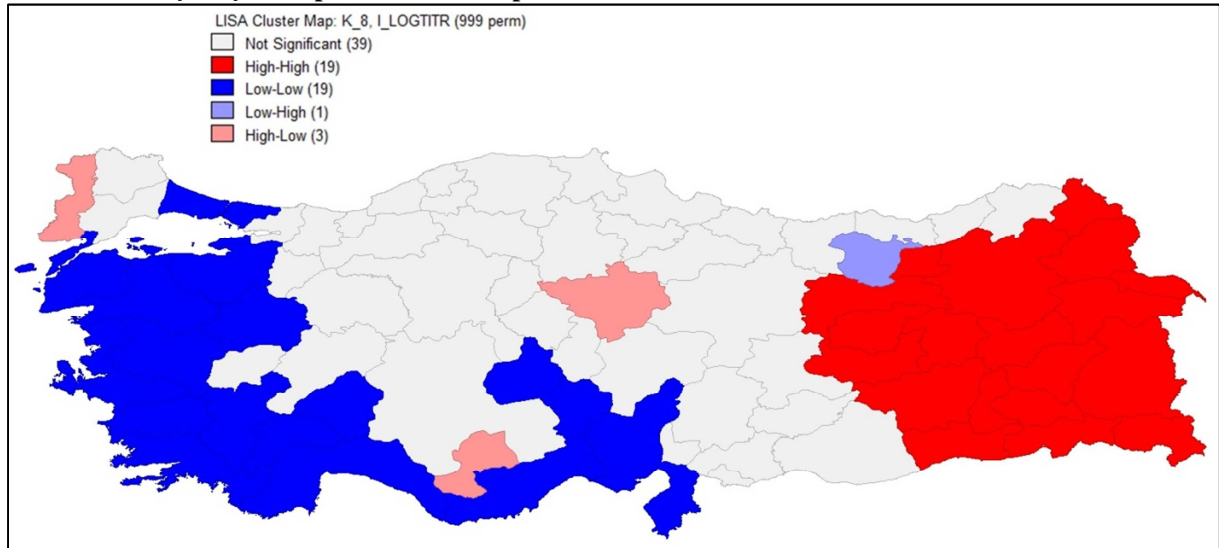
Gerek harita dağılımları incelenirken gerek Moran's I değerlerinde ekonomik işler ve hizmetlerde mekânsal ayrışmanın olmadığı tespit edilmişti. LISA analizinde de benzer bir durum söz konusudur. Bu harcama kaleminde bariz bir kümelenme bulunmamaktadır.

Harita 3.27. Kişi Başına Toplam Çevre Koruma Hizmetleri 2004-2011 LISA

Bartın, Çankırı, Çorum, Karabük, Kastamonu, Sinop ve Bayburt, Erzincan, Giresun, Gümüşhane, Trabzon yüksek değerli iller olup yüksek değerli illerle komşuluk ilişkisi içerisinde çevre koruma hizmetleri kaleminde kümelenmeler oluşturmuştur. Çankırı ve Gümüşhane'de atık su projeleri, Kastamonu ve Giresun'da içme suyu projelerinin yürütülmesi bu illeri ve komşu bölgeleri etkilemektedir.⁴

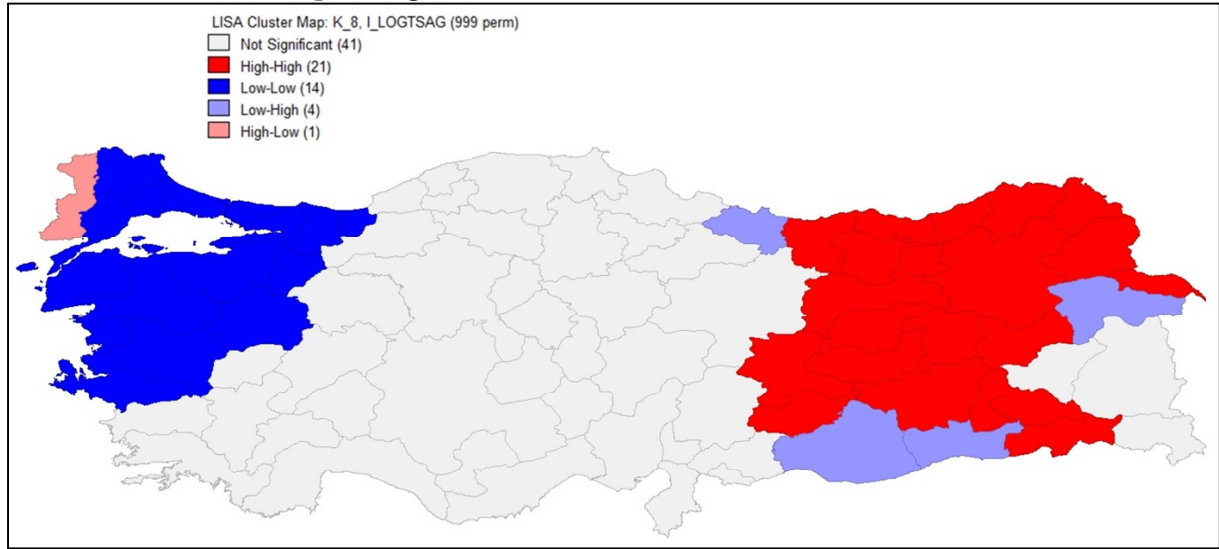
Harita 3.28. Kişi Başına Toplam İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri 2004-2011 LISA

⁴ Ayrıntılı veriler Ek-4'de yer almaktadır.

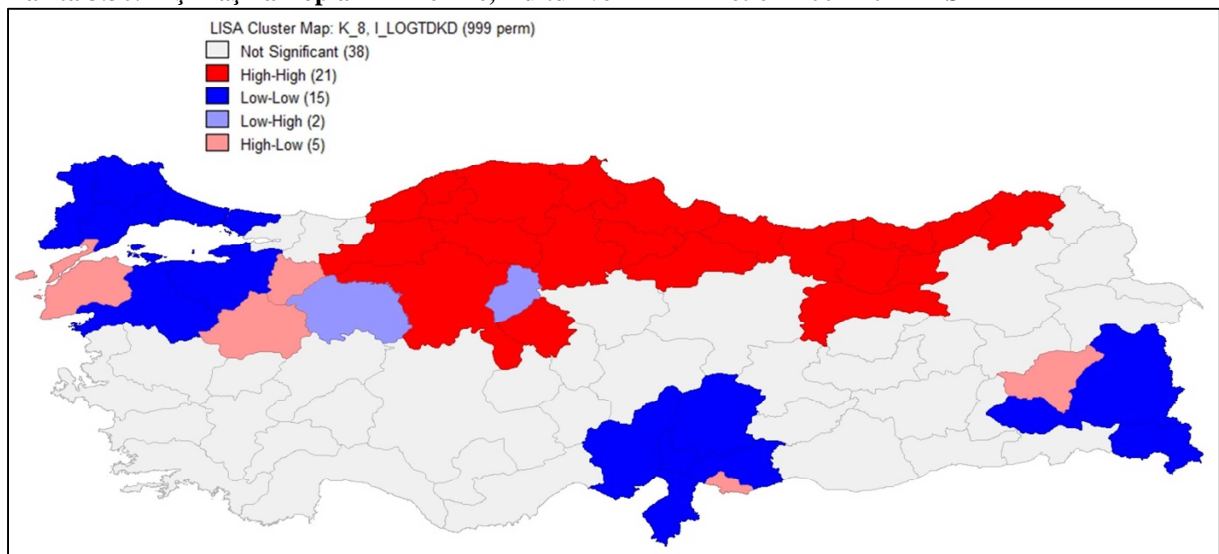
İskân ve toplum refahı hizmetinin 2004-2011 döneminde kişi başına toplam değerleri dikkate alındığında sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi düşük olan bölgelere ciddi bir ağırlık verildiği harita 3.28’de görülmektedir. Ağrı, Ardahan, Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkâri, Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak Tunceli ve Van illeri diğer bölgelerden ayrışarak bir kümelenme oluşturmuşlardır.

Harita 3.29. Kişi Başına Toplam Sağlık Hizmetleri 2004-2011 LISA

Sağlık hizmetlerinde de iskân ve toplum refahı hizmetine benzer bir durum söz konusudur. Bu kalemde Adıyaman, Ardahan, Artvin, Batman, Bayburt, Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Rize, Siirt, Şırnak, Trabzon ve Tunceli illeri kümelenme oluşturmuşlar ve komşuluk ilişkileri ile birbirlerini etkilemektedirler.

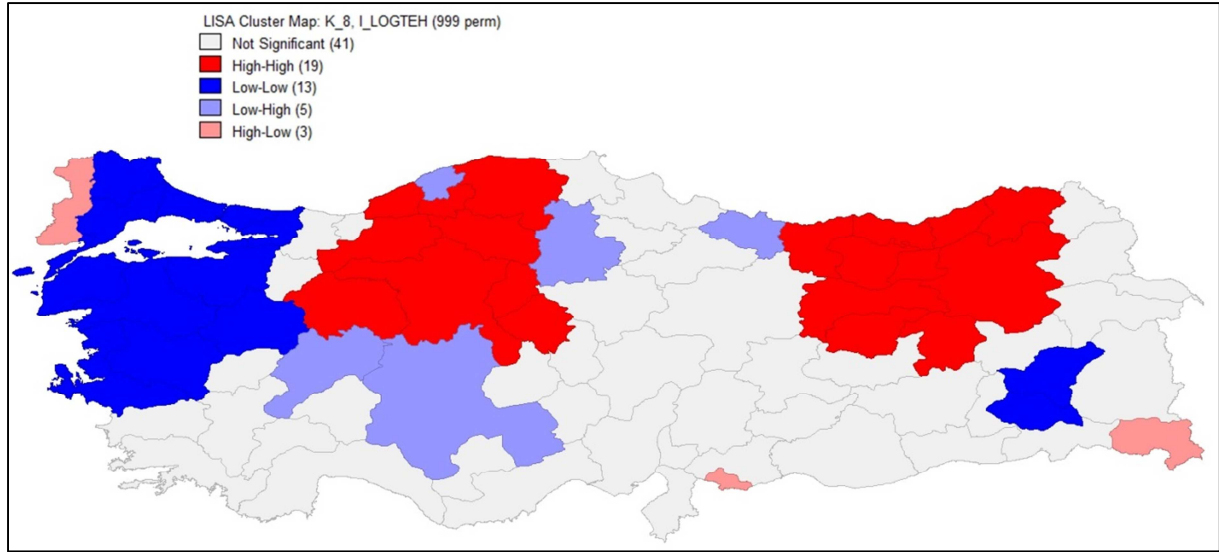
Harita 3.30. Kişi Başına Toplam Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri 2004-2011 LISA

Harita 3.30’da yer alan kişi başına toplam dinlenme, kültür ve din hizmetlerinin LISA analizine göre Amasya, Ankara, Artvin, Bartın, Bayburt, Bolu, Çankırı, Çorum, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Karabük, Kastamonu, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Tokat, Trabzon ve Zonguldak illeri komşuluk ilişkileri ile birbirlerini etkilemekte ve kümelenme gerçekleştirmektedirler. 2007 yılı Karadeniz Oyunları’nın Trabzon ve çevre illerde yapılmış olması ve bu bölgede yer alan illere düşen kişi başı cami sayısının diğer illere göre fazla olması dinlenme, kültür ve din hizmetleri kaleminin özellikle Karadeniz Bölgesi’nde yüksek çıkması beklenen bir durumdur.⁵

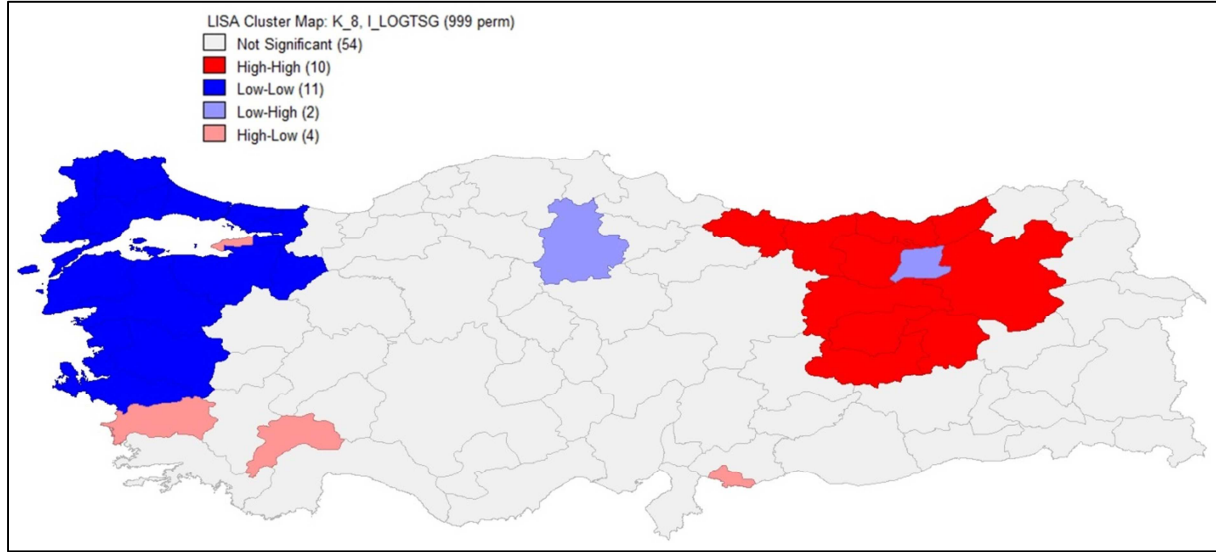
Harita 3.31. Kişi Başına Toplam Eğitim Hizmetleri 2004-2011 LISA

Harita 3.31’de gösterilen kişi başına toplam eğitim hizmetlerinin LISA analizine göre Ankara, Bolu, Çankırı, Eskişehir, Karabük, Kastamonu, Kırıkkale, Kırşehir, Zonguldak ve Artvin, Bayburt, Bingöl, Erzincan, Erzurum, Rize, Trabzon, Tunceli, Giresun, Gümüşhane iki ayrı HH kümelenmeleri oluşturmuşlardır. Özellikle Ankara, Erzurum ve Giresun illerine yapılan Milli Eğitim Bakanlığı yatırım projeleri ile bu illerden komşu illere doğru pozitif bir mekânsal yayılma bulunmaktadır.⁶

⁵ Ayrıntılı veriler Ek-5’de yer almaktadır.

⁶ Ayrıntılı veriler Ek-6’da yer almaktadır.

Harita 3.32. Kişi Başına Toplam Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri 2004-2011 LISA

Harita 3.32’de kişi başına toplam sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerinin LISA analizi görselleştirilmiştir. Bingöl, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon ve Tunceli illeri pozitif mekânsal otokorelasyon sergilemekte ve yüksek değerli iller olup yüksek değerli illerle komşuluk ilişkisine sahip olduğu için kümelenme oluşturmaktadırlar. Bu illerde bulunan 2011 yılına ait yeşil kartlılar, SGK kapsamında aylık alanlar, malullük aylığı alanlar ve yaşlılık aylığı alanların nüfuslarına oranları ve Türkiye’deki (TR) sıralamaları tablo 3.9.’da belirtilmiştir. Bingöl nüfusunun %43’ü yeşil kartlıdır. SGK kapsamında aylık alanlarda bu iller içerisinde en yüksek oran %18 ile Rize’dir. Rize aynı zamanda malullük aylığında %0,0015 ile Türkiye birincisi ve yaşlılık aylığında %0,0815 ile Türkiye sekizincisidir.

Tablo 3.9. Temel SGK Verileri

İller	Nüfus	Yeşil Kartlılar	TR Sıralaması	SGK Kapsamında Aylık Alanlar	TR Sıralaması	Malullük Aylığı Alanlar	TR Sıralaması	Yaşlılık Aylığı Alanlar	TR Sıralaması
Rize	323012	0,0647	58	0,1889	13	0,0015	1	0,0815	8
Giresun	419498	0,1293	37	0,1817	17	0,0014	7	0,0659	20
Trabzon	757353	0,0847	51	0,1660	26	0,0014	8	0,0640	22
Erzincan	215277	0,1058	40	0,1373	40	0,0010	34	0,0421	46
Ordu	714390	0,1560	28	0,1345	43	0,0009	36	0,0475	41
Gümüşhane	132374	0,1544	29	0,1305	48	0,0010	30	0,0353	54
Elazığ	558556	0,1570	27	0,1223	52	0,0011	22	0,0437	45
Tunceli	85062	0,2278	19	0,0926	60	0,0007	52	0,0248	61
Erzurum	780847	0,2981	16	0,0903	62	0,0007	55	0,0253	59
Bingöl	262263	0,4343	7	0,0499	71	0,0003	68	0,0080	72

Kaynak: (SGK, 2013)’verilerinden yararlanılarak Türkiye (TR) sıralaması oluşturulmuştur.

Tablo 3.10.LISA Dağılımı

Değişkenler	HH	LL	HL	LH
LGSEGE2004	Aydın, Balıkesir, Bilecik, Burdur, Bolu, Bursa, Çanakkale, Edirne, Eskişehir, Isparta, İstanbul, İzmir, Kırklareli, Kocaeli, Konya, Manisa, Muğla, Sakarya, Tekirdağ, Yalova, Zonguldak	Ağrı, Ardahan, Artvin, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Erzurum, Hakkâri, Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Tunceli, Van	Elâzığ, Rize	Afyon, Düzce, Kütahya
LGSEGE2011	Afyon, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bartın, Bilecik, Bolu, Burdur, Bursa, Çanakkale, Denizli, Düzce, Edirne, Eskişehir, Isparta, İstanbul, İzmir, Kırklareli, Kocaeli, Konya, Kütahya, Manisa, Muğla, Sakarya, Tekirdağ, Uşak, Yalova, Zonguldak	Ağrı, Ardahan, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Erzurum, Hakkâri, Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Van	Artvin	
LGSEGE0411	Amasya, Artvin, Bayburt, Corum, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Sivas, Tokat, Trabzon, Tunceli	Hakkâri, Iğdır, Şırnak, Van		

Tablo 3.10.Devamı

Değişkenler	HH	LL	HL	LH
LOGTOPKH	Bayburt, Bingöl, Elâzığ, Erzincan, Gümüşhane, Trabzon, Tunceli	Adana, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Burdur, Bursa, Gaziantep, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Karaman, Maraş, Kilis, Kırklareli, Kocaeli, Kütahya, Manisa, Muğla, Osmaniye, Uşak, Yalova	Çanakkale, Edirne	Giresun, Gaziantep
LOGTGKH	Bayburt, Çankırı, Erzincan, Gümüşhane, Karabük, Şırnak, Trabzon, Van	Adana, Gaziantep, Hatay, İçel, İzmir, Kahramanmaraş, Karaman, Kilis, Manisa, Muğla, Osmaniye	Çanakkale, Edirne	Batman, Giresun, Iğdır, Mardin, Muş, Rize
LOGTSAV	Ağrı, Bingöl, Çanakkale, Edirne, Iğdır, Kars, Kırklareli, Mardin, Muş, Şırnak, Tekirdağ, Van	Aksaray, İçel, Kırşehir, Nevşehir, Samsun, Sinop	Kayseri, Kırkkale, Niğde	Batman
LOGTKDG	Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elâzığ, Erzincan, Giresun, Gümüşhane, Hakkâri, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Tunceli, Van	Adana, Antalya, Bursa, Gaziantep, Hatay, İçel, Isparta, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Karaman, Kırklareli, Kütahya, Manisa, Osmaniye	Bilecik, Burdur, Çanakkale, Edirne, Kilis, Yalova	Rize, Trabzon
LOGTEIH		Bitlis, İstanbul, Kütahya	Bursa, Van	Giresun, Ordu, Rize
LOGTCKH	Bartın, Bayburt, Çankırı, Corum, Erzincan, Giresun, Gümüşhane, Karabük, Kastamonu, Sinop, Trabzon	Batman, Bitlis, Bursa, Hakkâri, Iğdır, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Van	Çanakkale, Yalova	Rize, Zonguldak

Tablo 3.10.Devami

Değişkenler	HH	LL	HL	LH
LOGTTR	Ağrı, Ardahan, Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Hakkâri, Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Tunceli, Van	Adana, Aksaray, Antalya, Aydın, Balıkesir, Burdur, Bursa, Çanakkale, Denizli, Hatay, Isparta, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Kütahya, Manisa, Muğla, Niğde, Yalova	Edirne, Karaman, Yozgat	Gümüşhane
LOGTSAG	Adıyaman, Ardahan, Artvin, Batman, Bayburt, Bingöl, Diyarbakır, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Rize, Siirt, Şırnak, Trabzon, Tunceli	Balıkesir, Bilecik, Bursa, Çanakkale, Düzce, İstanbul, İzmir, Kırklareli, Kocaeli, Kütahya, Manisa, Sakarya, Tekirdağ, Yalova	Edirne	Ağrı, Mardin, Ordu, Şanlıurfa
LOGTDKD	Amasya, Ankara, Artvin, Bartın, Bayburt, Bolu, Çankırı, Çorum, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Karabük, Kastamonu, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Tokat, Trabzon, Zonguldak	Adana, Balıkesir, Bursa, Edirne, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, İstanbul, Kahramanmaraş, Kırklareli, Osmaniye, Siirt, Tekirdağ, Van, Yalova	Bilecik, Bitlis, Çanakkale, Kilis, Kütahya	Eskişehir, Kırıkkale
LOGTEH	Ankara, Artvin, Bayburt, Bingöl, Bolu, Çankırı, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Giresun, Gümüşhane, Karabük, Kastamonu, Kırıkkale, Kırşehir, Rize, Trabzon, Tunceli, Zonguldak	Balıkesir, Bitlis, Bursa, Çanakkale, İstanbul, İzmir, Kırklareli, Kocaeli, Kütahya, Manisa, Siirt, Tekirdağ, Yalova	Edirne, Hakkâri, Kilis	Afyon, Bartın, Çorum, Konya, Ordu
LOGTSG	Bingöl, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon, Tunceli	Balıkesir, Bilecik, Bursa, Çanakkale, Edirne, İstanbul, İzmir, Kırklareli, Kocaeli, Manisa, Tekirdağ	Aydın, Burdur, Kilis, Yalova	Bayburt, Çorum

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

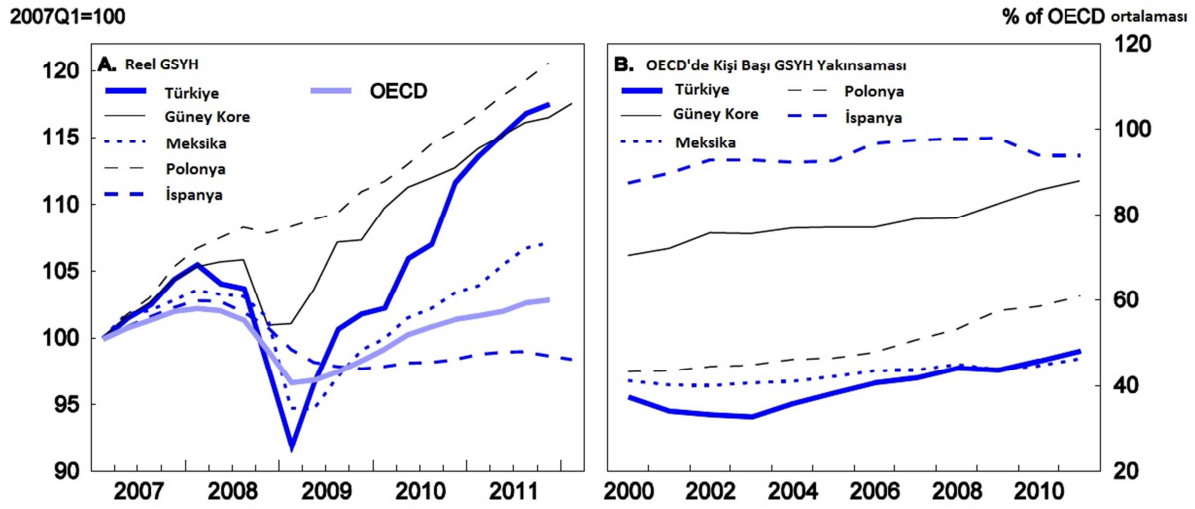
Çalışmada yapılan mutlak ve koşullu yakınsama sonuçlarına göre 2004-2011 döneminde sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından bir yakınsama elde edilememiştir. Başka bir ifadeyle bu dönemde Türkiye’de iller arasındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik farkı daralmamıştır. Koşullu yakınsama analizinde eklenen on fonksiyona ayrılmış kamu harcamalarını dikkate aldığımızda; %10 anlamlılık düzeyinde, Genel Kamu Hizmetleri ve Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri anlamlı çıkmıştır. Genel Kamu Hizmetlerinin katsayısı negatif, Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetlerinin katsayısı ise pozitif çıkmıştır. Genel Kamu Hizmetleri fonksiyonun altında çalışan kalemler özellikle yasama organları, dışişleri, maliye ve hazine hizmetleri, gümrük hizmetleri, borç yönetimi gibi işleyişleri gösterdiği için Genel Kamu Hizmetlerinin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini artırmadaki etkisinin negatif çıkması normal bir sonuç olarak görülmüştür. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetlerinin altında Hastalık ve Malullük Yardım Hizmetleri, Yaşlılık Yardımı Hizmetleri, Dul ve Yetim Aylığı Hizmetleri, Aile ve Çocuk Yardımı Hizmetleri, İşsizlik Yardımı Hizmetleri, İskân Yardımı Hizmetleri, Sosyal Güvenliği Bulunmayanlara Sağlanan Hizmetler, Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardımlara İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri kalemleri yer almaktadır. İlgili kalemler sosyo-ekonomik gelişmişliği artırabilecek olan direkt kalemler olması sebebiyle koşullu yakınsama sonuçlarında da pozitif katsayıya sahip olmuştur.

Ayrıca mutlak yakınsama analizinde mekânsal ağırlıklandırılmış sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi değişkeninin eklenmesi sonrasında analiz sonuçları sosyo-ekonomik gelişmişliğin pozitif mekânsal yayılma etkisine sahip olduğunu tespit etmişti.

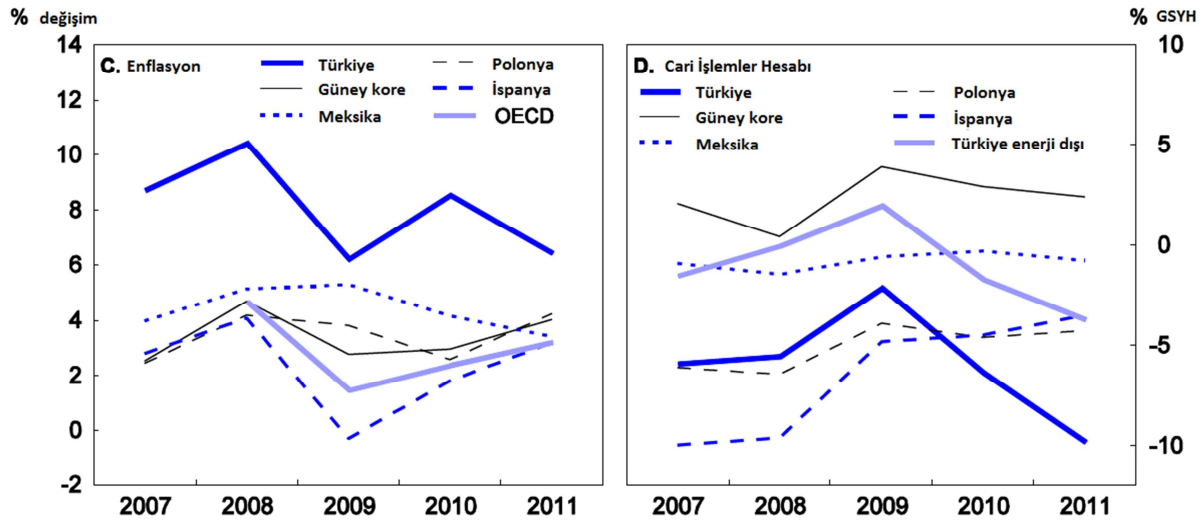
Gerek sosyo-ekonomik gelişmişliğin gerek kamu harcamalarının mekânsal yayılma etkilerini görmek için çalışmada ESDA analizi yapılmıştır. Analizde, 2004’den 2011’e gelindiğinde sosyo-ekonomik gelişmişliğin bölgesel ayrışmasının arttığı ve bu artışın Türkiye’nin batı bölgelerinde meydana gelen pozitif mekânsal yayılmadan ve kümelenmeden kaynaklandığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Türkiye 2000 ve 2001 yıllarında yaşamış olduğu ağır krizler sonrasında siyasi istikrarın sağlanması ile birlikte uygulamaya konulan politikalar ile başarılı bir makroekonomik performans göstermiştir. Aşağıda belirtilen OECD verilerine göre Türkiye reel GSYH’de OECD ortalamasının üzerinde olup 2007=100 endeksine göre de Meksika ve

İspanya'nın üstünde bir performans gerçekleştirmiştir. Kişi başı GSYH'nin OECD içerisindeki yakınsaması dikkate alındığında her geçen gün aradaki mesafe kısalmaktadır.

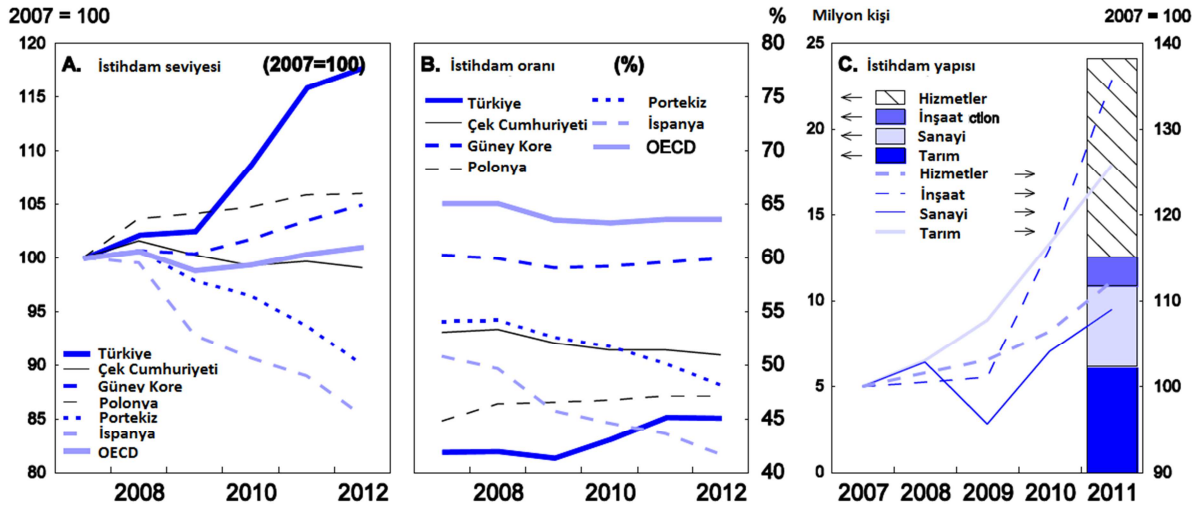

Şekil 3.12. GSYH OECD Görünümü
Kaynak: (OECD, 2012)

Şekil 3.13. Enflasyon ve Cari İşlemler Hesabı OECD Görünümü
Kaynak: (OECD, 2012)

Enflasyon performansındaki değişimde mali disiplini sağlama politikalarının istikrarlı bir şekilde devam ettirilmesi kayda değer sonuçlara ulaşılmasını sağlamıştır. Türkiye'nin cari işlemler hesabında enerji kalemi büyük bir rol oynamaktadır. Hükümet özellikle yenilenebilir enerji politikaları üzerinde çalışmalar yaparak enerji kaleminin vermiş olduğu cari işlemler hesabı açığını azaltmayı hedeflemektedir.

Şekil 3.14. İstihdam OECD Görünümü

Kaynak: (OECD, 2012)

İstihdam seviyesinde hem OECD ortalamasının hem Çek Cumhuriyeti, Güney Kore, Polonya, Portekiz ve İspanya gibi ülkelerin üzerinde bir başarı elde edilmiştir. Gerek hükümetin özgün politikaları gerek aşağıdaki tablolarda belirtilen OECD'nin politika tavsiyeleri doğrultusunda gerçekleştirilenler ile sürdürülebilir ekonomik performans ve mali yapı oluşturmada olumlu aşamalar kaydedilmiştir.

OECD Politika Tavsiyeleri	Resmi Mercilerce Uygulanan veya Planlanan Faaliyetler
Eğitim başarısını artırın. Minimum okullaşma kurallarını tamamen güçlendirin. Emek piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda eğitim müfredatını revize edin. Eğitim harcamalarını ve öğrenci başı okul fonlarını artırın. Bunu daha fazla yönetimsel sorumluluk çerçevesinde sağlayın. Yeni üniversiteleri yeterli düzeyde fonlayın.	Kızların okullara kaydının artırılması için ulusal kampanya 2005 yılında faaliyete geçirildi. Zorunlu eğitimdeki net okula kaydolma oranı 1997'de %85'ten 2011 yılında %99'a yükseldi. İlk ve ortaokuldaki eğitim müfredatı 2006'da ve 2012'de yeniden revize edildi. Eğitim araçları, ders kitapları ve öğretmen kılavuzları adapte edildi. Elektronik ortam okul kılavuzlarını azaltacak ve yerini alacak (Fatih Projesi). Mesleki ve teknik eğitim müfredatları da yeni mesleki ve teknik eğitim stratejisi altında revize edildi. Yerel makamlarca pilot deneyimler, her bir öğrenci için okul fonları ve okul yönetimi birçok şehirde başlatıldı. En son, Nisan 2012'de yapılan yasa ile zorunlu eğitim 12 yıla genişletilerek OECD ülkeleri arasında en uzunlardan biri haline gelmiştir. Bu süre 4'er yıllık dönemler ile üç periyoda bölünmüştür. Birinci dört yılın sonunda 10 yaşına erişmiş olanlara dini eğitim verilecektir. Mesleki eğitimde branşlaşma 15 yaşında başlayacaktır. Bu reform hızlı bir şekilde uygulanacaktır.

<p>İşgücü asgari maliyetlerini indirin.</p> <p>Ortalama ücretlere göre nispi asgari ücretleri azaltın ve bölgelerarası farklılaştırın.</p> <p>Sosyal güvenlik katkılarını kesin. Özellikle düşük maaşlarda.</p>	<p>Düşük gelirli çalışanlar için kişisel gelir muafiyeti 2008 yılında başlatıldı.</p> <p>İşveren sosyal güvenlik katkıları tüm çalışanlar için %5 oranında 2008 yılında azaltıldı. Ek istisnalar ile genç ve kadın işçiler için belirli bir limit oluşturuldu.</p> <p>2009 yılında küresel krize karşılık bu katkılar genç ve kadın işçilerin birinci yılları için ileriki dönemde kesildi. 6 aydan 54 aya kadar.</p> <p>Bu kesintiler 2011 yılından başlamak üzere tüm çalışanlar için uygulanabilir hale getirildi. Böylece işverenlerin toplam istihdam hacmi arttı.</p> <p>Nisan 2012'de yeni işçi alımında az gelişme göstermiş doğu bölgeleri için teşvik tedbiri getirildi. Sadece işverenlerin sosyal katkılarına değil aynı zamanda gelir vergilerine de.</p>
---	--

<p>İstihdam tedbiri mevzuatında reform yapın.</p> <p>Kıdem tazminatları reformu ve geçici çalışmaları kolaylaştırarak resmi sektörde istihdam tedbirlerini kolaylaştırın.</p> <p>Geçici bir temelde işgücü sözleşmelerinde daha fazla esnekliğe izin verin.</p>	<p>Meclis 2009 yılında işgücü ajanslarını geçici iş hizmetleri teklif etmeleri için yetkilendiren yasayı geçirdi. Fakat işçi sendikalarının güçlü mücadelesi ile Cumhurbaşkanlığı vetosu sonrası reform askıya alındı.</p> <p>Yeni kanun taslağı Kasım 2011'de sosyal taraflar için sunuldu.</p>
---	--

<p>Erken emeklilik teşviklerini azaltın.</p> <p>Erken emeklilik teşviklerini azaltmak için daha fazla aktüeryal faydalar ve genç emekliler için sağlık sigortası katkıları oluşturun.</p> <p>Emekli çalışanların kıdem tazminatı ödemelerini silin.(yeni çalışma kontratlarında)</p>	<p>Vergi tevkifatlı sosyal güvenlik emeklilik sonrası yeniden istihdam edilen çalışanlar için başlatıldı.</p> <p>2011'de part-time, sezonluk ve diğer atıtipik çalışanlar için sosyal sigorta kapsamını genişleten yasa yapıldı.</p> <p>Böylece kendi katkılarını tam olarak ödemiş oldular.</p> <p>Yeni yasa Haziran 2012'de bireysel emeklilik sistemi için yeni teşvikler getirerek yürürlüğe girdi(%25 devlet katkısı ile).</p>
--	---

<p>Ürün piyasası düzenlemelerini basitleştirin.</p> <p>Ürün piyasası düzenlemelerini modernize edin. Özellikle sektörel lisanslama kurallarını.</p> <p>Elektrik endüstrisinde daha fazla rekabeti cesaretlendirin.</p>	<p>Çevresel konulara ilişkin izinler tek bir çevre izninde elektronik olarak yönetilen sistemde birleştirildi ve gerekli dokümanlar sadeleştirildi.</p> <p>YOİKK danışmanlık hizmetlerine devam etmektedir.</p> <p>Rekabet Kurumu Şubat 2012'de ilk raporunu yayınladı. Kalan engellerle rekabet edilmesi analiz edildi ve elektrik, doğal gaz, havayolları, demir yolları, deniz ulaşımı, bankacılık, geniş bant internet hizmetleri ve tıbbi ürünler sektörlerini içeren bir çerçevede ileri rekabet ölçümleri önerildi.</p>
--	--

<p>Kamu ortaklığı kapsamını azaltın.</p> <p>Yabancı mülkiyet için engelleri kaldırarak ulusal enerji, telekomünikasyon, ulaşım ve bankacılık özelleştirmelerini kolaylaştırın.</p>	<p>Özelleştirme arzları yabancı tarımcılar için 2006 yılında açıldı.</p> <p>Telekomünikasyon, petrol rafinesi ve petrokimyasallardaki yabancı yatırımcıların payları ve kazançları kontrol altında tutulmaktadır.</p> <p>Büyük ölçekteki özelleştirme arzları elektrik üretimi ve dağıtımını ve gaz dağıtımını 2012 yılında planlandı.</p>
<p>İşletmeye geçişteki idari yükleri azaltın.</p> <p>Küçük işletmeler için düzenleyici zorunlulukları basitleştirin.</p> <p>Şirketlerin bankacılık ve sermaye piyasası finansmanı kolaylaştırın.</p>	<p>Yeni bir merkezi kayıt tesisi, online şirket kurulumu-kayıd ve devlet ile ajanslar arasında bilgi paylaşımı için inşa ediliyor.</p> <p>Gıda üretimi lisanslaması Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından merkezileştirildi.</p> <p>Temmuz 2012'de yürürlüğe giren yeni ticari kodlar Meclis tarafından kabul edildi.</p> <p>Kurumsal olmayan tüm ölçekteki firmalar için uluslararası standartlar çerçevesindeki finansal hesap denetiminin yayını şart koşmaktadır.</p> <p>Küçük firmaların kaygıları ve şikayetleri üzerine küçük işletme hesapları için lisanslı muhasebe firmalarının aksine yetkili özel denetimcilerce yapılması ile kolaylaştırıldı.</p>
<p>Tarımsal reformları tamamlayın ve korunaklı yapıdan rekabetçi yapıya doğru dönüştürmeye devam edin.</p> <p>Nitelikli çiftçiler için doğrudan gelir desteği ile ürün spesifik ürün sübvansiyonunu yer değiştirin.</p> <p>Tüm girdi piyasalarında rekabeti artırın.</p> <p>Toprak birleştirmelerini kolaylaştırın ve Türkiye'nin Dünya Ticaret Örgütü'nde ve Avrupa Birliği müzakerelerindeki liberalleşme hedeflerini öngörün.</p>	<p>Doğrudan gelir desteği payları OECD görüşleri doğrultusunda 2000'lerin başında tarımsal destek bütçesinin farkı artan bir şekilde azaltıldı.</p> <p>Fakat devlet bir sonraki aşamada tekrar yükseltmek için niyetini deklare etti.</p> <p>Tarım politikalarında yeni bir yaklaşım 2010 yılında ilan edildi. Bu yaklaşım ülkedeki 30 tarımsal havzayı ayırt etmektedir ve her bir havzadaki ekolojik koşullara göre ürünler üzerinde farklılaştırılmış desteği amaçlanmaktadır. 2012'den beri, bu destek bölge temelli ödemeler boyunca esasen sağlanmaktadır.</p> <p>Sulama yatırımları ve toprak birleştirme faaliyetleri hızlandırılmış ve özellikle yüksek öncelikli bölgelere Güney Doğu Anadolu Doğu Anadolu ve Konya havzasına yapılmaktadır.</p> <p>Yeni sulama projeleri etkin su kullanımını artıracaktır.</p>

Kaynak: (OECD, 2012)

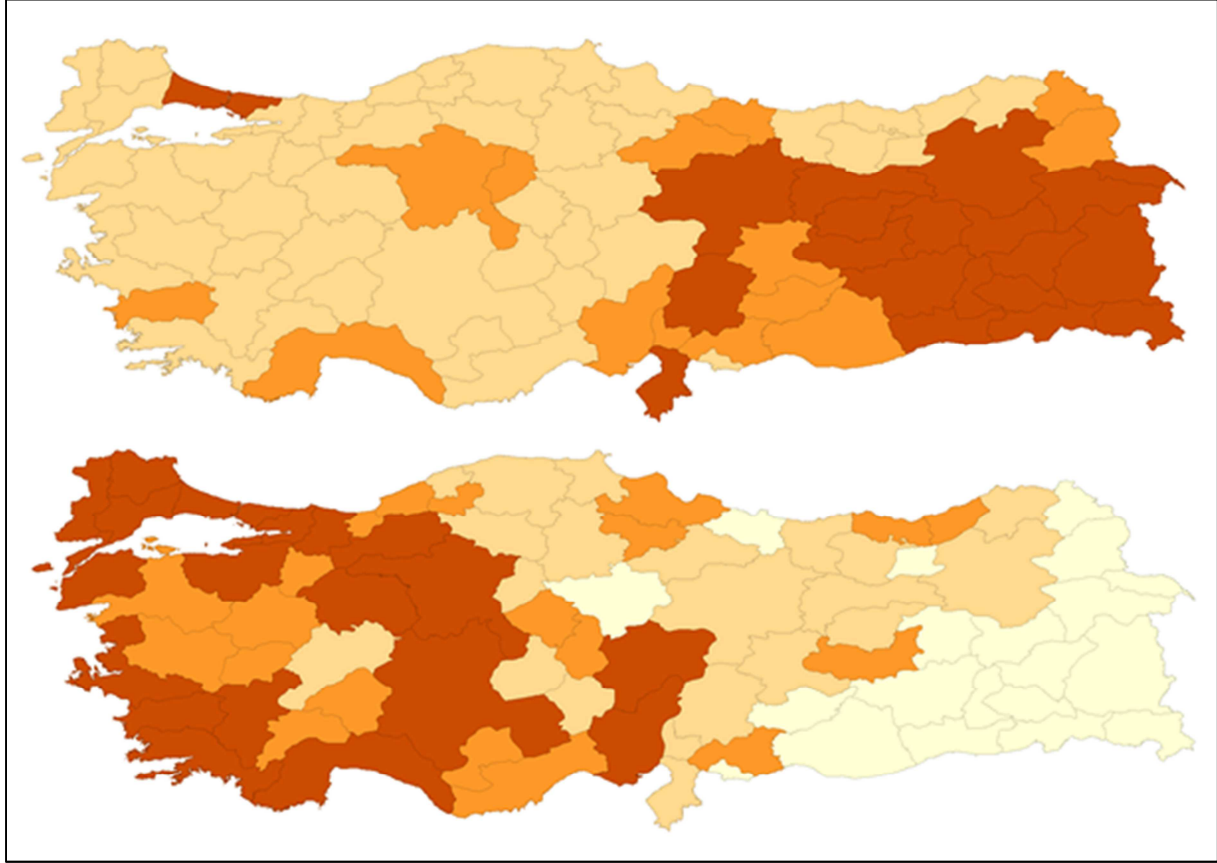
Elde edilen başarılı ekonomik performansa rağmen Türkiye'de çok uzun zamandır süre gelen coğrafi, tarihsel, sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel vb. nedenlerin oluşturduğu bölgesel eşitsizlik, elde edilen başarının ve performansın ülke geneline yayılmasını ve bölgelerarası farkın kapanmasını engellemektedir. Türkiye'de temel devlet politikalarından birisi de süregelen bu bölgesel eşitsizliği ortadan kaldırarak ekonomik ve sosyal refahı genele yaymaktır. Bu bağlamda bir toplumun ekonomik ve sosyal refahını aynı anda belirten sosyo-ekonomik gelişmişlik ve ekonomik ve sosyal refahı geliştirmede temel bir devlet aracı olan kamu harcamaları araştırmanın parametreleri olarak belirlenmiştir.

Analiz sonuçları açıkça göstermektedir ki sosyo-ekonomik gelişmişliğin bölgelerarası farklılıklarını gidermede kamu harcamaları tek başına yeterli bir araç değildir. Çalışmanın inceleme dönemi olan 2004-2011 arasında sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi düşük olan bölgelere devlet ciddi harcamalar ve yatırımlar gerçekleştirmiştir. Özellikle iskân ve toplum refahı hizmetleri, sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri ve sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri gibi sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini artıracı olan kamu harcamaları sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi düşük olan bölgelere kişi başında artırılmıştır. Fakat bu ilerlemeler bölgelerarası farkın kapanmasına yeterli olmamıştır.

Bölgelerarası bu farkın kapanmamasının ana nedeni uzun dönemdir Türkiye’de yaşanan terör olgusudur. Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu’da süregelen terör olayları bölgenin ekonomik ve sosyal refahının gelişmesini engellemektedir. Tablo 3.11 ve 3.12’de belirtilen dönemlerde meydana gelen terör olayları ile ilgili bilgiler sunulmaktadır. Ayrıca Harita 3.33’de 2011 yılı sosyo-ekonomik gelişmişlik (haritanın alt kısmı) ile 1984-2008 döneminde PKK terör örgütü tarafından gerçekleştirilen terör olayları sayısı (haritanın üst kısmı) karşılaştırılması gösterilmektedir. Veriler ve görseller açıkça göstermektedir ki sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi düşük olan bölgelerde terör olaylarının çok olduğunu, bu durumun da sosyo-ekonomik gelişmişliği düşük olan bölgelerin yüksek olan bölgeleri yakalayamadığını ve makasın giderek açıldığını göstermektedir.

Terörle birlikte ilgili bölgelerde ekonomik ve sosyal refahın düşmesi göç yaşanmasına neden olmaktadır. Türkiye’de çok uzun bir zamandır doğudan batı bölgelerine doğru göç yaşanmaktadır. Tablo 3.13’de 2007-2011 dönemindeki net göç hızları sunulmaktadır. Terör olaylarının yoğun olduğu bölgelerde göç hızları paralellik göstermektedir.

Harita 3.33. Terör Olayları İle Sosyo-ekonomik Gelişmişliğin Karşılaştırılması

Tablo3.11. Toplam Terör Olayları Sayısı 2000-2010 Dönemi

Sıra	İller	2000-2010 Toplam Terör Olayları Sayısı	Sıra	İller	2000-2010 Toplam Terör Olayları Sayısı
1	İstanbul	81	17	Muş	3
2	Hakkâri	32	18	Siirt	3
3	Diyarbakır	19	19	Adana	3
4	Bingöl	16	20	Malatya	2
5	Ankara	14	21	Kocaeli	2
6	Tunceli	12	22	Batman	2
7	Van	8	23	Gazi Antep	2
8	Şırnak	7	24	Aydın	2
9	Mardin	7	25	Gümüşhane	2
10	İzmir	7	26	Tokat	2
11	Ağrı	6	27	Şanlı Urfa	1
12	Erzincan	5	28	Osmaniye	1
13	İçel	5	29	Eskişehir	1
14	Antalya	4	30	Muğla	1
15	Hatay	4	31	Ordu	1
16	Elâzığ	3	32	Samsun	1

Kaynak: (GTD, 2012)

Tablo 3.12.PKK Tarafından Gerçekleştirilen Katliam Sayıları 1984-2008

Sıra	İl	Katliam Sayısı	Sıra	İl	Katliam Sayısı
1	Mardin	56	18	Sivas	5
2	Diyarbakır	47	19	Ağrı	4
3	Siirt	38	20	Muş	4
4	Şırnak	34	21	Osmaniye	3
5	Hakkâri	26	22	Şanlıurfa	3
6	Bingöl	23	23	Ardahan	2
7	Batman	22	24	Kars	2
8	Bitlis	21	25	Adana	1
9	Van	17	26	Adıyaman	1
10	Elazığ	11	27	Ankara	1
11	Tunceli	11	28	Antalya	1
12	Kahraman Maraş	10	29	Aydın	1
13	Erzurum	10	30	Gaziantep	1
14	Hatay	8	31	Kırıkkale	1
15	İstanbul	7	32	K.İrak	1
16	Erzincan	6	33	Malatya	1
17	İğdir	5	34	Ordu	1
			35	Tokat	1

Kaynak: (Özdağ, 2009)

Uzun bir dönemdir süregelen ulusal ve uluslararası çapta terör olayları 40.000'den fazla insan kaybına, 100 milyar doların üstünde görünen kaynak harcanmasına (Loğoğlu, 2008; Yıldırım & Öcal, 2012) neden olmuştur. Türkiye'de bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farkının oluşmasının temel nedeni terör sorunudur⁷. Terör sorunun çözülmesi durumunda özellikle savunma harcamalarında gerçekleştirilebilecek olan tasarruflar ile bölgede sosyo-ekonomik gelişmişliği artıracak politikalar ve yatırımlar yapılabilecektir. Böylece bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farkı kapanabilecek ve sosyal ve ekonomik refah toplumun tüm kesimine ve bölgelerine yayılabilecektir.

⁷ Terör olayları sayıları (Özdağ, 2009) ve (GTD, 2012) 'den oluşturulmuştur. Ayrıntılı bilgi Ek 7'de yer almaktadır.

Tablo 3.13.Net Göç Hızı 2007-2011 Dönemi

Sıra	İl	2011-2010	2010-2009	2009-2008	2008-2007	Ortalama	Sıra	İl	2011-2010	2010-2009	2009-2008	2008-2007	Ortalama
1	Yozgat	-24,75	-27,83	-15,96	-30,04	-24,65	41	Rize	-0,01	-5,46	-6,7	-1,79	-3,49
2	Ardahan	-16,29	-21,31	-29,67	-24,7	-22,99	42	Konya	-1,18	-4,37	-2,49	-5,7	-3,44
3	Muş	-13,81	-14,78	-24,48	-38,42	-22,87	43	Uşak	-4,36	-1,67	-2,83	-4,65	-3,38
4	Kars	-18,54	-22,12	-21,4	-28,02	-22,52	44	Karaman	-7,54	-6,21	-2,46	3,3	-3,23
5	Ağrı	-17,27	-14,68	-19,34	-28,26	-19,89	45	Hatay	-5,18	-2,68	-2,58	-2,24	-3,17
6	Bitlis	-15,3	-13,74	-14,78	-27,86	-17,92	46	Gümüşhane	10,92	-9,83	-	13,37	1,58
7	Van	-46,67	-7,77	-4,21	-9,01	-16,92	47	Malatya	4,51	-7,55	-3,25	-3,17	-2,37
8	Erzurum	-7,5	-16,02	-11,37	-31,23	-16,53	48	Kastamonu	-1,28	-4,45	-4,22	2,14	-1,95
9	Mardin	-7,63	-6,72	-29,39	-18,25	-15,5	49	Karabük	-3,76	0,57	-3,34	-0,49	-1,76
10	Bayburt	-7,44	-10,64	-17,5	-25,48	-15,27	50	Manisa	-2,02	-2,46	-4,11	2,16	-1,61
11	Kırkkale	-19,06	-24,07	1,05	-18,6	-15,17	51	Osmaniye	-5,64	-0,13	-2,44	2,43	-1,45
12	Çorum	-13,5	-15,56	-16,56	-15	-15,16	52	Mersin	-1,98	-0,79	-0,51	-2,08	-1,34
13	Iğdır	-8,77	-9,1	-15,18	-20,42	-13,37	53	Erzincan	-	12,44	8,18	3,65	-4,73
14	Adıyaman	-16,81	-10,08	-10,49	-14,96	-13,09	54	Batman	-2,8	1,42	2,96	-6,57	-1,25
15	Sivas	-11,49	-12,22	-8,44	-18,15	-12,58	55	Burdur	-3,34	2,07	-2,05	-1,39	-1,18
16	Tokat	-11,06	-24,88	-2,49	-10,15	-12,15	56	Isparta	-7,13	-7,2	6,7	2,94	-1,17
17	Siirt	-12,66	-16,69	-10,88	-2,52	-10,69	57	Edirne	-0,24	-2,08	5,76	-7,69	-1,06
18	Kırşehir	-10,23	-12,32	-5,54	-11,12	-9,8	58	Çankırı	-	20,88	-	35,23	46,09
19	Niğde	-15,44	-14,87	-9,34	3,43	-9,06	59	Denizli	-0,42	-1,72	-1,71	0,66	-0,8
20	Zonguldak	-12,71	-12,12	-7,14	-3,05	-8,76	60	Kırklareli	0,44	2,27	-2,65	-1,37	-0,33
21	Bingöl	-5,67	-7,79	-14,52	-4,73	-8,18	61	Bilecik	1,65	0,83	0,16	-3,03	-0,1
22	Ordu	-14,6	-11,54	-1,33	-5,18	-8,16	62	Bartın	-5,64	-5,08	2,45	11,36	0,77
23	Kütahya	-5,49	-7,78	-5,09	-13,34	-7,93	63	Sinop	-2,85	5,24	0,02	4,13	1,64
24	Afyonkarahisar	-9,75	-9,51	-2,89	-9,41	-7,89	64	Gaziantep	4,2	2,39	1,18	0,59	2,09
25	Diyarbakır	-6,48	-6,55	-7,58	-10,73	-7,84	65	Bahkesir	0,44	1,41	1,74	5,57	2,29
26	Nevşehir	-8,36	-11,04	-5,97	-4,78	-7,54	66	Bolu	4,2	-0,19	9,93	-3,65	2,57
27	Amasya	-8,38	-5,95	-5,09	-7,76	-6,8	67	Aydın	1,02	0,05	0,9	9,15	2,78
28	Artvin	0	-5,28	-8,07	-11,7	-6,26	68	Kayseri	2,07	6,06	1,86	1,18	2,79
29	Kilis	-13,79	-6,15	-8,28	3,2	-6,26	69	Çanakkale	3,41	2,36	1,28	4,53	2,9
30	Hakkâri	-1,31	-12,7	-14,06	3,18	-6,22	70	Sakarya	4,4	1,86	4,32	4,04	3,66
31	Aksaray	-6,22	-8,09	-6,27	-3,9	-6,12	71	Düzce	1,68	2,74	8,11	5,52	4,51
32	Kahramanmaraş	-8,77	-7,07	-8,08	0,55	-5,84	72	İzmir	2,26	2,91	6,97	7,2	4,84
33	Elazığ	-5,7	-7,01	-3,81	-6,41	-5,73	73	İstanbul	8,98	7,77	3,06	2,1	5,48
34	Şırnak	-1,21	-4,22	-10,79	-6,16	-5,6	74	Bursa	6,05	5,94	4,03	14,29	7,58
35	Samsun	-6,61	-7,48	-0,57	-4,23	-4,72	75	Muğla	6,95	7,71	2,22	13,93	7,7
36	Şanlıurfa	-3,31	-3	-4,92	-7,45	-4,67	76	Ankara	11,2	10,41	8	6,74	9,09
37	Tunceli	-2,72	1,85	-25,03	9,22	-4,17	77	Eskişehir	9,18	6,41	12,15	13,25	10,25
38	Trabzon	-17,78	-9,66	13,68	-1,48	-3,81	78	Kocaeli	8,3	9,74	7,94	15,56	10,39
39	Giresun	-5,44	-7,22	-6,14	3,68	-3,78	79	Antalya	13,23	12,84	8,93	19,68	13,67
40	Adana	-5,62	-2,06	-0,21	-6,31	-3,55	80	Yalova	2,35	-2,59	10,1	52,58	15,61
							81	Tekirdağ	16,58	14,99	11,03	33,19	18,95

Kaynak: (TÜİK, 2012)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada yapılan mutlak yakınsama analizi sonuçlarına göre 2004-2011 döneminde bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi birbirine yakınsamamıştır. Mekânsal ağırlıklandırılmış sosyo-ekonomik gelişmişlik değişkeni modele eklendiğinde bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişliğin pozitif mekânsal taşıma etkilerinin olduğu tespit edilmiştir. Bu pozitif mekânsal taşıma etkileri LISA analizi ile Türkiye'nin batı bölgelerinde gerçekleştiği ortaya konmuştur. 2004-2011 dönemi içerisinde Afyonkarahisar, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bartın, Bilecik, Bolu, Burdur, Bursa, Çanakkale, Denizli, Düzce, Edirne, Eskişehir, Isparta, İstanbul, İzmir, Kırklareli, Kocaeli, Konya, Kütahya, Manisa, Muğla, Sakarya, Tekirdağ, Uşak, Yalova, Zonguldak illeri lokal mekânsal kümelenme içerisine girmiştir. Bu bölgede meydana gelen sosyo-ekonomik gelişmişliğin pozitif mekânsal taşmaları Türkiye'de sosyo-ekonomik gelişmişliğin mekânsal ayrışmasını artırmıştır.

Sosyo-ekonomik gelişmişliği düşük olan Ağrı, Ardahan, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Erzurum, Hakkâri, Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Van illerinin oluşturmuş olduğu lokal mekânsal kümelenme, bu bölgelerde uzun bir dönemdir yaşanan terör olayları ile paralellik göstermektedir. Bu bağlamda bölgede yaşanan terör probleminin çözülmesi durumunda sosyo-ekonomik gelişmişlik bölgede artacaktır. Böylece bu bölgede de sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesinde pozitif mekânsal yayılmalar görülebilecek ve doğu-batı ikilemini azaltabilecektir.

Ayrıca çalışmada yapılan koşullu yakınsama sonuçlarına göre kamu harcamaları bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesinin birbirine yakınsamasını sağlamamıştır. Bu sonuç göstermektedir ki Türkiye'de bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farkını gidermede ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişliğini artırmada kamu harcamaları tek başına yeterli bir araç değildir. Türkiye'de coğrafi, tarihsel, sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel vb. nedenler bölgesel eşitsizliği tetiklemekte kamu yatırımlarının verimliliğini ve özel teşebbüsün sosyo-ekonomik gelişmişliği düşük olan bölgelere yeni yatırımlar yapmasını engellemektedir. Sosyo-ekonomik gelişmişliği düşük olan bölgelerde aynı zamanda bölgesel dinamikleri dikkate alan özel yatırımlar planlanmalı ve gerçekleştirilmelidir. Devletin dışında özel teşebbüsün de sosyo-ekonomik gelişmişliği düşük olan bölgelere yatırım yapabilmesi için terörün meydana getirdiği güvenlik sorununun çözülmesi gereklidir.

2004-2011 döneminde Orta ve Doğu Karadeniz ile Doğu Anadolu'nun kuzeyinde önemli bir sosyo-ekonomik gelişme yaşanmıştır. Her ne kadar toplamda bölgelerarası farklar

kapanmasa da, bu gelişme zaman içinde bölgenin sorunlarının çözülmesi ve terörün azalması ile Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerine doğru bir taşma-yayılma (spillover) etkisi üretebilecek güçtedir.

Öneriler;

- Terör sorununun çözümü bölgesel gelişme farklarının azaltılması için önemlidir. Bu yönde güçlü adımlar atılmalı, politik yapının yanı sıra sosyal ve ekonomik çevreyi de düzenleyici faaliyetler gerçekleştirilmelidir.
- Kamu harcamalarının etkileri dikkate alınarak bölgesel kalkınma sürecinde planlama önemle ele alınmalıdır.
- Taşma etkisinin olabileceği olası bölgelerde planlama ve bölgesel etkiler ilgili aktörlerle ve merkezi yönetimin koordinasyonunda dikkatle yürütülmelidir.
- Negatif mekânsal kümelenmelerin bulunduğu iller için ekstradan bir teşvik mekanizması devreye sokulmalıdır.
- Bölgesel potansiyelin daha hızlı harekete geçirilmesi için lokal mekânsal analizde negatif kümelenmenin bulunduğu illerdeki Kalkınma Ajanslarının daha güçlü proje desteği vermesi sağlanmalıdır.
- Asgari ücret ile ilgili bölgesel düzenleme yapılarak, devlet desteği ile daha yüksek ücret seviyesi sağlanmalıdır.
- Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde sosyo-ekonomik gelişmişliğin artırılmasında sadece ulusal değil aynı zamanda uluslararası piyasalara yönelik üretimin geliştirilmesi gereklidir. Bu bölgelerden ulusal ve uluslararası bölgelere üretimin sürekli ve hızlı aktarımı için bölgede lojistik merkezleri kurulmalıdır. Uluslararası tren yolları projeleri ile uluslararası piyasalara entegrasyon sağlanmalıdır.
- Orta ve Doğu Karadeniz bölgelerinde gerçekleşen sosyo-ekonomik gelişmişliğin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine doğru taşma etkilerini gerçekleştirebilmek ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri üretiminin Orta ve Doğu Karadeniz bölgeleri aracılığıyla uluslararası piyasalara taşımak için bu bölgeler arasındaki otoyol çalışmalarının tamamlanması gereklidir.

KAYNAKÇA

- Akat, A. S. & Gürsel, S., 2008. *Araştırmanın Başlıca Bulguları ve Politika Önerileri*, İstanbul: BETAM Kamu Harcamalarının Bileşiminin Büyüme ve Refah Etkileri.
- Akdoğan, A., 2009. *Kamu Maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akpan, P. L., 2009. *Social Science Research Network*. [Çevrimiçi]
Available at: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1445406
[15 Ocak 2013 tarihinde erişilmiştir].
- Aksoy, Ş., 1994. *Kamu Maliyesi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Ansah, J. P., 2010. *Negotiating Fiscal Sustainability against Socio-Economic Development: A Model-Based Policy Analysis*. Soul, Korea,
<http://www.systemdynamics.org/conferences/2010/proceed/papers/P1073.pdf>.
- Anselin, L., 1988. *Spatial Econometrics Methods and Models*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Anselin, L., 1992. *Spatial Data Analysis with GIS: An Introduction to Application in the Social Sciences*, Santa Barbara: National Center for Geographic Information and Analysis, University of California.
- Anselin, L., 1995. Local Indicator of Spatial Association - LISA. *Geogr Anal*, Issue 27, pp. 93-115.
- Anselin, L., 1999. Interactive Techniques and Exploratory Spatial Data Analysis. %1 içinde *Geographical Information Systems: Principles, Techniques, Management and Applications*. New York: Wiley, pp. 251-264.
- Anselin, L., Sridharan, S. & Gholston, S., 2007. Using Exploratory Spatial Data Analysis To Leverage Social Indicator Database: the Discovery of Interesting Patterns. *Sos Indic Res*, Issue 82, pp. 287-309.
- Anselin, L., Syabri, I. & Kho, Y., 2006. GeoDa: An Introduction To Spatial Data Analysis. *Geogr Anal*, Issue 38, pp. 5-22.
- Arısoy, İ., Ünlükaplan, İ. & Ergen, Z., 2010. Sosyal Harcamalar ve İktisadi Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisinde 1960 – 2005 Dönemine Yönelik Bir Dinamik Analiz. *Maliye Dergisi*, 1(158), pp. 398-421.
- Aroca, P., Guo, D. & Hewings, G. J. D., 2006. *Spatial Convergence in China: 1952-99*, Helsinki: UNU-WIDER Research Paper No. 2006/89.
- Ateş, S., 1996. Ekonomik Büyümeye Yaklaşımlar ve Yakınsama Sorunu. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(1), pp. 79-103.
- Ateş, S., 2001. *Kamu Harcamaları ve Vergi Politikalarının Uzun Dönemli Büyüme Sürecine Etkileri: Yeni İçsel Büyüme Modelleri Açısından Bir Bakış ve Türkiye Örneği*, Ankara: Working Paper presented in International METU Conference in Economics V September, 10-13, 2001.
- Bakırtaş, İ., 2003. Kamu Harcamalarının Temel Makroekonomik Göstergelerle İlişkisi ve Nedenselliği (1983-2000 Türkiye Örneği). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(9), pp. 41-66.
- Bakış, O., Jobert, T. & Tuncer, R., 2008. *Kamu Harcamaları ve Büyüme, Zaman Serileri Analizi*, İstanbul: BETAM Kamu Harcamalarının Bileşiminin Büyüme ve Refah Etkileri.

- Barro, R. J., Mankiw, N. G. & Sala-i-Martin, X., 1995. Capital Mobility in Neoclassical Models of Growth. *The American Economic Review*, 85(1), pp. 103-115.
- Barro, R. J. & Sala-i-Martin, X., 1992. Convergence. *Journal of Political Economy*, 100(2), pp. 223-251.
- Barro, R. J. & Sala-i-Martin, X., 1995. *Economic Growth*. 1. dü. New York: McGraw-Hill.
- Barro, R. J. & Sala-i-Martin, X., 2004. *Economic Growth*. 2. Edition dü. London: The MIT Press.
- Battisti, M. & Di Vaio, G., 2008. A Spatially Filtered Mixture of Beta Convergence Regressions for EU Regions 1980-2002. *Emp Econ*, Cilt 34, pp. 105-121.
- Bivand, R. S. & Brunstad, R. J., 2002. *Regional growth in Western Europe: an empirical exploration of interactions with agriculture and agricultural policy*, s.l.: Discussion Paper 01/02 Norwegian School of Economics and Business Administration.
- Bohner, M., Gelles, G. & Heim, J., 2010. Multiplier-accelerator Models on Time Scales. *International Journal of Statistics and Economics*, 4(10), pp. 1-12.
- Cass, D., 1965. Optimum Growth in an Aggregative Model of Capital Accumulation. *Review of Economic Studies*, 32(91), pp. 233-240.
- Celebioglu, F. & Dall'erba, S., 2010. Spatial Disparities Across the Regions of Turkey: An Exploratory Spatial Data Analysis. *Ann Reg Sci*, pp. 379-400.
- Ceylan, R., 2010. Yakınsama Hipotezi: Teorik Yaklaşımlar. *Sosyo Ekonomi*, Ocak-Haziran(1), pp. 47-60.
- Choudhury, M., 2006. [Çevrimiçi]
Available at: <http://planningtripura.gov.in/THDR/backgroundreport/Public%20Expenditure.pdf>
[%1 tarihinde erişilmiştir20 Aralık 2012].
- Cuffaro, M., Cracolici, M. F. & Nijkamp, P., 2006. *Economic Convergence vs. Socio-Economic Convergence in Space*, Amsterdam: No 20, Serie Research Memoranda from VU University Amsterdam, Faculty of Economics, Business Administration and Econometrics.
- Çalışkan, A., Civan, A. & Karakuyu, M., 2011. Where Should We Spend Government's Money? The Effect of Public Sector Investments on Socioeconomic Development in Turkey. *European Journal of Economic and Political Studies*, 4(1), pp. 1-12.
- Çelebioğlu, F. & Altay, H., 2009. *Democracy and Economic Development in Turkey: An Exploratory Spatial Data Analysis*. Sarajevo, 1. International Symposium on Sustainable Development, June 9-10 2009.
- Çetinkaya, M. & Şahin, A., 2009. Türkiye'de Toplam Kamu Harcamaları ve Üretim İlişkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(22), pp. 105-115.
- Dall'erba, S., 2005. Distribution of Regional Income and Regional Funds in Europe 1989-1999: An Exploratory Spatial Data Analysis. *Ann Reg Sci*, pp. 121-148.
- Dall'erba, S. & Gallo, J. L., 2008. Regional Convergence and the Impact of European Structural Funds Over 1989-1999: A Spatial Econometric Analysis. *Papers in Regional Science*, 87(2), pp. 219-244.

- Devrim, F., 1998. *Kamu Maliyesine Giriş*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- DİB, 2013. *T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı*. [Çevrimiçi]
Available at: <http://www.diyanet.gov.tr/>
[15 Nisan 2013 tarihinde erişilmiştir].
- Dileyici, D., 2004. Devletin Mali Alandaki Rol ve Fonksiyonlarındaki Değişim. %1 içinde *Kamu Maliyesinde Çağdaş Yaklaşımlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, pp. 27-49.
- Dincer, B., Özaslan, M. & Kavasoglu, T., 2003. *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2003)*, Ankara: DPT.
- Dinçer, B., Özaslan, M. & Satılmış, E., 1996. *İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (1996)*, Ankara: DPT.
- Diniz, F. & Sequeira, T., 2012. A Social and Economic Development Index: NUTS Ranking in Portugal. *American Journal of Economics*, pp. 146-163.
- Dinler, Z., 2001. *Bölgesel İktisat*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Doğruel, F. & Karaman, F. N., 2008. The Role of Investments in Universities and in Airports on the Regional Convergence. *Topics in Middle Eastern and North African Economies*, Cilt 10, pp. 1-26.
- Durkaya, M., 2012. Türkiye'de Kamu Harcamaları ve Özel Tüketim İlişkisi. *Maliye Dergisi*, 1(163), pp. 118-129.
- Edizdoğan, N., 2008. *Kamu Maliyesi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Eğilmez, M., 2013. *İnsani Gelişme Sıralamasında Türkiye'nin Yeri*. [Çevrimiçi]
Available at: <http://www.mahfiyegilmez.com/2013/03/insani-gelismislik-sralamasnda.html?m=1>
[18 Mart 2013 tarihinde erişilmiştir].
- Eker, A., 1996. *Kamusal Maliye*. İzmir: Maliye Bölümü Masaüstü Yayıncılık Birimi.
- Elveren, A. Y., 2012. Military Spending and Income Inequality: Evidence on Cointegration and Causality for Turkey, 1963–2007. *Defence and Peace Economics*, 23(3), pp. 289-301.
- Eraydın, K., Gül, E., Çevik, B. & Demir, E., 2012. *Türkiye'de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması*, İstanbul: Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü.
- Erdoğan, S., Yalçın, M. & Dereli, M. A., 2011. *KRİMİNOLOJİDE COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİ VE MEKANSAL İSTATİSTİKSEL YÖNTEMLERİN KULLANIMI: HIRSIZLIK ÖRNEĞİ*. Ankara, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 13. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı.
- Erkan, H., 1998. *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ertur, C. & Koch, W., 2006. Regional Disparities in the European Union and the Enlargement Process: An Exploratory Spatial Data Analysis 1995-2000. *Ann Reg Sci*, pp. 723-765.
- Fingleton, B., 2001. Equilibrium and Economic Growth: Spatial Econometric Models and Simulations. *Journal of Regional Science*, 41(1), pp. 117-147.

- Genç, A. et al., 2009. *Konya İli Örneğinde Nüfus Tahmin Yöntemleri*. Konya Ereğli, I. Ulusal Ereğli Meslek Yüksekokulu Tebliğ Günleri.
- Gezici, F. & Hewings, G. J., 2003. *Spatial Analysis of Regional Inequalities in Turkey*. Jyväskylä, Finland, 43rd Congress of European Regional Science.
- Gezici, F. & Hewings, G. J., 2004. Regional Convergence and the Economic Performance of Peripheral Areas in Turkey. *RURDS*, 2(16), pp. 113-132.
- Gezici, F. & Hewings, G. J., 2007. Spatial Analysis of Regional Inequalities in Turkey. *European Planning Studies*, 15(3), pp. 383-403.
- GTD, 2012. *Global Terrorism Database*. [Çevrimiçi]
Available at: <http://www.start.umd.edu/gtd/>
[14 Ekim 2012 tarihinde erişilmiştir].
- Gupta, S., Clements, B. & Tiongson, E., 1998. Public Spending on Human Development. *Finance and Development (IMF)*, September, pp. 10-13.
- Haller, H., 1985. *Maliye Politikası Teorik Esasları ve Temel Problemleri*. 2.Baskı Çev:Salih Turhan dü. İstanbul: Gür-Ay Matbaası.
- Herekman, A., 1996. *Kamu Maliyesi*. İstanbul: Sevinç Matbaası.
- Ildırar, M., 2004. *Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Jaffee, D., 1998. *Levels of Socio-economic Development Theory*. London: Praeger Publishers.
- Kalkınma Bakanlığı, 2012. *Kalkınma Bakanlığı Duyuru Arşivi*. [Çevrimiçi]
Available at: http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/view/14197/BASIN_A%C3%87IKLAMASI-sege_2011-v6.pdf
[25 Mayıs 2012 tarihinde erişilmiştir].
- Kalkınma Bakanlığı, 2012. *T.C. Kalkınma Bakanlığı*. [Çevrimiçi]
Available at: <http://www.kalkinma.gov.tr>
[21 Şubat 2012 tarihinde erişilmiştir].
- Kalkınma Bakanlığı, 2013. *www.dpt.gov.tr*. [Çevrimiçi]
Available at: <http://www.dpt.gov.tr>
[15 Şubat 2013 tarihinde erişilmiştir].
- Karahasan, B. C., 2011. *Spatial Distribution of Human Capital Development Case of Turkey*. Denizli, TURKRES 2011 1. Kalkınmada Bölgesel Dinamikler Sempozyumu Küreselden Yerele Stratejiler ve Uygulamalar.
- Karahasan, B. C. & Uyar, E., 2009. *Spatial Distribution of Education and Regional Inequalities in Turkey*, Munich: MPRA Paper No. 30130.
- Karaman, F. & Doğruel, F., 2011. *Regional convergence in Turkey: the role of government in economic environment augmenting activities*, Munich: MPRA Paper No. 34271, posted 24. October 2011.

- Khan, H., 1991. Measurement and Determinants of Socioeconomic Developmet: A Critical Conspectus. *Social Indicators Research, Vol 24, No 2*, pp. 153-175.
- Koopmans, T. C., 1965. *On the Concept of Optimal Economic Growth*, Amsterdam: The Econometric Approach to Development Planning.
- Le Gallo, J. & Ertur, C., 2003. Exploratory Spatial Data Analysis of the Distribution of Regional Per Capita GDP in Europe 1980-1995. *Papers Reg Sci, 82(2)*, pp. 175-201.
- Loğoğlu, F., 2008. *Today's Zaman*. [Çevrimiçi]
Available at: http://www.todayszaman.com/newsDetail_getNewsById.action?load=detay&link=135353
[15 Nisan 2013 tarihinde erişilmiştir].
- Magalhaes, A., Hewings, G. J. & Azzoni, C. R., 2005. *Spatial Dependence and Regional Convergence in Brazil*, Alcala de Henares: Investigaciones Regionales Asociacion Espanola de Ciencia Regional.
- Maliye Bakanlığı, 2013. *T.C. Maliye Bakanlığı*. [Çevrimiçi]
Available at: <http://www.maliye.gov.tr>
[15 Şubat 2013 tarihinde erişilmiştir].
- McConnell, C. R. & Brue, S. L., 2008. *Macroeconomics Principles, Problems, and Policies*. New York: McGraw-Hill/Irwin.
- MEB, 2013. *T.C. Milli Eğitim Bakanlığı*. [Çevrimiçi]
Available at: <http://www.meb.gov.tr/>
[15 Nisan 2013 tarihinde erişilmiştir].
- Mehrotra, A. N. & Peltonen, T. A., 2005. *Soci-Economic Development and Fiscal Policy Lesson From the Cohesion Countries For the New Member States*, Frankfurt: European Central Bank.
- Midgley, J., 1999. *Social Development The Development Perspective in Social Welfare*. London: SAGE Publications Ltd..
- MİGM, 2013. *T.C. Mahalli İdarele Genel Müdürlüğü KÖYDES*. [Çevrimiçi]
Available at: <http://www.migm.gov.tr/Koydes.aspx>
[15 Nisan 2013 tarihinde erişilmiştir].
- Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2012. *Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü*. [Çevrimiçi]
Available at: <https://portal.muhasebat.gov.tr>
[15 Kasım 2012 tarihinde erişilmiştir].
- Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2013. *T.C. Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü*. [Çevrimiçi]
Available at: <http://portal.muhasebat.gov.tr>
[15 Şubat 2013 tarihinde erişilmiştir].
- Musgrave, R. A., 1996. The Role of the State in Fiscal Theory. *International Tax and Public Finance*, pp. 247-258.

Mutluer, M., Öner, E. & Kesik, A., 2010. *Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Myint, H., 1980. *The Economics of the Developing Countries*. London: Hutchinson.

Myrdal, G., 1977. *Asian Drama: An Inquiry into the Poverty of Nations*. London: Pelican Books.

Nadaroğlu, H., 1996. *Kamu Maliyesi Teorisi*. 9.Baskı dü. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş..

OECD, 2012. *OECD Economic Surveys TURKEY*, s.l.: OECD.

Ohlan, R., 2012. Pattern of Regional Disparities in Socio-economic Development in India: District Level Analysis. *Social Indicators Research*, pp. 1-33.

Öcal, N. & Yıldırım, J., 2010. Regional effects of terrorism on economic growth in Turkey: A geographically weighted regression approach. *Journal of Peace Research*, 47(4), pp. 477-489.

Önder, A. Ö., Deliktaş, E. & Karadağ, M., 2010. The Impact of Public Capital Stock on Regional Convergence in Turkey. *European Planning Studies*, 18(7), pp. 1041-1055.

Özdağ, Ü., 2009. *Pusu ve Katliamların Kronolojisi*. Ankara: Kripto Basım Yayın.

Özgür, E. & Aydın, O., 2011. Türkiye’de Evlilik Göçünün Mekânsal Veri Analizi Teknikleriyle Değerlendirilmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(1), pp. 29-40.

Özgür, E. M. & Aydın, O., 2012. Spatial Patterns of Marriage Migration in Turkey. *Marriage & Family Review*, 48(5), pp. 418-442.

Pınar, A., 2006. *Maliye Politikası Teori ve Uygulama*. 1. dü. Ankara: Naturel Yayıncılık.

PSNA, 2013. <http://www.psnacet.edu.in/courses/MBA/economics%20notes/16.pdf>. [Çevrimiçi] Available at: <http://www.psnacet.edu.in/courses/MBA/economics%20notes/16.pdf> [10 Mayıs 2013 tarihinde erişilmiştir].

Ramsey, F. P., 1928. A Mathematical Theory of Saving. *Economic Journal*, 38(152), pp. 543-559.

Randolph, S., Bogetic, Z. & Hefley, D., 1996. *Determinants of Public Expenditure on Infrastructure Transportation and Communication*, Washington: The World Bank.

Rey, S., 2001. Spatial Empirics for Economic Growth and Convergence. *Geogr Anal*, Cilt 33, pp. 194-214.

Rey, S. J., 2001. Spatial Empirics for Economic Growth and Convergence. *Geographical Analysis*, 33(3), pp. 194-214.

Rey, S. J. & Montouri, B. D., 1999. US Regional Income Convergence: A Spatial Econometric Perspective. *Regional Studies*, 33(2), pp. 143-156.

Rey, S. & Montouri, B., 1999. US Regional Income Convergence: A Spatial Econometric Perspective. *Reg Stud*, Cilt 33, pp. 143-156.

- Riley, G., 2007. *Core Topics in Macroeconomics*, AS Economics Digital Textbook 2007: Tutor2u Limited.
- Sağbaşı, İ., 2002. Türkiye'de Kamu Harcamalarının Yakınsama Üzerindeki Etkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, IV(2), pp. 137-148.
- Sağbaşı, İ. & Kaya, A., 2009. *Türkiye'de Kamu Harcamalarının Bölgesel Dağılımının Analizi: Mekansal Ekonometri Yaklaşımı*. Antalya, 24. Maliye Sempozyumu, Mayıs 2009.
- Sanayi Müdürlüğü, 2012. *81 İl Durum Raporu*, Ankara: T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.
- Saruç, N. T., Sağbaşı, İ. & Cığerci, İ., 2007. *Convergence in Public Expenditures and Tax Revenues Across the Turkish Provinces*. Warwick , 63rd Congress of the International Institute of Public Finance, 27 Aug - 30 Aug, 2007, Warwick University. UK..
- SGK, 2013. *T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu*. [Çevrimiçi]
Available at: www.sgk.gov.tr
[16 Nisan 2013 tarihinde erişilmiştir].
- Snowdon, B. & Vane, H. R., 2005. *Modern Macroeconomics Its Origins, Development and Current State*. Massachusetts: Edward Elgar Publishing, Inc..
- Solow, R. M., 1956. A Contribution to the Theory of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 70(1), pp. 65-94.
- Swan, T. W., 1956. Economic Growth and Capital Accumulation. *Economic Record*, 32(63), pp. 334-361.
- Szirmai, A., 2005. *The Dynamics of Socio-Economic Development An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thompson, J., 2003. John Tukey (1915-2000): Deconstructing Statistics. %1 içinde A. Barry & J. Edward, düz. *Proceedings of the Sixth US Army Conference on Applied Statistics*. Durham: US Army Research Office, pp. 1-11.
- Tukey, J. W., 1977. *Exploratory Data Analysis*. Reading: Addison-Wesley.
- Turhan, S., 1974. Kamu Harcamaları ve Gelir Dağılımı. *Maliye Araştırmaları Merkezi Konferansları Dergisi*, 1(23), pp. 265-279.
- TÜİK, 2012. *Türkiye İstatistik Kurumu*. [Çevrimiçi]
Available at: <http://www.tuik.gov.tr>
[15 Kasım 2012 tarihinde erişilmiştir].
- Türk, İ., 2008. *Kamu Maliyesi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- UNDP, 1991. *United Nations Development Programme Human Development Report 1991*, New York: Oxford University Press.
- UNDP, 2011. *United Nations Development Programme Human Development Report 2011*, New York: Palgrave Macmillan.

UNDP, 2013. *Human Development Report 2013 Explanatory Note on 2013 HDR Composite Indices Turkey*, New York: UNDP.

UNDP, 2013. *United Nations Development Programme Human Development Report 2013*, New York: Gilmore Printing Services Inc.

Voss, P., Long, D., Hammer, R. & Friedman, S., 2006. County Child Poverty Rates in the US: A Spatial Regression Approach. *Popul Res Policy Rev*, Cilt 25, pp. 369-391.

Westerhoff, F. H., 2006. Samuelson's Multiplier-Accelerator Model Revisited. *Applied Economics Letters*, 1(13), pp. 89-92.

Yamaoğlu, K. B., 2007. *Sosyo-ekonomik Faktörlerin Türkiye'de Büyüme Üzerine Etkileri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yıldırım, J., 2004. *Regional Economic Policy and Economic Convergence in Turkey: A Spatial Data Analysis*. Lodz-Krakow-Poland, 18th European Advanced Studies Institute in Regional Science, 01 July -10 July 2004.

Yıldırım, J. & Öcal, N., 2012. Analysing the Determinants of Terrorism in Turkey using Geographically Weighted Regression. *Defence and Peace Economics*, Cilt DOI:10.1080/10242694.2012.695034, p. forthcoming.

Yıldırım, K. & Karaman, D., 2003. *Makroekonomi*. Eskişehir: Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı.

Ying, L. G., 2000. Measuring the spillover effects: Some Chinese Evidence. *Papers Reg. Sci*, Issue 79, pp. 75-89.

Zeren, F., 2010. Mekansal Etkileşim Analizi. *Ekonometri ve İstatistik*, pp. 18-39.

Zhang, X. & Fan, S., 2000. *Public investment and regional inequality in rural China*, Washington: EPTD Discussion Paper No.71.

Zhang, X. & Fan, S., 2004. Public investment and regional inequality in rural China. *Agricultural Economics*, Cilt 30, pp. 89-100.

DİZİN**A**

analitik bütçe 13, 48, 56

B

bölgesel ayrışma 69, 70, 87, 89

bölgesel eşitsizlik 63, 108

büyüme..... 29, 30, 31, 46, 49, 54, 59, 60, 61, 62, 93

E

ESDA 3, 54, 56, 58, 67, 68, 80, 83, 93

F

Fonksiyonel sınıflandırma..... 12

G

GeoDa 58, 80

H

heterojenlik 68

K

kalkınma..... v, 1, 5, 17, 29, 30, 39, 46, 93

kamu harcamaları..v, 1, 2, 3, 6, 7, 10, 13, 16, 18, 19,

26, 27, 46, 47, 48, 49, 56, 61, 62, 67, 70, 108,

109

komşuluk.....84, 85, 87, 94

kutu diyagramı 80, 85

L

LISA...ix, x, xi, 54, 56, 58, 67, 83, 93, 94, 95, 96, 97,
98, 99, 100, 101, 102

M

mekânsal otokorelasyon 68, 85, 93, 94

Moran's I.....xii, 84, 85, 87, 88, 89, 90, 93, 94

P

pozitif yayılma 63, 65

S

SEGE ...ix, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 56, 57, 64, 65, 69,
70, 81, 83, 87

sosyal refah 10

sosyo-ekonomik gelişmişlikv, 1, 2, 3, 27, 30, 33, 39,

40, 42, 46, 47, 48, 49, 53, 54, 64, 65, 67, 69, 70,

76, 87, 104, 108, 109

T

terör.....62, 73, 109

Y

yakınsama analizi.....3, 54, 56, 62, 64, 65, 66

EKLER**Ek 1-2011 Yılı İhracat-İthalat Verileri**

İller	İhracatçı Firma Sayısı	İhracat Değeri	İthalatçı Firma Sayısı	İthalat Değeri
Adana	939	1756596000	1078	2973743000
Adıyaman	50	61014000	42	88929000
Afyon	244	291446000	148	91190000
Ağrı	56	77611000	148	70995000
Aksaray	73	83618000	79	66834000
Amasya	35	63338000	40	104195000
Ankara	3767	6600824000	6429	11909402000
Antalya	843	960587000	1110	688390000
Ardahan	3	1595000	0	248000
Artvin	91	62067000	28	52363000
Aydın	272	706125000	342	312530000
Balıkesir	235	409302000	286	440964000
Bartın	17	20274000	20	14800000
Batman	38	52336000	55	51201000
Bayburt	1	3240000	5	3461000
Bilecik	38	55271000	46	165928000
Bingöl	6	4917000	5	933000
Bitlis	5	2224000	13	8658000
Bolu	65	90805000	106	144019000
Burdur	97	167000000	49	22981000
Bursa	3415	11691976000	3013	11911993000
Çanakkale	63	143719000	63	160068000
Çankırı	19	38946000	21	31956000
Corum	120	141832000	102	1151363000
Denizli	809	2639605000	599	2262461000
Diyarbakır	140	169398000	150	62679000
Düzce	105	76741000	130	102479000
Edirne	68	60169000	118	213118000
Elâzığ	62	42540000	65	57677000
Erzincan	7	2209000	24	25404000
Erzurum	40	22895000	61	49828000
Eskişehir	266	767129000	324	627100000
Gazi Antep	1189	4759585000	1140	4722623000
Giresun	43	153736000	29	6678000
Gümüşhane	2	257000	2	27000
Hakkâri	86	339081000	23	32976000
Hatay	738	2051285000	346	4594289000
İçel	909	1338097000	698	1233386000
İğdır	115	98089000	30	8329000
İsparta	95	141808000	119	120078000
İstanbul	28369	61433894000	37398	1,23904E+11
İzmir	4189	8068157000	4827	10617330000
Kahraman Maraş	211	711927000	241	1188070000
Karabük	26	224082000	26	417967000
Karaman	79	231719000	42	120666000
Kars	2	1094000	7	1800000
Kastamonu	23	29210000	35	32378000
Kayseri	746	1468770000	589	1723363000
Kilis	28	30546000	30	42389000
Kırıkkale	20	5908000	31	14883000
Kırklareli	51	105862000	100	139630000
Kırşehir	27	202541000	42	266808000
Kocaeli	1135	12341769000	1333	12702619000
Konya	1249	1168154000	1171	1170219000
Kütahya	83	153747000	71	151690000
Malatya	148	280381000	145	105930000
Manisa	387	4178542000	400	3632680000
Mardin	232	803854000	142	134081000
Muğla	203	236605000	279	109350000
Muş	8	7873000	13	2715000

Nevşehir	59	79579000	83	29371000
Niğde	41	58600000	52	30020000
Ordu	54	366475000	59	79098000
Osmaniye	40	131481000	50	836644000
Rize	76	389543000	32	22099000
Sakarya	278	2011691000	339	1368287000
Samsun	206	441012000	256	946015000
Şanlı Urfa	152	146703000	288	288722000
Siirt	9	8263000	10	19912000
Sinop	23	25436000	23	4308000
Şırnak	236	910170000	60	9803000
Sivas	53	72962000	69	84769000
Tekirdağ	323	655086000	421	779232000
Tokat	24	39868000	41	20724000
Trabzon	215	1088722000	151	122207000
Tunceli	0	0	0	0
Uşak	159	145302000	228	184338000
Van	54	20126000	476	38543000
Yalova	79	46713000	107	50706000
Yozgat	28	6030000	34	24368000
Zonguldak	59	435877000	93	1538003000

Kaynak: (Sanayi Müdürlüğü, 2012)

Ek 2-Nüfus Verileri

İller	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Adana	1.939.291	1.961.744	1.984.197	2.006.650	2.026.319	2.062.226	2.085.225	2.108.805
Adıyaman	600.354	594.490	588.626	582.762	585.067	588.475	590.935	593.931
Afyon	749.077	733.242	717.407	701.572	697.365	701.326	697.559	698.626
Ağrı	529.964	530.269	530.574	530.879	532.181	537.665	542.022	555.479
Aksaray	378.955	374.673	370.391	366.109	370.598	376.907	377.505	378.823
Amasya	344.341	339.119	333.896	328.674	323.675	324.268	334.786	323.079
Ankara	4.270.086	4.335.643	4.401.199	4.466.756	4.548.939	4.650.802	4.771.716	4.890.893
Antalya	1.759.490	1.769.425	1.779.360	1.789.295	1.859.275	1.919.729	1.978.333	2.043.482
Ardahan	121.736	118.731	115.726	112.721	112.242	108.169	105.454	107.455
Artvin	178.310	174.904	171.498	168.092	166.584	165.581	164.759	166.394
Aydın	948.594	948.053	947.512	946.971	965.500	979.155	989.862	999.163
Balıkesir	1.100.328	1.106.323	1.112.318	1.118.313	1.130.276	1.140.085	1.152.323	1.154.314
Bartın	183.008	182.716	182.423	182.131	185.368	188.449	187.758	187.291
Batman	465.736	467.986	470.237	472.487	485.616	497.998	510.200	524.499
Bayburt	85.501	82.537	79.573	76.609	75.675	74.711	74.412	76.724
Bilecik	199.727	201.077	202.427	203.777	193.169	202.061	225.381	203.849
Bingöl	252.489	252.177	251.864	251.552	256.091	255.745	255.171	262.263
Bitlis	353.940	345.255	336.571	327.886	326.897	328.489	328.767	336.624
Bolu	270.519	270.485	270.451	270.417	268.882	271.545	271.208	276.506
Burdur	253.590	252.787	251.984	251.181	247.437	251.551	258.868	250.527
Bursa	2.304.989	2.349.951	2.394.914	2.439.876	2.507.963	2.550.645	2.605.495	2.652.126
Çanakkale	471.348	472.941	474.535	476.128	474.791	477.735	490.397	486.445
Çankırı	215.302	201.539	187.775	174.012	176.093	185.019	179.067	177.211
Corum	570.072	563.324	556.576	549.828	545.444	540.704	535.405	534.578
Denizli	882.770	890.955	899.140	907.325	917.836	926.362	931.823	942.278
Diyarbakır	1.418.711	1.432.712	1.446.713	1.460.714	1.492.828	1.515.011	1.528.958	1.570.943
Düzce	319.444	320.739	322.033	323.328	328.611	335.156	338.188	342.146
Edirne	399.095	398.217	397.340	396.462	394.644	395.463	390.428	399.316
Elâzığ	553.411	549.360	545.309	541.258	547.562	550.667	552.646	558.556
Erzincan	257.811	243.053	228.296	213.538	210.645	213.288	224.949	215.277
Erzurum	850.276	828.498	806.719	784.941	774.967	774.207	769.085	780.847
Eskişehir	716.775	719.466	722.158	724.849	741.739	755.427	764.584	781.247
Gazi Antep	1.442.263	1.481.516	1.520.770	1.560.023	1.612.223	1.653.670	1.700.763	1.753.596
Giresun	463.068	447.880	432.693	417.505	421.766	421.861	419.256	419.498
Gümüşhane	154.880	146.862	138.843	130.825	131.367	130.976	129.618	132.374
Hakkâri	242.231	243.644	245.056	246.469	258.591	256.761	251.302	272.165
Hatay	1.329.439	1.348.367	1.367.296	1.386.224	1.413.287	1.448.418	1.480.571	1.474.223
İçel	1.619.707	1.611.784	1.603.861	1.595.938	1.602.908	1.640.888	1.647.899	1.667.939
İğdır	176.195	178.085	179.976	181.866	184.025	183.486	184.418	188.857
İsparta	460.060	446.655	433.250	419.845	407.463	420.796	448.298	411.245
İstanbul	11.478.793	11.843.807	12.208.822	12.573.836	12.697.164	12.915.158	13.255.685	13.624.240
İzmir	3.581.430	3.634.071	3.686.712	3.739.353	3.795.978	3.868.308	3.948.848	3.965.232
Kahraman Maraş	1.003.544	1.003.834	1.004.124	1.004.414	1.029.298	1.037.491	1.044.816	1.054.210
Karabük	221.308	220.360	219.411	218.463	216.248	218.564	227.611	219.728
Karaman	233.404	230.952	228.501	226.049	230.145	231.872	232.633	234.005
Kars	317.695	315.865	314.035	312.205	312.128	306.536	301.766	305.755
Kastamonu	366.842	364.683	362.525	360.366	360.424	359.823	361.222	359.759
Kayseri	1.120.235	1.135.186	1.150.137	1.165.088	1.184.386	1.205.872	1.234.651	1.255.349
Kilis	116.857	117.390	117.924	118.457	120.991	122.104	123.135	124.452
Kırkkale	324.494	309.741	294.987	280.234	279.325	280.834	276.647	274.992
Kırklareli	331.201	331.886	332.571	333.256	336.942	333.179	332.791	340.199
Kırşehir	236.057	231.762	227.466	223.171	222.735	223.102	221.876	221.015
Kocaeli	1.338.566	1.371.686	1.404.806	1.437.926	1.490.358	1.522.408	1.560.138	1.601.720

Konya	2.058.975	2.025.677	1.992.380	1.959.082	1.969.868	1.992.675	2.013.845	2.038.555
Kütahya	615.193	604.766	594.338	583.911	565.884	571.804	590.496	564.264
Malatya	778.462	759.663	740.864	722.065	733.789	736.884	740.643	757.931
Manisa	1.294.312	1.302.848	1.311.384	1.319.920	1.316.750	1.331.957	1.379.484	1.340.074
Mardin	728.344	734.155	739.967	745.778	750.697	737.852	744.606	764.033
Muğla	744.373	751.634	758.895	766.156	791.424	802.381	817.503	838.324
Muş	426.143	419.265	412.387	405.509	404.309	404.484	406.886	414.706
Nevşehir	292.853	288.588	284.323	280.058	281.699	284.025	282.337	283.247
Niğde	338.707	336.364	334.020	331.677	338.447	339.921	337.931	337.553
Ordu	789.276	764.654	740.031	715.409	719.278	723.507	719.183	714.391
Osmaniye	455.410	454.567	453.724	452.881	464.704	471.804	479.221	485.357
Rize	337.546	330.448	323.350	316.252	319.411	319.569	319.637	323.012
Sakarya	801.342	812.635	823.929	835.222	851.292	861.571	872.872	888.556
Samsun	1.220.464	1.223.296	1.226.127	1.228.959	1.233.677	1.250.076	1.252.693	1.251.729
Şanlı Urfa	1.488.952	1.500.334	1.511.717	1.523.099	1.574.224	1.613.737	1.663.371	1.716.254
Siirt	279.591	283.570	287.549	291.528	299.819	303.622	300.695	310.468
Sinop	210.053	206.173	202.292	198.412	200.791	201.134	202.741	203.027
Şırnak	389.085	398.057	407.029	416.001	429.287	430.424	430.109	457.997
Sivas	688.447	671.786	655.125	638.464	631.112	633.347	642.224	627.056
Tekirdağ	683.480	698.452	713.424	728.396	770.772	783.311	798.109	829.873
Tokat	709.567	679.952	650.337	620.722	617.158	624.439	617.802	608.299
Trabzon	841.098	807.588	774.079	740.569	748.982	765.127	763.714	757.353
Tunceli	88.120	86.754	85.388	84.022	86.449	83.061	76.699	85.062
Uşak	329.057	330.743	332.429	334.115	334.111	335.861	338.019	339.731
Van	935.894	950.486	965.079	979.671	1.004.369	1.022.310	1.035.418	1.022.532
Yalova	176.116	177.997	179.877	181.758	197.412	202.531	203.741	206.535
Yozgat	573.895	546.639	519.383	492.127	484.206	487.365	476.096	465.696
Zonguldak	615.766	615.808	615.849	615.891	619.151	619.812	619.703	612.406

Kaynak: 2007-2011 arası veriler TÜİK'ten alınmış olup diğer veriler enterpolasyonla tahminlenmiştir.

Ek 3-SGK Verileri 2011 Yılı Nüfusa Oranları

İller	Nüfus	Yeşil kartlılar	SGK Kapsamında Aylık Alanlar	Malullük Aylığı Alanlar	Yaşlılık Aylığı Alanlar
Adana	2.108.805	0,1583	0,1275	0,0011	0,0535
Adıyaman	593.931	0,3741	0,0630	0,0003	0,0137
Afyonkarahisar	698.626	0,0811	0,1366	0,0007	0,0413
Ağrı	555.479	0,5242	0,0287	0,0001	0,0030
Aksaray	378.823	0,1693	0,0988	0,0004	0,0253
Amasya	323.079	0,0974	0,1816	0,0009	0,0521
Ankara	4.890.893	0,0299	0,1634	0,0009	0,0568
Antalya	2.043.482	0,0474	0,1159	0,0006	0,0417
Ardahan	107.455	0,2771	0,0673	0,0003	0,0139
Artvin	166.394	0,0871	0,1963	0,0012	0,0765
Aydın	999.163	0,0909	0,1743	0,0012	0,0636
Balıkesir	1.154.314	0,0704	0,1968	0,0009	0,0734
Bartın	187.291	0,0643	0,2277	0,0015	0,1175
Batman	524.499	0,4099	0,0504	0,0002	0,0123
Bayburt	76.724	0,1723	0,1239	0,0011	0,0350
Bilecik	203.849	0,0410	0,1781	0,0013	0,0772
Bingöl	262.263	0,4343	0,0499	0,0003	0,0080
Bitlis	336.624	0,4714	0,0461	0,0001	0,0070
Bolu	276.506	0,0372	0,1722	0,0012	0,0646
Burdur	250.527	0,0636	0,1904	0,0009	0,0573
Bursa	2.652.126	0,0384	0,1605	0,0013	0,0792
Çanakkale	486.445	0,0470	0,1960	0,0008	0,0668
Çankırı	177.211	0,0590	0,1781	0,0008	0,0439
Çorum	534.578	0,1350	0,1525	0,0015	0,0575
Denizli	942.278	0,0486	0,1719	0,0012	0,0666
Diyarbakır	1.570.943	0,3535	0,0502	0,0003	0,0129
Düzce	342.146	0,0668	0,1333	0,0010	0,0489
Edirne	399.316	0,0888	0,1893	0,0006	0,0563
Elazığ	558.556	0,1570	0,1223	0,0011	0,0437
Erzincan	215.277	0,1058	0,1373	0,0010	0,0421
Erzurum	780.847	0,2981	0,0903	0,0007	0,0253
Eskişehir	781.247	0,0403	0,2025	0,0013	0,0830
Gaziantep	1.753.596	0,1418	0,0728	0,0006	0,0226
Giresun	419.498	0,1293	0,1817	0,0014	0,0659
Gümüşhane	132.374	0,1544	0,1305	0,0010	0,0353
Hakkâri	272.165	0,4615	0,0308	0,0000	0,0029
Hatay	1.474.223	0,2001	0,0958	0,0005	0,0328
İğdır	188.857	0,3711	0,0491	0,0002	0,0067
İsparta	411.245	0,0725	0,1659	0,0011	0,0569
İstanbul	13.624.240	0,0241	0,1417	0,0011	0,0744
İzmir	3.965.232	0,0433	0,1954	0,0013	0,0891
Kahramanmaraş	1.054.210	0,2250	0,0715	0,0005	0,0233
Karabük	219.728	0,0414	0,2226	0,0015	0,1103
Karaman	234.005	0,0938	0,1336	0,0007	0,0407
Kars	305.755	0,3554	0,0623	0,0004	0,0114
Kastamonu	359.759	0,0859	0,1831	0,0010	0,0620
Kayseri	1.255.349	0,0645	0,1332	0,0013	0,0557
Kırıkkale	274.992	0,0683	0,1681	0,0010	0,0610
Kırklareli	340.199	0,0597	0,1960	0,0011	0,0714
Kırşehir	221.015	0,1218	0,1615	0,0009	0,0470
Kilis	124.452	0,2460	0,0902	0,0003	0,0115
Kocaeli	1.601.720	0,0318	0,1361	0,0012	0,0688
Konya	2.038.555	0,0889	0,1219	0,0006	0,0378
Kütahya	564.264	0,0545	0,1889	0,0013	0,0943
Malatya	757.930	0,1622	0,1118	0,0009	0,0394
Manisa	1.340.074	0,0959	0,1465	0,0008	0,0486
Mardin	764.033	0,3909	0,0413	0,0001	0,0069
Mersin	1.667.939	0,1384	0,1199	0,0008	0,0449
Muğla	838.324	0,0412	0,1592	0,0008	0,0596
Muş	414.706	0,4707	0,0350	0,0001	0,0047
Nevşehir	283.247	0,0939	0,1531	0,0009	0,0419
Niğde	337.553	0,1443	0,1173	0,0007	0,0316

Ordu	714.390	0,1560	0,1345	0,0009	0,0475
Osmaniye	485.357	0,1506	0,0920	0,0006	0,0267
Rize	323.012	0,0647	0,1889	0,0015	0,0815
Sakarya	888.556	0,0594	0,1472	0,0010	0,0555
Samsun	1.251.729	0,1178	0,1618	0,0011	0,0639
Siirt	310.468	0,4143	0,0479	0,0002	0,0094
Sinop	203.027	0,0914	0,2221	0,0014	0,0837
Sivas	627.056	0,1391	0,1510	0,0010	0,0480
Şanlıurfa	1.716.254	0,3693	0,0317	0,0002	0,0068
Şırnak	457.997	0,4764	0,0229	0,0000	0,0020
Tekirdağ	829.873	0,0467	0,1376	0,0009	0,0606
Tokat	608.299	0,1499	0,1329	0,0008	0,0404
Trabzon	757.353	0,0847	0,1660	0,0014	0,0640
Tunceli	85.062	0,2278	0,0926	0,0007	0,0248
Uşak	339.731	0,0800	0,1825	0,0011	0,0704
Van	1.022.532	0,4808	0,0366	0,0002	0,0071
Yalova	206.535	0,0549	0,1770	0,0012	0,0789
Yozgat	465.696	0,1618	0,1276	0,0005	0,0243
Zonguldak	612.406	0,0471	0,2368	0,0015	0,1186

Kaynak: (SGK, 2013)

Ek 4.KÖYDES Projeleri

İLLER	PROJENİN DURUMU	İÇMESUYU	YOL	SULAMA	ATIKSU	TOPLAM
		TOPLAM	TOPLAM	TOPLAM	TOPLAM	TOPLAM
		78.250	141.040	1.116	120	220.526
ADANA	BİTEN	258	513	9	0	780
ADANA	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	2	2	0	0	4
ADANA	DEVAM EDEN	5	0	0	0	5
ADANA	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
ADANA	BAŞLAMAYAN	1	0	0	0	1
ADANA	TOPLAM	266	515	9	0	790
ADİYAMAN	BİTEN	611	800	0	0	1.411
ADİYAMAN	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
ADİYAMAN	DEVAM EDEN	1	21	0	0	22
ADİYAMAN	İHALE AŞAMASINDA OLAN	1	3	0	0	4
ADİYAMAN	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
ADİYAMAN	TOPLAM	613	824	0	0	1.437
AFYONKARAHİSAR	BİTEN	344	647	0	0	991
AFYONKARAHİSAR	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
AFYONKARAHİSAR	DEVAM EDEN	0	20	0	0	20
AFYONKARAHİSAR	İHALE AŞAMASINDA OLAN	3	0	0	0	3
AFYONKARAHİSAR	BAŞLAMAYAN	22	4	0	0	26
AFYONKARAHİSAR	TOPLAM	369	671	0	0	1.040
AĞRI	BİTEN	1.017	767	0	0	1.784
AĞRI	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	20	13	0	0	33
AĞRI	DEVAM EDEN	11	17	0	0	28
AĞRI	İHALE AŞAMASINDA OLAN	5	2	0	0	7
AĞRI	BAŞLAMAYAN	3	0	0	0	3
AĞRI	TOPLAM	1.056	799	0	0	1.855
AKSARAY	BİTEN	128	572	0	0	700
AKSARAY	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
AKSARAY	DEVAM EDEN	0	12	0	0	12
AKSARAY	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
AKSARAY	BAŞLAMAYAN	0	47	0	0	47
AKSARAY	TOPLAM	128	631	0	0	759
AMASYA	BİTEN	271	904	61	0	1.236
AMASYA	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	4	1	2	0	7
AMASYA	DEVAM EDEN	12	5	3	0	20
AMASYA	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
AMASYA	BAŞLAMAYAN	0	37	3	0	40
AMASYA	TOPLAM	287	947	69	0	1.303
ANKARA	BİTEN	209	386	2	0	597

ANKARA	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	1	0	1	0	2
ANKARA	DEVAM EDEN	0	0	0	0	0
ANKARA	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
ANKARA	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
ANKARA	TOPLAM	210	386	3	0	599
ANTALYA	BİTEN	200	329	3	0	532
ANTALYA	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	6	1	0	0	7
ANTALYA	DEVAM EDEN	10	3	1	0	14
ANTALYA	İHALE AŞAMASINDA OLAN	8	2	0	0	10
ANTALYA	BAŞLAMAYAN	1	0	0	0	1
ANTALYA	TOPLAM	225	335	4	0	564
ARDAHAN	BİTEN	209	275	0	0	484
ARDAHAN	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	1	1	0	0	2
ARDAHAN	DEVAM EDEN	3	18	1	0	22
ARDAHAN	İHALE AŞAMASINDA OLAN	5	9	1	0	15
ARDAHAN	BAŞLAMAYAN	10	2	0	0	12
ARDAHAN	TOPLAM	228	305	2	0	535
ARTVİN	BİTEN	353	1.140	16	0	1.509
ARTVİN	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	4	4	0	0	8
ARTVİN	DEVAM EDEN	16	28	0	0	44
ARTVİN	İHALE AŞAMASINDA OLAN	3	0	0	0	3
ARTVİN	BAŞLAMAYAN	5	7	0	0	12
ARTVİN	TOPLAM	381	1.179	16	0	1.576
AYDIN	BİTEN	520	380	2	0	902
AYDIN	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	5	0	0	0	5
AYDIN	DEVAM EDEN	7	3	0	0	10
AYDIN	İHALE AŞAMASINDA OLAN	2	2	0	0	4
AYDIN	BAŞLAMAYAN	1	1	0	0	2
AYDIN	TOPLAM	535	386	2	0	923
BALIKESİR	BİTEN	668	659	8	0	1.335
BALIKESİR	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	4	0	0	0	4
BALIKESİR	DEVAM EDEN	24	5	0	0	29
BALIKESİR	İHALE AŞAMASINDA OLAN	1	0	0	0	1
BALIKESİR	BAŞLAMAYAN	7	7	0	0	14
BALIKESİR	TOPLAM	704	671	8	0	1.383
BARTIN	BİTEN	385	866	1	0	1.252
BARTIN	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	12	0	0	0	12
BARTIN	DEVAM EDEN	11	38	0	0	49
BARTIN	İHALE AŞAMASINDA OLAN	7	0	0	0	7
BARTIN	BAŞLAMAYAN	8	0	0	0	8

BARTIN	TOPLAM	423	904	1	0	1.328
BATMAN	BİTEN	403	328	0	0	731
BATMAN	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	2	1	0	0	3
BATMAN	DEVAM EDEN	3	2	0	0	5
BATMAN	İHALE AŞAMASINDA OLAN	1	1	0	0	2
BATMAN	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
BATMAN	TOPLAM	409	332	0	0	741
BAYBURT	BİTEN	234	267	35	0	536
BAYBURT	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
BAYBURT	DEVAM EDEN	1	6	0	0	7
BAYBURT	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	2	0	1	3
BAYBURT	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
BAYBURT	TOPLAM	235	275	35	1	546
BİLECİK	BİTEN	190	261	16	0	467
BİLECİK	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	3	0	0	0	3
BİLECİK	DEVAM EDEN	4	2	2	0	8
BİLECİK	İHALE AŞAMASINDA OLAN	1	3	0	0	4
BİLECİK	BAŞLAMAYAN	0	5	0	0	5
BİLECİK	TOPLAM	198	271	18	0	487
BİNGÖL	BİTEN	699	614	9	0	1.322
BİNGÖL	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	14	3	0	0	17
BİNGÖL	DEVAM EDEN	14	12	1	0	27
BİNGÖL	İHALE AŞAMASINDA OLAN	5	3	0	0	8
BİNGÖL	BAŞLAMAYAN	65	45	2	0	112
BİNGÖL	TOPLAM	797	677	12	0	1.486
BİTLİS	BİTEN	577	652	4	0	1.233
BİTLİS	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	2	0	0	0	2
BİTLİS	DEVAM EDEN	20	30	0	0	50
BİTLİS	İHALE AŞAMASINDA OLAN	18	18	0	0	36
BİTLİS	BAŞLAMAYAN	46	63	9	0	118
BİTLİS	TOPLAM	663	763	13	0	1.439
BOLU	BİTEN	175	817	0	1	993
BOLU	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
BOLU	DEVAM EDEN	6	7	0	0	13
BOLU	İHALE AŞAMASINDA OLAN	2	0	0	0	2
BOLU	BAŞLAMAYAN	7	0	0	0	7
BOLU	TOPLAM	190	824	0	1	1.015
BURDUR	BİTEN	120	244	0	0	364
BURDUR	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
BURDUR	DEVAM EDEN	0	0	0	0	0

BURDUR	İHALE AŞAMASINDA OLAN	25	17	0	0	42
BURDUR	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
BURDUR	TOPLAM	145	261	0	0	406
BURSA	BİTEN	216	889	28	0	1.133
BURSA	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	3	0	0	0	3
BURSA	DEVAM EDEN	7	0	0	0	7
BURSA	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
BURSA	BAŞLAMAYAN	2	0	0	0	2
BURSA	TOPLAM	228	889	28	0	1.145
ÇANAKKALE	BİTEN	413	407	0	0	820
ÇANAKKALE	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	7	0	0	0	7
ÇANAKKALE	DEVAM EDEN	9	5	0	0	14
ÇANAKKALE	İHALE AŞAMASINDA OLAN	10	3	0	0	13
ÇANAKKALE	BAŞLAMAYAN	7	0	0	2	9
ÇANAKKALE	TOPLAM	446	415	0	2	863
ÇANKIRI	BİTEN	320	581	11	23	935
ÇANKIRI	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
ÇANKIRI	DEVAM EDEN	5	0	0	0	5
ÇANKIRI	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
ÇANKIRI	BAŞLAMAYAN	0	3	0	0	3
ÇANKIRI	TOPLAM	325	584	11	23	943
ÇORUM	BİTEN	566	1.020	14	0	1.600
ÇORUM	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	3	0	0	3
ÇORUM	DEVAM EDEN	15	6	0	0	21
ÇORUM	İHALE AŞAMASINDA OLAN	3	1	0	0	4
ÇORUM	BAŞLAMAYAN	3	3	0	0	6
ÇORUM	TOPLAM	587	1.033	14	0	1.634
DENİZLİ	BİTEN	140	651	1	0	792
DENİZLİ	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
DENİZLİ	DEVAM EDEN	2	1	0	0	3
DENİZLİ	İHALE AŞAMASINDA OLAN	1	0	0	0	1
DENİZLİ	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
DENİZLİ	TOPLAM	143	652	1	0	796
DİYARBAKIR	BİTEN	837	790	0	0	1.627
DİYARBAKIR	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
DİYARBAKIR	DEVAM EDEN	39	28	0	0	67
DİYARBAKIR	İHALE AŞAMASINDA OLAN	9	3	0	0	12
DİYARBAKIR	BAŞLAMAYAN	31	5	0	0	36
DİYARBAKIR	TOPLAM	916	826	0	0	1.742
DÜZCE	BİTEN	281	748	1	0	1.030

DÜZCE	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	6	0	0	0	6
DÜZCE	DEVAM EDEN	11	3	0	0	14
DÜZCE	İHALE AŞAMASINDA OLAN	2	0	0	0	2
DÜZCE	BAŞLAMAYAN	17	7	0	0	24
DÜZCE	TOPLAM	317	758	1	0	1.076
EDİRNE	BİTEN	193	173	8	0	374
EDİRNE	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
EDİRNE	DEVAM EDEN	0	0	0	0	0
EDİRNE	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
EDİRNE	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
EDİRNE	TOPLAM	193	173	8	0	374
ELAZIĞ	BİTEN	1.080	1.665	21	0	2.766
ELAZIĞ	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	5	0	0	0	5
ELAZIĞ	DEVAM EDEN	43	25	1	0	69
ELAZIĞ	İHALE AŞAMASINDA OLAN	18	0	0	0	18
ELAZIĞ	BAŞLAMAYAN	66	174	0	0	240
ELAZIĞ	TOPLAM	1.212	1.864	22	0	3.098
ERZİNCAN	BİTEN	243	941	0	0	1.184
ERZİNCAN	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
ERZİNCAN	DEVAM EDEN	0	13	0	0	13
ERZİNCAN	İHALE AŞAMASINDA OLAN	4	0	0	0	4
ERZİNCAN	BAŞLAMAYAN	1	54	0	0	55
ERZİNCAN	TOPLAM	248	1.008	0	0	1.256
ERZURUM	BİTEN	850	555	7	7	1.419
ERZURUM	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	16	2	0	0	18
ERZURUM	DEVAM EDEN	28	4	0	1	33
ERZURUM	İHALE AŞAMASINDA OLAN	19	7	0	0	26
ERZURUM	BAŞLAMAYAN	26	4	0	0	30
ERZURUM	TOPLAM	939	572	7	8	1.526
ESKİŞEHİR	BİTEN	216	385	2	0	603
ESKİŞEHİR	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	18	0	0	18
ESKİŞEHİR	DEVAM EDEN	17	20	0	0	37
ESKİŞEHİR	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	5	0	0	5
ESKİŞEHİR	BAŞLAMAYAN	1	1	0	0	2
ESKİŞEHİR	TOPLAM	234	429	2	0	665
GAZİANTEP	BİTEN	9	488	5	0	502
GAZİANTEP	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	5	0	0	5
GAZİANTEP	DEVAM EDEN	0	4	0	0	4
GAZİANTEP	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
GAZİANTEP	BAŞLAMAYAN	0	1	0	0	1

GAZİANTEP	TOPLAM	9	498	5	0	512
GİRESUN	BİTEN	771	3.334	1	0	4.106
GİRESUN	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	7	8	0	0	15
GİRESUN	DEVAM EDEN	17	109	0	0	126
GİRESUN	İHALE AŞAMASINDA OLAN	1	10	0	0	11
GİRESUN	BAŞLAMAYAN	10	19	0	0	29
GİRESUN	TOPLAM	806	3.480	1	0	4.287
GÜMÜŞHANE	BİTEN	424	1.619	1	9	2.053
GÜMÜŞHANE	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	5	0	0	5
GÜMÜŞHANE	DEVAM EDEN	12	19	0	0	31
GÜMÜŞHANE	İHALE AŞAMASINDA OLAN	2	2	0	0	4
GÜMÜŞHANE	BAŞLAMAYAN	36	11	0	0	47
GÜMÜŞHANE	TOPLAM	474	1.656	1	9	2.140
HAKKÂRİ	BİTEN	532	667	12	0	1.211
HAKKÂRİ	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	2	0	0	2
HAKKÂRİ	DEVAM EDEN	6	12	0	0	18
HAKKÂRİ	İHALE AŞAMASINDA OLAN	2	6	0	0	8
HAKKÂRİ	BAŞLAMAYAN	3	6	1	0	10
HAKKÂRİ	TOPLAM	543	693	13	0	1.249
HATAY	BİTEN	707	682	12	0	1.401
HATAY	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
HATAY	DEVAM EDEN	0	0	0	0	0
HATAY	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
HATAY	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
HATAY	TOPLAM	707	682	12	0	1.401
IĞDIR	BİTEN	392	526	11	0	929
IĞDIR	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
IĞDIR	DEVAM EDEN	18	12	1	0	31
IĞDIR	İHALE AŞAMASINDA OLAN	3	2	0	0	5
IĞDIR	BAŞLAMAYAN	1	11	8	0	20
IĞDIR	TOPLAM	414	551	20	0	985
ISPARTA	BİTEN	322	237	0	0	559
ISPARTA	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	1	0	0	0	1
ISPARTA	DEVAM EDEN	7	1	0	0	8
ISPARTA	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
ISPARTA	BAŞLAMAYAN	1	0	0	0	1
ISPARTA	TOPLAM	331	238	0	0	569
İZMİR	BİTEN	360	572	0	0	932
İZMİR	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
İZMİR	DEVAM EDEN	4	1	0	0	5

İZMİR	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
İZMİR	BAŞLAMAYAN	0	1	0	0	1
İZMİR	TOPLAM	364	574	0	0	938
K.MARAŞ	BİTEN	739	1.100	32	0	1.871
K.MARAŞ	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	8	0	0	0	8
K.MARAŞ	DEVAM EDEN	15	1	1	1	18
K.MARAŞ	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	1	0	1	2
K.MARAŞ	BAŞLAMAYAN	1	0	0	0	1
K.MARAŞ	TOPLAM	763	1.102	33	2	1.900
KARABÜK	BİTEN	431	532	6	0	969
KARABÜK	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	7	1	4	0	12
KARABÜK	DEVAM EDEN	7	1	0	0	8
KARABÜK	İHALE AŞAMASINDA OLAN	8	1	0	0	9
KARABÜK	BAŞLAMAYAN	2	0	0	0	2
KARABÜK	TOPLAM	455	535	10	0	1.000
KARAMAN	BİTEN	185	386	3	0	574
KARAMAN	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
KARAMAN	DEVAM EDEN	0	6	0	0	6
KARAMAN	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
KARAMAN	BAŞLAMAYAN	0	2	0	0	2
KARAMAN	TOPLAM	185	394	3	0	582
KARS	BİTEN	468	578	0	0	1.046
KARS	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	1	0	0	0	1
KARS	DEVAM EDEN	13	3	0	2	18
KARS	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	1	0	0	1
KARS	BAŞLAMAYAN	21	17	0	0	38
KARS	TOPLAM	503	599	0	2	1.104
KASTAMONU	BİTEN	1.134	3.424	24	0	4.582
KASTAMONU	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	9	14	1	0	24
KASTAMONU	DEVAM EDEN	21	42	1	0	64
KASTAMONU	İHALE AŞAMASINDA OLAN	1	2	0	0	3
KASTAMONU	BAŞLAMAYAN	7	13	0	0	20
KASTAMONU	TOPLAM	1.172	3.495	26	0	4.693
KAYSERİ	BİTEN	336	300	0	0	636
KAYSERİ	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	5	0	0	0	5
KAYSERİ	DEVAM EDEN	3	4	0	0	7
KAYSERİ	İHALE AŞAMASINDA OLAN	9	1	0	0	10
KAYSERİ	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
KAYSERİ	TOPLAM	353	305	0	0	658
KIRIKKALE	BİTEN	215	231	0	0	446

KIRIKKALE	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
KIRIKKALE	DEVAM EDEN	0	1	0	0	1
KIRIKKALE	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
KIRIKKALE	BAŞLAMAYAN	0	2	0	0	2
KIRIKKALE	TOPLAM	215	234	0	0	449
KIRKLARELİ	BİTEN	173	376	3	0	552
KIRKLARELİ	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
KIRKLARELİ	DEVAM EDEN	3	4	0	0	7
KIRKLARELİ	İHALE AŞAMASINDA OLAN	1	0	0	0	1
KIRKLARELİ	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
KIRKLARELİ	TOPLAM	177	380	3	0	560
KİRŞEHİR	BİTEN	365	449	1	0	815
KİRŞEHİR	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	8	2	0	0	10
KİRŞEHİR	DEVAM EDEN	0	0	0	0	0
KİRŞEHİR	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
KİRŞEHİR	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
KİRŞEHİR	TOPLAM	373	451	1	0	825
KİLİS	BİTEN	190	337	0	0	527
KİLİS	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
KİLİS	DEVAM EDEN	6	14	0	0	20
KİLİS	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
KİLİS	BAŞLAMAYAN	8	5	0	0	13
KİLİS	TOPLAM	204	356	0	0	560
KONYA	BİTEN	285	750	0	0	1.035
KONYA	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	12	2	0	0	14
KONYA	DEVAM EDEN	14	11	0	0	25
KONYA	İHALE AŞAMASINDA OLAN	4	4	0	0	8
KONYA	BAŞLAMAYAN	0	1	0	0	1
KONYA	TOPLAM	315	768	0	0	1.083
KÜTAHYA	BİTEN	528	619	0	0	1.147
KÜTAHYA	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	7	0	0	0	7
KÜTAHYA	DEVAM EDEN	11	0	0	0	11
KÜTAHYA	İHALE AŞAMASINDA OLAN	2	1	0	0	3
KÜTAHYA	BAŞLAMAYAN	1	3	0	0	4
KÜTAHYA	TOPLAM	549	623	0	0	1.172
MALATYA	BİTEN	689	707	12	0	1.408
MALATYA	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	17	6	0	0	23
MALATYA	DEVAM EDEN	85	38	0	0	123
MALATYA	İHALE AŞAMASINDA OLAN	20	22	0	0	42
MALATYA	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0

MALATYA	TOPLAM	811	773	12	0	1.596
MANİSA	BİTEN	783	775	24	0	1.582
MANİSA	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	3	2	0	0	5
MANİSA	DEVAM EDEN	28	5	0	0	33
MANİSA	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
MANİSA	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
MANİSA	TOPLAM	814	782	24	0	1.620
MARDİN	BİTEN	723	522	0	0	1.245
MARDİN	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	3	1	0	0	4
MARDİN	DEVAM EDEN	7	11	0	0	18
MARDİN	İHALE AŞAMASINDA OLAN	2	0	0	0	2
MARDİN	BAŞLAMAYAN	9	2	0	0	11
MARDİN	TOPLAM	744	536	0	0	1.280
MERSİN	BİTEN	427	542	2	1	972
MERSİN	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	2	0	0	0	2
MERSİN	DEVAM EDEN	6	0	0	0	6
MERSİN	İHALE AŞAMASINDA OLAN	2	0	0	0	2
MERSİN	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
MERSİN	TOPLAM	437	542	2	1	982
MUĞLA	BİTEN	276	859	0	0	1.135
MUĞLA	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	3	0	0	0	3
MUĞLA	DEVAM EDEN	10	41	0	0	51
MUĞLA	İHALE AŞAMASINDA OLAN	7	9	0	0	16
MUĞLA	BAŞLAMAYAN	7	1	0	0	8
MUĞLA	TOPLAM	303	910	0	0	1.213
MUŞ	BİTEN	406	554	0	0	960
MUŞ	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	4	3	0	0	7
MUŞ	DEVAM EDEN	0	11	0	0	11
MUŞ	İHALE AŞAMASINDA OLAN	5	6	0	0	11
MUŞ	BAŞLAMAYAN	4	1	0	0	5
MUŞ	TOPLAM	419	575	0	0	994
NEVŞEHİR	BİTEN	183	337	0	0	520
NEVŞEHİR	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	1	5	0	0	6
NEVŞEHİR	DEVAM EDEN	12	9	0	0	21
NEVŞEHİR	İHALE AŞAMASINDA OLAN	14	5	0	0	19
NEVŞEHİR	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
NEVŞEHİR	TOPLAM	210	356	0	0	566
NİĞDE	BİTEN	72	481	27	0	580
NİĞDE	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
NİĞDE	DEVAM EDEN	0	0	0	0	0

NİĞDE	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
NİĞDE	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
NİĞDE	TOPLAM	72	481	27	0	580
ORDU	BİTEN	498	3.163	0	0	3.661
ORDU	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	2	33	0	0	35
ORDU	DEVAM EDEN	9	70	0	0	79
ORDU	İHALE AŞAMASINDA OLAN	8	53	0	0	61
ORDU	BAŞLAMAYAN	0	3	0	0	3
ORDU	TOPLAM	517	3.322	0	0	3.839
OSMANIYE	BİTEN	174	424	0	0	598
OSMANIYE	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	1	1	0	0	2
OSMANIYE	DEVAM EDEN	2	4	0	0	6
OSMANIYE	İHALE AŞAMASINDA OLAN	3	3	0	0	6
OSMANIYE	BAŞLAMAYAN	0	1	0	0	1
OSMANIYE	TOPLAM	180	433	0	0	613
RİZE	BİTEN	460	3.330	0	0	3.790
RİZE	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	72	4	0	0	76
RİZE	DEVAM EDEN	95	21	0	0	116
RİZE	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
RİZE	BAŞLAMAYAN	7	0	0	0	7
RİZE	TOPLAM	634	3.355	0	0	3.989
SAKARYA	BİTEN	265	1.601	0	0	1.866
SAKARYA	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
SAKARYA	DEVAM EDEN	0	15	0	0	15
SAKARYA	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	2	0	0	2
SAKARYA	BAŞLAMAYAN	0	12	0	0	12
SAKARYA	TOPLAM	265	1.630	0	0	1.895
SAMSUN	BİTEN	404	3.207	8	0	3.619
SAMSUN	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	5	4	0	0	9
SAMSUN	DEVAM EDEN	7	27	0	0	34
SAMSUN	İHALE AŞAMASINDA OLAN	2	0	0	0	2
SAMSUN	BAŞLAMAYAN	5	22	0	0	27
SAMSUN	TOPLAM	423	3.260	8	0	3.691
SİİRT	BİTEN	489	470	0	0	959
SİİRT	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	2	0	0	0	2
SİİRT	DEVAM EDEN	8	24	0	0	32
SİİRT	İHALE AŞAMASINDA OLAN	17	5	0	2	24
SİİRT	BAŞLAMAYAN	18	48	0	0	66
SİİRT	TOPLAM	534	547	0	2	1.083
SİNOP	BİTEN	689	1.623	2	0	2.314

SİNOP	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	7	0	0	7
SİNOP	DEVAM EDEN	8	40	0	0	48
SİNOP	İHALE AŞAMASINDA OLAN	4	0	0	0	4
SİNOP	BAŞLAMAYAN	1	0	0	0	1
SİNOP	TOPLAM	702	1.670	2	0	2.374
SİVAS	BİTEN	545	1.539	34	0	2.118
SİVAS	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
SİVAS	DEVAM EDEN	119	69	0	0	188
SİVAS	İHALE AŞAMASINDA OLAN	5	2	0	0	7
SİVAS	BAŞLAMAYAN	2	6	5	0	13
SİVAS	TOPLAM	671	1.616	39	0	2.326
Ş.URFA	BİTEN	4.475	1.554	0	0	6.029
Ş.URFA	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	1	2	0	0	3
Ş.URFA	DEVAM EDEN	18	23	0	0	41
Ş.URFA	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	4	0	0	4
Ş.URFA	BAŞLAMAYAN	0	2	0	0	2
Ş.URFA	TOPLAM	4.494	1.585	0	0	6.079
ŞİRNAK	BİTEN	268	429	16	0	713
ŞİRNAK	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	1	0	1
ŞİRNAK	DEVAM EDEN	2	18	0	0	20
ŞİRNAK	İHALE AŞAMASINDA OLAN	9	16	1	0	26
ŞİRNAK	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
ŞİRNAK	TOPLAM	279	463	18	0	760
TEKİRDAĞ	BİTEN	115	297	0	0	412
TEKİRDAĞ	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
TEKİRDAĞ	DEVAM EDEN	0	0	0	0	0
TEKİRDAĞ	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
TEKİRDAĞ	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
TEKİRDAĞ	TOPLAM	115	297	0	0	412
TOKAT	BİTEN	473	822	0	0	1.295
TOKAT	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
TOKAT	DEVAM EDEN	0	8	0	0	8
TOKAT	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
TOKAT	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
TOKAT	TOPLAM	473	830	0	0	1.303
TRABZON	BİTEN	342	3.339	0	0	3.681
TRABZON	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	3	0	0	3
TRABZON	DEVAM EDEN	46	100	0	0	146
TRABZON	İHALE AŞAMASINDA OLAN	10	20	1	0	31
TRABZON	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0

TRABZON	TOPLAM	398	3.462	1	0	3.861
TUNCELİ	BİTEN	448	795	3	4	1.250
TUNCELİ	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	6	2	0	0	8
TUNCELİ	DEVAM EDEN	16	16	0	3	35
TUNCELİ	İHALE AŞAMASINDA OLAN	2	3	0	0	5
TUNCELİ	BAŞLAMAYAN	0	2	0	1	3
TUNCELİ	TOPLAM	472	818	3	8	1.301
UŞAK	BİTEN	348	587	1	0	936
UŞAK	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
UŞAK	DEVAM EDEN	10	0	0	0	10
UŞAK	İHALE AŞAMASINDA OLAN	2	0	0	0	2
UŞAK	BAŞLAMAYAN	0	0	0	0	0
UŞAK	TOPLAM	360	587	1	0	948
VAN	BİTEN	1.170	760	1	0	1.931
VAN	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
VAN	DEVAM EDEN	44	19	0	0	63
VAN	İHALE AŞAMASINDA OLAN	6	1	0	0	7
VAN	BAŞLAMAYAN	19	11	0	0	30
VAN	TOPLAM	1.239	791	1	0	2.031
YALOVA	BİTEN	113	310	5	0	428
YALOVA	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	0	0	0	0
YALOVA	DEVAM EDEN	5	4	0	0	9
YALOVA	İHALE AŞAMASINDA OLAN	1	0	0	0	1
YALOVA	BAŞLAMAYAN	10	0	0	0	10
YALOVA	TOPLAM	129	314	5	0	448
YOZGAT	BİTEN	432	844	1	0	1.277
YOZGAT	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	0	3	0	0	3
YOZGAT	DEVAM EDEN	0	11	0	0	11
YOZGAT	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
YOZGAT	BAŞLAMAYAN	0	13	0	0	13
YOZGAT	TOPLAM	432	871	1	0	1.304
ZONGULDAK	BİTEN	230	940	0	1	1.171
ZONGULDAK	% 70 İ VE ÜZERİ TAMAMLANAN	2	0	0	0	2
ZONGULDAK	DEVAM EDEN	3	0	0	0	3
ZONGULDAK	İHALE AŞAMASINDA OLAN	0	0	0	0	0
ZONGULDAK	BAŞLAMAYAN	1	1	0	0	2
ZONGULDAK	TOPLAM	236	941	0	1	1.178

Kaynak: (MİGM, 2013)

Ek 5.Cami Sayıları

İller	Cami Sayısı	Nüfus	Kişi Başına Düşen Cami Sayısı
Kastamonu	2.547	359.759	0,0071
Sinop	1.049	203.027	0,0052
Bolu	1.215	276.506	0,0044
Karabük	915	219.728	0,0042
Artvin	680	166.394	0,0041
Bartın	765	187.291	0,0041
Gümüşhane	510	132.374	0,0039
Çankırı	665	177.211	0,0038
Giresun	1.425	419.498	0,0034
Rize	1.034	323.012	0,0032
Bayburt	241	76.724	0,0031
Ordu	2.003	714.390	0,0028
Erzincan	557	215.277	0,0026
Trabzon	1.917	757.353	0,0025
Ardahan	265	107.455	0,0025
Çorum	1.293	534.578	0,0024
Zonguldak	1.447	612.406	0,0024
Kırşehir	481	221.015	0,0022
Karaman	499	234.005	0,0021
Bingöl	556	262.263	0,0021
Sivas	1.317	627.056	0,0021
Kütahya	1.184	564.264	0,0021
Samsun	2.621	1.251.729	0,0021
Amasya	671	323.079	0,0021
Bitlis	693	336.624	0,0021
Yozgat	956	465.696	0,0021
Burdur	514	250.527	0,0021
Bilecik	410	203.849	0,0020
Erzurum	1.514	780.847	0,0019
Düzce	661	342.146	0,0019
Tokat	1.141	608.299	0,0019
Siirt	582	310.468	0,0019
Nevşehir	490	283.247	0,0017
Kilis	214	124.452	0,0017
Isparta	699	411.245	0,0017
Elazığ	947	558.556	0,0017
Çanakkale	799	486.445	0,0016
Kars	489	305.755	0,0016
Hakkari	430	272.165	0,0016
Uşak	536	339.731	0,0016
Afyonkarahisar	1.101	698.626	0,0016
Ağrı	843	555.479	0,0015
Aksaray	567	378.823	0,0015
Konya	3.046	2.038.555	0,0015

Balıkesir	1.643	1.154.314	0,0014
Sakarya	1.246	888.556	0,0014
Tunceli	117	85.062	0,0014
Muş	559	414.706	0,0013
Mardin	1.015	764.033	0,0013
Kırıkkale	350	274.992	0,0013
Muğla	1.064	838.324	0,0013
Van	1.294	1.022.532	0,0013
Denizli	1.181	942.278	0,0013
Manisa	1.652	1.340.074	0,0012
Malatya	920	757.930	0,0012
Kahramanmaraş	1.270	1.054.210	0,0012
Niğde	402	337.553	0,0012
Adıyaman	707	593.931	0,0012
İğdir	221	188.857	0,0012
Batman	604	524.499	0,0012
Diyarbakır	1.761	1.570.943	0,0011
Aydın	1.108	999.163	0,0011
Osmaniye	531	485.357	0,0011
Şırnak	473	457.997	0,0010
Antalya	2.097	2.043.482	0,0010
Kayseri	1.271	1.255.349	0,0010
Edirne	390	399.316	0,0010
Eskişehir	761	781.247	0,0010
Şanlıurfa	1.614	1.716.254	0,0009
Mersin	1.447	1.667.939	0,0009
Kırklareli	281	340.199	0,0008
Yalova	150	206.535	0,0007
Kocaeli	1.105	1.601.720	0,0007
Hatay	951	1.474.223	0,0006
Bursa	1.646	2.652.126	0,0006
Adana	1.265	2.108.805	0,0006
Tekirdağ	488	829.873	0,0006
Ankara	2.817	4.890.893	0,0006
Gaziantep	908	1.753.596	0,0005
İzmir	1.782	3.965.232	0,0004
İstanbul	3.113	13.624.240	0,0002

Kaynak: (DİB, 2013)

Ek 6. Milli Eğitim Bakanlığı Yatırım Projeleri 2006-2012

İLLER	2006-2012
ANKARA	58
İSTANBUL	41
VAN	29
ŞANLIURFA	27
KAHRAMANMARAŞ	24
KONYA	22
MERSİN	22
ANTALYA	19
ERZURUM	18
İZMİR	18
SAKARYA	18
ADYAMAN	17
BATMAN	17
GAZİANTEP	17
ADANA	16
MANİSA	16
DİYARBAKIR	15
KOCAELİ	15
SAMSUN	15
SİVAS	15
MUĞLA	13
ŞIRNAK	13
BURSA	11
GİRESUN	11
AMASYA	10
ELAZIĞ	10
KÜTAHYA	10
MALATYA	10
MARDİN	10
ORDU	10
AĞRI	9
BİNGÖL	9
ÇORUM	9
DENİZLİ	9
KAYSERİ	9
RİZE	9
AFYON	8
ARDAHAN	8
ESKİŞEHİR	8
HATAY	8
KIRIKKALE	8
KIRŞEHİR	8
TRABZON	8
YOZGAT	8
BALIKESİR	7
BİTLİS	7
GÜMÜŞHANE	7
İĞDIR	7
KASTAMONU	7
MUŞ	7
NEVŞEHİR	7
TEKİRDAĞ	7
ERZİNCAN	6
KARS	6
TUNCELİ	6
HAKKÂRİ	5
ISPARTA	5
KARABÜK	5
KARAMAN	5
TOKAT	5
AKSARAY	4
ARTVİN	4

AYDIN	4
BOLU	4
ÇANAKKALE	4
DÜZCE	4
SİİRT	4
YALOVA	4
BURDUR	3
KİLİS	3
NİĞDE	3
OSMANİYE	3
ZONGULDAK	3
BAYBURT	2
ÇANKIRI	2
KIRKLARELİ	2
SİNOP	2
UŞAK	2

Kaynak: (MEB, 2013)

Ek 7. T.C. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Veri Talebine Cevabı**HİZMETE ÖZEL**

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Emniyet Genel Müdürlüğü

Sayı : 46668477 - 49983.(31824) - 285-596/86085
Konu : Bilgi Talebi

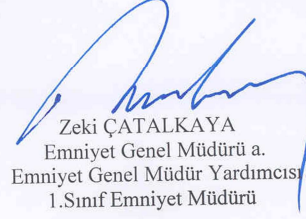
24/04/2013

DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİNE
(Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi : 09.04.2013 tarih ve 78429958/302.14-581 sayılı yazınız.

İlgi yazı ile talep edilen verilerle ilgili olarak; Genel Müdürlüğümüz olay verilerinin günümüzün gelişen bilgi sistem teknolojileri doğrultusunda yeniden yapılandırılması, ülke düzeyinde meydana gelen olay verilerinin yeniden tanımlanması ve veri standartlarının geliştirilmesi çalışmaları devam ettiğinden, talebin bu aşamada karşılanması imkânı bulunmamaktadır.

Bilgilerinize rica ederim.

Zeki ÇATALKAYA
Emniyet Genel Müdürü a.
Emniyet Genel Müdür Yardımcısı
1.Sınıf Emniyet Müdürü

*Sn. G. Tuner
30.04.13*

Emniyet Müdürlüğü ile bilgi verilmektedir

Kayıt Tarihi	30.04.2013
Dozay No	302.16
Kayıt No	815

HİZMETE ÖZEL

Ayrancı Mah. Dikmen Cad. No:11 ANKARA
Telefon : 462 25 37- 38

Ayrıntılı bilgi için irtibat: F.CÖNGER
E-posta:akkmdb@egm.gov.tr

Ek 8. 2004 Yılı Kamu Harcamaları Verileri

2004 Yılı (Bin TL)	GKH	SAV	KDG	EİH	CKH	İTH	SAG	DKD	EH	SH
Adana	568.824	531.671	1.033.836	1.532.407	9.618	49.852	858.639	146.625	2.493.777	25.953
Adıyaman	140.055	8.297	295.991	70.388	7.225	0	240.803	52.335	731.924	11.826
Afyon	163.152	186.032	289.027	87.872	4.138	1.520	296.995	102.969	1.043.513	14.283
Agri	173.909	313.095	282.387	31.985	491	1.291	142.752	49.900	464.217	57.103
Aksaray	70.472	7.053	129.283	42.196	1.254	0	130.947	37.921	476.766	6.967
Amasya	99.047	359.867	199.158	162.918	4.596	45	178.549	66.885	506.656	9.689
Ankara	2.464.701	6.225.434	4.109.991	14.529.335	16.981	632.984	2.602.347	1.477.359	8.242.901	234.422
Antalya	434.216	113.367	944.658	1.349.146	7.901	7.940	793.895	184.797	1.895.001	39.011
Ardahan	44.973	108.974	104.980	21.206	574	20	49.721	19.622	160.581	1.032
Artvin	80.114	49.124	135.097	247.590	3.662	125	147.015	49.580	292.368	6.428
Aydin	235.669	58.962	581.680	430.938	7.306	187	454.524	111.328	1.297.133	17.887
Balikesir	298.627	1.027.407	535.718	452.238	8.983	405	449.907	165.591	1.431.993	26.088
Bartın	42.897	29.700	141.518	30.759	1.499	40	81.134	47.727	254.139	7.642
Batman	142.599	39.604	424.159	47.948	460	0	122.061	42.207	476.667	12.983
Bayburt	30.920	40.925	72.439	24.799	1.049	0	43.498	21.508	134.026	500
Bilecik	58.358	10.113	250.735	29.473	1.175	145	72.825	32.538	251.958	4.409
Bingol	134.999	97.279	352.432	44.995	654	0	174.731	37.146	305.877	111.675
Bitlis	178.619	119.259	315.240	59.735	679	2.764	137.558	50.330	398.553	63.817
Bolu	102.471	131.343	186.725	108.372	5.017	45	168.239	91.789	588.713	9.624
Burdur	74.560	53.107	163.079	55.382	1.490	60	158.711	49.435	354.109	14.179
Bursa	472.714	488.490	1.041.346	1.348.152	7.019	103.942	705.180	206.726	2.554.473	37.870
Canakkale	146.571	559.698	317.168	136.650	11.580	241	203.408	75.114	700.540	9.770
Cankiri	87.574	81.678	148.553	71.920	3.186	1.849	118.079	54.341	286.217	14.716
Corum	136.950	16.643	315.327	78.710	5.278	274	262.155	104.100	739.825	12.650
Denizli	222.837	129.169	351.240	136.385	6.118	220	397.526	107.791	1.233.477	30.859
Diyarbakir	393.686	1.213.170	1.091.390	1.433.012	4.014	32.993	616.222	144.500	1.727.237	30.451
Duzce	69.302	4.885	112.833	30.310	2.552	655	97.410	60.907	368.875	12.516
Edirne	219.539	534.696	253.722	314.960	3.419	262	225.760	68.026	746.182	12.837
Elazig	303.623	182.364	478.478	1.253.050	6.548	10.077	380.849	92.209	1.047.036	23.504
Erzincan	76.147	272.423	218.927	85.508	2.867	8	123.934	44.658	345.418	12.803
Erzurum	363.759	883.120	512.187	1.331.567	6.115	14.549	535.504	146.820	1.643.287	305.463
Eskisehir	371.389	1.095.713	401.843	769.316	6.339	10.314	348.385	78.997	1.680.735	23.948
Gazi Antep	249.987	277.049	605.037	103.970	3.723	153	384.094	79.758	1.419.731	26.388
Giresun	114.998	8.089	288.291	139.726	5.631	174	272.158	98.128	578.757	13.998
Gumushane	43.641	5.473	128.591	26.741	1.252	0	91.277	37.677	209.617	9.375
Hakkari	275.926	255.622	532.086	31.411	317	68	92.300	28.115	291.225	5.622
Hatay	242.759	469.304	536.596	97.634	2.608	63	324.429	89.254	1.494.015	25.821
Icel	356.883	151.498	801.649	802.295	9.885	0	661.709	127.866	1.965.840	34.838
Igdir	43.892	124.024	148.995	28.893	563	250	66.317	9.757	197.131	1.369
Isparta	167.128	214.043	216.774	434.918	6.293	269	326.084	79.709	931.838	18.783
Istanbul	2.669.339	4.827.102	5.409.781	2.783.816	14.257	19.371	2.483.980	583.659	10.376.976	130.192
Izmir	1.217.007	3.014.631	2.324.245	1.988.647	5.234	21.916	1.705.746	280.996	4.934.991	60.054
Kahraman Maras	241.281	51.835	417.877	450.671	5.902	941	410.470	95.496	1.338.806	18.125
Karabuk	63.885	3.997	166.942	33.808	1.347	262	100.988	61.177	309.115	7.704
Karaman	60.298	3.568	127.931	35.331	1.205	128	87.856	39.065	279.120	9.388
Kars	93.655	371.296	208.994	111.317	1.862	1.077	129.544	38.968	475.116	13.575
Kastamonu	171.791	15.410	254.375	917.158	3.768	16.372	205.376	162.946	539.131	29.433
Kayseri	297.257	948.901	456.465	1.079.475	5.116	10.139	456.194	137.428	1.623.548	23.770
Kilis	32.544	2.400	88.611	17.775	1.091	83	56.260	15.178	151.459	3.360
Kirikkale	117.199	40.143	210.530	63.369	2.039	15	199.094	37.229	620.102	2.607
Kirklareli	80.975	288.801	187.944	44.319	3.886	0	110.925	28.788	340.545	9.588
Kirsehir	72.233	7.209	146.134	53.084	1.257	331	129.814	42.950	355.413	13.344
Kocaeli	269.345	1.999.152	627.861	75.538	6.785	353	382.318	95.688	1.785.938	46.436
Konya	470.832	515.244	785.841	1.356.387	9.523	14.059	692.793	309.494	2.602.724	28.817
Kutahya	155.711	139.592	246.858	97.434	4.437	1.743	195.170	110.725	837.312	12.423
Malatya	293.733	625.262	428.186	368.940	10.958	5.576	465.043	84.034	1.272.601	32.195
Manisa	255.427	147.616	568.531	115.981	4.307	250	459.795	155.032	1.554.388	19.850
Mardin	197.871	232.032	578.406	83.107	1.788	105	201.145	69.341	670.518	9.274
Mugla	219.422	624.000	470.562	222.297	5.607	15	347.126	92.390	986.442	11.594
Mus	125.474	112.294	274.236	62.788	1.334	1.241	135.232	35.602	417.023	27.541
Nevsehir	69.167	7.402	194.426	43.330	915	181	140.477	55.528	361.414	11.129
Nigde	76.749	62.499	171.365	45.665	1.023	118	152.077	41.858	623.414	13.177
Ordu	156.532	21.502	331.103	127.610	4.871	165	339.536	141.837	856.817	18.850
Osmaniye	120.744	58.809	220.930	59.802	4.328	15	198.836	47.462	588.603	6.773
Rize	111.545	5.444	177.146	38.194	1.484	1.263	222.503	80.568	419.348	12.339

Sakarya	220.336	498.781	295.838	120.442	2.123	204	210.047	109.122	1.023.918	22.978
Samsun	383.344	136.849	557.421	1.851.514	7.582	25.606	696.074	242.459	1.935.820	33.070
Sanlı Urfa	209.035	183.834	597.025	726.585	4.453	22.368	329.503	94.267	1.294.270	9.773
Siirt	189.327	188.961	378.993	61.326	1.867	93	120.311	37.501	330.320	18.291
Sinop	87.672	24.064	150.741	69.785	1.747	70	110.102	69.553	362.313	6.251
Sirnak	306.372	259.923	859.799	27.689	246	135	103.406	27.191	248.502	4.940
Sivas	246.388	205.248	410.033	855.507	2.258	12.212	336.048	121.065	1.094.500	12.709
Tekirdag	125.138	733.300	276.889	55.992	2.278	20	194.485	42.631	596.105	10.710
Tokat	171.138	44.669	458.467	88.268	4.206	195	313.964	119.747	963.274	24.208
Trabzon	371.422	59.555	342.503	1.570.175	6.175	91.340	511.177	186.289	1.445.212	29.661
Tunceli	72.200	239.048	444.228	33.132	653	356	63.323	10.461	145.313	11.128
Usak	73.720	6.107	163.398	42.429	1.678	135	156.696	47.397	396.518	9.154
Van	460.909	207.885	680.076	1.176.240	1.463	16.201	319.625	82.101	1.104.821	20.377
Yalova	56.147	11.059	135.177	41.478	473	0	64.408	16.669	221.584	10.206
Yozgat	165.669	10.613	212.787	89.508	2.074	15	237.616	76.320	702.517	9.962
Zonguldak	137.119	72.666	251.616	106.569	2.164	0	181.980	105.205	969.484	27.234

Kaynak: (Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2012)

Ek 9. 2005 Yılı Kamu Harcamaları Verileri

2005 Yılı (Bin TL)	GKH	SAV	KDG	EİH	CKH	İTH	SAG	DKD	EH	SH
Adana	564.251	529.871	1.210.012	1.223.675	12.952	2.417	1.235.533	160.517	2.806.140	41.819
Adıyaman	153.330	9.623	330.273	79.249	6.623	2.151	445.598	64.511	877.653	11.409
Afyon	186.922	229.623	332.718	87.745	5.121	5.691	418.202	122.847	1.235.525	21.091
Agri	169.631	330.167	299.600	36.353	1.281	1.414	238.727	70.679	544.936	22.105
Aksaray	63.333	7.001	141.327	43.319	1.379	882	194.763	47.213	548.057	11.020
Amasya	106.800	365.513	230.582	175.930	4.980	622	253.963	76.509	588.825	10.872
Ankara	2.694.927	8.081.808	4.775.039	21.447.732	23.494	841.448	3.586.345	2.403.586	9.294.563	279.258
Antalya	439.246	116.886	1.044.745	1.343.305	15.100	1.337	1.019.987	224.499	2.206.558	43.587
Ardahan	44.892	117.905	124.770	23.410	1.509	361	71.607	21.744	174.578	1.373
Artvin	84.774	36.804	153.427	287.542	5.642	49	194.248	57.048	309.401	8.885
Aydin	255.768	72.518	639.002	501.610	7.355	609	585.065	133.247	1.492.144	30.506
Balikesir	317.937	1.180.669	582.477	589.947	8.802	2.237	646.786	183.580	1.619.681	38.024
Bartın	47.760	33.150	161.625	31.976	1.718	160	106.815	54.618	295.527	6.926
Batman	156.676	42.048	477.189	58.353	1.646	18.371	325.283	53.651	603.378	10.271
Bayburt	31.737	44.556	83.105	23.172	1.436	311	69.086	35.156	156.559	1.175
Bilecik	60.691	10.494	278.893	32.445	1.185	645	90.608	39.751	277.794	8.900
Bingol	152.267	122.664	407.463	52.541	1.429	4.135	292.719	41.731	388.520	92.795
Bitlis	196.304	130.809	355.558	51.773	809	8.795	213.386	73.799	488.692	61.539
Bolu	107.553	135.595	207.061	118.330	7.262	412	214.953	112.533	703.944	13.452
Burdur	79.902	49.436	177.447	59.616	2.635	1.067	206.078	55.598	384.095	16.447
Bursa	492.685	575.118	1.193.218	1.430.742	12.091	37.826	1.054.411	243.550	2.973.954	54.822
Canakkale	160.968	616.673	344.884	150.723	11.972	760	274.969	106.737	796.733	15.741
Cankiri	93.604	62.283	170.232	79.259	3.607	2.175	151.517	63.753	325.749	17.157
Corum	156.072	17.751	340.747	88.354	5.646	1.656	406.350	118.121	842.681	22.494
Denizli	217.928	142.557	412.257	149.059	6.437	1.880	488.966	143.736	1.439.331	33.069
Diyarbakir	414.450	1.355.653	1.214.478	1.454.305	6.638	20.732	1.064.964	175.601	2.013.627	59.784
Duzce	79.430	5.650	138.575	34.614	2.699	861	147.697	68.119	419.191	24.377
Edirne	221.452	511.142	287.865	333.045	3.021	287	332.627	73.103	814.471	19.943
Elazig	296.450	194.264	526.758	1.310.587	12.886	5.381	615.747	106.780	1.262.710	29.362
Erzincan	82.212	283.041	240.901	100.615	2.609	4.357	181.600	52.877	383.165	15.776
Erzurum	326.891	950.508	592.103	1.080.574	6.214	8.122	824.222	181.645	1.867.904	115.516
Eskisehir	359.769	1.246.470	456.407	634.007	6.707	683	497.890	94.137	2.048.521	33.186
Gazi Antep	273.723	299.434	707.127	121.019	4.371	696	621.882	100.093	1.713.926	38.173
Giresun	117.852	8.579	325.278	125.370	5.492	561	386.003	114.409	676.822	15.667
Gumushane	48.092	5.180	143.756	36.100	2.010	865	147.096	45.888	255.866	9.779
Hakkari	320.178	284.188	574.172	33.644	1.127	3.721	191.402	41.340	399.536	31.514
Hatay	256.261	510.506	605.333	111.350	5.362	27.759	633.759	102.026	1.743.748	34.454
Icel	374.630	160.026	890.318	1.093.832	12.500	1.187	1.024.992	153.174	2.240.163	36.245
Igdir	45.794	113.814	162.758	33.713	1.223	4.030	98.593	12.758	245.008	2.970
Isparta	175.757	231.799	244.753	487.659	6.936	1.993	443.697	89.174	1.091.149	23.876
Istanbul	3.121.145	5.483.340	5.735.172	2.735.694	24.094	11.424	4.168.313	697.284	11.845.918	175.683
Izmir	1.225.896	3.370.798	2.587.659	1.969.534	14.188	2.656	2.411.652	333.158	5.701.098	75.854
Kahraman Maras	266.605	56.254	462.864	532.696	7.191	2.119	702.764	108.791	1.585.245	24.403
Karabuk	76.606	4.335	188.872	37.003	3.104	886	148.299	72.156	359.047	11.644
Karaman	56.409	4.231	151.111	38.317	1.340	334	128.985	45.310	324.528	11.311
Kars	109.081	363.713	236.256	135.409	2.324	2.001	188.104	48.496	571.181	9.804
Kastamonu	158.800	17.432	293.697	867.598	5.729	838	301.716	198.575	607.879	31.905
Kayseri	302.016	1.089.536	532.975	1.043.163	6.759	1.475	631.852	161.187	1.903.749	35.881
Kilis	39.523	2.698	96.497	17.556	1.189	173	74.341	20.139	179.628	4.299
Kirikkale	125.899	22.049	210.428	68.098	2.690	909	264.637	41.675	708.755	8.250
Kirklareli	91.442	349.135	208.393	58.113	4.145	280	164.177	43.251	371.319	11.200
Kirsehir	79.254	7.576	161.807	49.652	1.681	2.129	189.220	56.165	408.569	12.999
Kocaeli	296.208	2.290.533	614.924	93.757	7.932	1.361	551.554	109.630	2.061.269	71.899
Konya	478.845	552.685	887.429	1.259.603	9.232	7.404	1.015.941	346.927	3.009.858	52.528
Kutahya	160.091	149.361	277.695	109.306	4.721	3.553	321.831	134.191	981.813	24.250
Malatya	282.544	681.320	465.528	220.629	6.205	977	696.441	106.433	1.481.330	50.778
Manisa	274.317	163.677	673.538	117.007	7.248	1.915	708.511	179.238	1.785.012	25.685
Mardin	211.387	240.279	623.255	106.244	2.138	957	357.423	88.235	798.823	14.255
Mugla	256.399	682.398	530.558	265.004	6.700	505	456.167	105.831	1.126.680	14.036
Mus	140.003	120.456	303.934	66.671	1.608	2.335	243.367	44.470	508.584	21.038
Nevsehir	78.546	8.066	224.815	45.875	1.318	1.400	195.953	64.317	417.252	46.480
Nigde	80.133	69.088	177.783	55.023	1.493	704	234.276	49.991	726.513	17.775
Ordu	160.420	23.208	361.955	86.569	4.976	3.104	537.086	160.310	1.015.350	27.537
Osmaniye	117.716	67.656	239.363	49.758	5.583	515	325.613	62.514	669.187	9.141
Rize	102.657	5.375	206.457	43.293	2.307	1.403	342.227	103.918	475.305	24.613

Sakarya	207.124	540.735	349.130	126.064	4.502	1.691	293.459	131.061	1.235.080	29.238
Samsun	368.937	143.665	645.018	1.734.050	9.850	2.552	1.011.903	271.401	2.191.877	43.965
Sanlı Urfa	213.293	195.746	591.580	557.630	4.802	1.556	624.329	117.289	1.618.459	16.534
Siirt	209.960	198.167	416.540	65.450	1.746	1.679	213.983	50.843	411.308	23.289
Sinop	91.291	22.820	176.198	76.524	3.819	625	152.478	80.849	401.397	8.513
Sirnak	333.902	293.075	902.754	30.262	1.013	4.198	264.707	38.077	321.293	7.387
Sivas	241.583	228.892	464.872	721.086	2.828	1.469	498.384	145.846	1.252.609	25.879
Tekirdag	123.737	772.008	316.493	62.690	3.488	335	264.827	51.126	681.330	24.485
Tokat	185.892	48.590	495.448	105.631	5.280	1.644	473.245	152.953	1.120.940	40.005
Trabzon	322.234	64.623	386.433	1.610.399	12.199	3.309	727.373	209.764	1.631.055	63.506
Tunceli	77.972	268.481	495.745	36.859	1.464	4.640	87.493	14.673	168.748	15.121
Usak	75.410	6.603	188.348	54.521	2.062	1.180	225.302	55.118	453.371	12.920
Van	454.585	201.819	827.213	1.018.064	2.488	1.748	647.631	101.369	1.358.127	23.837
Yalova	50.227	14.338	143.896	47.156	1.287	359	91.806	19.598	268.475	15.804
Yozgat	166.200	11.770	259.946	107.212	3.387	1.603	340.823	91.321	804.500	13.484
Zonguldak	151.248	100.166	278.289	113.762	3.613	495	419.395	117.395	1.086.942	32.982

Kaynak: (Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2012)

Ek 10. 2006 Yılı Kamu Harcamaları Verileri

2006 Yılı (Bin TL)	GKH	SAV	KDG	EİH	CKH	İTH	SAG	DKD	EH	SH
Adana	620.072	604.900	1.480.575	1.028.390	15.622	1.116	2.165.880	222.461	3.387.000	62.278
Adıyaman	180.199	11.439	401.779	93.381	4.959	4.989	758.992	82.038	1.094.054	22.000
Afyon	226.189	237.068	395.642	94.371	6.208	14	548.142	146.089	1.387.823	27.154
Agri	207.758	384.498	366.361	40.095	1.546	11.478	467.034	81.842	651.472	19.574
Aksaray	74.199	7.629	169.790	49.558	1.992	310	300.093	69.932	672.213	15.443
Amasya	124.310	381.073	275.121	199.315	5.537	0	363.888	94.150	678.807	21.455
Ankara	7.775.053	8.991.109	8.851.022	9.987.068	79.716	123.619	5.247.888	2.754.610	19.156.534	344.397
Antalya	524.421	130.387	1.289.395	1.281.237	17.158	166	1.473.871	321.233	2.645.075	63.910
Ardahan	52.099	134.306	154.989	26.938	1.907	290	105.236	28.586	204.733	2.814
Artvin	99.696	39.106	179.968	273.106	5.867	0	209.532	69.561	361.598	11.990
Aydin	308.969	81.130	740.948	535.116	8.383	1.092	774.798	182.110	1.684.863	46.447
Balikesir	356.034	1.266.320	694.802	641.406	9.374	9.830	781.176	231.207	1.886.930	56.803
Bartın	62.908	35.842	187.962	31.590	1.692	0	140.132	72.045	345.015	8.884
Batman	190.195	49.477	535.596	71.531	2.137	17.218	500.785	77.478	748.846	16.229
Bayburt	34.831	52.852	91.156	30.671	1.737	20	89.128	39.542	186.508	3.752
Bilecik	67.781	11.202	325.047	33.875	1.743	0	111.779	50.779	308.603	10.175
Bingol	176.627	151.468	457.938	53.895	1.766	60.764	430.569	62.324	467.816	56.612
Bitlis	235.502	150.554	402.393	52.610	1.384	66.092	385.196	87.208	549.215	56.677
Bolu	132.726	151.704	244.427	134.713	7.430	104	285.169	137.526	857.365	19.891
Burdur	93.440	46.714	208.307	63.690	2.992	0	242.324	66.678	438.389	27.421
Bursa	581.959	833.112	1.414.281	1.424.514	14.634	63.018	1.379.795	297.100	3.536.879	138.446
Canakkale	186.433	677.292	403.132	174.961	13.611	25.000	341.870	107.269	904.825	21.117
Cankiri	111.397	89.110	200.649	82.174	4.517	642	184.348	82.693	359.193	26.658
Corum	169.231	19.422	392.325	103.581	6.386	3.529	551.129	153.206	977.337	39.810
Denizli	273.789	157.563	483.994	167.096	7.420	0	599.449	158.170	1.761.716	42.887
Diyarbakir	521.034	1.488.448	1.472.796	1.318.099	8.228	198.820	1.876.160	247.905	2.584.074	116.972
Duzce	97.356	5.923	165.724	38.763	3.578	0	222.545	88.074	496.902	23.914
Edirne	231.624	553.877	355.411	442.558	3.468	13.228	399.875	94.624	1.011.275	38.068
Elazig	341.969	213.682	644.370	1.219.887	14.011	56.241	919.606	135.129	1.479.539	34.835
Erzincan	98.358	303.308	309.561	109.026	2.853	578	281.199	67.734	461.817	22.228
Erzurum	377.581	1.029.650	688.501	1.116.239	7.367	6.122	1.201.491	257.089	2.279.373	151.455
Eskisehir	399.076	1.329.625	549.588	541.566	7.720	82	629.435	124.037	2.153.290	39.022
Gazi Antep	335.172	319.922	839.940	131.200	5.328	645	1.295.810	130.928	2.137.938	53.998
Giresun	139.549	9.752	368.720	134.166	5.962	0	446.466	138.143	769.184	32.522
Gumushane	64.271	6.366	174.873	33.865	2.577	0	220.253	57.788	296.149	23.824
Hakkari	360.967	333.503	713.456	40.912	1.211	45.270	526.419	59.266	449.464	20.543
Hatay	311.909	546.205	731.532	102.688	5.831	40.352	897.187	135.333	2.016.669	57.397
Icel	431.479	178.243	1.063.651	1.055.767	14.868	3.818	1.576.199	236.867	2.634.020	48.727
Igdir	56.795	127.755	199.773	41.924	1.677	2.530	187.442	16.982	308.559	6.378
Isparta	205.221	245.769	306.530	541.543	8.735	60	507.571	124.342	1.248.742	44.906
Istanbul	3.542.762	6.625.279	7.201.091	2.842.237	26.329	8.640	5.802.237	1.066.735	13.653.665	213.687
Izmir	1.371.013	3.773.821	3.050.495	1.967.455	16.101	1.777	3.509.949	496.639	6.653.151	127.428
Kahraman Maras	311.142	60.055	553.428	544.402	8.318	8.552	1.113.389	147.129	1.841.855	38.012
Karabuk	87.294	4.910	212.462	40.360	3.532	0	199.755	93.123	415.577	18.085
Karaman	66.942	4.541	180.341	43.591	2.198	0	196.005	63.299	395.289	18.693
Kars	124.358	331.980	292.365	156.941	1.934	2.739	286.578	76.876	704.632	17.119
Kastamonu	211.496	20.005	356.657	744.875	8.331	633	356.065	259.044	704.076	47.329
Kayseri	353.021	1.195.311	642.164	1.093.352	5.771	488	860.792	253.181	2.315.132	59.546
Kilis	40.474	3.011	120.336	23.596	1.469	0	129.476	27.488	214.073	5.480
Kirikkale	152.948	39.659	257.448	79.454	3.438	0	353.153	52.811	798.290	9.124
Kirklareli	97.540	378.550	245.918	63.955	4.324	8.000	203.317	55.884	432.766	14.153
Kirsehir	110.291	7.834	192.878	58.228	2.257	0	234.341	65.717	467.140	22.946
Kocaeli	935.099	2.591.796	777.641	100.394	9.254	232	871.044	140.668	2.330.883	85.756
Konya	607.682	615.500	1.049.675	1.148.378	10.596	94	1.555.259	462.171	3.708.897	92.063
Kutahya	191.245	162.157	330.936	121.440	5.441	86	427.628	175.724	1.131.795	37.318
Malatya	329.351	755.573	557.030	161.940	7.275	397	816.281	144.822	1.787.489	105.409
Manisa	327.690	175.382	781.057	131.007	8.856	62	865.495	220.634	1.980.642	37.051
Mardin	247.850	281.130	731.461	101.772	2.289	14.935	657.233	102.805	947.312	19.684
Mugla	299.125	727.988	644.610	274.948	7.020	100	567.037	135.106	1.305.062	29.674
Mus	146.457	114.654	347.289	73.960	1.893	18.752	433.690	52.371	612.844	43.702
Nevsehir	95.853	8.538	257.921	46.982	1.684	143	246.024	81.750	496.633	28.844
Nigde	91.244	71.915	213.015	53.707	2.079	0	304.886	69.599	848.091	27.857
Ordu	198.484	24.139	433.512	98.692	5.761	1	698.130	198.223	1.183.689	46.049
Osmaniye	116.679	77.097	286.190	53.508	6.129	119	417.769	81.932	817.282	12.401
Rize	112.640	6.202	240.914	39.059	3.228	13.874	275.809	138.443	565.907	36.099

Sakarya	250.386	601.134	427.042	136.624	5.131	5.000	390.893	164.013	1.501.577	38.839
Samsun	416.188	166.542	750.764	1.689.293	12.153	159	1.473.611	344.201	2.667.329	66.389
Sanlı Urfa	292.126	220.189	666.018	492.315	5.034	1.792	1.167.429	147.805	1.998.004	33.105
Siirt	243.884	234.018	496.486	59.078	2.121	27.729	334.126	55.536	490.964	36.737
Sinop	104.768	24.107	202.106	82.539	5.406	0	189.560	103.905	443.955	9.711
Sirnak	388.492	351.255	1.050.826	35.760	1.438	43.501	309.032	59.505	453.374	7.331
Sivas	305.920	237.615	545.370	616.979	3.401	8.220	680.704	205.530	1.463.943	42.370
Tekirdag	143.426	858.109	370.451	70.737	3.976	5.500	340.601	63.510	814.580	25.051
Tokat	217.636	54.972	565.535	122.544	6.476	620	718.533	184.652	1.331.456	63.723
Trabzon	372.874	69.126	468.263	1.323.301	13.713	1.333	943.443	274.190	2.014.736	159.141
Tunceli	95.042	317.080	566.837	44.252	1.507	27.391	123.337	30.103	189.824	22.190
Usak	92.999	6.874	223.698	60.139	2.860	0	310.192	69.934	528.883	20.783
Van	492.294	231.671	882.281	1.204.661	3.625	11.693	930.267	128.898	1.665.838	29.552
Yalova	60.693	16.933	157.813	51.992	2.045	0	140.465	25.094	310.672	15.551
Yozgat	171.275	14.122	307.223	109.723	3.936	0	469.485	118.029	974.525	27.755
Zonguldak	180.542	104.101	336.543	135.207	3.791	0	635.356	158.762	1.281.338	40.459

Kaynak: (Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2012)

Ek 11. 2007 Yılı Kamu Harcamaları Verileri

2007 Yılı (Bin TL)	GKH	SAV	KDG	EİH	CKH	İTH	SAG	DKD	EH	SH
Adana	938.690	617.237	1.792.405	1.141.511	18.036	705	2.251.074	264.415	3.964.317	104.993
Adıyaman	250.034	11.634	474.699	107.586	5.408	4.872	854.886	112.784	1.393.121	28.505
Afyon	286.166	257.947	485.321	107.159	6.742	10.500	646.607	186.496	1.592.312	40.298
Agri	233.456	432.771	430.773	52.611	1.608	3.807	564.200	94.938	895.950	22.603
Aksaray	122.219	8.273	225.710	63.814	2.979	384	357.660	84.963	822.865	28.246
Amasya	162.034	428.330	358.742	235.530	7.240	0	441.211	117.525	878.084	21.942
Ankara	8.989.386	11.851.508	10.686.480	11.462.857	120.244	136.465	5.470.227	3.637.409	22.709.609	429.779
Antalya	733.940	145.778	1.595.263	1.461.652	20.591	581	1.730.958	431.312	3.172.358	88.077
Ardahan	54.919	152.034	166.683	34.154	2.575	1.800	126.479	37.381	267.012	3.566
Artvin	120.179	34.658	210.166	347.591	6.821	0	239.969	86.858	435.474	14.523
Aydin	413.306	87.002	910.869	582.628	9.813	684	1.000.715	215.811	2.043.781	65.558
Balikesir	476.665	1.419.353	886.476	780.901	12.153	3.810	945.193	289.916	2.239.402	69.731
Bartın	93.776	38.764	212.200	38.500	2.320	1.649	176.770	86.592	416.787	11.881
Batman	265.937	56.395	658.578	85.842	2.736	131.135	778.754	84.346	947.189	25.207
Bayburt	44.526	64.785	110.716	32.671	2.463	0	115.707	42.020	244.227	3.885
Bilecik	87.646	13.149	392.379	38.729	2.042	3.000	142.515	63.128	380.986	29.541
Bingol	216.065	190.898	545.750	64.512	2.698	188.074	457.480	72.312	599.672	54.632
Bitlis	289.201	160.397	476.051	64.810	1.855	170.457	437.943	158.057	743.334	82.197
Bolu	163.926	182.370	301.423	151.368	11.652	168	301.273	171.779	946.146	27.514
Burdur	123.895	51.255	260.435	69.300	3.888	210	305.634	89.827	623.683	35.725
Bursa	848.887	723.916	1.725.062	1.364.272	15.952	30.663	1.610.350	383.883	4.259.165	144.742
Canakkale	228.306	759.325	477.909	203.592	14.064	858	425.251	138.125	1.103.138	30.124
Cankiri	136.252	96.357	240.000	100.506	6.177	1.454	209.891	99.708	430.458	38.248
Corum	228.216	20.382	485.962	112.369	7.615	6.395	638.556	198.449	1.231.733	53.893
Denizli	405.984	169.397	623.202	197.547	9.032	775	877.601	192.067	2.150.021	60.067
Diyarbakir	710.220	1.642.696	1.699.625	1.527.660	10.279	532.898	2.130.621	308.350	3.133.336	135.249
Duzce	134.939	6.596	219.700	47.086	4.209	9.000	332.594	107.259	712.310	35.959
Edirne	286.223	609.484	438.004	504.854	3.973	141.864	519.661	108.601	1.126.742	41.669
Elazig	419.351	227.127	756.330	1.310.628	17.434	36.408	1.004.601	163.222	1.791.921	48.749
Erzincan	138.023	319.672	357.633	117.931	3.856	1.133	304.014	87.804	630.663	46.966
Erzurum	472.882	1.085.989	850.991	1.177.677	9.065	3.617	1.891.773	305.359	2.797.551	154.349
Eskisehir	502.034	1.355.707	677.989	560.903	9.276	33.969	805.084	146.127	2.628.657	53.814
Gazi Antep	576.245	354.923	1.025.145	160.319	6.424	518	1.691.023	190.819	2.579.015	83.368
Giresun	177.178	10.159	458.891	159.841	7.168	2.000	623.349	176.110	1.011.467	111.752
Gumushane	70.078	7.061	200.564	42.648	2.786	75	234.163	73.421	362.574	18.927
Hakkari	454.382	396.278	784.227	49.749	2.444	119.345	378.930	58.004	575.573	11.967
Hatay	491.580	610.340	928.442	118.445	7.505	8.565	1.269.627	166.292	2.433.289	82.512
Icel	635.697	193.789	1.322.107	1.162.078	17.916	3.728	1.782.048	307.441	3.099.864	86.144
Igdir	74.263	140.185	243.462	50.824	1.854	68.942	234.576	37.301	390.469	31.700
Isparta	259.542	341.727	371.338	590.324	11.504	664	657.611	150.929	1.451.820	44.207
Istanbul	4.838.868	7.188.918	8.658.163	3.332.382	30.257	11.488	6.771.647	1.405.715	16.371.205	351.444
Izmir	1.941.926	4.483.349	3.666.715	2.055.638	21.030	3.987	3.880.704	694.327	7.923.409	188.325
Kahraman Maras	424.475	68.645	668.184	603.157	9.561	4.736	1.267.947	186.488	2.203.113	40.985
Karabuk	115.908	5.726	256.527	44.686	4.507	0	215.982	115.132	501.518	23.913
Karaman	92.937	5.275	233.407	55.344	2.951	363	207.911	86.249	468.563	25.463
Kars	151.717	360.219	345.345	152.981	2.852	44.139	333.038	76.309	896.585	23.724
Kastamonu	242.879	22.332	462.190	788.960	9.118	431	442.872	309.806	934.287	70.303
Kayseri	518.731	1.350.478	815.085	1.069.351	7.381	840	1.076.401	328.617	2.732.764	129.531
Kilis	50.409	3.079	147.200	30.200	1.985	360	183.853	33.292	272.720	6.827
Kirikkale	205.696	62.735	309.378	87.780	4.677	30	388.777	65.055	954.758	25.667
Kirklareli	120.401	430.908	295.486	69.972	4.906	5.330	249.770	61.070	507.262	21.940
Kirsehir	144.870	9.464	246.384	67.485	3.182	0	285.499	92.492	643.826	26.413
Kocaeli	1.711.685	2.899.173	875.469	129.004	11.206	69	991.348	180.321	2.916.586	141.352
Konya	920.753	711.219	1.321.519	1.321.034	13.230	255	1.713.201	567.614	4.410.760	107.310
Kutahya	246.940	183.252	405.133	141.885	6.833	218	505.447	224.473	1.342.940	56.024
Malatya	434.502	836.977	652.234	208.488	9.178	301	1.014.434	185.953	2.173.970	120.770
Manisa	506.603	197.646	957.183	154.008	9.093	1.483	1.168.529	273.453	2.389.084	61.733
Mardin	331.714	277.000	880.210	128.249	2.729	146.267	771.429	128.156	1.240.042	26.175
Mugla	368.940	794.108	783.940	301.856	8.402	0	655.646	157.717	1.569.870	31.318
Mus	177.515	124.547	421.051	86.131	2.685	43.248	542.524	68.813	765.733	40.113
Nevsehir	124.983	9.998	318.072	61.888	2.902	865	298.039	107.250	624.412	57.700
Nigde	130.032	80.820	263.614	64.828	3.602	0	392.552	77.704	934.655	26.103
Ordu	250.854	26.985	536.473	125.066	6.836	267	781.971	253.813	1.511.547	341.668
Osmaniye	234.018	85.438	362.672	64.655	7.456	80	498.472	99.668	937.161	13.694
Rize	160.048	7.590	298.195	47.868	3.196	17.130	334.131	154.613	787.909	46.420

Sakarya	326.685	693.528	516.775	154.101	6.721	1.200	489.779	224.798	1.774.275	53.884
Samsun	577.965	190.313	909.645	1.765.784	14.554	0	1.577.117	429.181	3.173.570	134.201
Sanlı Urfa	361.486	239.644	793.262	528.523	5.986	11.757	1.534.999	180.468	2.506.507	48.864
Siirt	326.839	289.863	577.666	69.611	2.529	83.361	382.483	71.936	631.868	34.670
Sinop	129.976	26.173	247.727	104.246	5.819	41	223.599	132.628	523.123	12.494
Sirnak	446.272	439.106	1.182.785	43.852	1.913	100.976	486.377	58.152	615.215	9.653
Sivas	370.800	253.538	649.418	729.911	3.916	20.350	809.299	259.486	1.774.877	74.642
Tekirdag	198.989	941.473	469.117	84.874	4.033	6.428	448.447	77.938	1.053.675	28.997
Tokat	278.435	64.033	678.211	136.631	8.470	0	915.658	243.192	1.559.888	85.486
Trabzon	494.431	83.051	595.887	1.589.677	16.957	4.569	1.084.737	350.188	2.375.453	184.238
Tunceli	97.539	361.354	648.275	56.631	1.687	65.519	138.190	22.550	232.867	25.772
Usak	130.511	8.416	277.715	75.515	3.712	0	343.986	95.542	677.088	26.873
Van	636.723	288.511	1.097.099	1.261.480	4.298	52.707	1.329.676	165.354	2.251.953	44.117
Yalova	95.529	22.583	198.547	61.724	2.856	0	166.957	30.037	354.883	20.913
Yozgat	221.765	13.750	381.704	134.974	4.679	0	576.514	152.955	1.187.739	51.147
Zonguldak	279.464	120.457	429.945	173.745	4.639	0	637.882	200.873	1.483.049	43.204

Kaynak: (Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2012)

Ek 12. 2008 Yılı Kamu Harcamaları Verileri

2008 Yılı (Bin TL)	GKH	SAV	KDG	EİH	CKH	İTH	SAG	DKD	EH	SH
Adana	786.485	699.471	2.055.496	1.328.772	20.781	2.204	2.536.532	318.594	4.750.645	133.328
Adıyaman	239.123	14.151	532.710	128.377	6.204	8.184	888.394	140.086	1.701.997	53.312
Afyon	283.769	274.009	545.287	125.183	9.557	4.300	658.068	206.516	1.835.397	80.885
Agri	218.812	519.257	471.669	57.377	1.610	201	590.242	119.931	1.160.065	55.959
Aksaray	123.115	8.662	267.451	67.072	2.779	1.024	367.212	106.139	1.018.831	44.800
Amasya	158.217	462.871	389.333	287.610	8.760	2.500	597.316	145.489	971.686	43.357
Ankara	11.748.385	12.775.688	10.525.478	14.538.758	117.075	179.689	5.486.728	4.300.692	26.542.579	606.861
Antalya	645.729	165.121	1.813.130	1.659.591	22.412	505	1.573.305	485.850	3.864.735	129.537
Ardahan	64.642	165.244	191.583	41.007	2.581	0	122.901	40.099	318.898	7.890
Artvin	127.316	37.661	240.640	372.248	6.808	400	248.946	98.255	482.202	38.976
Aydin	418.936	94.030	1.011.618	709.202	9.869	3.830	1.102.443	281.120	2.363.433	117.010
Balikesir	472.474	1.613.141	1.008.148	959.632	12.992	4.577	1.065.886	329.831	2.557.692	106.078
Bartın	90.701	42.184	234.944	41.777	2.525	93	198.153	106.995	462.023	23.170
Batman	239.049	63.082	731.494	95.527	2.763	159.067	672.329	115.228	1.258.017	39.150
Bayburt	42.703	81.067	122.922	32.784	2.559	0	117.598	48.360	259.892	16.012
Bilecik	97.537	14.388	441.028	45.796	2.744	0	156.254	72.332	465.609	24.569
Bingol	216.622	242.364	619.758	65.097	2.913	96.960	531.812	84.391	684.114	61.754
Bitlis	290.204	204.081	529.311	69.779	1.596	108.917	475.616	139.481	879.913	107.920
Bolu	166.870	216.484	329.073	186.642	8.988	501	293.203	193.257	1.077.865	40.519
Burdur	131.300	57.040	303.515	72.747	4.388	352	354.497	101.217	789.498	49.360
Bursa	734.347	699.444	1.922.100	1.437.302	16.994	2.208	1.693.994	457.426	4.926.983	142.767
Canakkale	262.399	813.086	560.277	222.313	14.434	1.057	428.414	159.955	1.217.393	41.680
Cankiri	138.192	96.601	270.304	114.703	6.583	2.751	217.558	114.763	519.993	57.662
Corum	228.706	23.214	547.149	121.850	8.276	4.058	840.993	228.517	1.376.114	52.083
Denizli	366.020	184.033	705.613	241.854	9.446	4.235	936.779	218.340	2.427.706	104.909
Diyarbakir	644.932	1.960.963	1.873.685	1.754.761	10.427	427.353	2.323.409	393.519	3.774.805	190.884
Duzce	139.594	6.728	247.279	51.852	4.938	0	339.938	124.152	879.140	53.034
Edirne	302.164	645.722	483.733	633.817	13.507	11.498	504.707	130.633	1.208.189	50.874
Elazig	412.761	247.308	859.874	1.540.368	19.309	1.410	1.055.436	196.600	1.975.222	131.655
Erzincan	152.931	351.773	423.489	136.079	4.011	664	345.932	99.723	758.501	56.143
Erzurum	511.302	1.198.398	963.296	1.489.106	9.585	1.052	1.420.369	325.420	3.079.324	198.781
Eskisehir	473.730	1.438.230	759.350	594.079	10.096	68.480	841.709	165.966	3.096.781	84.986
Gazi Antep	472.399	363.455	1.157.343	182.798	7.223	368	1.494.454	226.544	3.283.683	126.852
Giresun	186.344	11.653	539.230	181.623	8.449	600	565.266	210.489	1.152.087	76.246
Gumushane	71.202	8.170	236.309	45.616	3.631	251	217.039	81.026	375.306	31.863
Hakkari	424.310	530.056	944.079	52.089	2.239	674.155	411.785	72.069	772.948	28.278
Hatay	423.937	646.580	1.107.707	129.674	8.371	324	1.317.657	234.708	3.015.532	158.169
Icel	546.345	236.767	1.461.020	1.471.011	20.070	4.948	1.729.279	357.586	3.721.063	151.266
Igdir	71.146	156.145	262.533	61.841	2.161	2.206	252.699	25.448	462.104	37.363
Isparta	245.393	452.976	434.261	704.353	10.701	65	676.658	181.678	1.694.719	81.293
Istanbul	4.533.343	8.373.457	9.696.006	3.764.441	32.498	14.748	6.695.179	1.795.305	19.026.705	529.400
Izmir	1.796.291	4.718.616	4.021.729	2.384.291	22.297	2.768	4.144.495	752.783	8.917.944	301.651
Kahraman Maras	390.068	75.278	732.968	700.605	10.931	38.599	1.318.710	217.590	2.616.291	99.792
Karabuk	112.771	6.422	301.215	46.549	5.091	0	246.079	137.062	615.917	34.195
Karaman	85.556	6.350	261.244	56.625	3.161	6.001	225.373	108.955	578.466	46.160
Kars	158.235	413.154	381.909	206.436	3.181	19.957	351.106	82.207	993.779	29.017
Kastamonu	260.783	26.339	480.803	940.628	9.971	768	425.673	379.145	1.041.270	87.085
Kayseri	465.859	1.488.918	937.691	1.218.702	9.737	75	1.044.214	336.328	3.115.176	118.255
Kilis	53.754	4.188	167.249	35.687	2.467	0	154.134	42.202	354.678	12.752
Kirikkale	186.207	87.099	376.284	98.772	5.489	68	388.761	74.498	1.065.239	36.166
Kirklareli	126.910	456.963	337.303	81.335	5.000	2.016	262.831	62.900	597.780	32.215
Kirsehir	141.056	10.430	283.992	74.558	3.982	0	277.314	98.236	758.076	45.019
Kocaeli	2.000.436	3.243.851	1.001.657	132.643	13.151	27	888.645	232.790	3.449.222	190.258
Konya	776.605	789.284	1.447.120	1.646.382	16.527	147	1.853.852	655.673	5.049.000	158.957
Kutahya	238.558	198.731	461.725	194.533	7.151	1.415	502.831	248.373	1.517.134	84.271
Malatya	411.858	947.021	736.628	218.490	10.621	357	1.087.949	237.684	2.480.204	126.662
Manisa	423.383	202.319	1.069.348	167.622	10.956	169	1.315.394	309.258	2.886.095	91.870
Mardin	297.358	310.029	990.272	129.313	3.379	53.102	890.048	172.229	1.575.179	57.768
Mugla	365.661	855.028	872.547	472.376	7.995	18	659.671	189.732	1.812.643	39.527
Mus	170.065	150.983	458.958	93.379	3.344	1.689	545.472	82.398	933.741	68.575
Nevsehir	128.373	11.244	367.841	64.516	3.583	0	355.451	125.713	743.272	68.826
Nigde	122.541	103.223	298.287	73.826	3.760	0	371.925	99.808	1.072.380	50.763
Ordu	256.338	31.540	625.226	137.829	6.949	0	802.989	313.941	1.723.169	113.006
Osmaniye	148.109	63.982	430.094	70.954	8.892	1.015	569.201	103.861	1.129.300	33.703
Rize	173.395	8.855	343.470	53.656	4.041	4.590	370.862	170.843	917.205	65.710

Sakarya	315.579	833.279	600.443	183.415	6.748	0	581.397	270.609	2.116.474	80.601
Samsun	519.059	218.752	1.048.626	1.972.803	16.086	69	1.638.122	535.151	3.586.090	157.243
Sani Urfa	322.370	267.863	884.595	637.032	6.662	1.302	1.698.654	231.267	3.069.493	91.640
Siirt	301.208	400.027	649.085	75.320	2.813	26.437	406.050	87.582	776.929	59.440
Sinop	139.399	28.605	275.839	131.022	6.099	0	265.177	149.091	651.970	23.054
Sirnak	404.438	583.890	1.488.786	45.746	2.220	96.115	674.227	70.520	779.407	11.679
Sivas	385.755	268.704	722.957	934.761	3.711	808	795.140	292.112	1.964.921	85.558
Tekirdag	207.595	1.007.692	540.971	92.571	4.451	30	450.464	95.182	1.229.650	56.721
Tokat	270.280	69.941	779.032	144.733	9.808	204	1.123.819	322.424	1.761.677	115.112
Trabzon	463.009	96.204	700.764	1.874.409	18.974	5.877	1.026.612	407.631	2.722.446	227.515
Tunceli	102.662	448.232	747.367	56.207	2.195	50.335	179.552	22.572	249.244	32.628
Usak	127.126	8.977	324.046	81.355	4.532	0	345.866	108.550	806.925	49.269
Van	613.321	346.223	1.280.521	1.947.478	4.792	305.734	1.722.320	214.696	2.666.884	111.988
Yalova	88.728	25.176	215.754	66.848	3.580	0	162.440	36.119	420.707	26.999
Yozgat	264.696	16.325	424.357	141.557	5.314	10.872	557.997	199.313	1.374.308	80.726
Zonguldak	231.809	144.062	468.101	213.858	4.817	3.000	654.959	241.231	1.674.803	82.254

Kaynak: (Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2012)

Ek 13. 2009 Yılı Kamu Harcamaları Verileri

2009 Yılı (Bin TL)	GKH	SAV	KDG	EİH	CKH	İTH	SAG	DKD	EH	SH
Adana	913.441	953.669	2.458.610	1.413.500	21.568	2.922	3.018.543	366.474	5.379.725	234.075
Adıyaman	269.382	14.863	603.057	143.312	6.261	45.198	1.087.011	166.475	2.126.821	102.167
Afyon	322.720	383.672	643.841	146.833	8.894	2.675	751.695	255.695	2.121.462	121.110
Agri	255.236	595.046	582.864	63.679	1.828	20.150	788.041	128.734	1.341.137	114.379
Aksaray	152.329	10.205	323.170	74.417	2.997	5.392	400.229	124.691	1.178.157	62.635
Amasya	195.219	539.704	454.851	312.226	9.517	403	537.603	169.602	1.143.831	88.527
Ankara	13.653.374	14.498.525	12.292.469	16.913.276	102.803	238.754	6.097.169	4.805.231	30.785.825	892.868
Antalya	776.724	184.177	2.175.370	1.958.588	24.303	129	1.711.082	567.548	4.487.362	201.525
Ardahan	71.105	183.397	203.608	42.385	2.565	0	146.461	47.584	383.380	13.259
Artvin	152.549	44.145	276.803	651.674	6.496	472	274.322	113.474	598.918	75.967
Aydin	463.213	106.314	1.172.188	647.454	10.860	6.764	1.099.095	287.093	2.804.690	231.719
Balikesir	561.663	1.945.541	1.223.015	885.101	13.463	988	1.101.307	378.856	3.057.832	158.934
Bartın	106.772	48.595	280.319	59.755	2.793	0	229.524	135.353	602.087	44.363
Batman	271.408	87.237	839.006	106.457	3.161	276.657	784.307	156.953	1.325.765	75.276
Bayburt	60.713	91.163	141.495	37.988	2.616	1.125	139.674	59.885	346.292	18.697
Bilecik	119.427	15.796	526.814	52.815	2.912	0	227.936	88.474	564.029	40.708
Bingol	255.173	280.044	709.241	79.239	2.647	78.004	570.013	99.469	815.073	121.836
Bitlis	322.449	247.334	613.388	84.328	1.721	72.170	590.647	170.727	1.021.195	128.409
Bolu	183.579	273.346	392.244	211.839	8.869	488	391.163	222.745	1.231.584	52.124
Burdur	150.930	63.313	361.075	79.557	4.912	700	422.314	122.793	961.095	67.751
Bursa	854.358	767.170	2.301.283	1.565.342	17.637	256	1.872.982	526.200	5.814.604	230.993
Canakkale	301.316	909.222	704.813	294.798	18.582	6.078	532.650	187.064	1.458.900	51.742
Cankiri	171.283	85.486	319.623	121.519	5.967	5.458	254.940	130.301	616.715	77.681
Corum	271.309	27.724	628.573	126.856	8.869	5.848	780.325	264.566	1.605.711	99.340
Denizli	439.553	197.774	816.453	294.630	10.185	2.346	1.158.746	263.968	2.827.066	147.425
Diyarbakir	810.612	2.471.703	2.093.047	1.967.289	10.901	532.224	2.513.706	439.392	4.146.056	342.684
Duzce	150.202	6.658	297.459	60.449	4.994	0	355.316	147.847	1.016.806	87.872
Edirne	374.566	688.408	561.676	675.768	4.659	4.775	603.883	133.783	1.419.880	68.436
Elazig	471.244	270.151	998.653	1.853.514	17.935	31.633	1.181.662	249.223	2.334.909	165.728
Erzincan	176.991	389.315	472.518	145.385	3.960	0	326.639	115.288	932.348	83.837
Erzurum	539.470	1.374.846	1.119.894	1.521.670	10.416	634	1.719.426	355.546	3.615.336	258.482
Eskisehir	580.899	1.624.538	885.411	612.899	10.561	16.425	925.992	186.453	3.713.970	129.734
Gazi Antep	525.181	337.483	1.376.913	226.586	8.073	367	1.833.105	270.055	3.872.067	191.328
Giresun	222.097	11.483	637.652	202.550	8.307	7.545	618.156	250.296	1.353.354	155.994
Gumushane	91.643	8.684	275.044	52.804	3.529	0	242.587	114.981	509.954	52.560
Hakkari	474.093	746.225	1.139.549	63.942	2.534	324.914	440.390	80.723	863.380	42.558
Hatay	507.401	662.823	1.370.605	143.629	9.379	25.330	1.612.830	252.860	3.533.340	336.649
Icel	638.691	263.760	1.724.458	1.808.477	20.864	1.734	1.982.659	416.968	4.280.311	289.711
Igdir	86.727	193.813	313.556	64.103	2.250	7.969	273.881	33.368	529.898	56.944
Isparta	287.638	659.826	530.742	740.477	11.253	178	842.400	205.429	2.001.480	121.261
Istanbul	5.494.962	8.352.806	11.099.864	4.170.787	34.414	29.922	7.421.651	1.894.450	22.967.208	1.021.003
Izmir	2.147.171	5.602.243	4.687.879	2.739.684	25.129	2.052	4.609.872	898.676	10.217.122	511.807
Kahraman Maras	450.125	81.441	848.631	809.790	11.368	8.522	1.435.718	271.485	3.123.398	183.142
Karabuk	147.430	7.023	353.942	54.677	4.970	40	292.639	165.799	736.010	46.957
Karaman	106.153	6.570	319.269	64.195	3.591	616	275.118	105.925	691.598	70.089
Kars	176.313	466.088	439.171	178.213	3.366	52.159	410.442	94.778	1.184.550	50.053
Kastamonu	299.555	28.484	586.354	999.640	8.969	1.025	514.174	426.856	1.268.632	112.355
Kayseri	564.498	1.650.735	1.111.169	1.165.776	11.299	63	1.400.903	384.952	3.708.391	173.857
Kilis	65.995	3.833	205.933	42.244	2.835	0	180.309	71.400	438.509	32.902
Kirikkale	223.886	103.864	443.423	108.052	7.894	0	494.795	91.479	1.218.723	58.254
Kirklareli	148.626	476.192	381.969	86.491	5.257	347	310.294	73.344	756.224	48.800
Kirsehir	151.318	11.392	331.011	83.690	4.131	0	342.880	128.371	996.765	76.591
Kocaeli	2.353.034	3.533.682	1.237.995	146.392	14.241	300	1.030.758	272.332	4.004.360	281.199
Konya	907.054	861.865	1.689.862	2.068.693	16.197	44	1.983.558	764.029	5.922.076	268.313
Kutahya	297.996	226.173	545.920	216.446	7.124	1.113	552.769	283.833	1.835.645	117.617
Malatya	472.640	1.078.271	828.599	260.930	12.494	5.817	1.203.056	260.949	2.898.123	193.590
Manisa	490.607	231.433	1.255.096	192.907	11.532	71	1.579.191	376.597	3.414.955	160.156
Mardin	343.620	373.752	1.133.655	152.932	3.154	175.508	959.605	210.535	1.795.550	106.376
Mugla	433.309	987.688	1.014.702	591.305	7.959	674	712.796	218.320	2.121.984	74.906
Mus	214.323	158.690	546.420	113.285	3.405	24.460	615.598	103.372	1.109.764	96.006
Nevsehir	156.094	11.749	422.748	72.476	3.131	0	355.575	140.416	876.758	110.366
Nigde	147.790	196.300	348.706	83.974	3.376	0	420.860	120.297	1.279.597	79.167
Ordu	289.674	33.626	736.643	148.258	8.084	0	906.830	394.355	2.061.771	314.968
Osmaniye	175.851	64.578	527.188	84.294	8.937	0	665.674	121.300	1.337.442	79.991
Rize	193.831	10.403	399.994	64.829	4.223	4.342	395.448	207.172	1.118.881	130.037

Sakarya	360.006	1.018.294	700.380	208.334	8.145	0	632.793	279.726	2.398.863	115.210
Samsun	615.533	255.085	1.269.174	2.322.376	16.660	20	1.858.440	613.842	4.161.468	285.515
Sani Urfa	403.658	316.870	1.026.619	1.060.033	7.098	5.657	2.186.246	281.100	3.716.721	181.662
Siirt	340.820	522.524	761.336	90.316	2.990	102.859	455.594	106.413	926.352	111.280
Sinop	168.555	33.923	323.356	151.384	6.284	0	301.504	175.450	745.681	41.695
Sirnak	458.252	761.739	1.716.178	50.911	2.277	174.701	602.470	77.122	935.660	47.452
Sivas	414.273	221.080	845.461	1.045.294	4.211	0	884.025	301.261	2.330.454	136.308
Tekirdag	257.273	1.102.196	630.821	104.546	5.417	0	527.011	108.419	1.513.172	122.699
Tokat	315.708	77.619	884.458	169.684	10.210	4.566	993.357	318.523	2.066.461	159.188
Trabzon	554.753	114.112	784.938	1.577.884	20.801	4.533	1.269.314	487.295	3.245.162	279.815
Tunceli	142.939	580.592	885.252	65.112	3.216	341.529	193.216	33.475	325.723	45.453
Usak	175.385	10.788	376.952	87.607	4.765	0	403.948	120.609	952.129	77.798
Van	659.594	412.917	1.531.815	2.125.688	4.748	415.271	2.101.092	263.099	3.082.692	170.159
Yalova	116.035	29.452	261.255	74.865	3.938	0	203.875	42.834	505.807	40.776
Yozgat	316.918	18.861	475.528	167.521	7.988	44.194	674.174	223.663	1.631.262	133.720
Zonguldak	272.669	163.998	517.679	236.181	5.261	2.101	628.381	272.495	1.992.997	140.523

Kaynak: (Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2012)

Ek 14. 2010 Yılı Kamu Harcamaları Verileri

2010 Yılı (Bin TL)	GKH	SAV	KDG	EİH	CKH	İTH	SAG	DKD	EH	SH
Adana	994.671	903.718	2.823.977	1.492.586	24.107	15.129	3.308.114	412.776	6.173.947	403.297
Adıyaman	300.666	13.128	677.880	195.828	6.690	29.839	1.171.546	191.607	2.275.649	153.264
Afyon	349.295	339.612	678.322	171.769	11.381	20.501	816.961	301.843	2.438.446	147.768
Agri	274.461	618.479	642.204	83.207	2.091	55.173	764.348	144.735	1.553.729	110.187
Aksaray	160.542	8.153	376.233	99.222	3.624	18.648	419.842	132.714	1.357.615	81.795
Amasya	223.822	584.481	510.665	343.465	9.453	13.082	581.294	175.653	1.403.464	123.482
Ankara	12.608.995	13.692.331	15.277.490	19.618.619	116.234	200.803	6.595.536	6.443.283	35.076.629	1.057.262
Antalya	884.977	189.677	2.547.801	2.151.116	25.333	8.140	1.767.272	653.067	5.258.043	291.033
Ardahan	76.566	201.676	226.465	49.183	2.918	5.680	166.246	53.213	443.506	18.833
Artvin	172.118	47.070	311.940	417.997	7.429	12.570	329.152	123.801	695.100	96.593
Aydin	503.591	104.478	1.352.534	677.342	12.460	57.960	1.148.120	340.233	3.227.109	303.571
Balikesir	629.094	2.085.523	1.385.229	1.044.660	15.048	14.511	1.201.228	432.724	3.420.592	202.192
Bartın	110.652	55.448	318.102	55.517	3.342	7.518	243.645	151.788	676.905	60.129
Batman	296.001	102.137	971.156	115.708	3.598	104.759	794.595	149.306	1.580.207	117.768
Bayburt	70.452	97.185	166.757	47.813	3.149	6.978	151.492	60.149	420.142	17.997
Bilecik	130.263	12.905	565.716	59.458	3.334	21.816	237.413	101.988	704.327	53.160
Bingol	273.455	305.136	815.250	105.981	3.224	109.722	575.829	98.499	1.027.451	83.086
Bitlis	352.354	252.327	691.816	98.110	2.433	34.892	584.267	241.995	1.282.501	106.782
Bolu	211.235	347.796	441.841	236.711	8.899	13.875	397.818	246.205	1.391.172	61.937
Burdur	161.282	68.435	421.718	91.263	5.398	9.065	426.661	134.510	1.165.786	83.331
Bursa	960.222	838.960	2.611.362	1.873.304	19.738	11.394	2.533.625	577.736	6.658.074	337.334
Canakkale	352.931	952.518	801.297	279.033	26.480	4.747	552.939	217.601	1.690.036	66.652
Cankiri	195.517	83.102	359.311	156.959	7.036	14.962	273.368	143.407	758.392	80.032
Corum	292.040	23.937	718.878	138.465	10.140	17.873	838.186	287.375	1.836.162	129.004
Denizli	501.056	217.143	959.655	314.420	11.026	9.495	1.230.641	287.864	3.288.493	161.426
Diyarbakir	795.999	2.676.760	2.405.923	2.125.545	12.310	676.382	2.684.612	431.900	4.999.265	389.790
Duzce	153.096	4.984	355.326	65.639	5.151	12.870	373.372	169.369	1.277.624	121.957
Edirne	409.705	730.978	635.651	696.900	13.496	9.147	617.133	147.770	1.600.394	89.124
Elazig	513.415	271.652	1.099.915	2.420.869	19.350	10.325	1.127.301	247.405	2.608.269	187.024
Erzincan	208.094	439.381	531.007	182.686	4.313	15.534	384.890	121.864	1.076.107	85.890
Erzurum	560.387	1.442.111	1.248.346	1.952.681	12.137	15.384	2.052.712	396.780	4.031.878	213.058
Eskisehir	637.062	1.801.517	1.070.727	700.728	13.296	10.556	1.020.224	214.244	3.755.870	152.922
Gazi Antep	560.501	356.859	1.630.436	238.014	9.284	35.182	1.775.814	315.553	4.381.062	229.905
Giresun	242.398	10.820	731.236	218.292	8.255	8.112	653.887	274.037	1.589.278	128.535
Gumushane	106.421	6.465	314.760	61.136	3.596	7.952	260.719	111.897	661.626	50.767
Hakkari	524.661	899.072	1.348.110	226.223	2.980	1.666.144	463.171	99.409	997.376	64.652
Hatay	566.768	692.169	1.612.476	165.028	10.781	12.066	1.594.392	288.503	4.076.517	495.605
Icel	718.964	279.790	2.027.408	2.692.253	23.064	19.102	1.967.323	455.270	4.835.205	424.258
Igdir	100.263	208.535	406.097	79.574	2.222	16.370	288.464	35.838	658.702	64.057
Isparta	307.930	641.873	605.377	982.447	12.258	9.561	789.875	221.975	2.196.759	139.764
Istanbul	6.184.165	8.075.145	13.353.526	4.251.839	38.470	36.587	8.362.156	2.104.848	27.114.989	1.490.010
Izmir	2.331.965	6.168.702	5.339.044	3.723.580	28.681	18.284	4.969.742	965.798	11.598.676	724.519
Kahraman Maras	471.537	76.075	960.527	851.713	12.641	31.085	1.543.151	288.660	3.401.508	273.342
Karabuk	173.267	4.877	400.488	58.878	5.940	19.155	312.647	174.925	965.274	55.525
Karaman	125.318	5.019	366.020	77.264	4.232	11.129	293.281	118.057	890.752	94.586
Kars	200.250	492.622	490.618	205.316	3.277	8.154	426.366	109.794	1.391.248	78.244
Kastamonu	326.346	26.080	741.532	1.513.343	11.405	9.349	528.182	453.137	1.387.114	115.849
Kayseri	617.428	1.855.902	1.280.356	1.824.641	10.913	8.557	1.489.575	426.245	4.184.241	225.151
Kilis	76.886	2.790	240.031	48.000	3.003	5.195	195.299	69.912	574.300	49.622
Kirikkale	250.786	129.704	511.482	122.870	6.485	6.517	621.542	100.160	1.491.567	66.068
Kirklareli	169.656	509.121	447.749	99.385	6.093	5.259	328.744	80.221	895.354	65.809
Kirsehir	165.380	9.513	378.631	100.350	4.929	6.060	381.053	125.600	1.112.059	87.417
Kocaeli	2.324.085	3.812.968	1.477.837	164.653	15.614	53.700	1.126.916	308.309	4.450.378	332.023
Konya	1.030.921	934.592	1.896.160	2.197.311	17.844	13.727	2.198.985	831.612	6.724.599	350.040
Kutahya	312.369	242.116	622.549	238.753	8.442	7.482	670.426	310.976	2.080.837	146.334
Malatya	527.541	1.122.084	927.965	300.129	13.212	21.603	1.302.145	261.572	3.192.497	176.035
Manisa	547.860	237.605	1.421.319	227.468	12.401	6.825	1.625.206	411.383	3.860.343	233.537
Mardin	363.941	422.053	1.315.069	184.629	3.565	315.744	912.172	208.411	2.185.623	214.411
Mugla	484.699	1.089.989	1.176.199	620.905	9.186	5.885	756.499	259.235	2.410.479	122.667
Mus	222.051	186.533	632.097	119.360	4.370	35.038	611.315	104.949	1.446.884	127.027
Nevsehir	180.895	11.135	483.491	108.586	3.497	6.172	399.583	161.494	1.026.653	160.255
Nigde	159.463	124.377	395.140	95.721	3.946	8.675	448.989	134.015	1.489.870	123.669
Ordu	316.448	32.199	849.638	185.270	8.930	15.550	915.991	423.463	2.405.642	236.991
Osmaniye	204.473	64.029	613.013	88.999	9.625	5.120	646.977	137.876	1.575.154	115.762
Rize	207.353	6.842	457.755	62.989	4.643	21.446	459.799	237.486	1.327.830	134.521

Sakarya	400.955	929.273	833.244	223.731	9.279	9.771	803.681	315.220	2.758.153	150.364
Samsun	672.887	227.849	1.457.692	3.179.063	18.224	13.108	1.923.965	685.202	4.772.386	346.200
Sanlı Urfa	435.067	316.951	1.165.573	2.082.961	7.833	16.686	2.087.963	346.737	4.322.841	273.535
Siirt	367.473	623.781	861.147	110.359	3.409	270.425	445.876	110.192	1.129.878	150.410
Sinop	189.108	32.583	371.452	163.212	6.726	8.387	321.304	190.348	890.116	66.506
Sirnak	507.899	760.492	2.125.676	63.043	2.369	201.992	603.629	79.338	1.233.555	74.043
Sivas	420.037	235.029	928.412	1.694.422	4.919	60.377	925.864	333.230	2.544.501	174.179
Tekirdag	271.930	1.228.218	725.847	113.694	6.901	15.396	569.234	131.972	1.868.793	173.324
Tokat	346.138	73.424	1.030.922	198.036	10.274	7.670	944.727	373.038	2.367.241	194.952
Trabzon	575.148	122.622	865.603	2.303.136	22.946	12.678	1.370.959	530.703	3.664.513	194.052
Tunceli	183.433	683.203	971.532	95.423	2.584	351.731	205.062	34.210	386.714	44.775
Usak	192.090	7.672	429.576	101.854	5.653	6.532	484.019	129.056	1.135.771	99.675
Van	700.780	423.792	1.735.398	2.815.715	5.613	640.065	2.036.183	274.011	3.547.909	249.988
Yalova	136.050	30.715	299.698	81.595	4.471	6.387	223.370	47.333	658.918	53.753
Yozgat	316.327	15.735	525.099	186.317	6.513	12.897	676.124	231.227	1.826.262	167.496
Zonguldak	416.442	146.822	578.141	241.478	6.188	12.841	639.731	295.252	2.144.875	160.609

Kaynak: (Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2012)

Ek 15. 2011 Yılı Kamu Harcamaları Verileri

2011 Yılı (Bin TL)	GKH	SAV	KDG	EİH	CKH	İTH	SAG	DKD	EH	SH
Adana	1.271.171	974.386	3.252.319	2.179.814	29.899	24.940	3.669.985	571.235	7.312.474	622.489
Adiyaman	365.792	14.235	782.350	214.392	8.465	1.880	1.235.619	210.672	2.516.627	206.261
Afyon	429.208	348.922	827.692	223.053	14.437	29.667	1.091.954	323.878	2.942.742	170.003
Agri	323.618	671.860	870.316	98.163	2.737	35.529	982.241	186.899	2.080.241	167.474
Aksaray	176.841	8.416	437.717	102.823	5.786	6.126	534.105	162.699	1.611.228	118.242
Amasya	272.896	669.210	600.570	406.537	11.653	649	604.993	212.673	1.569.003	163.615
Ankara	16.531.228	15.025.733	17.285.865	44.395.457	118.973	232.470	8.734.186	7.719.702	42.671.337	1.333.762
Antalya	1.060.972	211.306	3.047.374	3.498.530	33.384	8.485	2.354.770	743.306	6.617.606	440.229
Ardahan	97.603	221.023	273.180	55.110	4.559	9.999	193.362	66.236	570.458	29.909
Artvin	200.212	49.393	366.437	1.277.905	9.109	80	377.228	161.392	869.476	125.435
Aydin	611.592	115.486	1.593.722	917.517	17.581	14.944	1.482.596	404.123	3.684.727	426.394
Balikesir	762.736	2.448.231	1.616.266	1.358.847	18.884	17.763	1.636.277	537.519	3.973.145	255.135
Bartın	135.237	60.887	368.574	59.121	4.128	10.050	268.816	171.791	769.206	73.209
Batman	430.867	140.013	1.158.940	137.260	5.584	395.764	1.062.546	162.290	2.082.413	168.379
Bayburt	88.867	115.889	195.048	54.450	4.529	3.000	175.747	76.938	463.094	21.815
Bilecik	159.137	15.428	649.939	68.106	4.626	2.384	273.162	115.447	881.559	64.692
Bingol	322.697	358.238	990.640	100.760	4.595	91.570	723.141	126.582	1.252.601	114.706
Bitlis	425.522	272.296	853.150	123.377	3.698	37.110	724.022	226.821	1.575.189	150.065
Bolu	261.309	408.547	519.586	283.537	17.042	0	454.163	298.733	1.589.478	86.240
Burdur	182.625	79.163	501.507	114.101	7.535	6.276	469.273	167.283	1.317.022	95.568
Bursa	1.306.161	917.193	3.102.691	3.259.275	30.004	4.807	3.045.457	731.404	7.818.854	653.598
Canakkale	447.639	1.084.457	932.283	315.360	29.703	1.081	706.607	254.249	1.946.132	90.987
Cankiri	236.083	104.296	432.265	169.963	8.929	5.804	320.663	177.384	956.826	97.440
Corum	348.370	24.712	838.719	179.172	15.102	16.054	910.448	348.382	2.068.430	198.462
Denizli	673.138	241.320	1.149.779	377.925	15.976	17.031	1.343.308	347.869	3.838.400	198.388
Diyarbakir	1.002.600	3.014.784	2.867.769	2.716.003	15.486	569.293	3.595.593	506.586	6.040.681	515.971
Duzce	193.645	6.269	424.043	83.308	6.449	25.353	423.514	197.844	1.431.268	136.708
Edirne	509.486	856.782	740.720	715.969	7.247	1.030	739.246	184.335	1.873.157	119.847
Elazig	676.503	316.546	1.248.429	2.829.401	23.930	21.702	1.399.187	307.355	2.971.594	252.787
Erzincan	226.235	507.859	622.638	189.337	5.443	45.000	449.912	153.744	1.239.900	119.573
Erzurum	839.793	1.706.269	1.520.806	1.822.660	15.104	75.159	2.523.563	552.893	4.730.215	340.880
Eskisehir	906.752	2.044.834	1.244.138	834.044	15.639	11.262	1.143.741	257.626	4.393.443	189.744
Gazi Antep	683.498	425.399	1.973.125	288.148	13.212	19.909	2.443.098	376.461	5.582.288	327.096
Giresun	294.826	11.250	865.421	255.471	9.625	4.787	812.434	333.360	1.873.347	178.029
Gumushane	126.303	7.321	373.157	75.121	7.199	50	305.007	122.618	782.660	76.957
Hakkari	683.638	1.181.215	1.552.898	74.318	4.178	43.849	507.764	100.984	1.150.867	102.876
Hatay	736.004	806.191	1.954.438	188.197	13.851	22.990	2.166.271	386.040	4.876.764	632.553
Icel	885.469	319.911	2.483.950	2.903.685	27.317	70.914	2.469.740	524.315	5.768.822	624.440
Igdir	121.783	233.357	482.790	81.879	3.055	5.246	384.767	45.368	864.280	87.971
Isparta	351.920	662.496	696.827	1.496.563	14.072	10.529	958.271	262.303	2.616.408	174.729
Istanbul	7.476.029	8.987.801	16.227.638	7.485.234	45.076	49.297	11.459.506	3.473.904	31.429.006	2.055.384
Izmir	2.991.933	6.415.405	6.314.867	5.427.829	34.748	127.495	5.573.526	1.158.127	13.430.200	911.375
Kahraman Maras	579.815	75.904	1.173.374	1.079.376	15.037	14.565	2.115.563	347.232	3.799.441	382.899
Karabuk	191.560	5.498	513.881	69.322	7.156	680	356.900	231.121	1.117.301	69.753
Karaman	153.089	6.737	419.553	94.724	5.878	19.328	334.840	154.106	1.121.677	126.042
Kars	241.278	563.175	578.514	242.609	4.112	35.967	592.538	124.309	1.467.646	104.228
Kastamonu	359.755	28.638	746.843	1.885.573	13.658	412	603.439	621.937	1.601.248	175.342
Kayseri	725.591	1.995.939	1.558.922	2.323.191	17.183	11.618	1.718.417	499.309	5.088.681	311.875
Kilis	101.424	2.804	270.370	46.989	3.871	0	238.583	71.494	607.011	54.553
Kirikkale	416.378	166.049	579.189	158.063	7.922	0	726.945	121.303	1.556.888	118.725
Kirklareli	198.398	767.001	537.066	106.641	7.998	1.276	424.211	94.347	1.092.447	91.294
Kirsehir	207.576	9.093	430.434	119.285	5.909	150	409.549	153.575	1.327.756	121.509
Kocaeli	2.900.227	4.208.718	1.778.905	235.140	20.297	80	1.632.803	393.278	5.099.689	472.582
Konya	1.253.572	1.061.149	2.223.626	2.871.166	22.398	25.418	2.806.777	1.052.019	7.937.185	464.648
Kutahya	374.575	279.231	707.918	291.202	9.090	50.315	768.611	388.338	2.303.747	178.002
Malatya	655.714	1.262.669	1.127.815	347.100	20.206	27.553	1.579.759	312.645	3.754.962	227.858
Manisa	666.717	274.538	1.693.232	284.449	14.922	0	1.869.347	486.188	4.509.839	346.022
Mardin	433.014	467.791	1.495.793	550.744	5.041	201.431	1.275.824	227.935	2.739.622	290.861
Mugla	595.274	1.289.607	1.368.944	719.005	13.461	0	1.032.822	320.865	2.864.701	193.212
Mus	264.236	198.050	746.867	136.611	5.939	42.877	826.618	136.279	1.763.531	167.656
Nevsehir	221.297	11.574	566.344	111.337	4.185	218	452.658	195.606	1.217.604	211.806
Nigde	206.456	116.219	460.423	110.767	5.339	4.545	572.373	148.268	1.671.224	165.715
Ordu	371.531	35.050	995.413	199.882	11.040	5.100	1.203.791	469.430	2.715.059	314.814
Osmaniye	249.693	73.318	750.243	98.633	11.314	14.000	771.634	159.961	1.909.841	163.021
Rize	238.507	7.687	568.524	74.151	6.258	54.000	504.444	309.110	1.610.988	152.983

Sakarya	470.327	1.030.193	1.019.826	279.217	12.822	0	928.345	379.547	3.253.977	189.356
Samsun	925.123	259.635	1.759.411	3.969.112	22.536	16.706	2.281.418	809.778	5.434.988	506.455
Sani Urfa	496.380	368.125	1.398.309	2.184.430	9.414	62.025	2.824.283	389.328	5.020.430	365.894
Siirt	390.326	688.656	1.011.179	110.234	5.925	134.308	601.994	136.278	1.467.890	168.125
Sinop	220.814	36.758	415.316	181.069	7.819	1	374.830	235.072	977.294	93.268
Sirnak	611.888	854.993	2.385.060	81.967	3.668	694.754	759.156	104.932	1.501.330	122.177
Sivas	534.427	260.753	1.092.461	1.912.176	6.645	69.753	1.175.638	487.332	2.954.288	270.497
Tekirdag	321.376	1.339.245	884.228	146.560	11.821	18	792.961	187.137	2.296.337	224.586
Tokat	461.113	71.579	1.182.858	234.157	11.577	0	1.244.458	402.250	2.660.246	264.260
Trabzon	755.736	139.729	1.027.521	3.308.055	25.780	27.186	1.554.410	620.912	4.519.327	243.268
Tunceli	188.643	756.268	1.124.217	85.387	3.928	120.649	235.687	48.559	475.669	63.005
Usak	227.268	10.051	518.964	103.610	7.561	100	563.925	157.670	1.357.324	137.812
Van	822.146	468.096	2.063.227	4.477.040	6.519	115.319	2.392.198	340.175	4.303.349	363.048
Yalova	151.595	36.080	369.117	98.312	5.874	0	319.631	62.888	804.557	88.003
Yozgat	432.164	16.939	604.336	209.509	9.472	52.000	855.066	279.749	1.981.037	220.342
Zonguldak	366.520	166.778	690.510	267.091	8.380	55.265	847.797	381.766	2.427.631	216.204

Kaynak: (Muhasebat Genel Müdürlüğü, 2012)